

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
АЛИШЕР НАВОЙИЙ НОМИДАГИ ТИЛ ВА АДАБИЁТ ИНСТИТУТИ**

**ЭРОН ИСЛОМ РЕСПУБЛИКАСИНING
ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ЭЛЧИХОНАСИ МАДАНИЯТ
ИШЛАРИ БЎЙИЧА ВАКОЛАТХОНАСИ**

ШАЙХ ФАРИДУДДИН АТТОР

И Л О Ҳ И Й Н О М А

**Фарсийдан
Ўзбекистон халқ шоири
ЖАМОЛ КАМОЛ
таржимаси**

**«Musiq» нашриёти
Тошкент
2007**

*Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти
Илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган*

Ушбу таржима
«Илохийнома»нинг Фуод Рухоний томонидан
тайёрланиб, 2006 йилда Техронда
нашр этилган нусхаси асосида амалга
оширилди.

Тақризчилар – С. Рафиддинов, филология фанлари номзоди
Э. Очилов, филология фанлари номзоди

Масъул муҳаррир ва сўзбоши муаллифи
филология фанлари доктори
ИБРОҲИМ ҲАҚҚУЛ
Форсий кириш сўзи муаллифи
доктор
МУҲАММАД ОБИДИНИЙ
Муҳаррирлар
ВОҲИДА ҲАМИДОВА
Муҳаррам ХОЛБЕКОВА
Мусаххих
ДИЛОРОМ РАҲМАТУЛЛАЕВА
Тартибловчи
И. САГДУЛЛАЕВ

«Илохийнома» - шайх Фаридулдин Атторнинг шоҳ асари. Уни ирфоний адабиётнинг дурдонаси деб аташади. Китобда инсоннинг бурчи ва масъулияти, комиллик шарафи ва машаққати каби масалалар гоят баланд пардаларда талқин ва тараннум этилади. Асардан жой олган «Покиза аёл садоқати», «Робиа ва Бектош муҳаббати» дostonлари севги, садоқатнинг гўзал тимсоли, мардлик, матонатнинг абадий қўшиғи бўлиб жананглайди.

ISBN 978-9943-307-28-5

© Ўзбекистон давлат консерваториясининг «Musiq» нашриёти, 2007 й.

КҮНГИЛ КИМЁСИ

*Ошиқ ўлди дея салоҳ этарлар,
Ўлган ҳайвон эрур, ошиқлар ўлмас.*

Юнус Эмро.

Куёш уфқдан бош кўтариши билан тонг отади. Уфқка бош кўйганида эса тун бошланади. Тун – ўша тун. Кун – ўша кун. Ҳеч нима гўё ўзгармайди. Уддалай олса, одамзод ҳар кун бир янги куёш яратарди. Одатий, кўникилган қоронғулик – тун зулматидан қутулиб, ҳар субҳидамда аввалгига ўхшамайдиган офтобни қаршилаш завқли эмасми? Аллақайси замонларда шуни ҳам кимдир ҳаёлдан ўтказган бўлиши мумкин. Хайриятки, инсон янги ой, янги куёш, янги-янги юлдуз яратишга қодир эмас. Бўлмаса, қурраи оламнинг буюк мувозанати бузилиб, дахлсиз интизоми ўзгартирилар ва янада бошқача вахшиёна кураш, ўзгача бир мудҳиш тўфон-у қасирғалар авж олиб кетиши муқаррар эди...

Тасаввур қилайлик: Ҳазрати Одам Ато фарзандлари бугдой еб, бугдой неъматлари билан тирикчилик ўтказмаганда нима бўларди? Шайх Фаридуддин Аттор айтган мусибат юзага келарди:

**Бани одам агар гандум нахурди,
Ҳаме мардум ба жуз мардум нахурди.**

Чунончи: Одам қавми агар бугдой емаса эди, улар бир-биридан бошқа бир нимани емасди. Шубҳасиз, шундай бўларди. Фақат сиёҳ эмас, балки қон ва кўз ёш ила қоғозга битилиб келинган башар тарихи Атторнинг ҳақлигини ҳамон тасдиқлаб турибди.

Инсонни зулм ва йиртқичликдан сақлайдиган, нафсни офат ва қабоҳатлардан поклайдиган иккита қуч манбаи бор. Бир – Оллоҳни таниш, У кўрсатган йўлдан юриш. Иккинчиси, Ўзни англаш. Англаган – севади, севган эса тушунади. Энг мураккаб, энг қалтис муаммоларни ҳал қилиш шунда ўз-ўзидан енгиллашиб, ўнглашиб боради. Бектошийлик тариқатининг бош фалсафаси бор-йўғи тўрт қаторгина шеърда ифодалангани тасдиқ эмас:

**Бир-бирини севмагани,
Ўзлигини билмагани,**

Одамга бош эгмагани
Номини шайтон деюрмиз.

Асосий ҳақиқат ана шу. Ҳамма давр, ҳамма замонларда инсон зиммасига юкланган муқаддас вазифа ҳам мана шу: Ҳакми ва халқни севиш.

Мутасаввифларга кўра, инсон Тангри мазҳарларининг энг юксаги. У яратилмаса, коинот ҳам яратилмасди. Борлиқ бир жасад. Унинг руҳи ва жони одам. Лекин бу хусусда қанчалик кўп гапирилиб, нечоғлик кўп ёзилмасин, илоҳий моҳият мушоҳадаси кенг қулоч ёзмаган. Ишқ ва ирфон сирлари тадқиқ қилинган бир асарда:

Мо Худойи олам одам ёфтем,
Инчунин одам вале кам ёфтем,

дейлади.

Яъни: биз олам Тангрисини одам ўлароқ топдик. Аммо бундай одамни жуда кам учратдик. Шарқда шу тоифага мансуб кишиларга валий, ориф, сўфий, фақир ёки дарвеш дейилган. Одамлар шу зотларнинг ўзига ҳам, сўзи ва амалига ҳам ишонинган. Алдамагани, риёга ён бермагани, холислиги, кароматфурушлик қилмагани боис халқ уларга эргашган.

Булар кўнгилда томир ёзмаган ёки ўзи яшамаган ҳолдан баҳс юритишга қатъиян қарши бўлишган. Ривоят қилинишича, фақр холи хусусида халққа маъруза қилган Рувайм бин Муҳаммадга машхур шайхлардан бири қуйидаги мазмунда бир байт айтибди: “Одамку ўлдирмассан, қилични не қилурсен? Қимматбаҳо қилични сотиб пулига тўтиқуш олсанг бўлмайдами?” Рамз ва киноя ила айтилган бу фикрдан кўзда тутилган мақсадни Абу Бакр Муҳаммад бин Исҳоқ Бухорий бундай изоҳлайди: “Рувайм дилида бўлмаган, ўзи яшамагани ҳолдан баҳс юритмиш. Ҳолбуки, фақр холини аввал кўнгилда барқарор айлаш, сўнгра унинг моҳият ва фазилатларидан сўзлаш ё ёзиш лозим. Буюклардан бири демишки, “Табиатига ёт, яъни руҳиятидан жой топмаган бир хол ё бир ҳақиқат хусусида гапирган кимсанинг даъвоси уни эшакка яқинлаштиради...”. Демак, гапга ружуъ қилиш, донолик ролини бажариш билан ҳақиқатга хизмат қилиб бўлмайди. Асос – маъно, моҳият, асос – дард ва самимиятдир. Шулар бўлмаса, қолгани сохталик, алдов ва хийла зрур.

Маъно ва моҳият эшиги қандай очилади? Бунга етишмоқ учун олдин Тангрини таниш керакми ёки Тангрини таниганларними? Бу саволга кўпчилик “Албатта, Тангрини таниган-

ларни танишда!” деб жавоб бериши шубҳасиз. Агар шундай бўлганда эди, чиндан ҳам Ҳақ йўлчилари ва дўстларини таниш энгил кечганда эди – инсоният аллақачон маънавий-ахлоқий хасталиклардан, ғафлат, жаҳолат, қаҳру ғазаб офатларидан кутулиб, ер юзини жаннат қилган бўлар эди. Ва ўзини бунчалик кулфат, бахтсизлик, зулм ва бағритошликларга маҳкум айламасди. Унинг ҳийла ва найрангбозликлари, нафс шавқи ва лаззати учун турланиб-тусланишлари, ютоқиб ташланишлари ривож топиб бормасди.

Инсоннинг зоҳирий йўлсизлиги унчалик қўрқинчли эмас, ботиний йўлсизлик ёмон, ички адашув, ичдаги имконсизликлар таҳликали.

“Тангрини таниш, - дейди Баҳоуддин Валад, - валиларни танишдан кўп осондир. Бутун олам Тангрига топинади. Унга сажда қилади. Аммо юз мингларча инсондан ҳатто биттаси ҳам валиларни етарли даражада таний олмайди. Ҳазрати Мусо Тангрининг элчиси эмасми? Тангри у билан сўзлашмаганми? Асоси қўлида аждаҳога айланмаганми? Ул асо ила осийлардан ғолиб келмаганми?”

Худди шундай бўлган эди. Шунга қарамасдан, Ҳазрати Мусо валиларнинг юзини кўриш, уларни таниш учун Тангридан ёрдам тилайди. Унга ёлворади. Ниҳоят, Оллоҳ унинг дуо ва илтижосини қабул қилади ва унга “Ўз умматинг орасидан чик, саёҳат қил!” дея буюради. Мусо алайҳиссалом сўнг саёҳатга кетади. Хизрни топади ва танийди. Лекин Хизрнинг ахволини тушунмайди. Тушунмаганлиги боис унинг ишларига эътироз билдиради. Охири “Бундан буён энди сендан неки зоҳир бўлса, сас чиқармайман ва жону кўнгулдан қабул айлайман”, - деб тавба қилади.

Қуръони каримда нақл этилган Хизр ва Мусо ҳикоятига тасаввуф ва тасаввуф адабиётида алоҳида эътибор берилгани бежиз эмас. Бундан кўзда тутилган асосий мақсад Оллоҳнинг хос бандалари, яъни валийуллоҳларнинг таълими, тарбияси ва таъсирсиз илоҳий сайру саёҳат, файзу камолотда олий натижаларга эришиб бўлмаслигини таъкидлаш эди.

Шарқ мутасаввифларининг ўзига хос хизматидан бири, балким биринчиси, инсоннинг маънавий мавқеи ва ички оламига доир қарашларни мисли кўрилмаган даражада кенгайтирганлиги, деса асло хато бўлмайди. Инсон сийратига очилган Йўл – ўзини таниш, Ҳақ ва ҳақиқатга эришишнинг мустасно бир йўли эканини мана шу Маърифат пешволари қашф қилиб берган. Ахлоқий, маънавий, руҳий ва завқий тажрибанинг улар жуда қийин, бағоят машаққатли усулларини танлашган. Гоҳо узлатга чекиниб, нафсни қийнашган, гоҳо

муруқаб ва мушоҳадага берилишган. Кўнгилда ишқ оташи ёлқинланганда ўзни ҳам, ўзгани ҳам унутиб холис хол, бегараз, бетаъма амал соҳиби ўлароқ кун кечиришган. Тасаввуф адабиётининг етакчи қаҳрамонлари ана шулар. Санойи, Аттор, Румий, Навоий сингари даҳо санъаткорларга мана шу шахсларнинг ҳаёти ва қисмати илҳом бағишлаган. Фаридиддин Аттор “Тазкират ул-авлиё”ни ёзганда, шеърин асарларидан кам захмат чекмаган ва нисбатан олганда илҳом даражаси ҳам паст бўлмаган. Бу китоб Аттор учун ғоявий-ирфоний бир манба ва зифасини ўтаган. Уни валию авлиёлар муҳитига олиб кириб, кенг бир миқёсда уларнинг шахсияти, маслағи ҳамда мафкура-сидан огоҳ этган. Аттorning шоирлик санъати – валоят сирасрори бадиий талқинларини яратиш санъати эди. У аҳли ҳол ва аҳли ирфоннинг муҳиби эди.

Аҳли ирфон нуқтаи назарига кўра, Оллоҳ ўзини ошкор айлаш, яъни танитиш учун коинотни вужудга келтирган. Асосий ният эса борлиқ-олам саҳнига комил инсонни чиқариш бўлган. Дунёнинг зоҳирий манзараси касрат – кўпликни акс эттиради. Унинг замирида ваҳдат – буюк Бирлик пинҳондир.

Моҳиятбин одам коинотда улухият тажаллисини кўриши ва севиши лозим. Ана шунда мажозий ишқдан илгарилаб, илоҳий ишққа юксала олади. Ва қалбнинг Ҳақ тажаллигоҳилиги тўлиқ ёркинлашади. Бироқ инсон қавми ақлини танигандан буён маънога эмас, шакл ва сувратга кизиқиб келади. Ваҳдат эмас, у касрат ошуфтасидир. Неча ўнлаб ориф ва мутафаккир бу қарашнинг ноқислиги, саёзлигини асослаб берган бўлса ҳамки, уни англайдиган, англаб амал қилгувчилар сафи кенгаймаган. Не-не мутасаввиф, не-не олий нуфузли шайх ва муршидлар, “Эй ғофиллар! Биз сувратга ошиқмиз” дейсиз. Бу хатодир. Чунки бутун олам маъно ва ҳақиқатга ошиқ... Сурат бир қадах. Сурат бир косага ўхшайди. Маъно ва ҳақиқат эса уларнинг ичидаги май ёки таомдир. Мақсад қадах ҳам эмас, коса ҳам эмас... Буни билинг ва англашда адашманг!” дея хитоб қилишган. Ўз фикр-қарашларини жилд-жилд китобларда ифодалаб беришган. Ахвол эса айтарли ўзгармаган.

Ўзингиз бир ўйланг: неча юз йиллар мобайнида пайғамбарлар ортидан пайғамбарлар келиб, одамларни гафлат, жаҳолат уйқусидан қутулишга чорлаб, қанчадан-қанча нодир фикрларни баён этишган. Нафаси тошни, темирни эри-тадиган валию орифлар томоғ оғритиб: “Эй ғофиллар! Эй гумроҳлар! Сиз бу ғаддор дунё ўрмонида йирткич ва қонхўр махлуқлар орасида нечун кўрқмасдан ухлаб ётибсиз?! Бешафқат ва қонли бу масқандан, бераҳм ва олчоқ бу очундан ўзингизни халос қилинг! Одамийлик шарафи ва ҳақпарастлик

икболини намойиш айланг!..” дея нола чексалар ҳам ўша машъум хоби гафлатдан бедор бўлолмаган. Бобораҳим Машраб эса тирикликни ўлимга эврилтирган ушбу ходисани хулосалаб:

Бу гафлат уйқусидан, эй ёронлар, уйғониб бўлмас, -

деган эди.

Шулар назарда тутилса, Ғарб файласуфи Спиноза айтган куйидаги гапнинг моҳияти жуда осон равшанлашади: “Мен иккинчи бир ҳаётни асло орзу қилмайман. Чунки, зот эътибори ила бу ҳаётда ўликларнинг орасида тирилдим”.

Мутасаввифларнинг инонч ва эътиқодлари бўйича, олам Ҳақнинг вужудида зохир бўлиб, фақат ҳар он янгилашиб, ўзгариб турадиган бир қанча фоний ва йўқ бўлувчи сувратлардан иборатдир. Булар Унинг асмо ва сифатларининг мазҳарлари бўлса-да, зотан Оллоҳ булардан мустағнийдир. Олам йўқ бўлса ҳам Оллоҳ зотий сифоти ила яна боқий қолади. Демак, оламнинг моҳиятини яхлит шаклда билиш ва ўзлаштириш учун, энг аввало, фано тариқига юз буриш, фанолик ҳоли ва сир-асроридан яхши огоҳ бўлиш лозим. Чунки йўқликни – йўқлик ўрнида кўриш, ўткинчини – ўткинчи ўлароқ танишда адашмаслик фақру фано ҳолининг бош талабларидан ҳисобланади. Фано – нафсоний, хайвоний эҳтиросларни руҳ, кўнгул камоли учун, алдамчи латифликлар, бақосиз гўзалликларни энг олий, энг мукаммал Гўзаллик учун қурбон қилиш демак. Бу қурбонлик қанча кўпайса, инсон сийрати янги маъни, ҳеч мисли кўрилмаган янги-янги иштиёқ ва завқ-шавқ билан ўшанча бойиб боради, энг муҳими, у башарий менлигини поклаб ишқ ва маърифат оғушида гўё бошқадан дунёга келади. Буларнинг бари мистик йўл ва мушоҳада ила амалга ошади. Баъзи бировлар мистика ёхуд мистизм сўзини эштишданок чўчиб кетади. Бу тўғри эмас. Ботини қашшоқ, ҳислари якранг, фикр-тушунчалари турғун ва кўпол кимсаларда ҳеч қачон мистик ҳолат юз очмайди. Шу боисдан ҳам улар сўфий ва мутасаввиф ижодкорлар асарларини ўқиб-ўрганишда қанча уриниб-суринмасин, сирли ва асосий нарсани барибир фаҳмлашолмайди. Мистик майл қачон тугилади? Қачонки, одам ўзининг ички оламидаги латифлик ва гўзалликдан завқланса, илҳом топса. Қачонки, сўз билан ифодалаш қийин бўлган шу гўзаллик ва нафислик бағрига чекинишга табиий эҳтиёж сезса. Инсоният тарихи қадар қадимий бўлган мистик тажриба ҳар бир маданиятнинг табиати ва туб моҳиятига кўра алоҳида бир маъно касб этгани эътиборга олинса, ислом фалсафасининг энг оригинал бир тарафи мисти-

ка, яъни тасаввуф эканлигини билиш қийин кечмайди.

Хорижлик аксарият шаркшунослар тасаввуфнинг келиб чиқиш заминини юнон, хинд, христиан динларига боғлашга уринадилар. Бу нуктаи-назарни тўла қабул қилиш мумкин эмас. Чунки тасаввуфнинг бош тамали ва замини исломдир. Бу, бир томондан, Қуръони каримга дахлдор бўлса, яна бир тарафдан Ҳазрати Пайғабаримизнинг шахсий ҳаёт тарзлари ва ҳадисларига алоқадордир. Тасаввуфдаги дунёнинг фойиблиги, шу боисдан унга кўнгил бериб, бутга айлантирмаслик, дунё ишлари инсонни Оллоҳдан йироқлаштирмаслик зарурлигига доир тушунчалар исломдан олинган. Мусулмонликкача бўлган фикр-қарашлар-чи? Бунда ҳам асосий ва ҳал қилувчи нукталарда ўзга динларга ўхшашлик йўқдир.

“Эски юнон нуктаи назарида, - дейди туркиялик йирик қадимшунос ва тарихчи Иброҳим Кофас ўғли, - ўғрилик, ёлғончилик мубоҳ (рухсат берилган) саналган, ҳақсизлик қилиш бир қудрат нишонаси ва жасоратга мансуб “фазилат”ларнинг аввали дея қабул қилинган. Лекин инсонда уят аталмиш бир руҳий принцип мавжудлиги ҳаёлга ҳам келтирилмаган”. Бунга тамоман тескари равишда қадимий аждодларимиз ахлоқида инсонга номусли, виқорли бир ҳаёт низомини белгиловчи уят ва уятчанлик туйғуси энг юксак фазилат саналган. Мана шунинг учун ҳам улар дабдаба ичида яшашдан, кекқайиш, манфаат, муваффақият учун ялтоқланиш, ваъдага вафо қилмаслик, риё ва ёлғончиликдан уялишган. Уят ҳисси Фарбдагидек бир руҳий кучсизлик эмас, аксинча, инсонни доимо ўз-ўзини назорат этишга ундайдиган психологик эҳтиёж деб қаралган. Тасаввуф илми асосан оғзаки тарзда шахсдан шахсга, кўнгилдан кўнгилга етказилган бир илм бўлса-да, тасаввуф адабиётида нафс, ахлоқ, қалб, рух ҳақиқатлари жуда теран ва ўзига хос шаклларда ёритилганлиги учун, қайси тилда бўлишидан қатъий назар, кўпчиликни қизиқтирган. Бунинг энг характерли бир мисоли Фаридуддин Аттор ижодиётидир.

Нақл этилишича, Жалолиддин Румий тахминан беш ёшларда экан, бир туш кўради. Тушида нуроний юзли бир қария унга олти новдали битта гул ҳадия этади. Бу тушни у отаси Муҳаммад Баҳоуддин Валадга айтганда, “Бу олти жилдлик бир китоб ёзишингга ишоратдир”, дейди. Қизиғи шундаки, чолнинг ўзи ҳам Жалолиддинга “Олти бутуқли гулга етишгунингча мана буни мутолаа қилгил” дея бир китоб ҳам берган эди. Орадан маълум йиллар кечгач, Жалолиддин бутун оила аъзолари билан она диёрини тарк айлаб кетаётганда, ўша чол билан йўлда учрашиб, унинг қўлидан китобни ҳам олади. У – Шайх Фаридуддин Аттор, китоб эса унинг “Асрорнома”си эди.

Атторнинг буюк Шахси ҳам, ижодиёти ҳам илҳом ва ибрат маҳзанидир. Унинг Шахси – асарларига, асарлари – шахсиятига эшик очади. Бу маърифат, ишқ, рухоният, санъат “эшиги”дан фақат алоҳида қалам соҳиблари эмас, бутун бошли миллат ижодкорлари ичкарилай олганлиги хайратланарли, албатта.

Дарвоқе, “Туркий халқлар мистикларига намуна бўлган илк асарлар Фаридуддин Аттор қаламига мансуб эди. Бу улуғ мутасаввиф “Панднома”, “Илоҳийнома”, “Мантиқ ут-тайр”, “Тазкират ул-авлиё” каби китоблари билан ўша замонга қадар амалга оширилмаган ... ирфоний тажриба назариясини яратишга киришиб, уни мазбут (мустаҳкам) дидактика ҳолига етказган эди. Худди шунинг учун ҳам илк турк мутаржимлари унинг асарлари таржимасига қўл урдилар” (Х.З.Ўлкан. Турк тафаккури тарихи, 202-бет).

Форс, турк, рус, ўзбек тилида чиққан мақола, алоҳида китоб ва қомусларда Атторнинг таржимаи ҳоли, ижодий фаолияти ҳақида кўп ёзилиб, батафсил маълумотлар берилган. Аттор сермаҳсул ижодкор. У руҳни севган. Дин ва ахлоқнинг кучқувватига суянган. Маърифат, ишқ ва бадий ижод завқини ниҳоятда юксак кадрлаган. Кексайганида худди Нажмиддин Куброга ўхшаб у ҳам мўғул босқинининг қурбони бўлган. Алишер Навоий “Лисон ут-тайр” дostonида Аттор асарларига шундай таъриф беради:

**Назму насридинки таҳрир айлабон,
Ваҳдат асрорини тафсир айлабон...**

**Чун “Мусибатнома”син айлаб баён,
Юз мусибат нафсқа айлаб баён.**

**Ҳар мусибатдин қўнгулга сур ўлуб,
Ким қўнгул ул сурдин масрур ўлуб.**

**Чун рақам айлаб “Илоҳийнома”ни,
Ваҳийга айлаб муҳаррир хомани.**

**Шарҳи асрори илоҳи айлабон,
Халқ аро шарҳин камоҳи айлабон.**

**Чун, ки “Уштурнома” айлаб ошкор,
Нуктаси бухтиларин тортиб қатор.**

Неча минг бухти нечукким чархи дун,
Дурри гавхар ҳамлидин бори забун...

Чун газал гулзорида мажмаъ тузуб,
Булбул отин минг тараннум кўргузуб.

Лекин ул ҳар бир тараннумдин аён,
Сирри ваҳдат шарҳиға равшан баён.

Чун рубойдин бериб девонга зайн,
Рубъи маскун ичра солиб шўру шайн.

Олами маъни аро тақсимдин,
Ҳар бири мухбир неча иқлимдин.

Наср ила чун “Тазкира” мавжуд этиб,
Авлиё арвоҳини хушнуд этиб.

Ҳар бирининг руҳидин юз тийра зот,
Жон топиб ичкон киби оби ҳаёт.

Бир тараф бориға отину шараф,
“Мантиқ ут-тайр”ға отин бир тараф.

Навоий устодининг китобларини мана шундай тартибда са-
найди. Аини пайтда уларнинг ҳар бирига хос хусусият, бирини
иккинчидан ажратиб турувчи етакчи фазилатларини таъкид-
лаб ҳам беради.

Ҳақиқатда ҳам ёлғиз маснавийнависликда эмас, балки
газал, рубой ва насрда ҳам Аттот олий мақомларга
кўтарилган эди. Агар диққат қилган бўлсангиз, “ваҳдат асро-
ри”, “ваҳдат шарҳи” деган ибораларни Навоий мутасаввиф
Аттот ижодиётининг ўзак-негизи ва унинг талкинларидаги туб
моҳиятни урғулаш учун ишлатади. Дарҳақиқат, Аттот ваҳдат
шаробидан маст, олам ва одам ҳодисотларини ваҳдат шуури
ила мушоҳада айлашдан ҳеч четламаган, сўзи ҳам, фикр ва
ифодалари ҳам кашфу илҳомдан туғилган санъаткор эди. Унга
кўра, зоҳирий бу олам “кўплик”, яъни касратдир. Азалий
оламда у Ҳақнинг зоти билан “бир” эди. Ажралиш ва кўплик
йўқ эди. Зоҳирий олам бир оташ – алангадан юзага келган ту-
тун янглиғдир. Коинотда Бирдан бошқасини кўрмаганлар,
ваҳдат дарёсига чўмганлар ва ишқ оловида ёнганлар
ҳисобланади. Оллоҳ висолига етишишнинг ягона йўли – ўзни
билиш, нафсни ислоҳ айлаш, шаҳватни енгиш ва Ҳақнинг ву-

жудига фоне бўлиб, ваҳдат саодатини қўлга киритиш. Ақтор “Илоҳийнома” китобида ҳам ана шу оламшумул ҳақиқатдан баҳс юритади. Шунинг ҳам таъкидлаш керакки, у Аҳмад Ғаззолийдан келган ишқ тушунчаси ёки Мансур Халложнинг фано ҳоли сирларини ўзлаштириш билан чекланмайди, янада илгарилаб ваҳдати вужуднинг чўккиларига юксалади.

Ақтор мумтоз шеърининг бир неча жанрларида қалам тебратган бўлса ҳамки, шоирлик кучи ва талантини кўпроқ маснавий ва ғазалда намойиш этган. У ғазалларида тасаввуф завқи, хусусан, ваҳдати вужуд тушунчасини, илоҳий йўлчилик учун зарур ҳисобланмиш ишқ ва ошиқликни зўр илҳом ила тараққий қилган. Ишқ оташи, ваҳдат шуури ва ҳаяжони унинг маснавийларидаги ҳар бир сўз, ҳар бир маъно замиридан шундоқ нурланиб туради. Бу гап “Илоҳийнома”га ҳам тегишли. Асар мазмуни шундай бошланади: қадимда бир подшоҳ бўлиб, бири-бирдан ақлли олти ўғилни вояга етказди. Уларнинг:

Бари олий сифот, мардона эрди,
Бировнинг олдида бош эгмас эрди.

Не илму дониш эрса ул замона,
Барида эрдилар нодир ягона.

Кунлардан бир кун подшоҳ фарзандларини ҳузурига чорлаб, дил тубида сақлаб юрган тилак ва орзуларини айтишни сўрайди. Тўнғич ўғил парилар подшоҳининг қизига ошиқлигини, асосий орзуси унинг висолига етишмоқ эканини сўзлайди:

Ки хусни, ақли бирлан меҳри жон ул,
На ёлғиз жон эмиш, зеби жаҳон ул.

Агар етсам анга, кулгайди омад,
Яшардим роҳат айлаб то қиёмат...

Бу гапларни тинглаган ота унга шахватнинг ёмонлиги ва зиёнларини тушунтиради. Иккинчи ўғил афсунгарлик сирасорини эгаллаш мақсади ила нафас олишини билдиради:

Чу жоду илмини истайди кўнгул,
Анинг бирла муродим айлаб ҳосил.

Этиб сайру томоша ҳар диёрда,
Яшардим шоду ҳуррам ҳар канорда...

Ҳама соҳиб жамолларга тикилсам,
Алар бирлан кейин ишратда бўлсам.

Не истарсам, ўшанга топсам имкон,
Юритсам еру кўкда ҳукму фармон.

Албатта, подшоҳ бундай орзу ва иддаонинг бемаъни ва мағзи пучлигини ўғлига изоҳлаб беради. Хуллас, бошқа ўғиллар ҳам бирин-кетин ўзларини асир айлаган орзуларини баён этишади. Ҳатто Сулаймон пайғамбар узугини кўлга кириштишни кўзлаган шахзоданинг нияти ҳам отага мақбул келмайди, “Дунёдаги ҳамма давлат ва салтанат иши ўткинчи”, - дейди. Ниҳоят, олтинчи ўғил кимё илмини эгаллаш ва олтин йиғиш хоҳишини билдиради. Шунда подшоҳ унга “Сен вужудингни кўнгил ҳолига мувофиқлаштириш, кўнгилга эса Ҳақ ишқини ерлаштиришни кўзла: эрлар, эранлар, ана шу хил кимё билан машғул бўлурлар”, - деган мазмунда кўрсатма беради.

Хўш, бу кимёнинг ўзи нима? Ундан кўзланган асосий мақсад нималардан иборат?

Кимё ёки кимёи саодат деган тушунча – бу нафсни тозалаш, уни жилолантириш, ёмон феъл-хўйларни яхшилари билан ўзгартириб, вужуд талаби ила туғилажак ҳайвоний майлу хирслардан озод бўлиш демак. Нафснинг тубан ва чиркин хусусиятлари йўқотилиб, уларнинг жойига юксак ва қийматли фазилатларни собитлаштирмоқ билан нафс тазкия этилади. Ана шу ҳақиқат кимёдир, чунки у ёмон хулқлар орасидан нафснинг жавҳарини юзага чиқариб, яхши ва гўзаллари билан ўзгартиради. “Илоҳийнома”да психологик шу масала кенг кўламли ёритилган ва ундаги 250 дан зиёд ҳикоятлар ҳам маънавий кимё куч-қувватини исботлашга, ҳар нарсадан аввал ишқ, ирфон ва илмга таяниш йўлларини кўрсатишга хизмат этади. Уша ҳикоятлардан бири жаҳонгир Искандар ва унинг ўлими ҳақидадир. Албатта, Искандарнинг оби ҳаёт, яъни боқий тириклик сувини излаш воқеаси Шарқ адабиётида кўп талқин қилинган. Лекин мурод-мақсадга етишиш тимсоллари ўлароқ Аттот яна икки нарсани кўшади:

Довул бормиш яна, бир сурмадон ҳам,
Эмиш ҳар иккисида мўъжиза жам...

Оби ҳаётдан қонган киши абадий умрга етишгач довулга

кўл урганда хасталиклардан халос бўлар экан. Кўзга сурма сурганда эса денгиздан то аршгача нима мавжуд бўлса, ҳамма-хаммасини кўрар ва биларкан. Искандар довулни ҳам, сурмадонни ҳам излаб-излаб топади. Лекин унинг топганлари хатолик ва толесизлик сармоясига дўнади. Буни Аттор Афлотун хаким шогирди тилидан нақл этиб ёзади:

Деди: шоҳи жаҳонга не дейин сўз?
Довулким ул, ясатмиш эрди Ҳурмуз.

Уни сен ноаҳилларга инондинг,
Ўзингни бўйлаким иллатга кўйдинг...

Вале гам чекма, икки сўз дегум шул,
Ўшал оби ҳаётдан ҳам азиз ул.

Бу янглиғ мулку бу қаҳру сиёсат,
Кўланса ел эрур, боди нажосат...

Тафаккур айла, ўзни ўртама, бас,
Ки, ул илми разиндур, ўзга эрмас.

Насиб этган эса ул илму ҳикмат,
Уни оби ҳаёт бил, бекудурат...

Аттор нуқтаи назарида, ҳар турли китоблардан ўқиб-ўрганган тақлидий илмлар инсонни бу дунё зиндони, бу борлик тузоқларидан озод этолмайди. Чунки бундай илм жонсиз ва ўликдир, ориф ва валиларнинг маърифатига ўхшаб инсоннинг юрагига завқ, тириклик руҳи ва қудратини етказолмайди. Бу қарашда жон бор, албатта. Тасаввур этинг, деворда инсоннинг чиройли бир суврати чизилган. Унинг боши бор, лекин жонли ақли йўқ. Кўзи бор, аммо кўролмайди. Қўли бор, бироқ ҳаракат этолмайди. Ҳаттоки, қўлида қиличи ҳам бўлсин, кесадими? Йўқ, кесолмайди. Чунки кўкраги ичида нурли бир қалби йўқ. Бизга ҳар қанча кўркам, маҳобатли кўринмасин, суврати чизилган дарахтдан мева териб ололмаймиз. Атторнинг ўқувчини шакл эмас, маъно, моҳият, ҳаёт ва ҳақиқат ошиғига айлантира билишнинг сиррини ҳам кўнгул оби ҳаёти бўлган илмдан излаш керак:

Илм йўлида гар эрса саботинг,
Етишгай сенга ул оби ҳаётинг.

Илм сорига юрсанг, тўғри тут йўл,
Агарда чалғисанг, шайтон этар ул,

дейди шоир.

Аттор ижодиётини биз етарли даражада ўқиб-ўзлаштирганимиз йўк. Аттор серқирра истеъдод соҳиби. Бу бе-назир зот ишқни маърифат ила уйғунлаштира билган ориф ҳам эди. Унинг шахсиятидан баҳе юритганда, чин фақирлик, дарвешлик, валилик ва жўмардлигини-да, назардан четда қолдирмаслик лозим. Атторга нисбатан файласуф сўзи унча мувофиқ эмасдай туюлади. Аслида дил нигоҳи дунё бағрини кесиб ўтган шу ҳақир шоир файласуфларнинг файласуфи, мутафаккирларнинг муршиди эди. Унинг илоҳий кашф ва илҳом билан битилган китобларида тафаккурни ичдан ёлқинлантириб, фалсафа оёғини ердан кўтарадиган жавҳари зот мавжуд. Аттор худди ўлим сингари тирикликни ҳам бир бўшлиқ деб англайди. Бери иккинчисига ўхшамайдиган шу икки бўшлиқни фанопараст шоир Рух билан тўлдиради. Алалоқибатда ишқ завқи, ирфон тили билан бақолик сир-асрорини ёритиб беради. Машҳур турк шоири Мехмед Акиф Эрсой, “Биз асарларимзни номусли оилаларда ўқилишини кўзлаб ёзурмиз. Зотан, ижтиҳодимизга кўра адабсизлик бошланган нуқтада адабиёт тугайди”, деган эди. Ахлоқ-одоб бурҳони адабиётни та-назулга маҳкум айлаши шубҳасиз. Аммо адабиётни емиради-ган, ўлдирадиган асосий фалокат имонсизлик ва эътиқодсизликдир. Аттор шунинг учун ҳам бадий ижодда имон, эътиқод, ҳақиқат ва виждон мавқеини баланд кўтарган эди. Бироқ унинг ахлоқий фазилатлари ва инсоний сифатлари шеъридан ҳам, мутасаввифлигидан ҳам кўп юксак эди. Буни у бошига тушган фожиа ва фалокатлар, ниҳоят, ўлимни мардона қаршилаш матонати ила тўла исботлай олганди. Оловнинг иссиғи ва ҳароратини ҳис қилган киши қуйишдан кўрқади. Ўзи оловга айланган одамда эса бундай кўрқув бўлмайди, деган гап бор. Шу ҳақ гап. Атторга қилич кўтарган ваҳший мўғул аскар ислом ва имонни қурол билан таслим айлаб бўлмаслигини билмасди. Боз устига, жаҳолат ва ақидапарастликни титратган Мансур Ҳалложнинг нури юз эл-лик йилдан сўнг айнан шу қариянинг руҳига тажалли айлаб, унга мураббий бўлганини қонсираган ўша мўғул хаёлга ҳам келтиролмасди. Агар мўғул лашкарлари маълум муддат мусулмонларни енгиб, ғолиб чиқишган бўлса, орадан унча узоқ вақт ўтмай уларни ислом ва мусулмонлик ўзига таслим этган эди... Яъни Мавлоно Жалолиддиннинг “Мўғуллар мусулмонликка номзодирлар” деган башоратлари рост чиқиб, хатто уларнинг

бир неча ҳукмдорлари ҳам исломни қабул қилиб, шу дин равнақиға ҳисса қўшганлиги тарихдан аёндыр. Демокчимизки, Аттотр ўлим ва мағлубият таҳликаси билан эмас, балки Ҳақ дини тантанаси, ишқ ва ирфон истикболиға комил ишонч ила фоний дунёдан кўз юмган.

Бундан бир неча йил аввал ислом тасаввуфи ва бадий ижод масалаларини ўрганган ғарблик тадқиқотчилардан бири била учрашиб суҳбатлашган эдик. Мен унга тасаввуфға қизиқиш сабабларини сўраганимда, жуда ғалати, яъни қутилмаган гапларни ҳам сўзлагани ёдимда:

– *Бизға тил билан алоқа қилиш йўл ва усулларини ўргатишди. Билимнинг ёзма ва оғзаки тилға боғлиқлигини аңлатишди. Биздан ўнларча, юзларча китоб ўқиш ва уларнинг маъно-мазмунини эғаллаш талаб қилинди... Аммо бошқа бировларнинг гап-сўзларини такрорлаш шахсий ҳаётимизға ҳузур-ҳаловат бермаганидек, моҳиятға рағбатлантирмаслиги ҳам инобатға олинавормади. Атоқли адиб ва олимларимиз ёзган нарсалардан ҳеч қайсиси бизни на ирфонға илҳомлантира олди, на Оллоҳға яқинлаштирди. Ўқиш, қуруқ ўзлаштириш билан ҳаёт руҳи қанот қоқиб келмайди...*

Бундай фикр-мулоҳазаларни тинглаш менға мароқли эди. Чунки тасаввуфни тириклик, маънавий-руҳий ҳуррият, тафаккур эркинлиги ва таракқиёти душманларига қарши курашиш йўли эканини тўғри илғаган суҳбатдошим ғарб жамоасининг ҳайратланарли бир тузоқ ичида яшаётганини бағоят аниқ тарзда баён этарди.

– *Бизлар шакл ва рамзларға ҳам тобемиз, – деган эди у, – Ҳоли қоримизға ярамагани замон қандай қилиб уларни бир ёққа улоқтиришни ҳам билмаймиз. Бироқ тўхтамасдан, бетиним гапирамиз. Онгимиз, оғзимиз сўзбозликдан агар бўшамаса, лоф ва сафсата бозорини янада қизитаверсак, ўзганинг гапини биз ҳеч қачон тингламаймиз ва тинглолмаймиз. Шундоқ бўлғач, Оллоҳ овозини қандай эшитиш мумкин?..*

Бирданиға мен ҳушёр тортидим. Ахир, қилу қолчилик балоси бизни ҳам четлаб ўтгани йўқ. Бироқ мен гап қўшишни эмас, инглиз олимини охириғача эшитишни истардим. У форсийда равон сўзламаса-да, фикрини аниқ етказиб билар, ирфоний ҳақиқат ва ҳолатларға алоҳида бир иштиёқ ҳосил қилгани сезилиб турарди. Унинг иқрори бўйича, ғарб олами руҳни эмас, балки моддани, маънони эмас, сувратни асос билгани, ишқ, маърифат, шафқат ва мурувватни назарға илмагани боис ҳол илмини, жумладан сукут сир-асрорини ҳам деярли билмайди:

– *Бизнинг одамларимиз, ҳеч бўлмаганда, зиёлиларимиз илоҳий ишқ, ирфон ва сукут завқиға эришиб, ботинан нури*

илоҳий ва ҳассос ҳолларга етишишганида – фақат ана шундан сўнг - замон ва макондан юксакдаги Чолғувчи муסיқасини тинглай олишлари мумкиндир...

Ҳа, Шарқ мутасаввифлари инсоният бошига ёғилажак ва кўнгил водийсида сўнгсиз қурғокчилик, қуруқлик пайдо этадиган бало-қазоларни олдиндан аниқ пайқаб, аввалдан бунинг чора-тадбирларини бадийий ижодда талқин қилиб кетишган. Буюк озарбайжон шоири Насимий ёзади:

Маърифат касб этмадинг сен фонисан,
Бир-икки кун дунёнинг меҳмонисан.

Ҳакни билсанг оламнинг султонисан,
Билмасанг худ дев ила шайтонисан.

Албатта, Ғарб одами бу сатрларни ўқимаган. Ундаги ҳар бир сўзнинг мағзини чакиб, Маърифат орқали Ҳакни билиш ва севишга ҳам уринмаган. Лекин Насимий меросининг ворисларичи? Насимий шеърятининг бошқа халқларга мансуб муҳлис ва муҳибларичи?

Мен гапни чўзиб ўтирмасдан, тасаввуфга ўзича умид билан қараган, жамиятидаги ахлоқий-маънавий қусур ва иллатларни Шарқ мутасаввифлари илмий, адабий меросига таяниб ҳар қалай қамайтиришга инонган ва шундай ишонч билан аллома бобомиз Азизиддин Насафий рисоаларидан бирини она тилига таржима қилган озарбайжон адибаси Офок Масъуднинг мана бу фикрларига диққатингизни қаратмоқчиман: “Бизнинг жамиятимиз ҳозирги пайтда жонли майитлардан иборатга ўхшайди. Одам билан учрашасан, қарайсанки, у одам эмас, руҳан қай томонга бўлмасин, қочиб яширинасан... Уй-жой, еб-ичиш, кийим-кечак инсоннинг роҳат-фароғатини таъминлаш учундир. Инсон эса бутун борлигини худди шу нарсаларга қурбон қилаётир...”

Адиба зоҳирий сўфийлик билан, ботиний сўфийлик айни бир ҳол ва тажриба эмаслигини, қуруқ зуҳду такво, тариқат расм-русуми ҳеч вақт Гўзаллик, нафосат, ишқ ва маърифат тарбияси билан тенглашолмаслигини тўғри таъкидлайди.

Ҳол ахлининг урғулашича, инсон табиатида тирикликка алоқадор бир кўполлик, тирикчилик, яъни турмуш ташвишлари билан боғлиқ чиркинлик ва тубанлик мавжуд. Мана шу нарса одамнинг Гўзаллик ва Нафосатни ҳис қилиш, Гўзалликдан завқланишга ё тўсқинлик қилади ёки қаршилик кўрсатади. Агар инсон Гўзалликни севиш ва мушоҳада айлаш салоҳиятига эга бўлмаса, унда эстетик туйғуни тарбиялашга уринишдан бир наф чикмайди. Бундай ҳолатда ҳеч қанақа ташаббус санъат ва адабиётни англашга ҳам ёрдам

кўрсатолмайди.

Нафосат инсонни хамиша Гўзаликка, сабр-қаноатга чорлайди. Дунёда энг раҳм-шафқатли, химмати зўр, фавқулудда меҳрибон, руҳ ва кўнгилни яйратиб, яшнатувчи қудрат – бу, Гўзаллик. Шунинг учун мутасаввиф санъаткорлар ҳаёт гўзаллиги билан, инсоннинг асл моҳиятини ёритишга илҳомлантирувчи илоҳий Гўзалликни ўзаро уйғунлаштиришган. Фариддин Аттор шу тоифадаги ижодкорларнинг сардори ва пиру муршидларидан эди.

Мустақилликкача биз ўқиш ва билиш зарур бўлган фалсафий, тасаввуфий кўп китобларни қўлга ҳам олмаганмиз. Табиийки, билим, малака, дид ва савия, дунёқараш ва тафаккур ҳам шунга яраша бўлган. Кўникиш ва унутиш оралигидаги маънавий бузилиш ёки фикрий йўқотишларни бугун айтиб адо қилиш қийин. Аммо Мустақиллик мафқураси Аҳмад Яссавий, Сулаймон Боқирғоний, Сўфи Оллоёр сингари мутасаввуфлар ижодиётига ҳам кенг йўл очди. Навоийнинг Навоий бўлишига маълум бир таъсир кўрсатган форсий тасаввуф адабиёти даргаларининг асарлари ҳам таржима этилди. Жалолиддин Румийнинг олти жилддан таркиб топган “Маснавий”сининг ўзбек тилидаги таржимаси китобхонлар қўлига етиб борганлиги, Атторнинг “Мантиқут тайр” дostonи ҳам назмда, ҳам насрда она тилимизда чоп этилгани назарда тутилса, тасаввуф адабиётини ўқиб-ўрганишда қандок имтиёз ва имкониятга эришилгани бир қадар ойдинлашади. Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камол “Мантиқут тайр”дан кейин, Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти мумтоз адабиёт бўлимининг навбатдаги таклифи билан “Илоҳийнома” таржимасига киришган эди. Заҳматкаш ва сергайрат шоиримиз бу ишни ҳам ниҳоясига етказди. Китобхонлар бир пайтлар “Илоҳийнома”нинг профессор Нажмиддин Комилов насрий таржимасидаги айрим парча ва ҳикоятлари билан танишган бўлса, энди унинг шеърый шаклдаги ўзбекчасини тўлиқ ўқиш имкониятига эгадирлар.

Ҳақиқий шеър, чинакам шеърят - инсоннинг Ўзлигини идрок айлаган юксак бир нуқтада юзага чиққан илҳом ва ҳайратнинг бадий тили. Жамол Камол таржимаси ўқувчини айни шу ҳақиқатга ишонттира олади. Менингча, китобхон учун ҳам, таржимон учун ҳам энг муҳим натижа мана шу.

Иброҳим Ҳаққул,
филология фанлари доктори.

БИСМИЛЛОҲИР РАҲМОНИР РАҲИЙМ

У шундоқ зотки, мулки безаволдир,
Хирад аҳли уни айтмоққа лолдир.

Магарким жон эрур жонларга номи,
Шарафдир барча девонларга номи.

Бу номни айтса, тилларда шакардир,
Бу номдин бори кўнгилда гуҳардир.

Бу номсиз атру бўйинг ранг эмишдир,
Бу номсиз барча номинг нанг эмишдир*.

5 Худованддир ўшалким, бору чандон,
Етолмай зотига ҳар кимса хайрон.

Унинг сиррига биз қандоқ етармиз?
Унинг тавсифини қандоқ етармиз?

У қудрат илки бирлан олди ерни,
Фалак чавгонига сўнг солди ерни.

Ки андин бир баланд келгувчи йўқдир,
Унинг асрорини билгувчи йўқдир.

Ҳама мулки жаҳон исботидир, бас,
Бутун олам далили зотидир, бас.

10 Сифоти зот эрур, зоти сифот ул,
Назар сол яхшироқким, жумла зот ул.

Не мавжуд эрса, зилли ҳазратидин,
Не асрор эрса, келди қудратидин.

На хушдир сўз аро ул таърифи зот,
Ки «Ат тавҳид-исқотул изофот»**.

Балиқдин ойгача борлиқ жаҳон, бил,
Унинг наздида эрмиш бир қаро қил.

---

* Нанг – паст, тубан

** «Тавҳид ҳар қандай ортиқчаликни инкор этади».

Ажаб иззатки, андоқ бениёзким,
Эгиб бош, ақлу жонлар унга таслим.

15 Ажаб ҳашматки, жонга кирса бир он,
Турар ҳар заррасидин юзта тўфон.

Ажаб ваҳдатки, чун меҳнатсарога,
Магарким сиғмагай қил ҳам арога.

Ажаб роҳатки, зарра билса иблис,
Тонг эрмас ҳеч, тазарру қилса иблис.

Ажаб ғайратки, зарби тушса бир дам,
Йўқолгай бир нафасда икки олам.

Ажаб ҳайбатки, офтоб гар тополгай,
Мисоли соядек ўчгай, йўқолгай.

20 Ажаб ҳурматки, кимса истабон ул,
Боролмас ул тарафга, топмагай йўл.

Ажаб мулкатки, бас, боқий ва пойдор,
На унда бир кусур, на зиддият бор.

Ажаб қувватки, хоҳиш этса бир дам,
Замин мум бўлгуси, қолмас фалак ҳам.

Ажаб шарбатки, қонга бўктириб нон,
Еганда таскину уммид топар жон.

Ажаб соҳатки, гар олам битар, бас*,
Муқаррар мулкидин бир тола битмас.

25 Ажаб ғоятки, чашми ақлу идрок
Қолурлар оқибат тупроқ бўлиб, хок.

Ажаб муҳлатки, фурсат етса, хангом,
Шу олам қасдига қил ҳам бўлур дом.

Ажаб шиддатки, бас, ҳужжат оларкан,
На жим тургайсану на сўзлагайсан.

---

* Соҳат – бу ерда майдон, доира маъносига.

Ажаб узлатки, елди қанча одам,
Кўйида топмади гарду ғубор ҳам.

Ажаб ғафлатки, солди бизга занжир,
Агарчи йўқ эди бир айбу тақсир*.

30

Ажаб ҳасратки, махласдин асар йўқ,
Вале ҳасрат аро суду самар йўқ.

Ажаб тоқатки, тарк айлаб омонат,
Чиқайлик ташқари, этмай хиёнат.

Бу ишқ дарёсининг пою сари йўқ,
Юрак қонидин ўзга раҳбари йўқ.

Киши ошиқ эса, одим отиб ул,
Ботар қонларга, андоқким қизил гул.

Худовандо, неча сўз бўлди қайдим,
Талай мен ҳудаю беҳуда айтдим.

35

Агарчи журми осий юз жаҳондир,
Вале бир қатра фазлинг бекарондир.

Жаҳонда айбимиз тақсири тоат,
Бисотдир бир ҳовуч молу бизоат.

Ўзинг йўқдин яратдинг бўйла бизни,
Худовандо, ўзинг ёд айла бизни.

Халос қил бизни бор чуну нечундин,
Халос айла вафосиз даҳри дундин.

Худоё, раҳматинг оламни тутгай,
Вале бир қатраси бизларга етгай...

40

Гуноҳкор хулқни гар дарёга солсанг,
Тозартиб, чиру чиркидин юволсанг,

Буланмас, тозадир оби равонинг,
Вале равшан кўрингай шу жаҳонинг.

---

* Тақсир – нуқсон.

**Камайгайму сира дарёи раҳмат,
Агар бир қатра эрса бизга қисмат?**

**Хушо, Ҳақ деса «хойе», банда «хуйе»,
Ки бўлса ўртада чун «хойе-хуйе».**

**Жаҳонда Ундан ўзга бир кишинг йўк,
Нечун бу эзгулик бирлан ишинг йўк?**

45

**Агар юз ошно ҳамхонадирлар,
Сенга ул барчаси бегонадирлар.**

**Камаймас андуҳинг, ул ох-войинг,
Жаҳонда маҳраминг ёлғиз Худойинг.**

**Агар тоғ сабрию денгиз сафоси
Топилса, топилур дардинг давоси.**

**Агар ўлмай туриб бир дам ўларсен,
Ўшал дам мулки оламни оларсен.**

**Магар огоҳмисен, эй марди маҳжур,
Яқиндин сен йироқдирсен, фикр қил.**

50

**Бу ҳолда доғи ҳасратдир маошинг,
Ўтиргайсен қўйиб тиззанга бошинг.**

**Агар шойистайи роҳи Худо сен,
Бадар қил, айла тарк кибру ҳаво сен.**

**Агар кўр айласанг чашми ҳавойинг,
Очилгай Ҳақ сари чашми Худойинг.**

**Бу хайрат бениҳоятдир, нечук, хай,
Киши дарёдин излаб, игна топгай?**

**Жаҳон икки эшикли бир работ, сен
Даме бундан кириб, андин чиқарсен.**

55

**Вале сен уйқу ичра банди ғафлат,
Тиларсен ёки йўк, бошингда ҳижрат.**

**Гадодирсен ва ё шоҳи жаҳонсўз,
Насибинг икки газ тупроқ билан бўз.**

Басе бу чархи гардун шеваси шул,
Кишига бермагай ҳаргиз омон ул.

Ва сенда неки бор ул, кому ноком,
Кетар бир кун бари, топгай саранжом.

Агарчи молу мулкинг кўкка етгай,
Йўлинг андоқ жудолик бирла битгай.

60 Магар дунёи фонийдин, инон сен,
Насиб этса кафан, шоҳи жаҳонсен...

Тиларсен, эй азиз, шоҳи жаҳонлиқ,
Ўзингга ганжу давлат, комронлиқ.

Агар истар эса, бергай У ганжни,
Йўк эрса. бермагай, сургай у ганжни.

Хабардор бўлмоғинг лозимдир андин,
Нечун берди, нечун сўнг олди сендин.

Жаҳони бевафо сахнида нур йўк,
Ғаму мотамдин айру бир сурур йўк.

65 Кумуш берса. муқаррар тош эрур ул,
Бедов берса. чўлоқдир, лош эрур ул.

Фироқсиз бир висол йўқдир жаҳонда,
Тикансиз гул топилмас бу маконда.

Жаҳонда бормикин бир кимса беғам?
Тавоф айлар эдим, излаб тополсам.

Танингга ғамни юкла гар эсанг эр,
Агар жон сўрсалар, рад этма, жон бер.

Ки қудрат борми сенда, зоҳир этсанг,
Қабрга кирмайин, гардунга етсанг?

70 Яшаб, Одам эди бахт бирла бирга,
Вале буғдойни деб қон тўқди ерга.

Дема бугдой уни, юз бир балодир,
Сенга ғамсиз таоминг қайда бордир?

Зиёнга ўтди юз суду самарлар,
Фигонким, бошимизда мунча ғамлар.

Жаҳон, жавринг чекиб, ким шод эмиш, хай?
Кечар жавринг била давринг шамолдай.

Жаҳонку бокмади дардингга бир, бок,
Сочарсен не учун бошингга тупрок?

75 Жаҳон сендек кўёвни кўрди қанча,
Никоҳ, тўю тамошо қурди қанча.

Мен эрсам ўзга бир ҳамдам тилармен,
Чу ҳамроз бўлгудек маҳрам тилармен.

Тополмасмен вале бир дўсти содиқ,
Фигонким, дўсту улфатлар мунофик...

Танинг тупрок била бўлгай баробар,
Нечун бунёд этарсен кўшқу манзар?

Келибсен шу танинг хок айламакка,
Нечун қасрингни тикларсен фалакка?

80 Агарчи борлигинг олтин эрур, ганж,
Магар бир қатра сув ичдингми беранж?

Сени деб ўзгалар кўнглида ғам йўк,
Сенга ҳамдам тугул, ҳаттоки ҳам йўк.

Агарчи масканинг ул зери хокдир,
Вале жонинг эмас хок, жони покдир.

Малоик бош эгиб, қошингдамасму?
Халофат тожи ул бошингдамасму?

Халифазодасен, гулхан сари юр,
Ўзингга лойиқ ул гулшан сари юр.

85 Етиш мулки Мисрга, Шоҳ эрурсен,
Қаро чоҳ қаърида тоқай турурсен?

Беролмассен ўзинг мулкингда фармон,
Ки девлар илкида тахти Сулаймон...

Магар шоҳсен ўзинг охир ва аввал,
Не боис кўзларинг кўрмакда аҳвал?*

Чу бирни икки, юз кўргувчидирсен,
Ушал бир ҳам ўзинг, юз ҳам ўзингсен.

Дилинг битта, вале юз битта ёринг,
Бажаргайсен нечук юз битта коринг?

90

Сенга ул нону тўн қайғуси тоқай?
Баланд ном, мартаба орзуси тоқай?

Ҳамиша айлагил аслингни зоҳир,
У зарбоф тўн эмас, инсонлигингдир.

Агар ўзни ҳузур ичра қўярсен,
Ҳамиша хилъати кимхо киярсен,

Ярашмас сенга бу, беҳуда этдинг,
Ўзингни бўйлаким фарсуда этдинг**.

Аё гофил, ақлни ишга шайла,
Эшикни ёп юзингга, йўлни бойла.

95

Басе хирс ичрадир авлоди одам,
Кезиб, овора ул, сарсони олам.

Аё, эй хирс ила мундоқ дили кўр,
Балога мубталосен то лаби гўр.

Тириксен, хирси жонинг ёндирар жон,
Ўлим бўлгай фақат дардингга дармон.

Симирдинг жоми молмоли дунё,
Яна сенга не ҳожат молу дунё?

---

* Аҳвал – ғилай.

** Фарсуда – хароб.

Матохи молу дунё қиймати шул,
Синиқ бир арпага ҳам арзимас ул.

100

Фигонким, бу юҳолар мунчаким бор,
Талашгайлар мудом шу лоши мурдор.

Чумолитаъб тубанлар дастидин дод,
На раҳбар бор улар ичра, на устод.

Суяк бўлмиш улар хирс бирла зотан,
Ҳама итсийрату сичқонга монанд...

Аё шому саҳар ғамхора бўлган,
Тушиб хирс домига, бечора бўлган.

Ҳарислик иллоти ул беаёвдир,
Сенга хирс, тевага арқон жиловдир.

105

Суянгил Ҳаққаву мўмин бўл охир,
Худо де, собиру сокин бўл охир.

Куфр аҳлига ҳам ризкин берар у,
Хирад аҳлига ризкин бермагайму?

Аё дўст, этмагил тонгларда сустлик,
Сенга иймон келур ҳам тандурустлик.

Юзингни субҳидамларга тутарсен,
Не хоҳиш айласанг, унга етарсен.

Сенга тўн келса, даргоҳдин келур ул,
Карам етса, саҳаргоҳдин келур ул.

110

Очилгай равзаву эсгай шамоли,
Кўрингай ул тарафдин Ҳақ жамоли.

У дамга етганингдир подшолик,
Муҳаммад кўйида этгил гадолик...

**ҲАЗРАТИ РАСУЛИ АКРАМ САЛЛАЛЛОҲУ
АЛАЙҲИ ВАСАЛЛАМ ВАСФИДА**

Муҳаммад муқтадойи икки олам,
Муҳаммад раҳнамойи оли Одам*.

Муҳаммад ул яралмиш офтобдин,
Мунаввардир фалак ул мохитобдин.

Чароғи маърифат, шамъи нубувват,
Сирожи уммату минҳожии миллат,

115 Сипоҳсолори майдони шарият,
Сипоҳдори сипоҳи сирри сийрат.

Шаҳаншоҳии жаҳону фаҳри лавлок,
Жаҳондори мадори хоку афлок.

Амини анбиё, бурҳони минҳож,
Шаҳи беҳотаму султони бетож**.

У андоқ шоҳ эрур, чортоғи бордир,
Фақирлик кўйида ардоғи бордир.

Ҳам ул «Анна фатаҳна» оятидир,
«Нисури минни аллоҳ» роятидир***.

120 «Лаъмирак»ни бошига тож этиб у,
«Алим нашрах»ни айлабдир тарозу.

Алалтаҳқиқки, тожи сарварон ул,
Алалҳақ, хўжайи пайғамбарон ул.

Алалқатъ, афзали мутлақ ўшалдир,
Алалжумла имони Ҳақ ўшалдир.

У боис етти кўк, саккиз биҳишт ҳам,
Кўрар кўзларга нурдир ул, мукаррам.

---

* Одам аҳлини тўғри йўлга бошловчи.

** Беҳотам – узуксиз.

*** Роят – байроқ..

**Мифотил ал хади икки жаҳонга,
Мисобих ал дажи икки маконга.**

125

**Тили чун таржимони подшоҳий,
Дили чун котиби ваҳйи илоҳий.**

**Само, ер бори мулки миллатидир,
Ики олам бисоти давлатидир.**

**Омонатдори Раббул ал-аминдир,
Жаҳонда ундан олдин ким аминдир?**

**Жамоли нуридин кўк бўлди равшан,
Камолидин ваҳийга ер маскан.**

**Чу шаръи йўлида Оллоҳ эди, бас,
Фақат Оллоҳки, андин ўзга эрмас.**

130

**Эди халқ мушкилоти бирла фикри,
Ва наққоши азалдин эрди зикри.**

**Ва жонларким, эрурлар ташна, бетоб
Бўлурлар баҳридин ҳар лаҳза сероб.**

**Жаҳондин ўтдилар қанча паямбар,
Паямбарларга Аҳмад бўлди раҳбар.**

**Қачонким Одам ул кўз очди фаршда,
Унинг номин ёзиғлик кўрди аршда.**

**Кейин тупроққа тушди жавҳари пок,
Мусаффо бўлди бул ном бирла ул хок.**

135

**Гўдак эрканда, маъсум, кичкина жон,
Неча оташпарастга солди тўфон.**

**Ва ҳар оташкада, ул садри олий
Қадам куйгач, оловдин бўлди холи.**

**Агар ўт бўлди Иброҳимга таслим,
Гўдакка аҳли олам этди таъзим.**

**Биларсанки, олов ёнганда гурлаб,
Қочарлар ё ўтарлар ўтни четлаб.**

Жаҳолат мулкига ул солди торож,
Ва касрат боши андин қолди бетож.

140

Сўзи Рум қайсарин тожини эгди,
Иши ҳокони Чин бошини эгди.

Гилам эрди азиз бошида онинг,
Рухул қудсий эди қошида онинг.

Дедиким, не ажаб хайрул азим бу,
Гилам остидадир оламга кўзгу.

Магар Ҳақ олдида, айтгил, асл рой,
Нубувватга яна қолмишми бир жой?

Паямбар деди: ул жойни Худованд
Менинг исмимга банд этди тамоман...

145

Набийлар келдилар, ул эрди мақсуд,
У келди, бас, нубувват топди маслуд*.

Билурсанким, келур олдинда лашкар,
Кейин майдонга тушгай шоҳи акбар.

Чунончи, анбиё – лашкар, сипоҳдир,
Сипоҳдин муддао ул подшоҳдир.

Чу султони нубувват бўлди мавжуд,
Нубувват битди, чун ул эрди мақсуд.

Сўзи бирлан мунввар бўлди олам,
Шарийғи насх бўлиб, валлоҳи аълам.

150

Қаён боргайлар ул юлдуз, ситора,
Қуёш чикса чарақлаб ошкора?

Қачонким ўзни ул дедики ғиштдир,
Дегилким, ғишт замирида бихиштдир.

---

* Байтнинг мазмуни: барча пайғамбарларнинг келишидан мақсад Муҳаммад эди. У келди, дунёда пайғамбарлик битди.

Чу Одам ҳам ўшал ғишт ёри эрди,
Ки ул икки жаҳон асрори эрди.

У ғиштга олам ичра тўрт канордир,
Канор ул тўрт саҳоба, чор ёрдир.

Чу ёри ғор ила бўлди равона,
Жаҳонга сочди нур икки ягона.

155   Етишди бир эшикка, унда турди,
Ўшал уй эчкиси сут бермас эрди.

Чу мезбон бўлди жон бирлан харидор,
Қуёш очмишди кўз ўнгида дийдор.

Сут истаб эчкига ёндошди бобо,
Елиндин окди сут селдек ҳамоно.

У сутдин хўжа илки топди иззат,
Яди байзони зоҳир этди қисмат*.

Расулиллоҳки комил эрди ул дам,
Гўдак эрди унинг наздида одам.

160   Ўшал айёмда ул хижратда эрди,
Кираркан ғорга, ўргимчак-да кирди.

Кириб, ғор оғзига дорини осди,
Тўкиб тўр, парда бирлан йўлни тўсди.

Муҳолиф келди бир шумликни ўйлаб,
Шу ғорга бош суқишни мақсад айлаб.

Бокиб, тўр бирла ўргимчакни кўрди,
Қани, деб икки ул ошиқни сўрди.

Бу парданг менга девордир баайни,
Чиқаргил менга ул қўш қарчиғайни.

165   Атайлаб парда осдинг, мен билармен,
Келибмен, икки лочинни тилармен.

---

* Яди байзо – Мусонинг мўъжизакор қўли.

Чу ўргимчак тушунди, гап не эрди,
Гапирди, ҳол тилини сўзга бурди.

Деди: бу пардаи ушшок эрур чун,
На Жам кўрмиш буни, на ул Фаридун.

Аё, айт, қилча ақлинг бормидир, сен
Шу пашша домидин Симурғ тиларсен?

Магар бир пашша тутсам, ул етар, хай,
Қачон лочин менинг домимга тушгай?

170

Бу тўрким, бори тори анкабутдир,
Қачон ул жойи фарди лоямутдир?..

Ки меҳри бирла айлангай фалак ҳам,
Ҳамиша шавқида юргай малак ҳам.

Фақирлик нури чун тобанда бўлди,
Сулаймон келди, унга банда бўлди.

Гаҳи ул уй супурмок бирла машғул,
Гаҳи ухларди қумга бош қўйиб ул.

Чопарди гоҳида ул Ойша бирлан,
Мачитга ғишт таширди, гоҳи лой ҳам.

175

Гаҳи кафшин ямарди, мойлар эрди,
Гўдаклар бирла ўйнаб, қувнар эрди.

Жаноза бўлса, қолдирмай борарди,
Касаллар ҳолини доим сўрарди.

Расулиллоҳ, сифотингким чунондир,
Ки юз олам элига ақлу жондир.

Агарчи сўйладим васфинг, нечук ул,
Билолмасмен, магар келгайму маъқул?

Агар маъқул десанг ушбу суҳанни,
Қурадим қайтадин чархи кўҳанни.

180

Агарчи даргоҳинг баҳри азимдир,
Вале бу қатра ҳам дурри ятимдир.

Денгизда гарчи сувлар беканордир,
Вале ҳар қатранинг бир тоби бордир.

Денгизким, унда офтоб сайр этар, ой,
Берар ҳар қатрага ўз бағридин жой.

Не дейман, ё Расулиллоҳ, тағин мен?
Кучим етганча васфинг сўйладим мен.

Каримдирсен ўзинг, кўргувчи ҳам сен,
Берарда юз тўним бергувчи ҳам сен...

МЕЪРОЖ

185

Кўринди Жабраил бир кеча хуррам,
Дедиким, эй Расул, эй Садри олам,

Бу зулмат юртидин юргил, гузар қил,
У дорулмулки Оллоҳга сафар қил.

Юриб, ул Ломакон сори кадам кўй,
Тутиб ҳалқа, кадам сўйи ҳарам кўй.

Бу кеч сенга фалаклар кўз тутарлар,
Фалак узра малаклар кўз тутарлар.

Набийлар кўз тутарлар сенга чанқоқ,
Жамолингни кўришга зору муштоқ.

190

Эшик очмиш биҳишт ҳам, осмон ҳам,
Сени деб барча кўнгилларда байрам.

Бу кеча не сўрарсен, сўргил, илло,
Кўрарсен, юз очар қаршингда Оллоҳ.

Баён эт умматинг дардин аён сен,
Ҳақиқат, жумла асрори жаҳон сен...

Буроқ омода эрди, мисли чақмоқ,
Уни нурдан яратмиш эрди Халлоқ.

Чу Оллох нури пайваст эрди унга,
Югурса, ел етолмас эрди унга.

195

Набий минди Бурокка, йўлга бурди,
Макондин ломакон сориға юрди.

Жўшиб, тебранди шунда Арши аъзам,
Ана, келмоқда, деб офтоби олам.

Малаклар ҳам табақларни тутиб, хай,
Нисор сочмоққа ҳозир турдилар, шай.

Тамомий анбиёни кўрди йўлда,
Уларга не хабарлар берди йўлда.

Биринчи Одам очди ўз жамолин,
Анга ул ошно этди висолин.

200

Кейин Нух айлади Куллдин хабардор,
Ки бўлди бу хабардин соҳиб асрор.

У Иброҳимда топди улфати Кулл,
Аён бўлди анга, чун қурбати Кулл.

У Исмоилдин олди тарбиятлар
Ва Исҳоқдин тополди тақвиятлар*.

Ва Яъқуб айлабон ғамлардин озод,
Азиз зотини ишқдин этди обод.

Яна Юсуф анга роз айтди дилдан,
Садоқат розини боз айтди дилдан.

205

У истар эрди нур, Мусойи муштоқ
Уни ишқ оламида айлади тоқ.

Ва Довуд сўйлади рози ниҳонлар,
Сулаймон айлади шарҳу баёнлар.

Кейин Исо кўриб чун бўлди шайдо,
Уни этди фақирлик ичра якто.

---

* Тавият – куч-қудрат.

У жумла анбиёга чўзди кўлни,
Уларга бирма-бир кўрсатди йўлни.

Муяссар бўлди сўнгра қурбати Дўст,
Очилди унга сўйи ҳазрати Дўст*.

210 Югурди, Сидрага йўл олди Аҳмад,
Чу дўст кўйига ўзни солди Аҳмад.

Шу онда ҳамраҳи Жабрил эмишди,
Қаноти еру кўкни қопламишди.

У қолди шунда, юрди Мустафо ул,
Йўл олди сўйи зоти подшо ул.

Таажжуб ичра сўрди Жабраилдан:
Не боис бўлди, ортиқ юрмагайсен?

Жавоб айлаб деди: эй соҳиби роз,
Ижозат йўқ менга йўл юргали боз.

215 Мажолим йўқ менинг юрмоққа бир дам,
Вале сен олға бос, эй шоҳи олам.

Ёпиқдир менга ул даргоҳи олий,
Қанотимни ёқар нури тажаллий.

Сенинг Ҳазратга етмоғинг керакдир,
Юриб, қурбатга етмоғинг керакдир...

Муҳаммад юрди ул даргоҳ сари чун,
Кўнгилни узди Ҳақдин ўзгасидин.

Чунон юксалди, андин бокди, кўрди,
Йирокда Жабраил чумчукча эрди.

220 Кечиб ғайб пардасин этди гузар ул,
Кейин андин туриб этди назар ул.

На бир жойу жиҳат, на ақлу идрок,
На арш қолди, на фарш, на куррайи хок.

---

* Байтнинг мазмуни: У Оллоҳга яқинлашди, бу оламдан кечиб, бошқа оламга ўтди.

Макондин айру ул дам, ломаконда,
Нихон эрди ўзи ҳам ломаконда.

Қўйиб ул жону тан, тарк этди ўзни,
Ўзидин кечди, Ҳаққа тикди кўзни.

Кўраркан бошда охирни саранжом,
Нидо келди Худодин, кулли пайғом:

225

Аё, келгил, ўзинг йўқ айлабон, кел,
Кўй энди жисму жон, бежисму жон кел.

Ки бизнинг мақсаду асроримиз сен,
Кўр энди васлимиз, дийдоримиз сен...

У даҳшат ичра қолди тилсизу лол,
Мухаммадин Мухаммад бўлди безор.

Мухаммад кўрди ул жонларга жонни,
Ликойи Холиқи кавну маконни*.

Шу ерда топди ул куллий фано, бас,
Мухаммад қолмади, қолди Худо, бас.

230

Мухаммад йўқ, Худо бор эрди унда,
Аён айну лиқо бор эрди унда.

Нидо келди: нечуксен, садри олам?
Деди: Раббим, нечукдин холидирман.

Ўзинг бечун Аҳад, мен ким бўлибмен?
Ўзинг борсен фақат, мен ким бўлибмен?

Чу сендин айру бўлмоққа не имкон?
Ўзинг ақлу ўзинг қалбу ўзинг жон...

Жавоб келдики, эй бори гуҳар сен,
Амини жумлаву суду самар сен.

235

Бу кеча не тиларсен, тилга келтир,
Муродинг айлагум шу лахза ҳосил.

Лико – юз, чехра. Кавн – борлик, мавжудот.

**Яратмоқдин мурод танҳо сен эрдинг,
Тила биздин ҳамон, не истар эрдинг?**

**Муҳаммад деди: эй Раббий, Биру Бор,
Биларсен ҳар неким оламда асрор.**

**Биларсен не эмиш ул сирри розим,
Дегаймен умматимни деб ниёзим.**

**Жаҳон ичра гуноҳкор умматим бор,
Вале ул баҳри фазлингдин хабардор.**

**240 Не бўлгай, эй Худойим, шафқат этсанг,
Уларнинг барчасини раҳмат этсанг?**

**Нидо келди яна бир бор баланддин:
Уларни бори раҳмат айладим мен.**

**Муҳаммад, умматим деб ема ғам кўп,
Уларнинг журмидин бизда карам кўп*.**

**Чу бизнинг марҳамат оламга сиғмас,
Ва бизнинг бор таважжух сенгадир, бас.**

**Бу сўнгсиз меҳримиз ҳам сенга мутлоқ,
Сени сайлаб, сени биз айладик тоқ.**

**245 Жаҳон бўстонида гулшан ўзингсен,
Жаҳонга дийдаи равшан ўзингсен.**

**Ўзинг маҳбуби олам, кулли асрор,
Ўзингсен биздан ул куллий хабардор.**

**Ўзингсен бизга ҳамдам дарҳақиқат,
Сенга бахш айладик сирри шариат.**

**Ҳабибуллоҳ ўзингсен, сенга деб чун
Яратдик етти осмон – етти гардун.**

**Сенга деб икки дунё шайладим мен,
Сени зотимда якто айладим мен...**

---

* Журм – гуноҳ.

250

Ва куллий сир шу онда этди ошкор
Анга уч бора ўтиз мингта асрор.

Хитоб айлаб деди: маҳбуби бечун,
Бу уч бора ўтиз минг дури макнун.

Унинг сен ўтгизин айт, ўтгизин на,
Яна ўтгизни хоҳ айт, хоҳи айтма.

Агар лозим эса, айтгил, аён қил,
Йўқ эрса, сўзлама, дилда ниҳон қил...

Эшитди бу каломни сидки жондин,
Жаҳонга қайтди Аҳмад ломакондин.

255

У қайтди жо этиб жонига сирни,
Ҳамон иссиқ эди тўшакда ўрни...

ХИКОЯТ

Биров сўрди: эй Аккофий, сарафроз,
Набий меърожидин сен сўйлагил боз.

Баён эт сирри меърож, ул не эрди?
Деди: ҳам ичда ул, ҳам тишда эрди...

Мислсиз эрди зоти, сирри унда,
Аён кўрмишди ул Тангрини унда.

Мақони эрди чиндан ломакон ул,
Сабабким, эрди чун жонларга жон ул.

260

Ҳама ул эрди, лекин ул ҳақиқат
Баёнин этмади, айтди шариат.

Агар сен воқифи асрор эурсен,
Ажаб йўқ, лойиқи дийдор эурсен.

Кўрингай сенга ҳам қадрингча жонон,
Бўлурсен аҳли тавҳид бирла ҳар он.

Агар ёрлиқ топарсен Мустафодин,
Дилинг равшан этиб нури сафодин.

Шариатнинг йўлини тут, айла ихлос,
Бўлурсен у сабабли соҳиби роз.

265

Кишига қадрича сир сўйласанг гар,
Очилгай унга бир эшик муқаррар.

Муҳаммад тавҳиди бирлан назар сол,
Висол излаб, кўнгилга сен назар сол...

Аё, Аттор, топиб нури Муҳаммад,
Чу маъсуд бўлдинг у мансур, муаййад*.

У боис жонда нури анваринг бор,
Кўнгилда бўйла дури гавҳаринг бор.

У боисдин тилингда бўйла инжу,
Нихондир баҳри жонинг ичра инжу.

270

Анга ким қуллуқ этса, комрондир,
Ҳар икки олам ичра унга номдир.

Унинг йўлига кир, манзилни кўзла,
Ўшал манзилда ул жононинг изла.

Расулинг, пешвойинг, раҳбаринг ул,
Набийлар сарвари, Пайғамбаринг ул...

Расуло, баски Аттор раҳбарисен,
Кўнгилда ишк сиррин сарвари сен.

Қи сендин топди ул дури маоний,
Ўзингсен йўллагувчи йўлга они.

275

Дилу жони сенга пайваста доим,
Биларсен, ул нечук ишқингда қойим.

Тилармен, менга васли Куллини кўрсат,
Ҳидоят айла, асли Куллини кўрсат.

Аниққим, сен мени шоир демассен,
Бу шоир, деб назар солган эмассен.

---

* Муаййад – бахтиёр.

Биларсен, бундан ортиқ не дегум сўз,
Сени истаб, хаёлим сенда ёлғиз.

Адойи Ҳазрати покинг эрурмен,
Оёгинг остида хокинг эрурмен.

280

Қабул этгил мени, Ҳаққа қабулсен,
Тоғиб сирри яқин, соҳиб вусулсен.

Тилармен даргаҳи покингни, сурма,
У даргоҳ хокимен, хокингни сурма.

Не бўлгай, етса ул пойингга бул хок,
Бошингда Тангри берган тожи Лавлок*.

Мунаввар айла Аттор кўнглини сен,
Яна этгил гуҳарбор кўнглини сен.

Ба ҳаққи чор ёр, лутф айла ҳар дам,
Йирок тутма мени, эй нури дийдам...

АМИРУЛ МЎМИНИН АБУ БАКР СИДДИҚ РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУ ВАСФИДА

285

Сари мардони дин, Сиддиқи Акбар,
Имоми содиқи асҳоби маҳшар.

Маҳини раҳмати маҳдат у эрди,
Дин ичра сабқи ул хайрат у эрди.

Эдди хилват тунида дўсти ғор ул,
Нисор этмишди илк қирк минг динор ул.

Абу Бакр бўйлаким этди, шу асно
Очилди унга буткул ажри дунё.

Имони унга ёр эрди азалдин,
Асл ҳам устувор эрди азалдин.

---

* «Сен бўлмасанг, осмонларни яратмасдим» деган ҳадиси қудсийга ишорат.

290

Тиши оғриб, чу ўн йил этди жонсўз,
Паямбарга вале ул очмади сўз.

Паямбарга буни Ҳақ этди таҳкик,
Паямбар дедики, эй дўсти содик.

Ҳечун сен этмадинг менга ҳикоят?
Деди: мен этмагум Ҳақдин шикоят.

Кишиким, тан сирип пинҳон тутар чун,
Унинг жон сирри бўлгай Ҳаққа маълум.

Юрарди тош солиб оғзига яқсар,
Тилим то сочмагай деб дурру гавҳар.

295

Кўрингай тош аро гавҳар, билармен,
Вале гавҳар аро тош кўрмаганмен.

Чунон мустағраки Ҳақ эрди жони,
Йирокди лофу ёлғондин забони.

Ки жони эрди чун машғули оят,
Чу ўн саккиз хадис андин ривоят.

Гар ўн саккиз минг олам эрди бори,
Бул ўн саккиз уларнинг ёдгори.

Далили асли оламдир хадиси,
Шунинг-чун мусту маҳкамдир хадиси.

300

Басе ақлу басар бор эрди унда,
Тирикликдин хабар бор эрди унда.

Дуо этмишди бир кўр, нобинони,
Ижобат айлади Ҳақ ул дуони.

Баланд деб мартабам мағрур эмасди,
«Ақилуни»дан ўзга сўз демасди*.

Вафот этганда ул зоти гироми,
Кўйишди Мустафо ёнига они.

---

* Ақилуни – воз кечинг. Бу ерда, мени халифа қилиб сайладингиз, иста-сангиз, қарорингиздан воз кечинг, маъносида.

Калитдек Ҳақ уни қулфига солди,
Ки андин олами асрор очилди.

305 Ҳали қўл урмайин қулфга у доно,
Очилди пардаи асрор ҳамоно.

Темир ҳам эътиқод айларди унга,
Нега ағёр дили дўнмиш темирга?

Очилмиш эрди қулфлар олдида, бас,
Нега ағёр дили унга очилмас?

Саҳоба чун мозорга элтдилар, ҳай,
Очилмиш бир қабрни кўрдилар шай.

Кишиким сидки бордир, дўсту ёрдир,
Илон чаққанда ҳам ул ёри ғордир.

310 Расулиллоҳ Абубақру Умарни
Демиш кўзу қулок, сочмиш гуҳарни.

Набийким деди чун самъу басардир*,
Уларни севмаганлар кўру кардир...

АМИРУЛ МЎМИНИН УМАР РОЗИЙАЛЛОҲУ АНҲУ ВАСФИДА

Имоми мутлақу шамъи қўш олам,
Амирул мўминин, фориқи аъзам.

Эрур Ҳақ номига пайваста номи,
Ки «Фурқон»дин келур «форик» каломи**.

Кўзи Ҳақ нури бирлан тўлмиш эрди,
Йўли андин мунаввар бўлмиш эрди.

315 Адолат нурига тўлмиш дили ҳам
Ва андин равшан ўлмиш икки олам.

---

* Самъу басар – қулок ва кўз.

** Форик – ҳакни ботилдан ажратувчи.

Ародин сурмиш ул зулму ситамни,
Адолат бирла фатх этмиш Ажамни.

Араб андин қавий бўлмиш ва илғор,
Ажам андин бaсе порсою диндор.

Темир бўлмиш унинг азми била мум,
Эшик очмиш унинг амри била Рум.

Ики кўйлак киярди бошда, лекин
Мусулмон бўлдию кечди биридин.

320

Киярди битта кўйлак, битта тан деб,
Бирисин асрор эрди, бу кафан деб.

Ямоқ солгай эди кўйлакка ҳар он,
Шу важдин кўйлаги ўн етти ботмон.

Чу ўн етти ямоқ кўйлакка тушди,
Ул ўн сакиз минг оламга етишди.

Солиб кўз ҳар сафар чун аҳли олам,
Нега кийгай ямоқ, деб чекдилар ғам.

У кўйлак бирла сомон эрди унда*,
Ҳаловат эрди, иймон эрди унда.

325

Салобатлик эди, қабрига бир дам
Яқинлаб келмади Мункар, Накир хам.

Ҳисобчи эрса гар Форуқи олий,
Не ҳожат унда Мункарнинг саволи?

Этаркан мухтасиб чун амри маъруф,
Наҳи мункар қилур ул, ҳамда мавсуф**.

Кўзим, деди Паямбар, не шараф бул,
Чароғи хулд, деди, хам пешво ул.

Чароғи этди ғарбу шарқни равшан,
Фақат мой олмамишди ғарбу шарқдан.

---

* Сомон – бу ерда давлат, бойлик маъносида.

** Мавсуф – макташ, мадҳ этиш.

330 Чароғи кўз эди, юз бурмагинг не?
Чароғсиз, кўрмайин, йўл юрмагинг не?

Чароғинг бўлмаса. фарқ этмагайсен,
Кўзинг олдида ул гулханми, гулшан?

Сенга кўз чин мулозимдир хамиша,
Чароғ ҳам сенга лозимдир хамиша.

Улар йўқ эрса, ахволинг табоҳдир,
Билолмай қайда йўлдир, қайда чоҳдир.

Уларсиз сен адашмоғинг тайиндир,
Баногоҳ чоҳга тушмоғинг тайиндир.

335 У олди Мустафодин бўйла кўзни,
Ва Тангри номи бирлан айтди сўзни.

Агар кўр бўлмасанг, очгил кароғинг,
Агар кар бўлмасанг, тутгил қулоғинг.

Кишиким бўйла нурдин гар йирокдир,
Агарчи жаннатийдир, бечирокдир.

Чароғи чарх эрур меҳри мунаввар,
Чароғи жаннат ул Форуки Акбар.

Чалинса эрта сури жовидоний,
Йиқилгай ул чароғи осмоний.

340 Ва лекин бул чароғи жаннатафруз,
Йиқилмас, нур таратгай кеча-кундуз...

АМИРУЛ МЎМИНИН УСМОН РОЗИЙАЛЛОҲУ АНҲУ ВАСФИДА

Ҳаёни зийнати иймон этибдир,
Амирул мўминин Усмон этибдур.

Фалак ул илмидин буғу бухордир,
Замин ул ҳилмидин гарду ғубордир.

Жахони маърифат, жони мусаввар,
Насиби икки ул нури Паямбар.

У икки нур, яна ул нури Қуръон,
Улардин мунчаким файзи фаровон.

345

Ки Усмон уйида уч карра нурдир,
Буни ким кўрмас эрса, кўзи кўрдир.

Кишида хуршиди айн шуъласидир,
Аниқ бил, Зиннурайн шуъласидир.

Паямбарга ики кара куёв ул,
Назар сол, не шараф, не эхтиром бул.

Не захмат бирла нозил бўлди Қуръон,
Кифоятдир кишига бўйла бурхон.

Не захмат-ла жахондин кетгуси ул,
Назар сол, бўйладир хуршиди зиннур.

350

Каромат унга келмишдир Худодин,
Нур олмиш кўзларига Мустафодин.

Чу зиннурайну аҳли хонадон ҳам,
Гумон бўлгайми ул сидкига бир дам?

Ул икки нурга ким соҳиб эрур, хай,
Анга офтобу ой таъзимда бўлгай.

Адоватдин агар пок эрса кўнглинг,
Сенга офтобу ой тупроқ била тенг.

Бировким ҳассасин синдирди ул дам,
Турулмайд қолди тупроқдин ўзи ҳам.

355

Асоким, маъни ичра гар чунондир,
Мусонинг ҳассаси янглиғ илондир.

Анга душманлик этганлар не бўлгай?
Гумон йўқ, Фиръавн қавми аталгай.

Деди: байъат замони шу кўлим, бас,
Набийуллоҳ кўлига эрди пайваст.

Не янглиғ хурмату иззат эди бул,
Харомга хеч қачон қўл чўзмади ул.

Дили дарё эди чун илми бирлан,
Тани тоғ эрди гўё хилми бирлан.

- 360 У боис бўлди Қуръон бўйлаким жам,
Дилида жам эди асрори олам.
- У Қуръонни йиғиб, этди саришта,
Биларди ким у шайтон, ким фаришта.
- У Қуръонда имоми хосу омдир,
Нечук ҳукми унинг ноқис, ёмондир?
- Қўлидин қўймади Қуръонни бир он,
Ки хар кеча этарди хатми Қуръон.
- Келаркан бошига шўришу ғавғо,
Этаркан қуллари исён баногоҳ,

- 365 Деди: қўйса қуролин қайси бир қул,
Қул эрмас, мутлақо озод эрур ул.
- Анга Қуръон ҳамиша ҳамдам эрди,
Кўзи ўнгида эрди, махрам эрди.
- Шаҳид чоғи эди ёнида Қуръон,
Лаган бўлди унинг қонига Қуръон.
- Анга Қуръон эди оламда маъшук,
Ки маъшук олдида жон берди ошиқ.
- У форук эрди, шамъи жаннат эрди,
Чу шамдек жонини жононга берди...

АМИРУЛ МЎМИНИН АЛИ КАРРАМАЛЛОҲУ ВАЖҲАҲУ ВАСФИДА

- 370 Жаҳон ичра азиз гар неча номдир,
Амирул мўминин Ҳайдар имомдир.

Бу дунёни олиб зарби синони*,
У дунёга ёйилди васфи нони.

Фалакдин инди неъматлар бағоят,
Унинг уч нонига ўн етти оят.

Нон эрмас, ой, қуёшдир, шуъласидин
Ичарлар коса-коса, суфрасидин.

Бошингга ёғса гар ўқ, тири борон,
Али меҳри бўлур жонингга қалқон.

375

Расулиллоҳ демиш: эй нури дийдам,
Эрурмиз айни нурдин иккимиз ҳам.

Билим шаҳрига дарвоза Алидур,
Ва жаннат эшигига соқчи ҳам ул.

Фақирлик бобида кўрсатди ишни,
Ки уч бор тўкди ул олтин, кумушни.

Агар олтин, кумушда эрса қиймат,
Хўкиздир ул, сиғингай унга уммат.

Хўкиз борму Алига панжа ургай,
Ки бундоқ шер ила майдонда тургай?

380

Нақлдир, бор эди чун зирхи они**,
Вале очик эди орқа томони.

Юзидек очик эрди орти зотан,
Ки ҳар гал эгнига жавшан кияркан,

Дер эрди: ортга ўтган ўлдирар, бас,
Вале ортимга бир кимса ўтолмас...

Яна айтмишдики, минбар тиколсам,
Чиқиб, дастури Ҳакни ишга солсам,

Шу халқи олам ичра жовидона,
Этардим тўрт китоб ҳукмин ягона.

---

* Синон – найза.

** Зирх – бу ерда совут маъносида.

- 385 Не айтса, Ҳақни деб сўйлар эди ул,
Очиб лаб бир куни сўзга, деди ул.
- Ки «Лав кашф алғато»га етди дастим*,
Худони кўрмасам, эъзозламасдим.
- Нечук кўз бу, нечук илму нечук кор?
Нечук хуршиди шаръу баҳри анвор?
- Етишди баҳраси то сарҳади Чин,
Ва андин нофи оху бўлди мушкин.
- У юздин дедилар: мардони дин бўл,
Илм иста, гар эрса Чинда ҳам ул.
- 390 У арслон чун яқини офтобдир,
Нафас айлар эса, бас, мушктобдир.
- Уни мушки Хито дедим, хатодир,
У мушки Чин, яна шери Худодир.
- Илм денгиз эса гар, бўйла бўлмас,
Унинг уммонидин бир қатрадир, бас.
- Этолмасди сира миннатга тоқат,
Жухудга ёлланиб, айларди хизмат.
- Биров сўрди: сенга лойикмидир бул?
Қиличдек тил била берди жавоб ул:
- 395 Ташиб тош, нони тополсам, тотлидир, хуш,
Емасмен, нони миннат менга нохуш.
- Киши нон топса ишлаб, айб дегай халқ,
Вале айб ул гадоликдир муҳаққак...
- Бу икки қайнота ҳам икки домод –
Туфайли дин, шариат мангу обод...

---

* «Парда кўтарилса-да, ишончу эътимодим ўша-ўша» деган мақомга етдим.

РУҲГА ХИТОБ

Аё, эй мушки жон, кел дафъа-дафъа,
Ки сенсан ноиби дорулхалифа.

Чу сенда руҳи Раббоний эрур жам,
Сарири мулки руҳоний эрур жам.

400 Магар икки жаҳон бир кафча хокдир,
Фазойи қудси дорулмулк покдир.

Ҳама олам бирикмиш, баста сенга,
Замину осмон пайваста сенга.

Агар пайвастасен, биздан йироқсен,
Йироқсен кўздану кўзу қароқсен.

Биҳишту дўзаҳу рўзи қиёмат
Ҳама исмингни айтгувчи аломат.

Малойикка маърифат бахш этарсен,
Халойикқа басират нақш этарсен*.

405 Мисоли юз куёшсен, порласанг гар,
Ёнар ҳар зарранг ичра офтоблар.

Қуёшинг тальати ортиб, сайиддир,
Ва ҳар зарротинг ул арши мажиддир.

Не суврат, хоси қайюмсен ҳамиша,
Не дейман, бизга маълумсен ҳамиша.

Ажаб қушсен, вале билмам, нечуксен?
Баландсен барча хилқатдин, буюксен.

На осмон ичрадирсен, на заминсен,
Муқаррар ҳамдами Раббуламинсен,

410 Ҳама нарса ўзинг, ҳеч ҳам ўзингсен,
Не тўғри, эгри ул, ҳар дам ўзингсен.

---

* Басират – кўриш, донолик.

Даме мушкин нафас қил айлаб ихлос,
Ки Арш бўлди дамингдин мажмари хос*.

Ўзинг шоҳу халифа жовидона,
Жаҳонда олти ўғлинг бор яғона.

Уларнинг ҳар бири соҳибқирондир,
Магар ўз санъати ичра жаҳондир.

Бири нафсдирки ул, ҳис-гуйғу жойи,
Бири шайтонки, мавҳум майли, ройи.

415

Бириси ақл, излар маъкулотлар,
Бириси илм, тўплар маълумотлар.

Бири йўқлик, фано истар ҳамиша,
Бири тавҳид, Худо истар ҳамиша.

Бу олтовлонки йўлга юргусидир,
Хузури жовидоний кўргусидир...

Азалдин то абад сенсан халифа,
Ки лутфинг бирла олам пурлатифа*.

Қаро кийгил тўнингни мисли Одам,
Сафар қил ботинингга, ул-да олам.

420

Хизрдек йўлга туш, бўл марди майдон,
Ғуборинг топмасин шу чархи даврон.

Маконинг бўлсин ул Нуҳ кемаси, садр,
Замонинг ваззуҳо вал-лайлатул кадр*.

Сулаймондек чиқиб, тахтингга ўлтир,
Узукни айла бармоғингда ҳозир.

Жамолингни Юсуфдек жилвагар қил,
Чун Иброҳим ҳама узвинг басар қил.

---

* Мажмари хос – хушбўйлар таратувчи кўра.
* Пурлатифа – бу ерда кўркам, гўзал маъносига.
* Қуёш нурларига ва кадр кечасига қасам.

Довуддек янгратаиб сен пардаи соз,
Исодек бўл муҳаббат бирла дамсоз.

425 Магарким ҳамдаминг Мусойи Имрон,
Самир жоми бақодин оби хайвон.

Ва Симурғ соясида жилва кўргуз,
Ва Идрис бағрида бир кимиё туз.

Гар этсанг жаҳду ғайрат беадад сен,
Топарсен Мустафодин ҳам мадад сен.

Етишса дин аро бундоқ камолинг,
Такаллум айла, сўз бўлсин ҳалолинг.

Ҳақир кўз бирла сўзга бокма асло,
Ки«кун»дин холи эрмас икки дунё.

430 Асоси икки олам сўз, суҳандир,
«Кун» эрди боши, сўнгги «Ло такун»дир.

Худованддин башарга муждадир сўз,
Набий айтмиш буни, зебандадир сўз.

Агар Мусо калими рўзгордир,
Сабабки, Ҳақ каломи унга ёрдир.

Исога сўз иноят этмаса Ҳақ,
Анга етгайму эрди руҳи мутлақ?

Муҳаммадким жаҳоннинг жони эрди,
Шаби меърожда сўз султони эрди.

435 Сўз эрмиш икки олам нақди, илло,
Никоҳ ҳам сўз, талоқ ҳам, суду савдо.

Қовушгай ёр ила то ёри жонон,
Сўз эрмиш ул висолу аҳду паймон.

Агар мубсар, агар масмуъ тиларсен,
Ва ё матъум, ва ё мамнуъ тиларсен,

Агар малбус, ва гар машмумни иста*,
Ва гар маъқулу гар мавҳумни иста.

Ва ё фикрингга келган бир хаёл ул,
Магар мумкиндир ул ёки маҳол ул,

440 Ҳама то сўзга тушмас, очмагай юз,
Магар сўз бирладир ул Лавҳи маҳфуз.

Агар мавжуддир ул ё гум эмишдир,
Вале сўз кафтида бир мум эмишдир.

Етишгай барчадин завқу ишорат,
Неча юз турли сўз бирлан иборат.

Ақл айтур, нечук сўз бўлди пайдо,
Ки хожат эрди унга исми ашъё.

Асл ул сўз эмишдир, сўйлагил сўз,
Сўз ахтар, сўз сўра, касб айлагил сўз...

БИРИНЧИ МАҚОЛА ДЕБОЧА

445 Жаҳонгашта эди бир кимса ғоят
Нақл этмишди ул шундоқ ривоят.

Халифа бор эди аввал замони.
Бор эрди олти барно ўғли они.

Бари олий сифат, мардона эрди,
Бировнинг олдида бош эгмас эрди.

Не илму дониш эрса ул замона,
Барида эрдилар нодир, ягона.

Ҳар ўғлон зуфунуни олам эрди,
Ҳар икки олам ичра ўктам эрди.

---

* Мубсар – кўриладиган нарса. Масму – эшитилладиган нарса. Матъум – ейилладиган нарса. Мамнуъ – манъ этиладиган нарса. Малбус – кийилладиган нарса. Машмум – сепилладиган атру уфур.

- 450   Атоси чорлади қошига бир бор,
Деди: илми жаҳондин сиз хабардор.
- Халифазодасиз ҳам подшосиз,
Не истарсиз жаҳондин шул дамо сиз?
- Агар юз орзу ёки бир тилақдир,
Баён айланг, вазифам тингламақдир.
- Билай то ҳар ўғилнинг эътиқодин,
Этиб сўнг чора, бергаймен муродин...
- Бири сўз олди шунда, сўйлади роз:
Демишлар неча арбоби сарафроз.
- 455   Қизи бормиш парилар шохининг чун,
Боқармиш кечалар ой ўнга мафтун.
- Ки ҳусни, ақли бирлан меҳри жон ул,
На ёлғиз жон эмиш, зеби жаҳон ул.
- Агар етсам анга, кулгайди омад.
Яшардим роҳат айлаб то қиёмат.
- Кишиким, бўйла гар соҳиб жамол ул,
Яна истарми ҳеч кўрку камол ул?
- Киши офтобга ҳамдам бўлса, басдир,
Қачон ул зарра бирлан ҳамнафасдир?
- 460   Муродим шул менинг, гар Тангри бермас,
Ишим девоналикдир, ўзга эрмас...
- ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ**
- Атоси дедиким, шахватпарастсен,
Ки шахват зўри бирлан маст-аластсен.
- Агар эрнинг муроди фарж бўлгай*,
Ҳама нақди вужуди харж бўлгай.

---

* Фарж – тешиқ.

Вале ҳар кимса гар мардона келгай,
Бу шахват дардига бегона келгай.

Аёлким бўлди шахватдин жудо ул,
Эрур мардони даргоҳи Худо ул...

ПОКИЗА АЁЛ САДОҚАТИ

465 Аёл бор эрди чун ҳусну жамоли,
Куну тун – юз ила зулфи мисоли.

Фазилатлар сазовор эрди унга,
Яна зухду салоҳ ёр эрди унга.

Латофат ичра зеби олам эрди,
Малоҳатлик эди, ширин ҳам эрди.

Сочи сунбул эди чун, қўнғироқ ҳам,
Унинг ҳар торида етмишта буклам.

Кўзи, қоши эди сод бирла нундек,
Худо билгай, кўзу қош борми бундек?

470 Агарда очса лаб, гавхарфишонни,
Ҳалок айлар эди яхши, ёмонни.

Садаф ул лаблари хандони эрди,
Гухар ул тишлари, дандони эрди.

Занахдони кумушранг олмадек чун,
Халойиқ эрдилар ҳар лаҳза мафтун.

Фалак ҳам ҳуснига ҳайрон эди ул,
Боқиб, сарсону саргардон эди ул.

Аларким сўзда дур термишлар эрди,
Анга «марҳума» ном бермишлар эрди.

475 Аёл эрди бу янглиғ, чархи гардон -
Фалак наздида ул чун шери мардон.

Эри бор эрди, бас, маъсуму макбул,
Баногоҳ йўлга тушди ҳаж учун ул.

Ини бор эрди эрнинг, булхавасди,
Магар эр бўлса ҳамки, мард эмасди.

Ака топширди унга ўз аёлин,
Адо этгил, деди, мушкул, маҳолин.

Ини сўз берди андоқ оғасига,
Паноҳ бўлмоққа ёлғиз янгасига.

480 Қарашди янгасига неча муддат,
Не хожат бор эса, этди ижобат.

Унинг ташвиши бирлан бўлди машғул,
Юборгайди мудом бир нарсалар ул.

Бориб ҳол сўргали олдига они,
Никобсиз кўрди бир кун дилрабони.

Қўлидин кетди ихтиёри андоқ,
Тилим ожиз демакка, бўлди қандоқ?

Чунонким ул санам домига тушди,
Кўнгилдин ўт чиқиб, бағри туташди.

485 Ўшал дам ақли буткул топди барҳам,
Вале ишқи зиёда эрди ҳар дам.

Ки ҳар дам бўлди хотинда хаёли,
Чекиб ох, қолмади ҳоли, мажоли.

Чу устун келди ишқи, ақли кетди,
Хотинга ҳолини ул маълум этди.

Гаҳи зар сунди, гоҳи чекди ул зор,
Ва лекин қувди хотин, айлади хор.

Деди: Ҳақдин уял, шул эрса коминг,
Қани оғангга иззат, эҳтироминг?

490 Шуми дину диёнат, эй нетарсен?
Омонатга хиёнатму этарсен?

Тазарру эт, кечирсин то Худованд,
Бу фосид ўйларингдин кеч тамоман...

Деди хотинга ул: бефойдадир сўз,
Мени зуд хушнуд айла, эй дилафрўз.

Йўк эрса. бўйла бир савдо этармен,
Халойик олдида расво этармен.

Аламдин бағри чок бўлгайсен охир,
Йикилгайсен, ҳалок бўлгайсен охир...

495 Деди хотин: гар ўлсам, не фироқдир,
У дунёда ўлишдин яхшироқдир...

Чу нокас кўрқди, хотин бўзлагай деб,
Эрига бори гапни сўзлагай деб.

Ўзини оқламокни ўйлади ул,
Бериб пул, тўрт кишини ёллади ул.

У шумлар кори бўлди чун гуноҳлик,
Зино қилди бу хотин деб гувоҳлик.

Эшитди қози шумлардин бу ишни,
Буюрди шу замон сангсор қилишни*.

500 Хотинни судради сахрога авбош,
Ва унга тўрт тарафдин отдилар тош.

Чунон тош отдилар, тошлар уюлди,
Кейин, бас, дедилар, фохиша ўлди.

Бу янглиғ тош отиб, устига чошлаб,
Халойик кетдилар шўрликни ташлаб.

Аёл дашту биёбон ичра қолди,
Тани тупроқ аро, қон ичра қолди.

Кечиб тун, бўйлаким тонг этди оғоз,
Аёл шўрлик ўзига келди бир оз.

505 Ва инграб дамба-дам ул нола чекди,
Кўзидин тўкди ёшлар, жола чекди.

---

* Сангсор – тошбўрон.

Баногоҳ дашт аро шул субҳгоҳий,
Ўтарди тевасида бир аъробий.

Эшитди нолани, кўнгли эзилди,
Тушиб, ул муштипар бошига келди.

Ва сўрди: эй хотин, бечора, кимсен?
Ўлибдирсен, вале андак тириксен...

Аёл дедики, мен бемору зормен,
Аъробий дедики, ёрдам этармен...

510

Кейин тевасига миндирди они,
Уйига элтдию индирди они.

Қарашди парваришлаб кеча-кундуз,
Ки ўз ҳолига қайтди ул дилафруз.

Яна товланди ул, гулдек очилди,
Гулидин атру амбарлар сочилди.

Тозарди юзлари, гулнори яшнаб,
Кўринди сочлари, зуннори яшнаб.

У сангсордин чикиб, чун ёнди ял-ял,
Ки тошлар бағридин чикқан каби лаъл...

515

Аъробий кўрди не ҳусну жамол ул,
Чу ошиқ бўлди, бас, ошуфтаҳол ул.

Чунон ўртанди, ёнди, йўқ киёси,
Кафан бўлди унинг кийган либоси.

Аёлга деди: бўл жуфти ҳалолим,
Ўлибмен, жон бағишла, бер висолим.

Аёл деди: менинг шаръий эрим бор,
Нечуук этгаймен ўзга бирла дийдор?

Аъробий ўртанаркан жисму жони,
Аёлни чорлади кел деб ниҳоний.

- 520   Аёл дедики, эй сен диндан озган,
Худойимдин нахотки кўркмагайсен?
Карашдинг менга чун, Ҳақ ёринг эрди,
Нечун шайтонга эш бўлгайсен энди?
Ўшал хайринг зиён этмоққа шошма,
У иймон каъбасин йиқмоққа шошма.
Бу йўлга юрмадим, кўл бўлди ёшим,
Не тошлар зарбига дуч келди бошим.
Бу таклифни этарсен сен-да бул дам,
Вале покдир менинг диним, хазинам.
- 525   Магар юз пора қил, майли, омон йўк,
Менинг покиза жисмимга зиён йўк.
Кел энди, бир нафас шахват тўкай деб,
Ўзингга гўр азобин кўрмагил эп...
Аёлким эрди чун покиза гавҳар,
Аъробий эгди бош, бас, деди хоҳар*.
Пушаймон бўлди бас андишасидин,
У шайтон макри бўлган пешасидин.
Аъробийда бор эди бир қаро қул,
Баногоҳ кирди уйга бош суқиб ул.
- 530   Кўриб ой юзлини ул чекди бир оҳ,
Уни мавҳ этди ишқ, ошуби савдо.
Аёлнинг васлин айлар эрди орзу,
Ва лекин номуяссар эрди орзу.
Аёлга деди: сен ой, мен қаро тун,
Не бўлгай бирга бўлсак, кун аро тун?
Аёл деди: дам урма, бўлмагай бу,
Хўжанг ҳам айламишди бўйла орзу.

---

* Хоҳар – сингил.

У истаб, етмади, кўнгли кетиб сушт,
Сенга бўлгаймиди васлим, қаро юз?

535

Деди қул: термулиб, ҳеч тўймагаймен,
Мени қувдинг, вале мен қўймагаймен.

Нетармен, хийлайи шайтон этармен,
Бу юртдин ҳайдатиб, сарсон этармен.

Аёл деди: не қилсанг, қил, не боқим,
Агар қисматдин эрса ул ҳалоқим...

Қаро қул ранжиди, чун захри келди,
Меҳрли эрди, энди қаҳри келди.

Ғазабнок чиқди бир кеча эшикка,
Арабнинг ўғли бор эрди бешикда.

540

Бориб, қонга ботирди қўзичокни,
Кейин элтиб ўшал қонли пичокни

Аёлнинг болиши остига қўйди,
Пичокни ул аёл қасдига қўйди.

Саҳар кўз очди она уйқудин шод,
Гўдақни ул эмизмоқ истади бот.

Ва лекин қўз солиб жонсиз гўдакка,
Фигони чиқди, юксалди фалакка.

Ки андоқ чекди фарёд жон узиб ул,
Сочини бойлади белга, кесиб ул.

545

Кейин ахтардилар: ул ботили ким?
Шу бечора гўдақнинг қотили ким?

Ва излаб топдилар қонли яроқни,
Аёл болиши остидин пичокни.

Дедилар барча: қилмишга далил бу,
Гўдақни қонга қорган нобакор шу!..

Гўдақнинг онаси бирлан қаро юз
Аёлни урдилар, айтмоққа йўқ сўз.

Аъробий сўрди: айтгил, эй аёл сен,
Сенга қандай ёмонлик айладим мен?

550

Бу менга ҳурматинг ё ҳимматингми?
Гуноҳсиз қон тўкишдин кўркмадингми?

Аёл деди: эшитгил, эй биродар,
Ақлни не учун этди муяссар?

Ақлни ишга сол, қўй аҳраманлиғ,
Сенга ақлу хираддин баҳраманлиғ.

Ақл кўзи-ла боққил, эй хиродманд,
Менга не яхшилиқлар айладинг сен.

Мени синглим дединг, тутдинг наботлар,
Яна этдинг менга не илтифотлар.

555

Мукофотинг бўлурму бўйла беқайд?
Бу қотиллик менга не бергуси, айт?

Аъробий чин хирадманд эрди, оқил,
Аёлнинг сўзларин чин англади ул.

Мухакқак билдиким, ул бегуноҳдир,
Ва лекин бунда турмоғи табоҳдир.

Аёлга дедиким, не бўлса, бўлди,
Бу манзилда турулмассен, кет энди.

Ки ишни хотиним кўргуси сендан,
Сени кўрса, тушар ёдига фарзанд.

560

Ғами чун лаҳза-лаҳза тоза бўлгай,
Аламлар унда беандоза бўлгай.

Сени койир, ўзига эшламас ул,
Магар мен хушласам-да, хушламас ул...

Аъробий ундади кетмоққа они,
Анга уч юз дирам берди ниҳоний.

Деди: йўл харжи қил, хар не улушди,
Аёл олди дирамни, йўлга тушди.

Ғаму андух чекиб, йўл босди, юрди,
Йироқдин бир хароб кишлокни кўрди.

565

Кўринди йўл бўйида дор оғоч ҳам,
Халойиқ эрдилар атрофида жам.

Ва дор қурбонига тикмишдилар кўз,
Турарди бир йигит дилхун, жигарсўз.

Фалакка ўрлар эрди чекан охи,
Аёл сўрди: ким ул, недир гунохи?

Дедилар: ушбу кишлок кўпу ози
Ситамгар бир амирнинг мулки хоси.

Амир бермиш уни осмоққа буйрук,
Хирожга бергали маблағ, пули йўқ.

570

Аёл сўрди: хирожи кўпми, камдир?
Хирожи, дедилар, уч юз дирамдир.

Деди дилда аёл: гар меҳрибонсен,
Сотиб ол жонни, сен ҳам бўйла жонсен.

Халос этдинг ўзингни тошу дордин,
Халос этгил уни бул кирдикордин...

Ва сўрди: ҳаққига берсам агар пул,
Уни сотгайму? Дедилар: сотар ул.

Ҳамоно берди ул уч юз дирамни,
Йигитнинг бошидин даф этди ғамни.

575

Дирамни бердию, бас, тушди йўлга,
Йигит елдек елиб, эргашди унга.

Аёлни кўрдию ўртанди жони,
Фалакка юксалиб ишқи фиғони.

У фарёд айламакни кўрди чун эп,
Нечун дордин халос этдинг мени, деб.

Дер эрди: дорда жон берсам баногох,
Бошимда бўлмас эрди бўйла савдо.

Аёлга кўп ялинди, бўлмади суд,
Олов гар бўлмаса, қайдин келур дуд...

780

Яна ёлборди унга, этди зорлик,
Ва лекин келди ёлғиз шармсорлик.

Аёл деди анга: эй ношукур зот,
Халос қилдим, шуми менга мукофот?

Йигит дедики, олдинг жону дилни,
Нечук сендин узармен бу кўнгилни?

Басе сўз айтдилар ҳам юрдилар мўл,
Кўринди кўзга денгиз бирла сохил.

Ва сохил бўйида бир кема эрди,
Ичи молу бозургон тўла эрди*.

785

Йигит ишқида кўрмай чун самарни,
Чақирди ёнига бир савдогарни.

Деди: бордир канизак менда ойдек,
Канизак кўрмадим ул худройдек.

Ўжар, қайсардир ул, не чора қилгум?
Ўзимни табакай овора қилгум?

Агарчи тенги йўқ хусну чиройда,
Чу андоқ феъли бор, андин не фойда?

Талашсам, ўзни боз сарсон этармен,
Агарда истасанг, сенга сотармен.

590

Аёл деди кишига: эй харидор,
Талаш этма мени олмоққа зинҳор.

Эрим бордир менинг, озод аёлмен,
Бу номард дастидин ранжу малолмен...

---

* Бозургон – савдогар.

Бозургон бокмади бу оху зорга,
Сотиб олди аёлни юз динорга.

Ва судраб кемага миндирди зўр-ла,
Ҳамон кўзғолди, йўлга тушди кема.

Бозургон чун кўриб ул қадду рухсор,
Аёлга жон била бўлди харидор.

595

Дилида рағбати ўт олди онинг,
Наҳанги шаҳвати кўзғолди онинг.

Аёл сорига ўзни отди ул бот,
Аёл шўрлик кўтарди доду фарёд:

Мусулмонсиз ҳама, мен ҳам мусулмон,
Ҳама иймонлисиз, ҳам менда иймон.

Мен озодмен, эрим бор, боникоҳдир,
Гувоҳи содиқим ёлғиз Худодир.

Онангиз бор магар, ҳам опа-сингил,
Қизингиз бор яна, исмат аро ул.

600

Уларга гар биров дахл этса шул он,
Гумон йўқ, холингиз бўлгай паришон.

Уларни қўймагайсиз зору ночор,
Нега жимсиз мени чун этсалар хор?

Ғарибмен, йўқсилу бекимса, хормен,
Заифу ожизу зору низормен.

Куйик жонимга берманг мунча озор,
Бугун бордир, ва лекин эрта ҳам бор.

Аёлда тил, забон тиг эрди, дил ҳам,
Чу кема аҳлини ёндирди шул дам.

605

Ҳама бир-бир келиб, ёр бўлди унга,
Нигаҳбон бўлди, ғамхор бўлди унга.

Вале ҳар кимса кўрди ул қамарни,
Бўлиб шайдо, унутди баҳру барни.

Ва кема аҳли ул барча баякбор,
Аёлга бўлдилар чун ошиқи зор.

Ҳама бийрон бўлиб сўзларди андин,
Ҳама ишқ дарсини кўзларди андин.

Ҳама дилларда эрди иштиёқи,
Бу йўлда эрди диллар иттифоқи.

610 Дедилар: ёприлиб хотинга ногоҳ,
Етармиз барчамиз орзуга, илло.

Аёлга етди ҳисса бу хабардин,
Денгизни ювди ул хуни жигардин.

Нидо солди: аё донойи асрор,
Бу шумлар дастидин жонимни қутқор.

Чу билмасмен ўзингдин ўзга касни,
Бу бошлардин чиқарғил бу хавасни.

Мени ўлдир, йирок тутгил бу ишдан,
Ўлим афзал менга бундоқ юришдан.

615 Нажот бахш айла ё бергил ўлим-ўқ,
Ки бундоқ изтиробга тоқатим йўқ.

Мени чун бағрихун этдинг замонда,
Менигдек сарнигун борми жаҳонда?

У хушдин кетди сўнг андоқ чекиб ун,
Ки денгиз бағрида қўзғолди тўлқин.

Ва тўлқин бағридин юксалди оташ,
Ёйилди денгиз узра ўт, балокаш.

Туташиди, кема аҳлин чирмаб олди,
Ёқиб, ёндирди, боз оташга солди.

620 Ҳама кул бўлди бир зумда баҳархол,
Ва лекин қолди боқий сарвату мол.

Кейин ел эсди мунис, мушфиқона,
Шахарга бўлди кема ул равона.

Аёл сурди, супурди кемадин кул,
Ва эркаклар либосин кийди буткул.

Деди: ишқи балога учрамай боз,
Юрай эркак каби бошим тутиб ғоз.

Чиқиб халқ кўрдиким, бир кема шунда,
Ва бир барно йигит бор эрди унда.

625

Азим бир кемада ул эрди танҳо,
Бисоти – бир жаҳон юк, молу ашъё.

У офтоб юзлидин халқ сўрдилар ҳол:
Нечук ёлғиз ўзингда бул қадар мол?

Деди: токи қошимга келмагай шох,
Бу сирдин этмагум ҳеч кимни огоҳ.

Хабар етказдилар подшога: шул кез
Етишди кемада бир кимса ёлғиз.

Азим бир кема, унда беҳисоб мол,
Йигит айтмас бировга, не эмиш ҳол?

630

Таажжуб этди шох, соҳилга тушди,
Ўшал барно йигит бирлан кўришди.

Унинг ҳолини сўрди шоҳи ҳушёр,
Деди: бул кемада халқ эрди бисёр.

Жамулжам йўлга тушдик, бетанаффус
Сузиб, йўл босди кема кеча-кундуз.

Ва кема аҳли мендек бенавога
Солиб кўз, тушдилар хирсу ҳавога

Худога илтижо этдим ҳамоно,
У шумлардин нажотим берди Оллоҳ.

635 Чу оташ урди Ҳақ, битди қабоҳат,
Улар кул бўлди, мен қолдим саломат.

Мана, кўргил ўзинг, не холу сирдир,
Уларнинг жисми энди кул, кўмирдир.

Менга ибрат етишди андин, асрор,
Эмасмен молу дунёга харидор.

Ҳама молу бисотим ол, аё, сен,
Вале бир хожатим этгил раво сен.

Шу денгиз бўйида бир нурли маъбад
Қуриб бергил менга, айлай ибодат.

640 Буюргил, ҳар нечук яхши, ёмон кас
Бошимга келмасин, турсин йироқ, бас.

Худойимни куну тун ёд этай мен,
Ва умрим борини шунда ўтай мен...

Шаҳу лашкар эшитгач бу каломни
Ва кўргач ул каромоту мақомни,

Этишди сидки иймон бирла қуллук,
Унинг ҳар ҳукмига жон бирла қуллук.

Этишди унда бир маъбадни барпо,
Кўриб, ул каъбами, дерсан, мабодо.

645 Аёл бўлди ибодат бирла машғул,
Мудом сабру қаноат бирла машғул.

Ажал етди чу шахга, найза урди,
У барча аҳли арконни чақирди.

Дедиким, кўз юмиб кетсам жаҳондин,
Жаҳон отлиғ бу турфа хонумондин,

Анув зоҳид йигит ўрнимда турсин,
Бўлиб шох, амр ила фармонни берсин.

Ки то осуда бўлсин эл, раият,
Бажо айланг буни, этдим васият...

- 650 Шу гапни айтдию жон таслим этди,
Юриб йўқлик сари, мақсадга етди.
- Аёлнинг олдига келди вазирлар,
Раият бирла аёну амирлар.
- Не эрди шоҳда ният, бўлди оғоз,
Не эрди ул васият, айтдилар боз.
- Дедилар унга: бас, ҳукми равосен,
Юрит ҳукмингни, бизга подшосен.
- Аёлга келмади хуш бўйлаким қор,
Қачон бўлгай, деди, зоҳид жаҳондор?
- 655 Дедилар унга: эй зоҳид нишона,
Утиргил тахтгаву қўйил баҳона.
- Аёл деди: йўқ эрса ўзга чора,
Менга хотин керак чун моҳпора*.
- Ки бўлсин маҳраим, жуфти ҳалолим,
Баҳам кўрсин ҳама ранжу малолим.
- Улуғлар дедилар: ҳар кимда қиз бор,
Бирисин сайлаб олгил, эй ҳукмдор.
- Деди ул: юзта қиз омода бўлсин,
Аноси бирла сўнг қошимга келсин.
- 660 Бари келсин қошимга, кўз солай мен,
Улардан биттасин сайлаб олай мен.
- Улуғлар этдилар ҳозир ўшал кун,
Келишди юзта қиз ораста, гулгун.
- Барида талъат эрди, дилраболиғ,
Бари бошин эгиб, шарму ҳаёлиғ.
- Қутарди интизор ул барчаким, шоҳ
Ўзига кимни айлар ёри дилхоҳ?

---

* Моҳпора - ойпарча, гўзал

Аёл кўрсатди ўзни ва деди: бас,
Аёлга подшолик жоиз эрмас.

665

Боринг, бу гапни эркакларга айтинг,
Бу юкни ортмасинлар менга, айтинг.

Аёллар хайрат ичра қайтдилар то,
Улуғлар бўлдилар бу гапдин огоҳ.

Бу гапни ким эшитгай, кимки дерди,
Хама хайрон қолиб, хайратда эрди.

Аёлга бир аёлни йўллашиб боз,
Дедилар: эй валиаҳди сарафроз,

Бировни танла, бизга подшо қил,
Йўқ эрса, бизга подшолик бажо қил.

670

Бировни этди шоҳ, чун эрди мақбул,
Ўзи бўлди ибодат бирла машғул.

Бировни шоҳ этиб илки-ла лекин
Ўзи бир чўзмади сарватга илкин...

Сен эрсанг, эй ўғил, нон деб баякбор
Жаҳонни осту уст этмокқа тайёр.

Аёл бир боқмади давлат учун-да,
Бу янглиғ борми бир эрлар ичинда?

Жаҳонга кетди овоза фалон деб,
Ки пайдо бўлди бир соҳибқирон деб.

675

Дуоси мустажобдир, бўйла кас йўқ,
Ки эрлар ичра унга ҳамнафас йўқ.

Касалларга саломатлик етишгай,
Фалажлар тикка тургай, йўлга тушгай.

Жаҳонда бўйлаким овоза бўлди,
Таралди номи, беандоза бўлди.

Аёлнинг эри алҳол қайтди ҳаждин,
Вале ному нишон йўқ эрди андин.

Уйини кўрди ул бир йўла вайрон,
Иниси кўр эди, дилхаста, гирён.

680

Фалаж бўлмиш эди унда оёқ, қўл,
Тўшакка михланиб қолмиш эди ул.

Етиб унга аёлнинг изтироби,
Уни тутмиш эди дўзах азоби.

Ағоси ҳаққидин ўт ичра жони,
Ёнарди ҳар нафас эт, устухони.

Ағоси сўрди ундан ўз аёлин,
Иниси бўйла англатди заволин:

Зино қилди сипоҳий бирла чандон,
Гувоҳлик берди бунга неча инсон.

685

Уни сангсор этингиз, деди қози,
Эшитганлар ҳукмдин бўлди рози.

У сангсор ичра кетди хору нолон,
У ўлди, сен омонсен, айла шукрон...

Эшитди чун суҳанни марди маҳжур,
Бу хижрону аламдин бўлди ранжур.

Ва урди ўзни, йиғлаб ғамга ботди,
Тутиб бир гўшани, мотамга ботди.

Инисин кўрди чун пажмурдаву зор,
Тилидин ўзга ҳар аъзоси абгор.

690

Деди унга: аё бедасту бепой*,
Эшитдим, манзили эрмиш фалон жой.

Аёл чикмиш, мисоли офтобмиш,
Дами ўтқир, дуоси мустажобмиш.

---

* Бедасту бепой – қўлсиз-оёқсиз.

Неча кўрлар етиб кўзу қарокқа,
Фалажлар ул сабаб турмиш оёкқа.

Гар истарсен, сени этгаймен унга,
Ки шояд офиятлар етса сенга...

Иниси бўлди шод, деди: шитоб эт,
Туганди сабру бардошим, мени элт.

695

Ағоси ортди эшакка ҳамона,
Иковлон бўлдилар йўлга равона.

Етишди бул ажабким ул иковлон
Аъробий эшигига вақти хуфтон.

Аъробий эрди одамдўст, жавонмард,
Уларни кутди, мехмон этди ул мард.

Ва сўрди: йўл босиб, оворадирсиз,
Иковлон қайси манзилга борурсиз?

Деди хожи: фалон манзил, фалон кўй,
Ки бир зоҳид аёл бормиш, дуоғўй.

700

Не кўру нобино, не мубталолар
Дуосидин топибдирлар даволар.

Фалаждир бул иним, чун хастаю зор,
Яна кўрликка ҳам бўлмиш гирифтор.

Аёлга элтамен, юргаймикин деб,
Очилгай кўзлари, кўргаймикин деб...

Аъробий дедиким, бир мунча аввал
Аёл келмишди бир доно, мукамал.

Кулим урди уни, кўп ўтмайин дам,
Фалаж бўлди ўзи, бир зумда кўр ҳам.

705

Уни сиз бирла элтай, бу балодин
Қутилсин, офият топсин дуодин...

Уларким тушдилар чун йўлга охир,
Етиб қишлоққа, бир манзилга охир.

Тикилмиш эрди бунда бир замон дор,
Бир уйга кирдилар ул ҳамрахи чор*.

Бу ул номард йигитнинг жойи эрди,
Уларга бундан ўзга зое эрди.

Йигит эрди сўқир, кўзу кароксиз,
Тўшакда, қўлсиз эрди ҳам оёқсиз.

710 Дедилар: бизда ҳам шу, айни холдир.
Шу қайғу, шу фалокат, шу заволдир.

Бу йўлда келди бизга бўйла ҳосил,
Бу манзил бўлди энди бизга манзил.

Аноси бор эди ул бедавонинг,
Чу кўрди икки зору мубталони.

Улардин сўрди аҳвол, истади роз,
Анга арз этдилар аҳволни рўй рост.

Басе кўз ёши тўкди она шўрлик,
Деди: ўғлим менинг ҳам чун ётиқлик...

715 Манам боргум, дея кўзғалди ул дам,
Уловга бойлади ўғлини маҳкам.

Олиб уч хагани чун босдилар роҳ,
Аёлга едилар айни саҳаргоҳ.

Нафас урди саҳаргоҳ, субҳи давлат,
Аёл айвонга чикди, қўйди хилват.

Йирокдин эрини ул кўрди шул дам,
Севинчдин саждага бош эгди илдам.

Басе йиғлаб, не қилгаймен, деди ул,
Нечук унга кўрингаймен, деди ул.

720 Не қилгаймен, не дейман ўз эримга?
Юзимни мен нечук кўрсатгум унга?

---

* Ҳамрахи чор – тўрт йўловчи.

Яна бокди, ўшал уч танни кўрди,
Ўшал, жонига уч душманни кўрди.

Дилида дедиким, ха, англадим сир,
Эрим учта гувоҳим келтирибдир.

Уларнинг ҳар бири соҳиб гуноҳдир,
Оёғу қўллари бунга гувоҳдир.

Кўрармен кўзларин ҳам уч гувоҳим,
Не дейман, менга шу басдир, илоҳим.

725

Аёл тортди никобин, беркитиб юз,
Якин келди, эрига ташлади кўз.

Не истайсен, деди ул, хоҳишинг айт,
Боқиб унга эри арз этди шул пайт:

Келибмен бу эшикка бир дуо деб,
Даво топгаймикин шу мубтало деб...

Аёл дедики, бул кимса гуноҳкор,
Гуноҳин сўйласа, гар этса иқроп,

Қутулгай, даф бўлур ранжу бало ул,
Иўк эрса, бўйла кўру мубтало ул...

730

Эри юзланди, айтди: эй иним, сен
Бу янглиғ дард чекиб, дармондадирсен.

Гуноҳинг айт, қутил бу дарду ғамдин,
Иўк эрса, чикмагай бошинг аламдин.

Деди: айтишга ожизмен, биродар,
Яна юз йил аламлар чексам, афзал.

Чу кисток қилдилар, ул айтди бир-бир,
Гуноҳин сўйлади бошдин то охир.

Деди: ўлдир мени ё кеч гуноҳим,
Гуноҳимдин фалакка учди оҳим...

735

Ағоси қолди андоқ лолу хайрон
Бу гаплар унга таъсир этди чандон.

Кўнгилдин кечди: ёр кетди кўлимдин,
Инимни қутқарай энди ўлимдин...

Кечирди, то аёл этди дуосин,
Хама дарду алам топди давосин.

Юрар бўлди, кўли бирлан тутар ҳам,
Кўрар бўлди, кўзи чун тортди равшан.

Кейин гал қулга етди, хўжа сўрди:
Не эрди ул гуноҳинг, сўйла энди.

740

Вале қул дедиким, майлига, ўлдир,
Гуноҳим тилга келтирмак қийиндир.

Аъробий деди унга: сўйлагил рост,
Бугун мендин хатар йўқ сенга, бул рост.

Кечирдим ул гуноҳинг жовидона,
Гапиргил, кўркмагил, этма бахона.

Деди алқисса қул: пойлаб эшикда,
Болангни унда ўлдирдим бешикда.

Аёл эрмасди бу ишда гуноҳкор,
Балога сўнг ўзим бўлдим гирифтор...

745

Дуо этди аёл рост сўйлагач қул,
Очилди кўзлари, топди даво ул.

Аноси ўғлини кўрсатди шул дам,
Гуноҳини яширмай айтди ул ҳам.

Дедиким, бир аёлдир чорасозим,
Сотиб олди мени, берди халосим.

Бошимни айлади дордин халос ул,
Ва лекин мен уни сотдим, сўзим шул.

Дуо этди аёл айлаб ниятлар,
Дуосидин етишди офиятлар.

750

Жўнатди сўнг уларни тешга, ёлғиз,
Эрига дедиким, чиқманг, колинг сиз.

Юзидин сўнг никобин олди, хайхот,
Эри чун наъра чекди, солди фарёд.

Кетиб хушдин, яна хушига келди,
Аёл шафқат ила бошига келди.

Не бўлди сенгаким, улмунча қилдинг?
Нега фарёд чекиб, ерга йиқилдинг?

Деди: бор эрди бир хотин чу, эвоҳ,
Уни сенга қиёс этдим баногоҳ.

755

Ул эрди сендагу сен худди улча,
Тафовут кўрмагаймен бунда қилча...

Юзи, қошу кўзи ҳам эрди сендек,
Бўйи, айтар сўзи ҳам эрди сендек.

Агар ул ўлмасайди, чун бўлиб хок,
Сени ул дер эдим, эй гавҳари пок...

Аёл деди: аёлинг ул, эй одам,
Хато ҳам этмамишди ҳеч, гуноҳ ҳам.

Ўшал менман, диним деб жон берибмен,
Ва лекин ўлмагандирмен, тирикмен.

760

Балолардин халос этди Худойим,
Ва менга марҳамат этди шу жойим.

Этайлик хар нафас шукрона юз бор,
Кўришдик шу ёруғ дунёда дийдор...

Йиқилди эри, кўйди саждага бош,
Дедиким, эй Худо, эй Садри накқош!

Нечук шукрингни айтсин шул забоним,
Ки ожиз, нотавондир бўйла жоним?

Чикиб, сўнг чорлади ҳамроҳларин ул,
Уларга қиссани арз этди буткул.

756

Чу қисса сўнгига етган замони,
Фалакка учди кўнгиллар фиғони.

Иниси, ул қаро занжий, жавон ҳам*
Хижолат бўлдилар кўп, шодмон ҳам.

Аёл гар бошда этмишди хижолат,
Кечирди, айлади лутфу иноят.

Эрини этди юртга подшо ул,
Аъробийни вазири додхоҳ ул.

Саодат қалъасин қурди ватанда,
Ибодат бирла машғул бўлди анда...

ИККИНЧИ МАҚОЛА ЎФИЛНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

770

Ўғил дедики, шахват бўлмаса гар,
Аёл эр бирла хилват қилмаса гар,

Бўлурму халки оламнинг давоми,
Бузилгай эрди шу дунё низоми.

Агар шу ҳикмату таркиб эмасди,
Бисоти мулк аро тартиб эмасди.

Керак минг битта танни тикламоқ, хай,
Оғизга токи ул бир луқма тушгай.

Шу ҳикмат бирла ердин токи осмон
Юритгайлар эранлар амру фармон.

775

Шу осмон, шу замин гар бўлмас эрди,
Улар зимнида асрор бўлмас эрди.

Агарда бўлмаса шахват арода,
На мен бўлгаймену на сен қарода.

---

* Жавон – йигит.

Дегайсен: юрмасин шахватга мардум,
Менга бу сирни сўйла, айла маълум...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси деди: бундок ўйлама сен,
Тушун, шахватни мен рад этмагаймен.

Вале оламда улдир сайлагонинг,
Мудом тинглаб, ҳамиша сўйлагонинг.

780

Шу олам ичра юзлаб сирру асор,
Сен эрсанг битта шахватдин хабардор.

Сенга дерман этиб мен бўйла хилват:
Ҳазир бўл, тортмасин домига шахват.

Агар Ийсо била ҳамроз эурсен,
Қачон эшшак ила анбоз эурсен?*

Сену эшшакдадир ул айни шахват,
Бориб, Ийсо билан этсанг-чи хилват...

Фақат бир лахзадир ул шахват охир,
Бўлакдир жовидоний хилват охир.

785

Келур сенга сафо ул хилватингдин,
Не келгай бир нафаслик шахватингдин?

Чу хилват бўлмагай шахватга матлуб,
Буни ким билмас эрса, ул эмас хуб.

Ва лекин эрса ул шахват бағоят,
Туғилгай ишқ андин бениҳоят.

Вале ул ишқу савдо эрса бисёр,
Муҳаббат ўртада бўлгай намудор.

Муҳаббат ошса ҳадин, жон фидодир,
Этиб маҳбубга ул, буткул адодир.

---

* Анбоз – шерик, ҳамдам.

790

Чу шахватни ўзинга этма матлуб,
Асл оламда маҳбуб иста, маҳбуб.

Бу йўлда гар сени ўлдирсалар зор,
Шараф бил, бўлма шахватга гирифтор...

БИР ХОТИН ШАҲЗОДАГА ОШИҚ БЎЛГАНИ

Бор эрди бир ажиб шаҳзода, барно,
Мунаввар хуснига ой эрди шайдо.

Уни ким кўрса, кувнаб бул шарафдин,
Кўзини узмас эрди ул тарафдин.

Бу янглиғ гавҳари офоқ эди, бас,
Ки офоқ оҳ чекиб, ушшоқ эди, бас.

795

Ики қоши камон эрди ажойиб,
Ки жон султони эшигида ҳожиб.

Кўзу мижгонини ким кўргай эрди,
Муқаррарки, анга жон бергай эрди.

Қоши ёйини кимса кўрса бир бор,
Бўларди жонини бермакка тайёр.

Тиш эрмас оғзида дур эрди яккаш,
Ики лаъли ёнарди мисли оташ.

Хати ҳам қоши янглиғ кўркам эрди,
Бокиб ошиқ, адо мен сенга, дерди.

800

Занахдонига ҳайрон эрди барча,
Етолмай, кўнгли вайрон эрди барча...

Бор эрди бир аёл, чун бўлди ошиқ,
Ки ошиқ бўлмамишди андин ортик.

Ёниб ул ишқ аро саргашта бўлди,
Куйиб, жону тани оташда бўлди.

Сочиб кул, тутди кул устида маскан,
Кул эрди унга чун маъвойи гулшан.

Куну тун йиғлар эрди, оҳ чекарди,
Кўзидин қон тўкиб, эвоҳ чекарди.

805

Агар дашту далога чиқса ул моҳ,
Аёл ҳам йўлга тушгайди хамоно.

Оти олдида тўпдек чарх урарди,
Ўзи тўп эрса, сочи чавгон эрди.

Боқарди қайрилиб ул ой юзига,
Ва кўз ёшин тўкар эрди изига.

Таёқ ерди дамо-дам юз човушдин,
Ва лекин нолимасди хўрланишдин.

Томошога чиқар эрди халойиқ,
Кўрингиз, дердилар, не телба ошиқ.

810

Ҳама мардум анга чун лолу ҳайрон,
Аёл шўрлик эса саргашта, сарсон.

Ва охир ҳаддидин чун ошди бул иш,
Ва шаҳзода дилига тушди ташвиш

Деди: ота, толиқдим можародин,
Халос этгил мени бу бедаводин.

Эшитди подшоҳ, амр айлади бот,
Деди: майдонни шайлаб, келтиринг от.

Сочидин ул аёлни отга бойланг
Ва судраб, жисмини чилпора айланг.

815

Этинг ул шумни андоқ пора-пора,
Унинг дардига жоиз бўйла чора.

Суринг, маст фил каби от судрасин то,
Бу ишдин бор раият бўлсин огоҳ.

Шаҳу шаҳзода майдон сори юрди,
Халойиқ тўпланиб, майдонда эрди.

Аёлнинг дардидин хунбор эди эл,
Алар кўз ёшидин гулзор эди ер.

Сипохийлар аёл сочидин ушлаб,
Чу элтмоқ бўлдилар от сори судраб,

820

Аёл шўрлик ҳамон юзланди шоҳга,
Эшит арзимни, деб бўзланди шоҳга.

Мениким ўлдирарсен қақшатиб зор,
Эшит, эй подшоҳ, бир ҳожатим бор...

Деди шоҳ: гар десанг, кўй, олма жоним,
Бу бўлмас, чун этибман қасди жонинг.

Сочимдин судрама, деб сўрмагил ҳам,
Бу янглиғ истадим қонингни тўксам.

Десанг гар: бир нафас бергил омоним,
Омонинг бергали йўқ бир замоним,

825

Ва шахзода била ўлтирмагайсен,
Юзини этма орзу, кўрмагайсен...

Аёл дедики, мен жон истамасмен,
Омонлик бир замон ҳам истамасмен.

Демам: отлар туёғи остида то
Мени хор айлабон ўлдирма, асло!

Менинг жонимда бир орзу, хавасдир,
У тўрт ҳожатга асло ўхшамасдир.

Чу истармен, муяссар бўлса буткул...
Деди шоҳ: сўйла менга, не эмиш ул?

830

У тўрт ҳожатдин ўзга не эса, сен
Баралла айтавер, вожиб этармен.

Аёл дедики, отга судратиб зор,
Гар ўлдирмоқ тиларсен бўйла ночор,

Менга, эй подшоҳ, бир ҳиммат айла,
Сочимни севгилим отига бойла.

Унинг оти оёғи остида жон
Берар бўлсам, дилимда қолмас армон.

Унинг йўлида ўлмоқ менга пеша,
Унинг кўйида қолгаймен ҳамиша.

835 Мени ўлдирса ёр, шукрона этгум,
Муҳаббат шавкидин осмонга етгум.

Аёлмен, менда мардлик ончунон йўқ,
Дилим хун, ўйлаким, жисмимда жон йўқ.

Аёлни ўлдириб, жондин жудо эт,
Вале шул ҳожатин унга раво эт...

Бу сўздин шоҳ дили юмшаб, ёришди,
Кўзидин окди ёши, ерга тушди.

Кечирди, кўшқу айвонга жўнатди,
Бағишлаб жонни, жононга жўнатди...

840 Аё мард, бўлса бизга иштиёкинг,
Аёллардин ўқи севги сабоғинг.

Аёлдин кам эсанг ёки муҳаннас,
Келиб, шу қиссани ҳам тингла бир пас...

БИР АЛАВИЙ, БИР ОЛИМ, БИР МУХАННАС

Алавий бирла олим ҳам муҳаннас*
Юриб Рум сори йўлда эрдилар, бас.

Уларни тутди кофирлар баногоҳ,
Кейин бут олдиға судраб ҳамоно,

Дедилар: бутга сажда айлангиз бот,
Йўқ эрса, оқибатни ўйлангиз бот.

845 Йўқ эрса, қонингиз алҳол тўқармиз,
Таҳаммул этмайин, дарҳол тўқармиз.

---

* Алавий – ҳазрати Али тарафдори. Муханнас –хунаса, ҳезалак.

Дедилар уч ғариб: этманг ёмонлик,
Берингиз бизга бир оқшом омонлик.

Ки шояд ўйласак, андиша қилсак,
Ажаб йўк, бутпарастлик пеша қилсак...

Омонлик бердилар бир кеча куффор,
Кўрайлик, дедилар, не бунда асрор.

Алавий очди сўз: мен найлагаймен,
Белимга балки зуннор бойлагаймен.

850

Ки жаддим эрди пири аҳли тоат*,
Менга ул тонгла этгайдир шафоат...

Очиб лаб сўзга олим дедики, мен
Тану жондин жудолик истамасмен.

Сиғинсам бутга, чун бош урсам унга,
Шафоат айлагай дин илми менга.

Муханнас дедиким, ёлғизмен энди,
Суянчим йўк, шафоатсизмен энди.

Сиз айланг саждалар, сизда шафодир,
Вале мен сажда этсам, нораводир.

855

Бошимни кессалар шамдек, не боким?
Ки эгсам, эгмасам, келгай ҳалоким.

Бошимни олсалар ҳам неча бебош,
Ўшал бут олдида индирмагум бош...

Чу жонни ўйлади ул иккиси тек,
Муханнас мард бўлиб чикди бунингдек.

Синов пайти кўрингким бул ажаб иш,
Муханнас этди эрликни намойиш.

Чу Қорун ҳам гадо бу йўлда, дерлар,
Чумолидин паноҳ излайди шерлар.

---

* Жаддим – катта бобом.

860

Муханнасдин эсанг ёр ишқида кам,
Бу йўлда хорсен қумурсқадин ҳам...

СУЛАЙМОН АЛАЙҲИССАЛОМ ВА ЧУМОЛИ ҲИКОЯТИ

Сулаймон йўл босади ел мисоли
Баногоҳ учради бир тўп чумоли.

Этиб таъзим бари бош эгди шул дам,
Магар бир зумда минглаб бўлдилар жам.

Ва лекин битгаси иш бирла машғул
Бўлиб, таъзимга бош индирмади ул.

Ини олдида дўнг, бир тепа эрди,
Ташиб бир-бир, битирсам дўнгни, дерди.

856

Сулаймон деди чорлаб: эй чумоли,
Зайфсен, қудратинг йўқ фил мисоли.

Агар Нух умри бирлан сабри Айюб
Муяссар бўлса ҳам, бўлмас ишинг хуб.

Бу мушкул сен кабиларнинг ишимас,
Кучингдин бу тепа бир ёққа жилмас...

Чумоли лаб очиб, дедики, эй шоҳ,
Бу йўлда раҳнамун ҳимматдир, илло,

Ҳақир боқма ниҳоду фитнатимга,
Назар сол бу камоли ниятимга.

870

Бу ерда бир чумоли ақлим олмиш,
Олиб ақлим, мени домига солмиш.

Демишким, шу улуғвор тепани гар,
Қўпорсанг, айласанг ерга баробар,

Бу ҳижрон тошини йўлдин олурмен,
Бориб ёнингга, дилдоринг бўлурмен...

Белимни бойладим, қаршимда ишдир,
Ишим шу, ҳар нафас тупрок ташишдир.

Агар шу тепани барҳам этурмен,
Ўзимни ёр ила маҳрам этурмен.

875 Магар бу йўлда жон берсам, насибам,
Боҳархол бетайин, каззоб саналмам...

Азизим, ишқни сен шу мўрдин ўрган*,
Кўришни кўзи ожиз, кўрдин ўрган.

Чумолининг тўни гарчи қаро ул,
Камарбаста, ҳамиша йўл аро ул.

Чумоли деб баланддин боқма зинҳор,
Унинг ҳам қалбида шери жаён бор.

Чу этмиш ишқ аро ҳимматни пеша,
Етакчи унга арслондир ҳамиша.

АМИРУЛ МЎМИНИН АЛИ КАРАМАЛЛОҲУ ВАЖДАҲУ БИЛАН ЧУМОЛИ ҲИКОЯТИ

880 Али йўлда бораркан шашт ила то,
Чумолига зиён етказди ногоҳ.

Чумоли қўл-оёқ силкирди нолон,
Али кўрди ва бўлди кўнгли вайрон.

Чумоли холидин қайғуга тушди,
Агарчи шер эди, кўрқувга тушди.

У йиғлаб-сиқтади тургаймикин деб,
Мадад берди, яна юргаймикин деб...

Шу кеча тушда кўрди Мустафони,
Али, тез юрма йўлда, бу хатони

885 Сен этдинг, деди, барча ғамда бўлди,
Самолар икки кун мотамда бўлди...

---

* Мўр – мўрча, чумоли.

Нахотки йўл юришликни унутдинг,
Чумолини босиб, озурда этдинг.

Чумоли эрди-ку йўлида қоим,
Худо эрди унинг зикрида доим...

Алининг жисми тушди титрамоққа,
Чумоли важҳидин тушди тузоққа

Паямбар дедики, ғам чекма, албат,
Чумолининг ўзи этгай шафоат.

890

Дегай: ё Рабки, Ҳайдарда гуноҳ йўқ,
Уни айбларга менда ранжу ох йўқ...

Йигит, кўргил, бу бори дарди диндир,
Чумоли бўйла, шери Ҳақ чуниндир.

Аликим дин аро арслон эмишди,
Чумоли важҳидин не ҳолга тушди.

Хабар топгайди Ҳақдин дамба-дам ул,
Худо номи-ла босгайди кадам ул.

Сен эрсанг, ғафлат ичра, жаҳл аро сен,
Агарчи шоҳ эурсен, лек гадосен.

895

Назар сол, сўнгра қўйгил ул қадамни,
Назарсиз бу жаҳонда чекма дамни.

Назарсиз йўл босиш бу бағрихунлик,
Йўлинг сўнггида келгай сарнигунлик..

Эшакдек кўр-кўрона юрмагил сен,
Шу ҳолда ўзгадин афзалмудирсен?

Қадамни бос санаб, эй мард сиёқли,
Заминдин то само ҳар не саноқли.

Қадам боссанг агар беамру фармон,
Келур дард сенга, бўлмас унга дармон.

900

Чу бунда йўл босиб, ўлтирмоғинг йўқ,
Қабрда бир жаҳон йўл юрмоғинг йўқ.

Бу ёкда бир нафас юрсанг-чи, эй кул,
У ёкда юз жахондин ошмоғинг ул.

Бу ёкда бир нафас суръат этарсен,
У ёкда юзта оламга етарсен.

Бу ёкда гар қадамни ташласанг пок,
У ёкда бўлмагайсен дардли, ғамнок.

Дариғо, кўз юмарсен чин юмушдин,
Агар билсанг, қўл узмас эрдинг ишдин.

905 Бугун бир бор қадам қуйсанг-чи, албат,
Берар сенга мукофотингни ҳазрат.

Чунончи фойда етгай сенга ҳар дам,
Нечун танбаллик этгайсен, зиён ҳам?

НЎШИРАВONI ОДИЛ ВА КЕКСА БОҒБОН ҲИКОЯТИ

Суриб Нўширавон отини хушхол
Бораркан, учради бир мўйсафид чол.

Дарахт экиш ила машғул эди ул,
Деди Нўширавон: эй ишга машғул,

Дарахт экмодасен, улмунча сабринг,
Етарму мевасин тотмоққа умринг?

910 Деди чол: бу ақлдин холи эрмас,
Дарахт экди бировлар биз учун, бас.

Ки ермиз мевасин ҳар лаҳза, ҳар кун,
Не бўлгай, биз-да эксак бошқалар-чун.

Ҳар ишда бир маром бўлмоғи лозим,
Маромда интизом бўлмоғи лозим.

Басе хуш келди шоҳга не деди чол,
Узатди бир ҳовуч олтин, деди: ол...

Олиб, чол дедиким, эй шохи олам,
Дарахтим мева берди менга бул дам.

915

Умр кўрсам эди дунёда юз йил,
Бу янглиғ келмас эрди менга ҳосил.

Бугун экдим, бугун кўрдим самарни,
Мана, кафтимга ул тўлдирди зарни...

Бу сўздин шоҳ севинди, бўлди хушком,
Анга ер берди ул, суву этди инъом...

Болам, иш қилки андоқ мева берсин,
Ишинг йўқ эрса, қандоқ мева берсин?

Тутиб йўл, динга юрмоғинг керакдир,
Жаҳлни ерга урмоғинг керакдир.

920

Агар эрсан, ўзингни тоза тутгил,
Бу йўлда ишни беандоза тутгил.

Кучинг кўпдир билакда. ўйланиб бок,
Тарозуга ўзингни солма мундоқ.

Санар бўлсанг ўзинг итдан баланд сен,
Эшит бу сўзниким, итдан-да кам сен...

ХҲЖА ЖАНДИЙ ВА ИТ ҲИКОЯТИ

Бириси сўрди Жандийдин: аё қул,
Сен афзалми ва ёки итми, айтгил?

Муридлар бу ҳарифни ошкора,
Қилурмиз, дедилар, биз пора-пора.

925

Уларни тўхтатиб, манъ айлади пир,
Дедиким, маълум эрмас бизга тақдир.

Аё жоним болам, маълум эмас ҳол,
Нечук сенга жавоб бергумдир алҳол?

Агар иймонни манзилга саломат
Этолсам, яхшироқмен итдан албат.

Агар иймонни йўлда чалса авбош,
Дегаймен: кошки бўлсам итга йўлдош.

Чунон қаршингда парда эртаю кеч,
Ўзингни итдин ортиқ кўрмагил ҳеч.

930 Агарчи ит юриб, тупроқ кечар, кул,
Ва лекин сен билан бир гўшадин ул...

МАЪШУҚИ ТУСИЙ, ИТ ВА СУВОРИЙ ҲИКОЯТИ

Ўшал Маъшуқи Тусий чун уриб жўш,
Равона бўлди бир кун йўлга беҳуш.

Йўлидин чиқди бир ит, ул азиз зот
Анга тош отди беҳушлик аро бот.

Яшил тўнли суворий бўлди пайдо,
Юзида нури осмоний ҳувайдо.

Келиб, Тусийга ул бир қамчи урди,
Деди: бу қилмишинг, айтгил, не энди?

935 Аё ғофил, отарсен тошни кимга?
Асл зотида ул тенг эрди сенга.

Эрурсен битта қолипдин иту сен,
Нечун итни ўзингдин паст тутарсен?

У ҳам қолиби қудратдин жудомас,
Анга тош отмоғинг асло равомас.

Нихондир пардада итлар, аё дўст,
Теран боқ, мағз эсанг, бўлма фақат пўст.

Агар ит суврат ичра нописанддир,
Сифат бобида салмоғи баланддир.

940 Басе асрор эрур унда ниҳоний,
Ва лекин зоҳири асрорга моний.

АБУ САИД, СЎФИЙ ВА ИТ ҲИКОЯТИ

Чу бир сўфий борарди йўлда танҳо,
Асо бирлан туширди итга ногоҳ.

Етиб илкига лат, вой-войлади ит,
Йиқилди ерга, фарёд айлади ит.

У инграб, Бу Саид ёнига келди,
Басе кийну аламга тўлмиш эрди.

У илкин кўрсатиб, бас, чекди фарёд,
У сўфийдин қасосин истади бот.

945 Деди сўфийга шайх: эй кўнгли қаттиқ,
Бу тилсизга жафолар этдинг ортиқ.

Унинг илкини бундоқ синдирибсен,
Не боис бўлди, тупрокқа қорибсен?..

Деди сўфий очиб лаб сўзга: эй пир,
Мен эрмасмен, гуноҳкор асли итдир.

У суйканди, бўлиб чун бенамоз мен,
Туширдим илкига чўпи дароз мен...

Вале ит йиғлар эрди, кўнмас эрди,
Чекарди доду фарёд, тинмас эрди.

950 Деди чун итга ул шайхи ягона:
Берурмен таъзирин мен одилона.

Юрит ҳукмингни, мен ижро этармен,
Қиёматга қадар лек чўзмагил сен.

Тилармен, унга бергаймен сазосин,
Менинг илкимдин олгайдир жазосин.

Мен асло истамам ўртанмоғингни,
Тилармен шоду хуррам юрмоғингни.

Деди ит унга: эй шайхи ягона,
Чу кўрдим, тўни эрди сўфиёна.

955

Дедимки, менга озор бермагай ул,
Ва лекин ёқди ул жонимни буткул.

Ҳашам тўнликни кўрсайдим мабодо,
Ўзимни четга олгайдим ҳамоно.

Кўриб ул жомайи аҳли саломат,
Ишондим, оқибат чекдим надомат.

Берар эрсанг, анга бергил жазосин,
Ечиб ол устидин эрлик либосин.

Ки андин кўрмасин ҳеч ким зиёне,
Ва барча шарридин топсин омонне.

900

Ечиб ол хирқайи аҳли саломат,
Жазоси бўйла бўлсин то қиёмат...

Бу йўлда итгаким мундоқ мақомдир,
Сенинг манманлик этмоғинг ҳаромдир.

Ўзингни итдин ортиқ гар билурсен,
Чу итлик важҳидин андоқ қилурсен.

Сени тупроқ аро чун этдилар зор,
Яна тубанга кетгайсен бўлиб хор.

Чу саркашлик бу янглиғ хислатингдир,
Билошак сарнигунлик қисматингдир.

965

Танинг тупроқ эрур, лоф урмоғинг не?
Яна тупроқ бўлур, ўлтирмоғинг не?

Бу ерда кимки тупроқ бўлгуси, хок,
У ерда ул мусаффо бўлгуси, пок.

Эранлар ўзларин хок айламишлар,
Тамизлаб жону тан, пок айламишлар.

Бу йўл сарварлари, бок, бўйла юксак,
Ки бор кибру ҳавони этдилар тарк.

АБУЛФАЗЛ ҲАСАННИНГ ЖОН БЕРАЁТИБ,
АЙТГАНЛАРИ

Абулфазл жон берар эркан, шу асно
Анга кимдир деди: эй пири доно,

970 Азиз бир жойда қабринг шайлагаймиз,
Ўшал ерда сени дафн айлагаймиз.

Буни этманг, деди шайх унга зинхор,
Бузурғлар жойидир ул, жойи аброр*.

Ким эрмишманки, унда мадфун ўлсам,
Ўшандок бир мозор ичра кўмилсам?

Ёронлар сўрдилар: айтгил, нетайлик,
Сени қай жойда биз мадфун этайлик?

Лаб очди сўзга шайх, дедики, сизлар
Анув қумтепада қабрим қазинглар.

975 Неча мискин, хароботийлар унда,
Неча ўғри, фирибгар доғи шунда.

Басе осий, гуноҳкор унда мадфун,
Басе каззобу ағёр унда мадфун.

Ўшал жойда менинг қабрим уйинглар,
Уларнинг пойига бошим қўйинглар.

Уларнинг қавмидин эрдим хамиша,
Улардек эрди менда фикру пеша.

Ётай осийлар ичра мен гуноҳкор,
У комиллар била не нисбатим бор?

980 Агар бир қавм эрса кўп қоронғу,
Эмишким, нури раҳматга яқин у.

Қаерда ташналик эрса бағоят,
Югургай ташна, сув топгай ниҳоят.

---

* Аброр – яхши инсон.

Қаерда ажзу кулфат ошса хаддин,
Назар тушгай у ерга раҳматидин...

УЧИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедими, инсон уйланишдан
Муроди улки, кўрсам дейди фарзанд.

Кишининг бўлса фарзанди ягона,
Дуойи зикри бўлгай жовидона.

985   Агар фарзандим ул огоҳ бўлгай,
Маним-чун ул шафоатхоҳ бўлгай.

Атоси ўрнини босгай баякбор,
Ҳама бўлгай анга жондин харидор.

Кишининг бўйлаким фарзанди бўлсин,
Не фарзанд, жонига пайванди бўлсин.

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси дедиким, фарзанд матлуб,
Вале инсон хуб эрмас, эрса маъюб*.

Атоси бўлса каззобу ғалаткор,
Уялгай ўғли андин, айлагай ор.

990   Атоси йўлига ҳам қайрилур ул,
Ва сирри маърифатдин айрилур ул.

Дини Иброҳиминг бор эрса, шайсен,
Ўғилни Ҳаққа қурбон айлагайсен.

ИБРОҲИМ АДҲАМ ВА ДАРВЕШ ҲИКОЯТИ

Чунончи бир куни Иброҳим Адҳам
Савол сўрди: аё дарвеши пурғам,

Магар этганмисен хотину фарзанд?
Деди: йўқ, этмаганмен, деди: аҳсан!..

---

* Маъюб – айбли, нуқсонли.

Деди дарвеш анга: эй марди майдон,
Тушунтир бул сўзингни, айла осон.

995

Деди Иброхим Адхам унга: эй мард,
Агар уйланса дарвеш, билки, албат,

Чиқибдир ҳеч вақосиз кемага ул,
Чу фарзанд кўрса, ғарк бўлгуси буткул...

Дема фарзанд, чу боғи бандинг эрмиш,
Ширин душман сенга фарзандинг эрмиш.

Адаб бобида гар соҳибқиронсен,
Чу фарзандинг туғилди, бас, тамомсен.

Агар зохид эрурсен, пири доно,
Кўриб фарзанд, бўлурсен ринду расво.

ШАЙХ ГУРГОНИЙ ВА МУШУК ҲИКОЯТИ

1000

Жаҳони сидқ, шайхи Гургоний,
Эди қутби замон, баҳри маъоний.

Яшарди бир мушуги хонақода,
Ки ҳар кун шайх кўрарди шул арода.

Оёғу илкига тери ғилофи
Кийилмиш эрди доим, йўқди лофи.

Магарким қайга борса, лоймидир, кул,
Оёғу илкини булғатмагай ул.

Ғаҳи шайх оғушида ётгай эрди,
Ғаҳи сажжода узра қотгай эрди.

1005

Етишса соати, бергайди овоз,
Миёвлар эрди, хизматчи келиб боз,

Ғилофин кийгизар эрди ҳамона,
Уни айлар эди йўлга равона.

Кириб ошхонага, олгай эди тин,
Бекитмас эрди кимса гүштни андин.

Пишиқми, хомми, асло тегмас эрди,
Ва ҳар не қўйсалар олдига, ерди.

Биров кўрган эмасди эртами, кеч,
Бирор нарса ўғирлаб қочганин ҳеч.

1010

Ва лекин бир кеча сабр айламай то,
Ўмарди бир бўлак гүштни баногоҳ.

Тутиб ошпаз, қулоғин чўзди анча,
Уриб, ранжу алам етказди анча.

Мушук шайх олдига келмай ўшал кун,
Бориб, ўлтирди бир бурчакда маҳзун.

Чақирди шунда шайх ошпазни, сўрди,
Чу айтиб берди ул, аҳвол не эрди.

Мушукни ёнига шайх чорлади сўнг,
Ва сўрди: нега бундок айладинг сен?

1015

Мушук фош этди шунда не эди сир,
Бориб, уч боласин келтирди бир-бир.

Уларни қўйди шайх олдига шул дам,
Ўзи чикди дарахт устига илдам.

Йироқ турди у ошпаз кўзидин чун,
Боқарди ҳар тараф, чекмас эди ун.

Бу ҳолни кўрди, таҳлил айлади шайх,
Таажжуб этди, сўнгра сўйлади шайх:

Мушукнинг айби йўқ, у ноилождир,
Эмизгай уч гўдакни, қорни очдир.

1020

Эмасдир бовужуд тарки адаб бул,
Ки бўйла эхтиёж унда, талаб ул.

Зарурат ичра гар қолса мақоминг,
Қабул бўлгай сенга ҳар не ҳароминг.

**Магар ўргимчак, андин майда хайвон,
Олур фарзанди-чун шер оғзидин нон.**

**Дема: мушук иши андоқ ғарибдир,
Унинг наслига меҳри кўп ажибдир.**

**Боланг то юз очиб, зоҳирга келмас,
Унинг дарду ғами хотирга келмас.**

**1025 Кейин ошпазга шайх шундоқ демишдир:
Бу тилсиз, меҳрибон хайвон эмишдир.**

**Дарахтга чиқмиш ул, боқ бу ишига,
Пушаймонлар чекар ўз қилмишига...**

**Бошидин отди дасторини ошпаз,
Мушук олдида истиғфор этиб, бас,**

**Вале унга асар ҳам этмади бул,
Ва ошпазга назар ҳам этмади ул.**

**Нихоят шайх шафоат этди унга,
Чақирди, ул оғочдин тушди ерга.**

**1030 Келиб, тупрокка этди ўзни жо ул,
Бу янглиғ этди узру илтижо ул.**

**Хама оҳ чекди, кўнгиллар ёришди,
Магар ўт чиқди, жонларга туташди.**

**Мушук боис чу ҳамроз бўлди барча,
Шукур айтиб, сарафроз бўлди барча.**

**Бировким бўлса бир фарзандга пайванд,
Не эрмиш эрса юз оламга пайванд?**

**Чу фарзанд дардидан осуда доим
Азизу поку беҳамто Худойим...**

ТАРСО САВДОГАР ҲИКОЯТИ

**1035 Бор эрдим тожири тарсоки, пурсийм,
Бадавлат эрди ул, доройи иқлим.**

Бор эрди ўгликим, эрди чунон ул,
Дема барно уни, шамъи жаҳон ул.

Бинафша – зулфи мушкафшони эрди,
Гули нозик – лаби хандони эрди.

Юзидин ул ниқоб олса муқаррар,
Кеча бўлгайди кундуздек мунаввар.

Ўриб гар сочу зулфин этса ошкор,
Ҳама бойлар эди белига зуннор.

1940

Гажакди сочининг ҳар тори они,
Йўқ эрди тўғрилиқдин бир нишони.

Агарда бошласа мижғони ҳарба,
Тушарди ҳар ики оламга зарба.

Қамон қоши қамонларни эгарди,
Ўқи жону жаҳонни титратарди.

Шақар сочмоқлик унга мазҳаб эрди,
Ширинлик чашмаси икки лаб эрди.

Лаб эрмас, лаъли хандон эрди унда,
Тиш эрмас, дури маржон эрди унда.

1945

Шу барно бўлди бемор, хаста ётди,
Ва охир юмди кўз, дунёдин ўтди.

Атоси ёндириб, куйдирди ўзни,
Чекиб ғам, жонидин тўйдирди ўзни.

Мусулмон бўлди, чун иймонни туйди,
Ювиб ўғлини ул тупрокқа қўйди.

Деди: бу қайғу, ғамлар етдилар то,
Чу диним бўлди менга ошкоро.

Худонинг чинданам фарзанди йўқдир,
Аёлу ақрабо, дилбанди йўқдир.

1050

Агарда бўлса эрди унда фарзанд,
Менинг доғимга ул бўлмасди хурсанд.

Бу ишнинг, англадим, бир ҳикмати бор,
Киши гар мўмин эрса, давлати бор.

БИР ОТА ВА УНИНГ ГЎЗАЛ БИР ЎҒЛИ ХИКОЯТИ

Бировнинг ой каби бир ўғли борди,
Гўзал хулқу хунарда устуворди.

Атоси ўғли бирлан маст-аластди,
Уни ўлгай дебон ҳеч ўйламасди.

Ўғил ўлди, атонинг жони куйди,
На ёлғиз жони ул, даврони куйди.

1055

У тобут ортидин дилсўзу нолон,
Борарди гоҳи ҳайрон, гоҳи гирён.

Фигон чекди, баса кўз ёши тўкди,
Алам тортиб, нигоҳин кўкка тикди.

Деди ул: эйки пайвандинг йўқ эрмиш,
Ва маъзурсанки, фарзандинг йўқ эрмиш.

Чу фарзанд доғини мен тортамен, ваҳ.
Худойим, сен бу савдодин муназзаҳ...

Гар истиғфору тавба этмагайсен,
Не эрмиш кулбайи эҳзон, билурсен.

1060

Ўғилким чоҳу зиндон ичра унда,
Атоси байтул эҳзон ичра бунда,

Унинг ҳам бўлмаса пайванди сендек,
Баса бўлмас эди монанди сендек.

Ўғил қирқ йил атога бўлди пайваст,
Атонинг саъйи кетди бесамар, бас.

Ёзилган эрса шундоқ, бу хатодир,
Дейилган эрса, ул ҳам нораводир.

ҲАЗРАТИ ЯЪҚУБ ВА ЮСУФ ҲИКОЯТИ

Чу Яъқуб бирла Юсуф икки дилдор
Кўришди айрилиқ сўнггида дийдор.

1065

Деди Яъқуб: аё чашму чароғим,
Мени ўлдирди хижрон, дарду доғим.

Мени сен кулбайи эҳзонга солдинг,
Ёқиб ўт бир жаҳон, хижронга солдинг.

Кечирдинг ҳар замон вақтингни хуррам,
Ва лекин кўрмадинг отангни бир дам.

Нега этдинг менга мундоқ зулм сен?
Нега бир бора мактуб ёзмадинг сен?

Қаю дил бирла этдинг менга мунча,
Отанг сендин хабарсиз қолди шунча?..

1070

Юсуф чорлаб, мулозим бўлди ҳозир,
Буюрди: бор, анув хатларни келтир.

Бориб, келтирди ул, Юсуфга берди,
Неча минг нома бир хил, якранг эрди.

Ёзилмиш эрди «Бисмилло», кабир сўз,
Кейин оппоқ саҳифа, йўқди бир сўз.

Атога деди: эй шамъи бихиштим,
Бу хатларнинг барин мен сенга биттим.

Ёзиб, дарж айладим холимни бунда,
Омонлик ичра аҳволимни бунда.

1075

Ва лекин ҳар сафар кўрдимки, қолмас,
Худонинг номи қолгай эрдию бас.

Ҳама хатлар ила ҳол эрди шундоқ,
Қоларди бир ёзувсиз, қор каби оқ.

Келарди Жабраил, дердики, этма,
Битиб мактубни, отангга жўнатма.

**Жўнатсанг мактубингни ҳар сафар лек,
Оқаргайдир қоғозинг худди сутдек.**

**Бор эрди иштиёқим, англагил сен,
Иложим йўқ эди, маъзур эдим мен.**

**1080 Мен истар эрдиму Ҳақ истамасди,
Шу боис менга бу мумкин эмасди...**

**Ўғил меҳрига тушсанг, ўйла бир дам,
Жигар қонингни ютгайсен дамо-дам.**

**Ўғил гар бўлса ул шойиста фарзанд,
Бўлур Юсуф каби зиндон аро банд.**

**Ўғил Юсуф эса ғамдин ўлурсен,
Магарким ғам аро Яъқуб бўлурсен.**

**Ким истар бир ўғилким, мисли Юсуф,
Ки чекди неча Яъқублар таассуф.**

**1085 Ўғил эрсанг, атонинг жони ёнгай,
Ато эрсанг, ўғил ғамларга қоргай.**

**Яна янги далил бунга ниҳоят,
Қулоқ сол, эй ўғил, айтай ҳикоят.**

ҲАЗРАТИ ЮСУФ ВА ИБНИ ЯМИН ҲИКОЯТИ

**Қириб Ибни Ямин дуч келди бахтга*,
Ўзи бирлан Юсуф ўтқизди тахтга.**

**Юсуф тутмиш эди юзга ниқобни,
Ниқоб тўсгаймиди ул офтобни?**

**Ва лекин билмас эрди Ибни Ямин,
Унинг ёнида эрди жони ширин.**

**1090 Гумон айларди: султони азиз ул,
У билсин қайданам, жони азиз ул?**

---

* Ибни Ямин – ҳазрати Юсуфнинг суюкли укаси.

Агар ул жонга малхам бўлмас эрди,
Азизу жовидон ҳам бўлмас эрди.

Юсуф ёнига ўтқизди уни чун,
Хижолат ичра эгмиш эрди бошин.

Юсуф сўз очди, кўп ширин гапирди,
Нечук ахволи деб Яъқубни сўрди.

Анга Ибни Ямин хат берди шунда,
Ёзилмиш эрди Яъқуб холи унда.

1095 Олиб мактубни Юсуф бағри ёнди,
Туриб, фарзандлари ёнига борди.

Келинглар, тонг ели эсмиш, деди ул,
Бобонгиздин хабар етмиш, деди ул.

Не дермиз, очдилар мактубни охир,
Ўпиб, сўнг сурдилар кўзларга бир-бир.

Ўқиб, мазмунига ҳам етдилар сўнг,
Чекиб ғам, оху фарёд этдилар сўнг.

Ҳама кўзларда ҳасрат ёши эрди,
Не ҳасрат, балки ҳайрат ёши эрди.

1100 Юсуф фарзандларига таскин айтди,
Юпатди, сўнг ўзи тахтига қайтди.

Йиғилди аҳли аркон, бўлдилар жам,
Арода этдилар шай суфрани ҳам.

Юсуф кўз ташлабон, амр айлади чун:
Яъқуб фарзандлари, айтинг, киришсин.

Уларни ўтқизинглар икки-икки,
Ака бўлсин ука ёнида токи...

Улар жуфт-жуфт бўлиб ўлтирди унда,
Боқиб, Ибни Ямин оҳ чекди шунда.

1105 Бу маҳфилда у ёлғиз қолмиш эрди,
Қани, ёнимда Юсуф бўлса, дерди.

Юсуфни ёд этиб, йиғлар эди ул,
Юрак, бағрини кўп тиглар эди ул.

Чу андин сўрди Юсуф, шоҳи ахрор:
Нечун ёшинг тўкарсен мунчаким зор?

Деди: ёлғиз қолибмен, ғам чекармен,
Шу боис кўзларимдин ёш тўкармен.

Бор эрди бир оғам, айрилдим ондин,
Биз эрдик бир атою бир анодин.

1100

Йўқолди, бўлди ғойиб, кетди буткул,
Биров билмас, бугун қайлардадир ул?

У бўлса менга ҳамдам бўлгай эрди,
Келиб, ёнимга чун ўлтиргай эрди.

У ёшлар тўкди боз, этсак хулоса,
Унинг кўз ёшига лим тўлди коса.

Чунон ашкин оқизди, ғамга пишди,
Ки бундоқ ғамни кимса кўрмамишди.

Юсуф ул ашки хунборини кўргач,
Бу янглиғ нолаю зорини кўргач,

1115

Деди: бас, йиғлама, эй нақди жон, сен,
Мени Юсуф деб ўйла шу замон сен.

Сенга ҳамкосадирмен, тингла бир дам,
Бўлузму мендин ортиқ сенга ҳамдам?

Арога суфрачи сўз солди ногоҳ:
Бу коса ашк ила тўлмишдир, эй шоҳ.

Не ашкдир, ашқу хун, қандоқ ичарсен?
Равами сенга чун, қандоқ ичарсен?

Анга Юсуф деди: жим бўлмоғинг хуш,
Бу ғамдин тушди шул жоним аро жўш.

- 1120   **Симиргаймен бу қондин жонга жон мен,
Бу қон янглиғ яна топғум қачон мен?**
- Етимдир, қонини ичсам шу асно,
Етишгай шу замон жонимга бахро...**
- Яъкуб фарзандларидин келди бу сўз:
У ёшдир, гарчи барнодир, дилафрўз.**
- У ёшдир, билмагай одоби мулкни*,
Хукмдор олдида расму сулукни.**
- Шу боис кўрқамиз андин, нетар ул?
Бу янглиғ шоҳга чун хизмат этар ул?**
- 1125   **Жавобин берди шунда Юсуфи хуб:
Ажаб шойистадир фарзанди Яъкуб.**
- Кишиким, гавҳари Яъкуб эмиш ул,
Не қилса яхши бўлгай, хуб эмиш ул.**
- Кейин дедики, айтгил, Ибни Ямин,
Юзинг сарғайди мундоқ не сабабдин?**
- Деди: куйдирди ул Юсуф фироки,
Юзим сарғайтди васли иштиёқи.**
- Деди Юсуф: юзинг сарғайтди хижрон,
Не боис сочларинг мундоқ паришон?**
- 1130   **Деди: йўқдир онам ул, ғамгузорим,
Шу боисдин паришон рўзгорим.**
- Деди Юсуф: отангдин сўйла бир гал,
Йўқолмишдир унинг бир ўғли, дерлар.**
- Деди: кўрмас, кўзи ожиз эрур ул,
Юсуфдин айрилиб, ёлғиз эрур ул.**
- Мудом ўт ичра ул, сўзон ичинда,
Куну тун кулбайи эҳзон ичинда.**

---

* Одоби мулк – подшо саройидаги юриш-туриш одоби.

Куну тун ёш тўкиб, хунобга ботмиш,
Дема хуноб уни, гирдобга ботмиш.

1135 Юсуфни эслабон ул зорлар эрди,
Мени кел деб қошига чорлар эрди.

Нечук айтай унинг сўзлашларини,
Юсуфни йўқлабон бўзлашларини?

Агар тош бўлса ҳам эврилгай эрди,
Эриб, бу ғам аро кон бўлгай эрди...

Юсуф тинглаб бу сўзни, эгди бошин
Яъқубнинг ҳолига сел қилди ёшин.

Яширгай эрди лек, бермас эди сир,
Қошида бўлди Ҳақ элчиси ҳозир.

1140 Деди: очгил юзинг, ғам мунча ерсан,
Ширин сўз, оқилу қудратли эрсан...

Никоби шилта ҳўл, йўқ эрди тоби,
Юзидин оқибат тушди никоби.

Бокиб Ибни Ямин ул чекди бир ох,
Ширин жони танидин чикди гўё.

Дилига тушди ўт бу эврилишдин,
Чекиб наъра, йиқилди, кетди ҳушдин.

Хушига келди юз бир чора бирлан,
Юсуф деди анга: эй хулқи кўркам,

1145 Не бўлди сенгаким, тарк айладинг ҳуш?
Сабаб не, тушди шу жонинг аро жўш?

Деди Ибни Ямин: билмамки кимсен?
Азиздирсенму ё Юсуфмидирсен?*

Сени Юсуф дегаймен чун мукамал,
Сабабким, неча бор кўрганмен аввал.

---

* Миср подшоларини «Азиз» дейишган.

Юсуфдирсен магар, бу этганинг не?
Юсуф эрсанг, мени ранжитганинг не?

Ғарибмен, менда йўқ андоқ пару бол,
Тушунтир, сен биларсен, не эмиш хол?..

1150 Бировким гар буни афсона дермиш,
Анга ақлу хирад бегона эрмиш.

Эрур жон пардасида ошноинг,
Анинг-ла бўлмиш эрди можаройинг.

Гар унга бўлса бир дам иштиёғинг,
Олардинг халқи оламдин сабоғинг.

Агар унга дилинг бегона бўлгай,
Бу гаплар сенга бир афсона бўлгай.

Дилингда бўлмаса гар ошнолик,
Ишингда бўлмагай ул рўшнолик.

1155 Агар ул ошноликдин асардир,
Ишингда курби Ҳазратдин самардир.

Кишиким бўлса Ҳақ бирлан ҳамиша,
Ҳамиша айлагай ул Ҳақни пеша.

Қолур ул Ҳақни деб, Ҳақ бирла жовид,
Йирокмас соядин одатда хуршид...

ГУНОҲҚОР ЙИГИТ ҲИКОЯТИ

Нақл бор, бир йигитким, бағри қонлик,
Тилар маҳшарда Оллоҳдин омонлик.

Бағоят журми кўп, бисёр эмишдир,
Вале қозийи фазли ёр эмишдир.

1160 Малоиклар жазо амрига шайлар,
Жаҳаннам сори судраб, ҳайдагайлар.

Шу онда бир нидо келгай: аё, сиз
Не боисдин у ёққа судрагайсиз?

Дегайлар: судрабон элтгаймиз эмди,
Жаханнам қаърига отгаймиз эмди.

Нидо келгай яна, улким муаммо:
Эрурмиз, не ажаб, биз унга ҳамроҳ.

Эшитмайсиз буни сиз, беҳабарсиз,
Унинг-ла бирга бўлмоқни тилармиз.

1165

Малоик бўйла сўзни туймамишлар,
Бу янглиғ лутфу эҳсон кўрмамишлар.

Бу сўздин лолу хомушдир улар, бас,
Тушиб титроққа, беҳушдир улар, бас.

Хитоб етгай йигитга: эйки маҳзун,
Нега турмоқдасен, кочгил алардин.

Йигит дер: бўйла жойким, йўқ қиёси,
На боши бор унинг, на интиҳоси.

Худо дер: бизга қоч, кўрсат саботинг,
Қутилгайсен, етар сенга нажотинг.

1170

Йигит дер: ожизу дилпорадирмен,
Қочолмам, бўйлаким бечорадирмен.

Не бўлгай, раҳм этиб, ҳолимга боқсанг,
У асрор пардасин устимга ёпсанг.

Худованд раҳм этиб, чун парда тортгай,
Уни аҳли қиёматдин бекитгай.

Ва давлатжойи асрорига элтгай,
Ва хилватгоҳи дийдорига элтгай.

Малоик унда чун беҳуш турарлар,
Йўл узра ул йигитни кўрмагайлар.

1175

Урарлар ўзни чун ҳар ёнга ҳар дам,
Ва лекин топмагайлар бир нишон ҳам.

Сўрарлар Ҳақдин: ул маҳкум қаёнда?
Фаноми топди бул боқий маконда?

Қидирдик, жаннату дўзахда бўлдик,
Тополмай, баски андин кўлни ювдик.

Биларсен, қайда ул, айтгил, Худоё,
Ўзинг бизга нажот этгил, Худоё...

Хитоб келгайки, чун хикматдадир ул,
Бизим-ла пардаи исматдадир ул.

1180

Мақомин ул бизим даргоҳда топмиш,
Унинг-ла эмди сизга қолмамиш иш.

У билгайдир буни, биз жовидона,
Арода сизга йўқ боис, баҳона...

Иноятким Худодин ёр бўлгай,
Қачон ул ерда бир ағёр бўлгай?

Вале аввал у айлаб чун ҳидоят,
Набийга айламиш офтоб иноят.

Иноят гар сени хос айлагайдир,
Ҳама нуксингни ихлос айлагайдир.

1185

Агар дийдорин этса ошкора,
Ишинг бўлгай жамолига назора...

**МАҲШАР КУНИДАН ЯНА БИР
ҲИКОЯТ**

Қадимдин бўйла келгайдир ривоят:
Агар юз берса ул маҳшар, қиёмат.

Арога бир йигит тушгай, баҳодир,
Унинг атрофида минглрча шотир.

Биҳиштга йўл очилгай ҳар томондин,
Етишгай эҳтиром аҳли жаҳондин.

Худодин бир нидо келгай арога,
Уни элтинг фалон қасру бинога.

1190

Ўшал қасру бинога етказиб шод,
Ҳама хурлар чекарлар оху фарёд.

Қасрда бор эмиш минглаб дарича,
Бу ёқда мунчадир, ул ёқда шунча.

Қаю бир дарчада тургусидир ул,
Муқаррар Тангрини кўргусидир ул.

Анга минглаб эшик бўлгуси пайдо,
Уларда неча минг олам хувайдо.

Йигит кўрмас уларни, ҳар замони
Худони кўргай ул, ёлғиз Худони.

1195

Ҳама олам таманнойи висолдир,
Ки бундан ўзгаси баҳси маҳолдир.

На ҳар кимса хабар топгай у ёқдин,
На ҳар чавгонга тўп тушгай у ёқдин.

Бу йўлда зору гирён дил керакдир,
Сўроқчи, лолу гирён тил керакдир.

Жаҳонда айла доим Ҳақни пеша,
Сўроқла, изла, Ҳақдин кўрк ҳамиша.

Мудом жонингда шул андиша бўлсин,
Кўнгил шаҳрингда шундоқ пеша бўлсин.

1200

Уфургай сенга бир дам атру бўйи
Бўлур жонингга ҳамдам атру бўйи.

Сенга умри ҳақиқий ул замондир,
Чу жонинг маҳрами ул жонажондир.

Агарда айрудир андин ҳисобинг,
Ҳисобинг ичра бўлгай юз ҳижобинг...

БИР ДАРВЕШ МАЖНУНДАН ЁШИНИ СЎРАГАНИ

Келиб Мажнунга дуч дарвеши дилхун,
Ёшинг неччидадир, деб сўрди бир кун.

Жавоб берди анга шўрида кўнгил,
Ки ёшим кам эмас, бир мингу қирк йил.

1205

Деди дарвеш: ажаб девонадирсен,
Ақлга шунчами бегонадирсен?

Деди Мажнун: менга минг ҳамдам эрди,
У Лайли менга юз очган дам эрди.

Яшабмен қирк йил умрим, бу зиёндир,
Вале минг йиллик умрим бир замондир.

Чу қирк йил бас чекиб хажру фироқ мен,
Эмишдим накди умримдин йироқ мен.

Вале ул замон минг йилча бордир,
Ки Лайли ҳамдам эрди, бешумордир...

1210

Агарки минг йилинг бир лахза дамдир,
Анув қирк йил десанг, андин-да камдир.

Вужуди бенихоят топганинг дам,
Йўқолгайдир кўзингда икки олам.

Назар сол, эй рафик, бу не вужуддир,
Ки ҳар бир зарраси аҳли сужуддир.

Вужуд улдирки, на ортиқ, на камдир,
Ва унда неки бордир, ул адамдир.

Не олий бир вужуддир ул вужудлар,
Бари лаззат аро барҳам топурулар.

1215

Чу инсон бунда нобуд бўлгусидир,
Зиёнлар фойдага эврилгусидир.

Анга қўл чўзса гар аҳли жаҳон ул,
Этогига етолмас битта ҳам қўл.

У қўл ҳам, у жаҳон ҳам қолмагай, бас,
Унинг гардига бир кимса етолмас...

БИР ДЕВОНАНИНГ ИСИТМА КАСАЛИГА ЧАЛИНГАНИ

Чу бемор бўлди жинни, кимса чиндан,
Иситма тутдими? – деб сўрди ундан.

Боқиб хайрон жавобин бўйла берди:
Агар ўлсам, у кимни тутгай энди?

ТЎРТИНЧИ МАҚОЛА

1120

Ўғил дедики, шу қўнглим толибдир,
Қўнгилни ул паризодим олибдир.

Унинг васли магар андоқ азизми?
Гапир менга ўшал гулчехра кизни.

Уни кўрмай, фироки ичрадирмен,
Ёнармен, иштиёки ичрадирмен...

Ато деди: хикоят тинглагил боз,
Келин кўр, деб очармен пардаи роз...

САРТОПАК ҲИНДУ ҲИКОЯТИ

Бировнинг ўғли борди мулки Ҳиндда,
Ёш эрди, лек лаёқат эрди унда.

1225

Ўқиб илму адаб, этмишди таҳсил,
Этарди ўзгаларга шарху тафсир.

Агарчи ҳар илмда ўзгун эрди,
Вале илми нужумда устун эрди.

Ҳама жинлар шаҳини сўйлаб унда,
Қизи таърифини айларди кунда.

Чу ўғлон бўлди ул дилбарга ошиқ.
Не дилбар, бир пари пайарга ошиқ.

Ҳаким борди нужуму тибда машҳур,
Узоқ бир ўлкада маскун эди ул.

1230

Бировни ошно тутмас эди лек,
Уйида ўлтиарди бир ўзи тек.

Бировлар олмасин илмимни дерди,
Шунинг-чун ҳамдами йўк, ёлғиз эрди.

Атосига ўғил юзланди бир кун,
Деди: ул олими яктога элтгин.

Келар эрмиш унинг уйига ногох
Қизи бирлан парилар шоҳи гоҳо.

Паризодни кўриш кўнглимда орзу,
Кўрармен дилбаримни, келса гар у.

1235

Ва бўлгаймен илмлардин хабардор,
Жаҳонда ўлмагаймен хору мурдор.

Ато деди: на ўғли, на аёли,
Биров келса, келур ранжу малоли.

Сенингдек орзумандлар кўп эрур, бас,
Вале ҳеч кимсага ул эшик очмас.

У кўркар, бас, бировлар топсалар йўл,
Йўқотгай илми бирлан ҳикматин ул.

Ўғил дедики, элтсанг, бас, билурмен,
Ўзим бир чораву тадбир қилурмен...

1240

Атоси йўлга тушди, ўғли ҳамроҳ,
Атосин ўғли этди ишдин огоҳ.

Деди: боргил ҳакимнинг олдига ул,
Чиқаргил кийна дилдан, меҳрибон бўл.

Бир ўғлим бор, дегил, кардир, яна лол,
Ва лекин мен фақирмен, тушкун ахвол.

Савоби охиратга дилни рост қил,
Олиб ўғим, мени ғамдин халос қил.

Бажарсин хизматинг, ёнингда бўлсин,
Ҳамиша амру фармонингда бўлсин.

- 1245 Гахида ўт ёқар, сув келтирар гоҳ,
Тўшак-ўрнингни ҳам айлар мухайё.
Чиқар бўлсанг, уйингда посбон ул,
Яна не хизматинг, этгай ҳамон ул.
Бағоят зийрак ул, лекин кару лол,
Эшикдин ноумид этма, сўзим ол.
Зиёни тегмас асло, бешдиру кам,
Билинмас борлиги ҳам, йўқлиги ҳам...
- Ато борди ҳакимга, айтди бир-бир,
Ҳаким ҳам рози бўлди шунга охир.
- 1250 Ўғилни имтиҳон этди у дарҳол,
Магарким чинданам ул кармидир, лол?
- Анга бир дору берди ул синов-чун,
Йиқилди ерга ўғлон, кетди ҳушдин.
Ҳаким кетди табиблик-чун қаёққа,
Йигит ул сакрабон турди оёққа.
У дарҳол пайқади, бир имтиҳон бу,
Ҳаким истар уни ғарқ этсин уйқу.
Магар елдек ўзин ҳар ёнга урди,
Ҳаким бир иш туфайли кетмиш эрди.
- 1255 Йигит ул дору таъсир этмасин деб,
Юрар эрди, чу уйқу элтмасин деб.
Ҳаким қайтиб эшикка келди шул он,
Ўзини ухлаганга солди ўғлон.
У гоҳи маст каби хуррак отарди,
Ва лекин уйқусиз, хушёр ётарди.
Ҳаким ул келди, ўрнига ўтирди,
Асо бирлан йигит пойига урди.

Йигит турди, йиқилди ўрнига бот
Ва тилсизлар каби ул чекди фарёд.

1260

Тилидин учмади сўзу иборат,
Тилим йўқ деб этар эрди ишорат.

Баногоҳ доду фарёд ичра сўрди
Ҳаким ул: айт, болам, сенга не бўлди?

Саволга этмади лекин жавоб ул,
Тоғиб зийраклиги бирлан савоб ул.

Чу этди имтихон устои баттол,
Ишонди, чинданам ул кар эди, лол.

Не деймиз, ул ҳакимни алдай олди,
Расо ўн йил унинг ёнида қолди.

1265

Ки ҳар гал уйини тарк этса устод,
Китобини ўқиб, айлар эди ёд.

Ҳаким сўйларди гоҳ неча илмдан,
У сир бой бермайин, тингларди зимдан.

Ва ҳар не тинглар эрса, ёд этарди,
Этиб ёд, сўнгра қоғозга битарди.

У ҳар илму фунунда бўлди устод,
Ўзиб устодин, илдамлади бот.

Бор эрди уйда бир сандиқ, нақшбанд,
Бекитмиш эрди устод парда бирлан.

1270

Ҳамиша берк эди, кўздин йироқ ул,
Магарким яхшироқдин яхшироқ ул.

Йигит дердики, не эрса, шу ерда,
Магар мен истаган нарса шу ерда.

Фақат очмоққа имкони йўқ эрди,
Сабр этмоқ керакдир бунга, дерди.

Шу аснода саройдин келди одам,
Деди: шаҳзода ётмиш хаста бул дам.

Унинг бошида бир нарса аёнмиш,
Шу боисдин йиқилмиш, нотавонмиш.

1275 Магар бир жонивор эрмиш сиёки,
Қимирлармиш, юрармиш гох-гоҳи...

Агар қутқармаса устоди даврон,
Ўлар шахзода бешак зору нолон.

Йигит билмасди бу иллатни, ҳайҳот,
Туриб, йўлга равона бўлди устод.

Йигит ҳам ортидин борди у жойга,
Рўмолга бурканиб кирди саройга.

Чу устод хастанинг ёнига борди,
Йигит ҳам ёндашиб, бир четда турди.

1280 Касалнинг бошида бор эрди бир шиш,
Шиш ичра қурт эди, тирноқлари ниш.

Юлиб тукларни устод шишни ёрди,
Ва кўрди: худди харчанг жониворди*.

Ботирди чангалин ул этга маҳкам,
Чу устод олди асбоб қўлга илдам.

Темирни ишга ул солмоқчи бўлди,
Ва қуртни ажратиб олмоқчи бўлди.

Текизган эрди ул асбобни қуртга,
У баттар санчди тирноқларни этга.

1285 Чекиб шахзода ох, қийналди жони,
Фалакка чикди шўрликнинг фиғони.

Баландроқ жойда эрди, кўрди шогирд,
Туганди сабри, бас, қичқирди шогирд:

Аё устоди олам, не этарсен?
Магар мақсадгами бундоқ етарсен?

---

* Харчанг – саратон.

Темир бирлан кетар ул этга буткул,
Бўшатгай чангалин гар доғласанг ул...

Чу иш сирридин огох бўлди устод,
Йиқилди, дард ила жон берди ул бот.

1290 Ҳаким ўлгач, йигитни чорлаб ул дам,
Ўзингсен, дедилар, устоди олам.

У доғлаш бирла бошдин қуртни олди,
Ярога сурди малҳам, дардни олди.

Йигитни сийлади шахзода хушком,
Ва берди унга «сартопак» деган ном.

Яна зар берди, хилъат, от, бедов ҳам,
Ва устод молу мулкин ул жамулжам.

Йигит чун уйга қайтди, очди сандик,
Ва кўрди суврати ул ёри маъшук.

1295 Бор эрди кўп китобул илми танжим*,
Ўқиб ул бўлди чун устоди иқлим.

Ва охир орзу айлаб ул дилафруз,
Туганди сабри, ёнди кеча-кундуз.

Кейин ўлтирди ул, доира чизди,
Ният айлаб, кироатга киришди.

Азимат ўқиди қирқ кеча-кундуз**,
Кўринди ул паризоду дилафруз.

Киши кўрса, қолур хайрону лол ул,
Ки эрди бўйлаким соҳибжамол ул.

1300 Чу сартопак боқиб, дилбарни кўрди,
Ажабким, суврати жон ичра эрди.

---

* Илми танжим – юлдузшунослик илми

** Азимат – афсун, азайимхонлик.

Таажжуб айлади ва сўрди хушсиз:
Нечук кирдинг менинг қалбимга, эй қиз?

Жавоб берди санам: шу ерда эрдим,
Ки аввал бошданок сен бирла эрдим.

Сенинг нафсингмен, излаб сен ўзингни,
Ақл кўйига тикмайсен кўзингни.

Агар кўрсанг уни, олам ўзингсен,
Ичу теш ичра эш, ҳамдам ўзингсен...

1305 Ҳаким деди анга: нафс бизга маълум,
Илондир, итдир ул, тўнғиз эрур шум.

Ки зебойи замину осмонсен,
Нечук бу ҳусн ила нафси фалонсен?

Пари дедики, гар амморадирмен,
Иту тўнғизмену юз борадирмен...

Вале эрсам агарда мутмаина,
Биров қилмас гумон, этмас мазина*.

Етар лек матмаина бўлганим он
«Менга қайт!» деб Худодин амру фармон.

1310 Сенинг нафсинг эрурмен, эй ягона,
Агар шайтон ила бўлсам равона,

Мени аммора дерлар аҳли иймон,
У шайтоним-да сўнг бўлгай мусулмон.

Агар шайтон мусулмон бўлгусидир,
Ҳама ишларда сомон бўлгусидир**...

Чунон чекди машаққат марди толиб,
Ки бўлди руҳи ул нафсига ғолиб.

Кишиким сирри жон истар санамдин,
Бу йўлда бағри қон бўлгай аламдин.

---

* Мазина – ҳаёл, тусмол.

** Сомон – тартибу интизом, кудрат.

- 1315 Эй ўғлим, ахтарурсен интиқиб, зор,
У сенда, лек сенинг тамбаллигинг бор.
- Агар Ҳақ йўлида мардонадирсен,
Етарсен бир куни, хамхонадирсен.
- Ўзингдин айрилиб чун бўзлаюрсен,
Бу йўлда сен ўзингни излаюрсен.
- Ўзингсен маъшуқинг, қайт энди унга,
Қўйиб сахрою даштни, қайт ватанга.
- Ватанни севдирар иймони покинг,
Мақоми маъшуқингдир жони покинг...

ОШИҚ БЎЛГАН СЎФИЙ ҲИКОЯТИ

- 1320 Бор эрди бир вазирнинг ўғли, барно,
Фалакда ой эди хуснига шайдо.
- Ажаб хушсуврат эрди, дилбар эрди,
Лаб эрмас унда, оби кавсар эрди.
- Кўзи наргиси ичра сеҳру жоду,
Қоши ёйи эди ушшоққа орзу.
- Чу сўфий бўлди ул барнога ошиқ,
Бу янглиғ бўлмамишди кимса ошиқ.
- Йўқ эрди ҳамдами, бир дўст-ёр ул,
Ки этса ишқ дардин ошкор ул.

- 1325 Ёқиб андоқ уни, куйдирди ишқи,
Магарким жонидин тўйдирди ишқи.
- Чекиб ох, кўнглида асарар эди роз,
Ўшал роз жонини ўртар эди боз.
- Кўзидин ёши окди мисли ёмғир,
У йиғлаб, ўртаниб, кўр бўлди охир.
- Чу ожиз бўлди ул ёшлар тўкиб зор,
Зиёда бўлди чун бир дарди минг бор.

Бу савдо бўлди элга ошкора,
Халойиқ келди этмакка назора.

1330

Кўзи кўрмай, юзи сарғайгач энди,
Бу дарди ўзгалар кўнглига сингди.

Улуғлар этдилар кўрмакка рағбат,
Амирлар келдилар навбатма-навбат.

Вазир бир ёкка бир кун ташриф этди,
Ўтаркан, йўлда ул манзилга етди.

Хабардор эрди баским мушкулотдин,
Халойиқ олдида ул тушди отдин.

Ва ҳеч гапдин хабарсиз ўғлини чол
У дарвеш олдида ўтқизди алҳол.

1335

Ато кўз мардуми эрди ўғил ул,
Вале ошиқ иши ҳам эрди мушкул.

Чу айрилмишди ул кўз мардумидин,
Ато энди нетиб айрилгай андин?

Вале бўлмишди рози бунга вазир,
Ки топсин, майли, деб кўз мардумин кўр.

Деди вазир анга: кечдинг ўзингдин,
Шу барно деб жудо бўлдинг кўзингдин.

Келиб, қаршингда ўлтирди шу палла,
Не истарсен яна, эй кўзи тийра?

1340

Бу сўзни тинглади, ҳис этди ошиқ,
Чекиб фарёд, ўзидин кетди ошиқ.

Кўзидин ашки дув-дув оқди, тошди,
Булут ҳам мунча кўз ёш тўкмамишди.

Аё ғофил, деди вазир, нечук сен,
Ўғил олдингда-ку, боз йиғлагайсен?

Деди дарвеш анга, кўздин тўкиб ёш:
Агар дардимни айтсам, йиғлагай тош.

Ахир мен бир умр кутдим чекиб ғам,
Ки ул келгайму деб бошимга бир дам.

1345 Мени кўрмоққа келмиш ул бу ёққа,
Уни кўрмоққа энди кўз қаёқда?

Мен аввал излар эрдим юлдузимни,
Кўрарга энди излармен кўзимни.

Агарда кўзларим тортсайди равшан,
Анга жонимни айлардим фидо ман.

Кўзим йўқ эрса равшан жовидона,
Не ҳожат менга маъшуқи ягона?

Магарким жумла олам маъбуд эрмиш,
Кўзинг кўрмас эса, не максуд эрмиш?

1350 Бугун кўз излагаймен, йўкки маъшук,
Кўзи кўрларга бирдир халқу махлуқ...

Ҳама олам жамол узра жамолдир,
Кўзи кўрлар дегай: кўрмак махолдир.

Агар бу йўлда сен кўргувчидирсен,
Кўриб, зеболигинг билгувчидирсен.

Бу зиндондин мусаффо чикса кўнгил,
Унинг ҳар жузви юз бўстон очар, гул.

Шу тупроғинг аро ҳар зарра сенга,
Қилур ою қуёшни парда сенга.

1355 Танинг гўрдирки, жон унда нихондир,
Унинг ҳар зарраси сохибқирондир.

Чу бир жавҳардин эрмиш икки олам,
Кўрингай сенга ҳар бир заррадин ҳам.

Тикан эрса қаерда ё тиканзор,
Аниқ бил остида гулгун бихишт бор.

Агар юз очса ул, кўрсатса талъат,
Кўзи кўрларга етгай ранжу хасрат...

ЎЗ ШАҲРИДАН ҚОЧГАН ШОҲ ҲИКОЯТИ

Шаҳарга кирди душманнинг сипоҳи,
Шаҳарни ёвга ташлаб, қочди шоҳи.

1360

Бориб бир жойга, тўнни этди ўзга,
На хосу на авом илмасди кўзга.

Йўлиқди ошно, сўрди: аё сен,
Не боис мунчалар хору гадосен?

Уларга шоҳлигинг эт ошкора,
Сенга бу хорлигу зорлик чикора?

Деди шоҳ: кимлигим айтсам агарда,
Этарлар шу танимни бурда-бурда...

Бировким кўз солиб, султонни кўрмас,
Анга бормоққа ҳам имкони бўлмас.

1365

Агарда кўрмайин султонга боргай
Ўзини маҳв этиб, қонларга қоргай...

ШАҲЗОДА ВА ЛАШКАРБОШИ ҲИКОЯТИ

Ажаб шаҳзодае, маҳпора эрди,
Қуёш рашк айлабон, овора эрди.

Фалак офтоб юзин хар гал кўрарди,
Дали-девона янглиғ чарх урарди.

Кумушдек манглайи узра ёруғлик,
Жиму мим харфлари эрди ёзуғлик.

Паришон сочи гулдек солланарди,
Жиму мим бирла Жам мулкин оларди.

1370

Қоши чун посбон эрди қамарга,
Узун мижғони ўқ эрди жигарга.

Кўзи тимқора эрди тун мисоли,
Ҳамиша шахсуворликди шиори.

Ақиқдек лаблари бол эрди, шаккар,
У ширин эрди, бу ундан-да афзал.

Дудоқлар ичра ҳар ошиққа орзу
Дурахшон тишлари дур эрди, инжу.

Боқиб етгинчи осмондин ситора,
Унинг ҳуснига айларди назора.

1375

Юзини ҳар кишиким кўргай эрди,
Юзига термулиб, жон бергай эрди...

Кўриб барнони сарҳанг бўлди шайдо*,
Дили саргашта бўлди, ақли гумроҳ.

Йўликди дардга чун дармони йўқди,
Тасаддук айлагудек жони йўқди.

Бошига не қаролик солди бу дард,
Ва лекин дардига йўқ эрди ҳамдард.

Бу янглиғ ишқ аро бўлди ситамкаш,
Ки бўйла бўлмамишди бир аламкаш.

1380

Шу асно шохга қарши ўзга бир шох
Адоват этди, лашкар тортди ногоҳ.

Чу султон йўллади ўғлини жангга,
Силоҳ берди, совут кийдирди унга.

Ўғил бўлди азим лашкарга сардор,
Ки барча қон тўкишга шай фалаквор.

Бу гапни чун эшитди, билди сарҳанг,
Оёққа турди, бўлди озими жанг.

Чунон шод бўлди сарҳанг бу хабардин,
Чу фориғ бўлди кўнгли ғам, кадардин.

---

* Сарҳанг – қўшин сардори, лашкарбоши.

- 1385   Совут кийди, яроғин олди кўлга,
Миниб от, суръат айлаб, тушди йўлга.
- Бориб, сафга кўшилди шул арода,
Тани от узраю ўзи пиёда.
- Юриб, шахзодага зимдан боқарди,
Кўзидин ёши тинмасди, оқарди.
- На хуш лаззат эмишдир, эй фалоний.
Агар ёр васлига боқсанг ниҳоний.
- На хуш, ёрингни гар зимдан кўролсанг,
Тикиб кўз, жон ила дилдан кўролсанг.
- 1390   Кейин тўкнашдилар ул икки лашкар,
Кўшилди икки саф, бас, бўлди яқсар.
- Қоришди икки лашкар, чун уришди,
Замин тебранди, тўзон кўкка учди.
- Фалак терс айланиб, зулм этди андоқ,
Гўзал шахзода бўлди жангда тутсоқ.
- Сипоҳ тарқалди ҳар ён, қочди буткул,
Арода қолдилар сарҳанг била ул.
- Ғанимлар тикмади сарҳангга кўзни,
Вале ул ёвга туткин этди ўзни.
- 1395   Уларни қилдилар, бас, банди зиндон,
Бирида васл, бирида эрди хижрон.
- Оёқларга кишанлар урдилар тез,
Этиб ҳар иккисин бир жойга маҳбус.
- Йигит сарҳангга боқди, сўрди андин:
Қачон жангга кўшилдинг, не замондин?
- Сени билмасмен, айтгил менга хайлинг,
Магар сен ҳам сипоҳим бирла эрдинг?

Очиб лаб сўзга ул сарҳанги гумрох,
Деди: эрдим шаҳи оламга шайдо.

1400

Не фурсатким чекардим кўкка охим,
Мени олгайму деб хизматга шоҳим.

Сафарга чун азимат айлади шоҳ,
Манам шул онда бўлдим унга хамрох.

Ғаним бирлан савашмоқ эрди аҳдим,
Ки шоҳим олдида ёр бўлса бахтим...

Ки шояд нону номим келса ондин,
Умрбод бир мақомим келса ондин...

Бу сўзларни эшитди баски шаҳзод,
Севинди, ғам, аламдин бўлди озод.

1405

Боқиб, бир илтифотлар унга этди,
Ки сарҳанг боши андин кўкка етди.

Қувонди, бахтиёр бўлди чунон ул,
Чу эрди соҳиби мулки жаҳон ул.

Агарчи эрди ул зиндонда тутсоқ,
Жасорат эрди лек кўксида мундоқ.

Анга хизматлар айларди куну тун,
Вале ул хизмати ҳар лаҳза устун.

Оёғини силаб тунларда яккаш,
Ширин сўз бирла кундузларда дардкаш.

1410

Чунон парвона бўлди ул азизга,
Бунинг таърифи ҳеч сиғмайди сўзга.

Дуо айларди ул дилхаста ҳар кун,
Ки, ё Раб, дарди ишқим айла афзун.

Жудолик, айрилиққа солма бизни,
Бу зиндондин сира қутқарма бизни.

Бу зиндон менга бўстондир, бихиштим,
Алишмам юз бихиштга битта ғиштин...

Хабар топди чу ўғли ҳолидин шоҳ,
Қаро тортди кўзи ўнгида дунё.

1415

Унинг фарзанди жони унда тутқин,
Ато қандай чидар, сабр айлагай чун?

Чу тоғдин тушди, йўлни тўсди харсанг,
Ул икки шоҳ арода қилдилар жанг.

Арода неча бир отлар чопилди,
Арода бегуноҳ қонлар тўкилди.

Кейин сулҳу салоҳ бўлди падидор,
Бу унга бўлди, ул бунга харидор.

Қарор бўлдики, бул шоҳи хирадманд
Қизини уйлагай шаҳзода бирлан.

1420

Туриб, шаҳзоданинг олдига борди,
Ўшал ойдек қизини унга берди.

Чақирди олдига сарҳангни ҳам ул,
Дедиким, ўртада сулҳу салоҳдир.

Ва берди иккисига бўйла эҳсон,
Уни тасвир этишга қайда имкон?

Қилиб инъому эҳсонни чунон ул,
Қизига айлади ганжи равон ул.

Чу шаҳзода ҳибсдин бўлди озод,
Ватанга қайтди яшнаб шоду дилшод.

1425

Басе яйратди дилларни дилафруз,
Бериб халқига тўй қирқ кеча-кундуз.

Эди ёнида ул руҳи равони,
Шу муддат кўрмади бир кимса они.

Фақат сарҳанг паришон эрди унда,
Ними жону бими жон эрди унда*.

---

* ўлар ҳолатга етган эди.

На сабри қолмиш эрди, на қарори,
Эди қонларга ғарқ, қон ичра бори.

Ўшал қирқ кеча-кундуз билмайин хоб,
Ёнарди шам каби бетоқату тоб.

1430   Этиб рашк, чун жигархун эрди холи,
Ки ҳар соат дигаргун эрди холи.

Кишиким ёрига ёр эрди танхо,
Не бўлгай холи, андин тушса айро?

Кечиб қирқ кеча-кнудуз, ул жавонбахт
Кийиб бошига тож, банд айлади тахт.

Неча жондору посбон мисли шердай*,
Қилич ушлаб, қошида турдилар шай.

Гуломлар саф чекиб киприкка ўхшаш,
Сиёхдил эрдилар, кўздек балокаш.

1435   Вазирлар холини ҳам сенга айтгум,
Ҳама курси уза арш эрдилар чун.

Фақат шахзодада айро дил эрди,
У сарханг ёди бирла машғул эрди.

Чақирди, кирди сарханг, ёши кўздин
Оқаркан, эгди бошин, кетди ўздин.

Йиқилди, бўлди хушдин ҳам жудо ул,
Баногоҳ чекди бир наъра, нидо ул.

Кейин келди хушига зору ғамнок,
Чу андин сўрди ул шахзодаи пок

1440   Ки, эй сарханг, бу не аҳволу ҳолдир?
Ишинг нола, танинг монанди нолдир?***

---

* Жондор – коровул.

** Нол – камиш.

Юзинг сўлгин, магар бемормидирсен?
Чу менсиз махзуну афгормидирсен?

Лаб очди сўзга сарханг, деди – эй шох,
У зиндонда эмасдим сендин огоҳ.

Чу мен қирқ кун ғаму ҳажрингни чекдим,
Бугун кўрдим сени, бошимни эгдим.

Сени кўрдим, салобат ичрадирсен,
Басе аркони давлат ичрадирсен.

1445   Етиб васлингга топмишдим фароғат,
Ки сендин арийлишга борми тоқат?

Кийиб эски тўнинг, бўлсанг падидор,
Бўлардим жон била сенга харидор.

Вале бул жомайи хонликда қолсанг,
Бу подшолик, ҳукмронликда қолсанг,

Нечук қудрат топар бу жони пўржўш
Ва бўлгай салтанат бирлан ҳамоғуш?..

Деди бу сўзнию етди ҳалоки,
Фигон бирла узилди жони поки...

1450   Агар сен ҳиммати мардонадирсен,
Шаҳи офоқ ила ҳамхонадирсен,

Вале сархангдек эрса кўзларинг ёш,
Оёгингга урилгай хар замон тош.

Аё йўлчи, шудир гапнинг қиёси,
Не кўрсанг даҳр аро, шаҳнинг либоси.

Агар шох жомасин кўрсанг ҳазор сен,
Таниб ол, бўлма хайли беқарор сен.

Эшитгил, англаб ол, эй марди огоҳ,
Ҳамиша тўнини алмаштирар шох.

1455   Жаҳон гар товланиб, оқдир, қародир,
Ҳама унда либоси подшодир.

Магарким бир либосдир икки олам,
Чу муғлар хайрати ширкдир тамоман.

Хукмдорда либослар кўп эрур, бил,
Либосин кўрмагил сен, шохни кўргил.

Кўзинг зоҳирга тикма, бир нишон ул,
Бокиб, ботинни кўргил, жовидон ул.

Кўнгилларким, Худодан зинда эрмиш,
Уларга охиратбин кўз берилмиш*.

1460

Агар шундоқ кўзинг бўлса азалдин,
Кўрардинг бор жаҳонни ул назардин.

Бу чашми зоҳиринг алдоқчидир, бас,
Нақшни кўргай ул, наққошни кўрмас.

Вале андоқ эрур наққошда пеша,
Ўзини нақш ила ёпгай ҳамиша.

Унинг ҳусну жамоли беҳисобдир,
Жамоли ҳуснига нури ҳижобдир.

Қуёшнинг талъати тортар дилингни,
Вале равшан нури тўсгай йўлингни.

1465

Жаҳон шамшир бўлиб тўсса агарда,
Борурлар шохга ул асҳоби дийда**.

Не эрмиш сенга ул шамширу лашкар?
Назар сол, сенга бас подшоҳи акбар.

Не эрса олду ортингда, кўзингдин
Йироқ тутгил-да. сен кечгил ўзингдин.

Нақшни сур нари кўздин, дегил Ҳақ,
Кўяр ёнига ул наққоши мутлак...

---

* Охиратбин – охиратни кўрувчи, охират кўзи.

** Асҳоби дийда – жон кўзи очик бўлган кимсалар

СУЛТОН МАҲМУД ВА ЎТИНЧИ ЧОЛ ҲИКОЯТИ

Юриб Маҳмуд ила эллик суворий,
Ҳамон қайтардилар айлаб шикорий.

1470

Туриб сўнг тикдилар йўл узра чодир,
Ёқиб ўт, кўрдилар тушликка ҳозир.

Баногоҳ учради султонга бир чол,
Юки оғир эди, афтода бир ҳол.

Ачинди чолга шох, ҳормишди анча,
Чу сўрди: бу ўтиннинг нархи қанча?

Очиб лаб сўзга деди нотавон чол:
Баҳоси икки арпа, бер, бегим, ол...*

Ўтинга бир нафас кўз ташлади шох,
Етарди бир динор, ортарди ҳатто.

1475

Очиб ҳамённи сўнгра пулни уйди
Ва чол кафтига бир олтинни қўйди.

Дедиким, бу етар, бас, ортадир ҳам,
Ўтинни сот менга гар рози бўлсанг...

Деди чол: нархидин ортгай бу олтин,
Тарозу йўқки, тортсам, сўйласам чин.

Яна берди динор, иккинчи дафъа,
Деди: кўргил, магар бу икки арпа...

Бу ортиқ, унданам оғир, деди чол,
Чу икки арпа пул истар эди чол.

1480

Яна берди динор, сўрди: нечук бу?
Бу ортиқдир, деди чол, белгилик-ку...

Шу тартиб берди шох олтинни бир-бир,
Бари ортиқ эди қийматда, оғир.

---

* Баҳоси икки арпа, яъни, жуда арзон демокчи.

Хулоса шулки, ҳамённи бўшатди,
Уни ҳам мўйсафид олдиға отди.

Деди: сол барча олтинларни бунга,
Шаҳарға элт уни, тортгил, аниқла

Олиб ҳаққингни, сўнг хожибга боргил*,
Не қолмиш эрса акча, унга бергил...

1485

Чу олтинлар ўтинчи чолда қолди,
Туриб шоҳ отиға минди, йўл олди.

Қун ўтди, ўлтирарди тахтада шоҳ,
Ўтинчи шоҳ эшикда бўлди пайдо.

Чу шоҳни кўрди ул, титрокка тушди,
Басе қўрқув босиб, кийноққа тушди.

У кўрди, шоҳ анга ошно эмишдир,
Кеча кўрган кишиси шоҳ эмишдир...

Қўйингиз, деди шоҳ, олдимға кирсин,
Анга курси қўйинг, келсин, ўтирсин.

1490

Келиб, ўлтирди чол, шоҳ деди: эй пир,
Не қилдинг, менға энди сўйла бир-бир.

Деди: шоҳим, гуноҳ қилган эсам, кеч,
Кеча оч ухладим, туз тотмадим ҳеч.

Деди шоҳ: хай, нечун? Чол деди: эй шоҳ,
Кеча ўнглолмади сен бирла савдо.

Мени сени хожа билдинг, бой-бадавлат,
Чу очлик бўлди андин менға давлат.

Деди шоҳ: ол, у олтинлар сенингдир,
Деди чол: баски олтинлар менингдир.

1495

Кеча бермай уни буткул, ажаб, сен,
Неға кафтимға қўйдинг битталаб сен?

---

* Ҳожиб – эшиқбон, шоҳ эшигида турувчи посбон.

Деди: бегим, дединг унда, не дердим?
Бек эрмас, мен сенинг султонинг эрдим.

Ўшал дам орзуга тушдим чунон мен,
Ки билсанг, бек эмас, шоҳи жаҳонмен...

Бугун билдинг мени, огоҳдирсен,
Раводир ҳожатинг, чун шоҳдирсен...

Азизим, сен - ўтинчи, нотавон ул,
Муборак нури Ҳақ – шоҳи жаҳон ул.

1500 Нафасларким олурсен лаҳза-лаҳза,
У олтиндир Худодин ҳар нафасда.

Гар эрта умри комронинг топарсен,
Худо олдида ҳамёнинг топарсен.

Агар умринг чўзилса неча минг йил,
Бу дунё саҳнида бир лаҳза деб бил.

У бир лаҳза магар бир йилча бўлгай,
Ва қадри-қиймати бир қилча бўлгай.

Чекарсен бунда заҳмат ҳар замони,
Топарсен унда завқи жовидоний.

1501 Замон қайдида банд эрса оёғинг,
Ўлурсен қайда эрсенг, дилда доғинг...

БЕШИНЧИ МАҚОЛА ИККИНЧИ ЎФИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Атосига боқиб иккинчи фарзанд,
Дедиким, сеҳру жоду ўрганурман.

Чу жоду илмини истайди кўнгил,
Анинг бирлан муродим айлаб ҳосил,

Этиб сайру тамошо ҳар диёрда,
Яшармен шоду хуррам ҳар канорда.

1505 Кўриб сулҳу салоҳу ҳарбу зарбни,
Кезармен гоҳи шарқу гоҳи ғарбни.

Гахи кушдек этиб кўкларга парвоз,
Гахи инсон бўлиб, юрсам сарафроз.

Гахи фил жусса берсам келбатимга,
Гахи кирсам яна ўз сувратимга.

Гахи қоплон бўлиб тоғларни кезсам,
Гахи тимсоҳ бўлиб денгизда сузсам.

Хама соҳиб жамолларга тикилсам,
Алар бирлан кейин ишратда бўлсам.

1510

Не истарсам, ўшанга топсам имкон,
Юритсам еру кўкда амру фармон.

Бу янглиғ хуш мақом бўлгайму, ўйла?
Ва бундок эхтиром бўлгайму, сўйла?

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Ато дедики, шайтон сенга ғолиб,
У боисдин дилинг жодуга толиб.

Чу шайтон сенга ғолиб бўлмас эрди,
Дилингга бўйла орзу келмас эрди.

Агар шайтонни қувсанг, бас, халоссен,
Йўқ эрса, мудбари шайтонпарастсен*.

1515

Худодин беҳабарсен, ул сабаб ҳам
Эрусен деу шайтонга мусаллам.

Худо деб бермагайсен кимсага нон,
Чекарсен тўймагур нафсинг учун жон.

Сахийдирсен риё бирлан хавога,
Ва лекин дўзахийдирсен Худога...

---

* Мудбар – бадбахт.

ШАЙХ ШИБЛИЙ ВА НОНВОЙ ҲИКОЯТИ

Бор эрди нонвой, истаб дуосин,
Эшитмиш эрди Шиблий можаросин.

Эшитмиш эрди кўп, мафтун эмишди,
Ва лекин ўзини ҳеч кўрмамишди.

1520

Анга ихлос қўйиб, дилбаста эрди,
Басе ошиқ бўлиб, пайваста эрди.

Кўриш бирла эмасди бўйла зор ул,
Эшитмоқ бирла эрди интизор ул.

Кун иссиқ, шайх Шиблий эрди хорғин,
Шаҳарга йўл босиб келди йироқдин.

У нонвой ҳолидин эди хабардор,
Кириб дўконга, бир нон олди алҳол.

Вале нонвой қўлидин олди они,
Деди: текинга бермам сенга нонни...

1525

Равона бўлди шайх йўлга дам ўтмай,
Биров нонвойга, бу Шиблий, деди, хай...

Анга ҳозир эдинг бермоққа жонинг,
Не боис бермадинг бир бурда нонинг?

Югурди шайх изидин нонвой ул,
Надоматдин чекарди оху вой ул.

Уриб бош, ўзни чун айлаб адолар,
Тазарру этди ул, ҳам илтижолар.

Тавалло қилди, ёлборди: аё пир!..
Сўзи шайх кўнглини юмшатди охир.

1530

Чу афсусу надомат ичра эрди,
Кўриб Шиблий деди: майли, тур энди.

Бориб, туз эртага катта зиёфат,
Ва бизни айлагил халқ бирла даъват.

Туриб, дархол югурди уйга нонвой,
Зиёфат бергали хозирлади жой.

Чунон зебо зиёфат шайлади ул,
Кам эрмас, юз динор сарф айлади ул.

Чунон жон куйдириб, этди такаллуф,
Бу янглиғ айламас кимса тасарруф.

1535

Чақирди неча кимса хушхабар деб,
Ки Шиблий айлагай бизга гузар деб.

Хама жам бўлди, Шиблий эрди мехмон,
Дуо айлаб, кейин синдирдилар нон.

Бор эрди бир азиз, шўрида хол ул,
Боқиб Шиблий сари сўрди савол ул:

Не яхши, не ёмон билмасмен, айтким,
Жаҳонда дўзахий ким, жаннатий ким?

Чу Шиблий колдириб хайрон ахийни*,
Деди: кўрмоқчи эрсанг дўзахийни,

1540

Назар сол бизни даъват айлаганга,
Ки боис бўлди бизнинг шуҳрат анга.

Магар нон бермади баҳри Худо деб,
Ва лекин бизга кўрди юз динор эп.

Узр Шиблийга айтур эртаю кеч,
Вале Ҳақ йўлига нон бермагай ҳеч.

Худо деб битта нон берсайди бепул.
Бўларди дўзахиймас, жаннатий ул.

Чу сўрсанг дўзахий ким деб, нигоҳ қил,
Ҳама ошу ҳама нонин қаро қил.

1545

Мабода дўзахий бўлмоқчи эрсанг,
Бу янглиғ бир саховат айла сен ҳам...

---

* Ахий – дўст, биродар.

Кел энди, Ҳақпараст бўл, айла ихлос,
Бунингдек итпарастлик этма оғоз.

Эурсен ит учун ҳар ерда ҳозир,
Қочарсен Ҳақ деса, эй нафси кофир...

НАМОЗХОН ИЛА ИТ ҲИКОЯТИ

Биров масжидга келди, эрди хуфтон,
Дили дин дарди бирла эрди нолон.

Тунаб масжидда, тонг отгунча албат
Намоз қилмоқни ул этмишди ният.

1550

Қоронғу чўкди, бир шарпа кўринди,
Кўринди шарпа, ул масжидга кирди.

Ўзича ўйлади марди намозхон,
Бу балки мутаққий, бир комил инсон.

Ки бундоқ жойга тунда ким келур, хай?
Келурса, тоати Ҳақ узра келгай.

Мени кўргай-да, ким эрмиш деб ўйлар,
Намозу тоатимга диққат айлар.

Шунинг-чун қунт билан айлай намозим,
Ки билсин кимса бундоқ холи розим...

1555

Эгиб бош, тун бўйи ул тоат этди,
Намозу тоатин ҳар соат этди.

Дуою зорини бисёр этиб ул,
Тазарру айлаб, истиғфор этиб ул,

Қилиб одоби суннатга риоят,
Ўзини яхши кўрсатди бағоят.

Етишди субҳи содик, тонг ёришди,
Шафакранг шуъласи масжидга тушди.

Очиб кўз, боқди ул атрофга уйғоқ,
Чу кўрди, ит эди бир четда ухлоқ.

1560

Тушиб жонига ўт, жисмини ёқди,
Кўзидин катра-катра ёши окди.

Хижолат оташида ёнди жони,
Дили ўртанди, чун куйди забони.

Деди: эй беадаб, ул Тангрини тоқ,
Адаб берди сенга ит бирла мундоқ.

Чу ит деб мунча чекдинг нолаю зор
Худо деб бир кеча бўлдингми бедор?

Қачон, айт, қай кеча сен айлаб ихлос,
Ибодат айладинг баҳри Худо хос?

1565

Ўшал итдан магар афзалмидирсен?
Қара, ит қайдаю сен қайдадирсен?

Бошинг чикмайди ҳеч макру риёдин,
Мунофиқсен, уялмайсан Худодин.

Ародин парда кетса можарода,
Худойингга не дерсан ул арода?..

Нечук тубанда эрконимни билдим,
Ўзимдин бир йўла уздим умидим.

Қўлимдин келмагай инсонга мос иш,
Агар келса, келур итларга хос иш.

1570

Нечун шайтон ила ҳамхонадирсен?
Балойи нафс ила хайронадирсен.

Бу шайтон ошиёнидин кўнгил уз,
Зулм зиндони бу, ондин кўнгил уз.

Не истарсен шу Дажжол хайли ҳар он
Қилурлар ўзни чун Махдий намоён.

Сенга ёв дўсту ёрон ичрадир ул,
Тиканлар боғу бўстон ичрадир ул.

Чу Махдий юзли Дажжол кам эмасдир,
Ки Дажжолдек гурури бирла мастдир.

1575 У Дажжол ортидин юрдинг, не бўлди?
Насихатга кулоқ солсанг-чи энди.

Ва бул охир замонда кўйса ҳар ким
У Дажжол ортидин гар етти одим,

Чунон нақл айламишдир махрами роз,
У Дажжол домидин айрилмагай боз.

Ҳамиша унга эргашгай, ҳама ҳол,
Бўлур ул то абад ҳаммоли Дажжол.

Кишиким, дин йўлида урмагай гом,
Борур Дажжол изидин хору ноком.

1580 Киши етмиш йил айлаб макру талбис,
Ажабким, йўл босар, пешвоси Иблис.

Кишиким, бўйлаким дажжולי эрмиш,
Нечук ҳоли, нечук аҳволи эрмиш?

Сени домига тортмиш деви маккор,
Яна дунёи дун, нафси ситамкор.

Кишиким, бўйладир дажжולי сарқаш,
Қолур доғу аламлар ичра яккаш.

Басе Махдийдилу покиза рафтор,
Эмишлар деви дунёга гирифтор.

1585 Басо қон тўкди дажжולי лаин ул,
Йўк, ўн беш кун эмас, ўнларча минг йил...

ҲАЗРАТИ ИСОНИНГ ДУНЁ БИЛАН МУНОЗАРАСИ

Масихо гарчи юксалмиш эди у,
Анга дийдори дунё эрди орзу.

Бораркан бир куни чун ғарқайи нур*,
Йўлиқди йўлда бир афтода кампир.

---

* Ғарқайи нур – нурга ғарқ бўлиб.

Сочи оппок, бели букчаймиш эрди,
Очилган оғзида тиш қолмамишди.

Кўзи кўк, юзлари коп-қора, чиркин,
Нажосат бурқисиб анқирди андин.

1590

Ёпинган тўнида юз ранги анво,
Дилида кийн, бошида макру ғавғо.

Бўялмиш юз бўёққа бир қўли, бас,
Вале ул бир қўли қонларга пайваст.

Магар ҳар мўйи минқори уқоб ул*,
Юзига тортмиш эрди бир ниқоб ул...

Исо кўрди уни, сўрдик, эй зол,
Гапир, кимсен? Хунуксен, телба аҳвол!

Деди зол: одилу ҳақгўй эмишдинг,
Мени кўрмакни орзу айламишдинг...

1595

Масихо дедиким, дунёйи дунсен,
Дедиким, балли, улмен, сен нечуксен?

Деди: тўнинг бўятмишсен не боис?
Юзингга парда тортмишсен не боис?

Деди: парда юзимга тортадурмен,
Сабабким, кўрмасин бир кимса дерман.

Юзимни кўрса кимса, турмас эрди,
Меним-ла бир нафас ўлтирмас эрди.

Тўнимни рангба-ранг этдим бу янглиғ,
Ки андин элни гангитдим бу янглиғ.

1600

Кўриб рангин тўнимни чору ночор,
Бўлурлар жумла эл менга харидор.

Масихо сўрди: эй зиндони мудҳиш,
Нечун ул бир қўлинг қонларга ботмиш?

---

* Минқори уқоб – бургутнинг тумшуғи.

Жавоб бердики, эй садри ягона,
Басе эр ўлдирибмен ҳар замона.

Масихо сўрдиким, эй золи дунё,
Нечун ул бир қўлингга бердинг оро?

Жавоб бердики, мен шавҳар фирибман*,
Қўлимга ул сабаб оро берибман.

1605

Масихо деди: ўлдирдинг жаҳонни,
Сира раҳм айламасдин, мунча жонни.

Дедиким, не эмиш раҳм айламак ул?
Тўкармен барчанинг қонин, ишим шул.

Масихо дедиким, эй золу бадбахт,
Не бўлғай этсанг озроқ раҳму шафқат?

Деди: шафқат сўзин кўп тингладим мен,
Ва лекин раҳму шафқат қилмадим мен.

Жаҳонда айланурмен ҳар нафас, ҳай,
Ки ул аҳли жаҳон домимга тушгай.

1610

Томоқдин олгучи, хапгир эрурмен**,
Муридимга муносиб пир эрурмен...

Масихо қолди ҳайрат ичра бир дам,
Деди: менга керакмас бўйла ҳамдам...

Кўринг бу неча нодон, беҳабарни,
Ки истарлар шу золи дарбадарни.

Ажабким, ибрат олмаслар балодин,
Қочарлар барча таслиму ризодин.

Дариғо, халқ бу маънони кўрмас,
Диёнатдин кечар, дунёни кўрмас.

---

* Шавҳар фириб – эрини алдовчи.

** Хапгир – писиб келиб, ташланувчи ит.

1615   Неча сўз сўйлади ул поку маъсум,
Дедиким, воз кечинг, дунё эрур шум.

Ўлакса, лош эрур дунёйи ғаддор,
Сен эрсанг ит каби машғули мурдор.

Иту лош бирла бундоқ банд эурсен,
Улардин юз карат тубан эурсен.

Агар лош ейди ит, тўймайди асло,
Сенинг ҳам истагинг шу лоши дунё.

Оч-офат итни бойла, топ нажотинг,
Йўқ эрса, қайғу, ҳасратдир ҳаётинг...

БИР РОҲИБ ИЛА ШАЙХ АБУЛҚОСИМ ҲАМАДОНИЙ ҲИКОЯТИ

1620   Бор эрди роҳиб, ул қурди калисо,
Бекитди эшигин, очди дарича.

Кейин унда риёзатлар чекиб ул,
Ибодат бирла ҳар дам бўлди машғул.

Абулқосим кечаркан йўл босиб чун,
Калисо теграсин айланди бир кун.

Чақирди, ҳар тарафдин берди овоз,
Ва лекин чиқмади бир кимса пешвоз.

Басе кичқирди шайх чун жону тандин,
Чиқазди бошини роҳиб баланддин.

1625   Деди: эй тентираб юрган бошоғриғ,
Нега тинчимни бузгайсен бу янглиғ?

Не истарсен, не эрмиш хоҳишинг ул?
Анга шайх дедиким, бас, истагим шул,

Аён эт менга, нелар айлагайсен?
Бу даргоҳда нечук иш бирла бандсен?

Очиб лаб сўзга роҳиб деди: эй пир,
Нечук иш бунда? Сен бу гапни қўйгил.

Чу ит кўрдимки, кўп хургувчи эрди,
Шаҳар атрофида юргувчи эрди.

1630

Қамаб, шул жойга маҳбус этдим охир,
Бекитдим қопқа, мадрус этдим охир*.

Жаҳон халқи-ла чекдим баски ташвиш,
Бугун шул дайр аро бошимда шул иш.

Хотин, фарзандларим тарк айладим мен,
Шу зиндонда итимни бойладим мен...

Итингни бойла. тентиб юрмасин ул,
Бориб, ҳар кимсага суйқанмасин ул.

Итингни бойла. эркин қўйма асло,
Ки эрта бўлмагай масхинг баногоҳ**.

1635

Деди сўргувчига Пайғамбари дин:
Менинг умматларим масхи – кўнгилдин...

Кўнгилни нафсга қурбон айладинг, хор,
Ҳали олдинда кўп қурбонларинг бор.

Сени Афросиёби нафс ногоҳ
Тутар, Бижандек айлар маҳбуси чоҳ.

Қелиб ул деви Эқван, телба, бебош
Ўшал чоҳ узра қўйгай каттақон тош.

Не тошқим, шу жаҳоннинг эрлари, бас,
Азим қудрат-ла жиндек қўзғатолмас.

1640

Сенга бу йўлда бир ўқтам керақдир,
Шу тошни сургувчи Рустам керақдир.

Сени то чоҳи зулмонийдин олсин,
Ва хилватгоҳи руҳонийга солсин.

---

* Мадрус этдим - қаритдим маъносида.

** Масх – инсоннинг бир шаклдан чиқиб, иккинчи шаклга кириши.

Кучиб рухингни туроний табиат,
Очиб юз сўнгра эроний шарият,

Рухинг Кайхусравиға бошласин йўл,
Ва, ич, деб сенга тутсин жоми Жам ул.

Унинг ҳар қатраси жонбахшу жовид,
Чарақлар, нур сочар, андоқки хуршид.

1645

Бу йўлда сенга Рустам пир эмишдир,
Унинг тулпори шай, ҳозир эмишдир.

Буюклар бирла тур, ўлтир дамо-дам,
Келур андин сенинг дардингга малҳам.

Бировким содики пир бўлгусидир,
Ҳама нуксони тавфир бўлгусидир*.

Сен эрсанг, пир эмассен, на муридсен,
Гаҳи бир Боязид, гоҳи Язидсен.

Бу янглиғ икки бурж ичра турарсен,
Ва тоқай дину куфр ичра юрарсен?

1650

На марди хиркаву на марди зуннор,
На унга сидқ, на бунга тоқатинг бор.

Мусулмонлик била ҳажру фироксен
Ва тарсоликданам айру, йироқсен...

БИР НАСРОНИЙНИНГ МУСУЛМОН БЎЛГАНИ ХИКОЯТИ

Мусулмон бўлди тарсо, яйради дил,
Вале иккинчи кун ичди шароб ул.

Аноси кўрди сархуш, чекди қайғу,
Дедиким, эй ўғил, не қилганинг бу?

Исо озурдадир сендин, араздир,
Муҳаммад ҳам бокиб, хушнуд эмасдир...

---

* Ҳама айби, нуксони фазилатга айланади.

1655 Муханнасвор юриш бу яхши эрмас,
Магар ҳар кимса ҳам бу йўлда эрмас.

Динингда устувор бўл, этма пастлик,
Бу номардликдин авло бутпарастлик...

ҲАЗРАТИ УМАР ВА ТАВРОТ ҲИКОЯТИ

Умар олмиш эди Тавротни кўлга,
Паямбар кўрдию сўз котди унга.

Ки Таврот бирла сен ўйнашма мунча,
Ўзинг буткул яхудий бўлмагунча...

Ўшал буткул яхудий гарчи ноком,
Вале андин ёмонроқ мўмини хом*.

1660 Жухуд бўл, лек мулаввас бўлмагил сен**,
Динингда комил эрсанг, танги эрсен.

Ул эрмассен, бул эрмас, бу харомдир,
Ки динда нотамомлик нотамомдир***.

Ҳамиша дину куфр ичра мароминг,
Ўзинг айт, не эмиш тутган макоминг?

КЎПРИК ҚУРГАН МАЖУСИЙ ҲИКОЯТИ

Бор эрди бир мажусий, пир эди ул,
Мажусийликда комил эрди буткул.

У кўприк қурди, бас, харж этди пулни,
Равон этди мусофирларга йўлни.

1665 Магар султони дин Маҳмуд юриб чун
Ўшал кўприк бошига етди бир кун.

Боқиб, сув узра ул кўприкни кўрди,
Пишик кўприк, керак ўрнида эрди.

---

* Мўмини хом – ғўр, чала мусулмон.

** Мулаввас – булганган.

*** Нотамом – айб, нуқсон маъносида.

Дедиким, бу баланд бир химмат эрмиш,
Ким ул, бундоқ азим кўприкни қурмиш?

Дедилар: бир мажусий, исмидир Пир,
Туриб шу ерда султон тикди чодир.

Чақиртди, деди: эй, сен гарчи Пирсен,
Диёнат ахлига душман эурсен.

1670

Шу кўприкни қуришга қанча олтин
Бериб сен, айт уни ва мендин олгин.

Мажусийсенки, жонинг бедуруддир,
Шу боис сенга кўприкдин не суддир?

Пул олмай, эътироз этсанг-чи менга,
Қутилмайсен, қутилмоқ қайда сенга?

Очиб лаб сўзга габрий ошкора,
Деди: майлига, этгил пора-пора.

На сотгаймен, на олгаймен пулинг, шох,
Уни диним учун қурганмен, илло...

1675

Эшитди, шох уни зиндонга солди,
Чу бермай нону сув, кийноққа олди.

Ки ошди ҳаддидин ранжи, азоби,
Дили қонларга тўлди, битди тоби.

Юборди шохга мактуб: тур оёққа,
Ҳамон отингга мин, юргил бу ёққа.

Сенинг-ла келсин устойи киром ул
Ва кўприк қийматин айтсин тамом ул...

Севинди муждадин шоҳи замона,
Туриб, кўприк сари бўлди равона.

1680

Боқиб, шох кўрдиким, халқ эрди бисёр,
Ва кўприк устида ул габри хушёр.

Лаб очди сўзга, деди: эй шаҳаншоҳ,
Бу кўприк кийматин сўргил шу асно.

Шу кўприк бошида айлаб ҳисобим,
Шу кўприк устида бергум жавобим...

Мана, кўприк баҳоси, шоҳи олам!
Деди-да, ўзни сувга отди илдам.

Ҳамон ғарк бўлди шўрлик, кетди пинҳон,
Шу янглиғ жону танни этди қурбон.

1685

Тану жон тикди, диндан бурмади юз,
Азиз эрдик, андин бурмади юз.

Чу ўзни этди ғарқ оташпараст ул,
Динимга етмагай деб бир шикаст ул...

Вале сен бир мусулмонсанки андоқ,
Сувинг бошингдин ошмиш, тоқатинг тоқ.

Агар габрийда бундоқ сидқ ила фан,
Мусулмонликни, бор, габрийдин ўрган.

Нечук Ҳақ олдига боргуси банда,
Синиқ мис эрса пул, нақдина унда?

1690

Қиёматга асл нақдина лозим,
Сени ноқиб кутар, тошу тарозу.

Танингдин чиқса жонинг, Ҳаққа ул чоғ,
Тутарсен бут тўла кўнглингни қандоқ?

Уларни парчала, от, шафқат этма,
Ки дўст даргоҳига бутхона элтма.

Оёғи гар увушган эрса, ул, бас,
Нечук минбарга чиққай, йўқ, чиқолмас.

Қарахт эрса, увушган эрса кўнгил,
Нечук Ҳақ олдига боргай, фикр қил.

1695

Бировким бир нафас бедор эмишдир,
Ўшал бир дам анга бисёр эмишдир.

Яшаб гафлат аро умри узун сен,
Магар кўрдингми бедорлик юзин сен?

Агар уйкуга бундоқ толса кимдир,
Кўз очса, унга бедорлик ўлимдир.

Ўзинг е ўз ғамингни, бўлма ғофил,
Биров ерми ғамингни, ўйла, охир.

Юкингни торт ўзинг, тин олма зинҳор,
Адо эт ўз ишингни, ҳар нечук бор.

1700

Биров дастёр бўлиб корингни этмас,
Ва ё ҳаммол бўлиб, борингни элтмас*.

БИР ДАРВЕШНИНГ ЖАЪФАРИ СОДИҚДАН САВОЛ СЎРАГАНИ

Чу дарвеш бир куни ҳол ичра эрди,
У кўрди Жаъфари Содикни, сўрди:

Нечун сен кеча-кундуз иш билан банд?
Жавоб берди анга поку хирадманд:

Этолмас бир киши коримни мендек,
Ейолмас бир киши ризқимни ҳам лек.

Ўзим айлай адо, ҳар неки лозим,
Дедим-да, бори танбалликни қўйдим.

1705

Келур ризқим менинг субҳу азалдин,
Қутилдим бир йўла хирсу кадардин.

Ўлим келгай менга, қўйгай у кимни?
Кўрибмен унга ҳам ҳозирлигимни.

Жаҳонда топмадим мардум вафосин,
Ҳамиша изладим Ҳақнинг ризосин.

Ва шундан бошқасин гар ўйладим мен,
Агарчи ўйладим, тарк айладим мен...

---

* Бор – юк.

Ўзингга билмадим келгаймсен ҳеч?
Паришонликни тарк қилгаймисен ҳеч?

1710 Тилардик уч тарафни сен билан мен,
Сен энди тўрт тарафни истаюрсен.

Кел энди, Каъба янглиғ бир жиҳат бўл,
Не ҳожат сенга бўлмоқ каъбатайн ул?*

Жаҳонга келмадинг ўйнаб, кулиш-чун,
Келибсен бу жаҳонга юксалиш-чун.

Умрни елга берма, этма зое,
Зиён айлаб, бу йўлни ўтма зое.

Магар билмасмисен тонг тунни ўртар,
Сени ухлоқ кўриб, ёқангни йиртар.

1715 Ва андин, кўрқамен, бедор бўлурсен,
Киймсиз, кип-яланғоч, хор бўлурсен.

Ўйиндир ҳар ишинг чун лўттибозлик,
Намоз эрмас намозинг, бенамозлик.

Ани ғафлат аро чун айлагайсен,
Анга бир бурда нон ҳам олмагайсен...

БИР БУРДА НОНГА АРЗИМАГАН НАМОЗ ҲИКОЯТИ

Бор эрди жинни, бир соҳиб маломат,
Чу андин сўрдилар: келса қиёмат.

Биров ўн йилда этган бор намозин
Сотармен, деб агар қўйса овозин.

1720 Намозин олмагайлар бурда нонга,
Гар ул овоза солгай тўрт томонга...

Деди мажнун: анинг кори абасдир,
Намози бурда нонга арзимасдир.

---

* Каъбатайн – икки Каъба.

Агарда арзиса, сотгайди албат,
Йўқ эрди кичкириб юрмоққа ҳожат...

Мажозий юзта иш этсанг адо, хай,
Намоз пайтида ул ёдингга тушгай.

Намозинг эрса гар бундоқ мажозлик,
Намоз деб айтмагил, у бенамозлик.

БИР ДЕВОНАНИНГ ЖУМА НАМОЗИГА БОРГАНИ

1725

Эди девона бир, чун ахли роз ул,
Мудом айлар эди танҳо намоз ул.

Биров этгач анга баским шафоат,
Келиб ул жумъага, бўлди жамоат.

Имом такбир учун юксалтди овоз,
Бўкирди шул замон девона рўй-рост.

Намоздин сўнг биров, соҳиб тазарру
Дедиким, хай, Худодин қўркмадингму?

Бўкирдинг молга ўхшаб, билмайин чек,
Чу кесса арзигаёй бошингни шамдек...

1730

Деди жинни: имомим раҳнамодир,
Имомга иқтидо этмоқ раводир.

Ўқиб алҳамд, харид этди ҳўкиз ул,
Чу мен ҳам мўрадим, бас, бўлгани шул.

Ҳар ишда пешравим ул, раҳбари тоқ,
У не этса, манам этгаймен андоқ...

Биров шунда хатиб олдиға борди,
Не эрди ҳолати ул дамда, сўрди.

Хатиб айтдики, такбир айтганим чоғ
Кўринди кўзларимга она қишлоқ.

1735

Чу алхамд айтдиму кўрдим қаро мен,
Хўкизлар илғадим қишлоқ аро мен.

Харид этмокка тушдим мен хўкиз, бас,
Шу онда ул бўқирди, берди бир сас...

ОЛТИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедик, мардум бор эмишлар,
Ҳама ўз майлига дил бойламишлар.

Қадам босгай ҳаво айлаб чу кимса,
Қадамни бериё босгайму кимса?

Бугун айёми нафсдир, нафс замони,
Кўнгил бормийки, унга бўлса моне?

1740

Манам ҳою ҳавасга бойлабон дил,
Югурсам, сеҳру жоду этсам ҳосил.

Кейин этсам тазарру эртаю кеч,
Не бўлгай, эй отам, бўлмас зиён ҳеч...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси дедик, эй ўзга мағрур,
Ҳақиқат сирлари сендин йирокдур.

Умрни зое этма, сочмагил сен,
Ўтарсен, бу жаҳонда қолмагайсен.

Ҳавасдир сенга ул Бобул деган юрт,
Сеҳр устозлари Ҳоруту Морут.

1745

Неча минг йилки ул икки малак хор,
Нигунсордир қудукда, ташнайи зор*.

Улар бирлан ўшал сув ўртаси то,
Кўп эрмас. бир қаричдир, эй дарифо.

---

* Нигунсор – оёғидан осилган.

Эрурлар қатра сувга баски чанқоқ,
Мададкорлик килурлар сенга қандоқ?

Чу устод эрса бу янглиғ паришон,
Билим олмоққа шоғирдга не имкон?

Бугун жону дилинг шайтони ғашда,
Чу эрта бўлмагайдирсен фаришта.

1750

Ажалму ул сени Бобулга тортмиш?
Ҳалокат залварин бўйнингга ортмиш?

Ажал гар сенга ўтру бўлмас эрди,
Дилингда бўйла орзу бўлмас эрди.

АЗРОИЛ ИЛА ҲАЗРАТИ СУЛАЙМОН ҲИКОЯТИ

Сулайон эрди чун тахт узра бир кез,
Қошига келди Азроили жонсўз.

Ки унда ҳозир эрди бир йигит ҳам,
Фаришта тикди унга кўзни бир дам.

Тикиб кўз, бир нафас жумбоққа тушди,
Йигит кўрқув босиб, титроққа тушди.

1755

Сулаймон сори юзланди ҳамон зуд,
Деди: амр эт булутга шул замон зуд.

Мени бундан олиб, олисга элтсин,
Кўнгилдин шум ажалнинг ваҳми кетсин.

Булутга шоҳ Сулаймон амрин этди,
Булут бўйсунди, Ҳиндистонга кетди.

Кун ўтди, боқки Азроил баногоҳ
Сулаймон олдида боз бўлди пайдо.

Сулаймон сўрди: эй қаттоли жонсўз,
Йигитга не учун сен ташладинг кўз?

1760

Жавобин берди Азроил шу асно:
Ки бўйла бўлди менга амри даргоҳ.

Етар уч кунда ул манзилга, боргил,
Бориб, жонини Ҳиндистонда олгил.

Чу кўрдим, бунда эрмишди, дедим: хай,
Нечук уч кунда ул манзилга етгай?

Булут элтди уни, хайратда қолдим,
Бориб, жонини Ҳиндистонда олдим...

Сенга ушбу ҳикоят ҳасби ҳолдир,
Азал ҳукм этса, қочмоғинг маҳолдир.

1765

Бўлур ҳар нарсаким, гар тақдир эрмиш,
Йўқ эрса, чора йўқ, не тадбир эрмиш?

Чу қўймиш нуқтасин тақдири аввал,
Назар сол, бўлмагил бу ишда аҳвал*.

Унинг кори сенинг коринг эмасдир,
Агар гул очса, сенга хору хасдир.

Бир эрмас, икки дер ҳар ерда мушрик,
Бало бизга ҳамиша сену менлик.

Ародан гар йўқолса иккилик рост,
Келур бирлик, кўрингай бизга рўй-рост.

1770

Қўлинг бойлашди, борму бунга тадбир?
Қўлинг боғлиқ эса, нетгайсен охир?

Чекарлар дарди динни аҳли хоси,
Сен эрсанг сеҳру жоду мубталоси.

Ҳама ажзойи олам бўйладирлар,
Тикиб бошларни, майдон ичрадирлар.

Бирор зум дарди дин чекдингми? Асло!
Ишинг бекорчилик, йўқ бошқа савдо.

Агар бир зарра дардинг бўлса, унда
Маишат орзуси бўлмасди сенда.

---

* Аҳвал – гилай.

1775

Танингда чекмагунча захми тигни,
Не билгайсен у дарду во даригни...

МАНЖАНИҚ ТОШИДАН ЯРАЛАНГАН ЙИГИТ ҲИКОЯТИ

Бор эрди бир йигитким, дўсти инграб,
Ётарди манжаниқ тошига учраб.

Тани қон ичра, тупроқ ичра эрди,
Келиб жон оғзига, чиқмоққа шайди.

Умрдин уч нафас қолмишди унда,
Жуда оғир эди аҳволи, шунда.

Деди ўртоғи унга: хай, нечуксен?
Дедиким, бу сўзинг-ла кулгуликсен.

1780

Сенга тош тегмамиш ул манжаниқдин,
Йўқ эрса, сўрмас эрдинг бўйла мендин.

Агар тегсайди, билгайдинг балони,
Деди шу сўзнию топширди жонни...

Не билгайсенки, дилда неча дарддир,
Билур дарду аламни улки марддир.

Агар дардимга билсанг бир давое,
Амал қил, йўқса этма гапни зое.

Булут остидадир ойим, насибим,
Дариғо, эй дариғо, во дариғим!

1785

Бу кўнглим ичра юз дарду алам, доғ,
Не андух, ўйлаким, тоғ узрадир тоғ.

Тўлибдир бўйлаким ғамларга қиссам,
Уни дарё ила тоғларга айтсам,

У дарё ғуссадин тош бўлгай охир,
У тоғлар ҳам эриб, ёш бўлгай охир.

Чунон нақл айламишлар, бўйла ахбор,
Ки ҳар кун субҳидам очганда дийдор.

Ўшал тўрт унсуру ул етти юлдуз
Аро етмиш булут ғайбдин очар юз.

1790

Кўнгилким, эрса Ҳақдин дарднок у,
Ёғар олтмиш тўқиздин дарду андух.

Кўнгилким, Ҳақ била сабру саботлик,
Ёғар ул битгасидин унга шодлик.

Замину осмон дарёи дарддир,
Анга ғарқ бўлмаганлар марди марддир.

Уйим олдида денгиз, беканор сув,
Ки тўлкиндин тушар қалбимга қўрқув.

Ажаб денгизга тушдим мен, биродар,
Ки минглаб жон тушаркан, ғарқ эмишлар.

1795

Басе жонлар чўқарлар унда ҳар он,
Нажот топгайму мендек жони нимжон?

Ажаб эрмаски, ғарқ бўлсам тамоман,
Ажаб бўлгайки, қолсам, ўлмасам ман...

ДЕВОНАЙИ МИСРИЙ ҲИКОЯТИ

Мисрда телба бир шўрийда эрди,
Анга айнуляқинга дийда эрди.

Дер эрди улки, ҳар шўрийдаи роҳ
Агар маъшуқ ғамидин ўлса ногоҳ.

Ажаб эрмас, ажаб булдирки, ул сўз*
Тирик қолдирса ул ошиқни бир кез.

1800

Агар ошиқ саломат қолса бир кун
Куяр бир шам каби, йиғлаб, чекар хун.

---

* Сўз – бу ерда ёниш, ўртаниш маъносидда.

Ғам ичра кўрмас ошиқ рўшнолик,
Ёқар шамдек уни, ўртар жудолик.

Чу юз шамдин зиёд ошиқда хижрон,
Ёниб шамдек этар ул ўзни равшан.

Етишса ёрига ошиқи зор ул,
Бўлур бир дамда йўқ, бир дамда бор ул...

ФАХРИДДИН ГУРГОНИЙ ВА ПОДШОНИНГ ҚУЛИ ҲИКОЯТИ

Шаҳи Гургон эди чун пешбин шоҳ.
Ажаб нозиктаъб эрди, покдин шоҳ.

1805   Этарди Фаҳри Гургонийни ҳурмат,
У ҳам айлар эди шоҳига хизмат.

Анга шеърлар битиб, мадҳ айлар эрди,
Ки шоҳ ҳам лутф этарди, сийлар эрди.

Қули бор эрди шохнинг ул замона,
Юсуфдек эрди ҳусн ичра яғона.

Сочи мушкин, жилоси айру эрди,
Не деймиз, Чинда икки ҳинду эрди.

Юзи ой эрдию сочи балиқ лек,
Балиқдин ойгача чун подшолик.

1810   Қоши ул кўзларин кўрсайди бир гал,
Кўзига теккай эрди кўз муқаррар.

У фаттон кўзлари ҳамхонайи хор,
Ақиқдек лаблари чун донайи нор.

Лаби ширин эди шаккардин ортиқ,
Қамиш бел бойлабон, айларди қуллик.

Чу игна кўзидек тор оғзи борди,
Кўзи кўрмасди, андин беҳабарди

Саройда бир куни шоҳи сарафроз
Зиёфат тузди, этди суҳбат оғоз.

- 1815   Ўтирмиш эрди Фахри унда ул кез,
Кириб келди ғулом ул, оламафруз.

Гўзалликда эди офтоби жон ул,
Ширинликда шакаррези жахон ул.

Кўриб мижгонини дил эрди анда,
Унинг ҳар мўйига жон эрди банда.

Кўриб Фахри анга ошуфта бўлди,
Муҳаббат дарди бирлан кўнгли тўлди.

Фақат сездирмади кўркиб у шоҳдин,
Йўқ эрса, узмас эрди кўзни моҳдин.
- 1820   Хуши кетмишди, мадхуш эрди, дилсўз,
Тиярди ўзни ул, солмас эди кўз.

Ҳамон шоҳ пайқади, чун эрди дамсоз,
Ва лекин очмади ул пардаи роз.

Зиёфат аҳли сўнг маст бўлди барча,
Йиқилди ергаю паст бўлди барча.

Чу Фахри май ичиб, бермишди кўнги,
Бир эрмас, икки карра маст эди ул.

Муҳаббат оташида ёнди жони,
Туташи жисми, куйди хонумони.
- 1825   Ёнаркан ишқ аро оташда ҳар дам,
Ўзига нозир эрди мисли бир шам.

Чу шоҳ ул Фахри Гургонийни кўрди,
Тушунди, ишқ аро холи не эрди.

Кулини унга эҳсон этди дарҳол,
Ки андин Фахри бўлди хурраму лол.

Севинч эрди, хижолат эрди унда,
Ажабким, турфа ҳолат эрди унда.

Деди шох: хай, не бўлди, турма бекут,
Бу қулни сенга бердим, илкидин тут...

1830

Иковлон Фахрию қул шодмона
Чиқишди йўлга бўлмоққа равона.

Агар маст эрди Фахри, ўйга толди,
Шу онда ақлини ул ишга солди.

Улуғлар эрдилар чун ҳамдами шох,
Хама яхши, ёмондин баски огоҳ.

Аларга дедиким, шох май ичиб, маст,
Бу қул ҳам бодадин сархуш эрур, бас.

Келур мундоқ бир андиша ўйимга,
Бу қулни олсаму элтсам уйимга.

1835

Чу эрта уйқудин уйғонса султон,
Бу ишдин чекса ул афсус, пушаймон.

Фаромуш ҳам этар бу ишни балким,
Ва ё рашк ўтида ёнмоғи мумкин.

Магарки қул менинг уйимда бўлғай,
Неча узрингни айт, беҳуда бўлғай.

Менинг шаклимда кўргай шох ғанимни,
Кейин итларга отгай шу танимни.

Дегайким менга, билмайсанми, ғофил,
Магарким маст киши бўлғайми оқил?

1840

Нега бир кеча бардош этмадинг сен?
Нега келгуси кунни кутмадинг сен?

Шу боис қулни элтмасмен бу оқшом,
Чу билмасмен, не бўлғай эрта айём...

Дедилар барча: этсанг бўйла маъкул,
Бу кеча ухласин шох олдида ул...

Ўшал шоҳ тахти остида ҳамул дам
Қурилмиш эрди бир сардоба кўркам*.

Ўшал сардоба ичра тахти зебо,
Ипакдин кўрпаву болиш муҳайё.

1845 Тўшакка қулни ётқизди авайлаб,
Неча шам ёқди сўнгра иззат айлаб.

Ёқиб ул неча бир шамларни, хайхот,
Ўзи сўнг чиқди шамдек ўртаниб бот.

Кейин эшикни ҳам ул Фаҳри Гургон
Улуғлар олдида беркитди шул он.

Калитни берди ул зотларга, ётди,
Ўшал остонада уйқуга ботди...

Кечиб тун, шоҳ тагин тахт узра эрди,
Кириб Фаҳри яна хизматга турди.

1850 Улуғлар бори гапни сўйладилар,
Калитни шоҳга тақдим айладилар.

Не қилди Фаҳри, бас, айлаб хикоят,
Дедилар: эҳтиёт этди бағоят...

Чу шоҳ мастлик-ла бермишди ғуломин,
У юксак тутди шоҳнинг эҳтиромин.

Бу ишни этди ул бизни гувоҳ деб,
Не бўлгай эртага фармони шоҳ деб.

Деди шоҳ: амру фармон чун менингдир,
У қулни сенга бердим, ул сенингдир.

1855 Севинди Фаҳри беҳад ул замона,
Севинчлар ичра кўнгли ёна-ёна.

Бориб сардобага, эшикни очди,
Кўзидин ёш эмас, қонларни сочди.

---

* Сардоба – бу ерда салкин ертўла маъносида.

Йигит йўқ эрди, йўқ офтоб умр ул,
Куйиб бошдин оёқ, эрди кўмир ул.

Магар ўт сачрамиш шамдин, тўшакни
Ёқиб, сўнг жизғанак этмиш малакни.

Ёқиб ўт, неки бордир айламиш кул,
Либосу тахтни ҳам кул айламиш ул.

1860 Магар масти шаробу уйкудин то
Кўз очмай, бир йўла ёнмиш у барно...

Кўриб ул ёр юзин ошиқ чунон ул,
Чу кўрди, ўт аро эрди жаҳон ул.

Куйибдир бўйлаким оташда ёри,
Куйиб ёнмасми ошиқ кору бори?

Нечук айтайки, ул девона бўлди,
Дема девона ул, афсона бўлди.

Юрарди дашт аро мажнун мисоли,
Куну тун чарх уриб гардун мисоли.

1865 Ёқиб ишқ ўртади жонин бағоят,
Яратди «Вайсу Ромин» деб хикоят.

Агарчи ўзгалардин сўйлади ул,
Вале ўз дардини дарж айлади ул.

Кезиб сахрою чўл, айларди нолиш,
Куму қон эрди унга кўрпа, болиш...

Сен ул саргаштайи сахро эмассен,
Ва ошиқ сирридин огоҳ эмассен.

Не билгайсенки не ошиқда қор ул?
Ки унга саждагоҳ болойи дор ул?

1870 Чўмил қонингга сен ҳам, чекма охинг,
Келур қошингга андоқ саждагоҳинг...

МАНСУР ХАЛЛОЖ ҲИКОЯТИ

Тикиб майдон аро Халлож учун дор,
Унинг икки қўлини кесдилар зор.

Оқаркан қонлари, сурди юзига,
Дамо-дам суркади қошу кўзига.

Дедилар: не учун, шўрида айём,
Ўзингни айладинг бундоқ хунандом?

Деди: ишқ сиррига ким ошнодир,
Таҳорат этса қон бирлан, раводир.

1875

Агар қон бирла бўлмас ғуслу созинг,
Намоз ўрнига ўтмайдир намозинг...

Қадам бос мард бўлиб, то изла ошиқ,
Не эрмиш ному нангу зулми махлуқ?

Ки ҳар дилки эмиш қаюмга қойим,
У қўркмас, дош берар қийноққа доим.

Кел энди, бандайи ёри Худо бўл,
Кўнгил ағёрга берма, ишқ аро бўл.

Чу тоқай чарх урарсен мисли осмон,
Ўзингдин кеч-да, бўлгил марди майдон.

1880

Сени номард деса ишқ, не қилардинг?
Ҳижолатдин ёнарди банди бандинг.

Неча эрларки бор арслон мисоли.
Вале ишқ олдида ожиз чумоли.

Чумоли не эмиш, андин кичиксен,
Муҳаббат олдида боргунг нечук сен?..

МАЖНУН МУҲАББАТИ

Чу Лайли уйини кўрганда ҳар гал,
Қочарди Мажнуни шайдо муқаррар.

Бўларди заъфарондек ранги рўйи,
Тикандек тиккаярди тори мўйи.

1885

Бутун авзойига тушгайди ларза,
Ки титраб, оҳ чекарди лахза-лахза.

Дедилар: Лайлидин юрсанг йироқ сен,
Ажабким, кучлидан ҳам кучлироқ сен.

На арслон ҳамласидин кўркувинг бор,
На йўлбарс панжасидин хўркувинг бор.

Юриб сахрою тоғ қўйнида зўрсен,
Кезиб оламини андоқким жасурсен.

Нечун Лайли уйин кўрган замонинг
Хазондек титрагайдир жисму жонинг?

1890

Жавобин берди ул Мажнуни пурғам,
Деди: улким, писандмас икки олам,

Вале ишқ шерига бўлса дучор ул,
Чумолидек бўлур афтода, хор ул.

Агарчи қудратинг тоғдир, забардаст,
У ишқ олдида елдир, бошқа эрмас.

Кўнгил рост айласанг гар бу суҳанга,
Бўлурсен ҳамнишин сарвисуманга.

Маҳак бирлан эмиш ошиқ падидор,
Бўлур маъшуқи жовид сўнг харидор.

**ГЎЗАЛ БИР ЎСПИРИН ВА ДАРВЕШ
ҲИКОЯТИ**

1895

Бор эрди ўспирин, ой юзли эрди,
Чиройи чакнаган, юлдузли эрди.

Сочи мушкин эди, андоқки сумбул,
Сочарди ҳар нафас атру уфор ул.

Юзи ойинада шамсу қамарди,
Лаби лаъли аро дурру гухарди.

Камон қоши билан овларди дилни,
Ширин сўзи билан бойларди тилни.

Ажаб, дарвеш унинг ишқига тушди,
Кўнгилга тушди ўт, жонга туташди.

1900

Ўшал оташ кейин андоқки ёнди,
Куйиб ўртанди жисми, банди банди.

Чу савдо бўйлаким ўтларга қорди,
У турди, ўспирин қошига борди.

Деди: дардимки бор, дармони йўқдир,
Менга сенсиз яшаш имкони йўқдир.

Туролмам бир нафас мен сендин айру,
Мана, жоним менинг, не истасанг шу.

Агар лутф айласанг, бўлгай насибим,
Ва гар қатл айласанг, жони ғарибим.

1905

Ки тоқат қолмади жонимда, хайҳот,
Не истарсен, шитоб эт, айлагил бот...

Чу ўғлон тинглади ул, не эмиш роз,
Деди: гар ишқ аро сен бўйла жонбоз,

Этармен ишқ аро мен имтихонинг,
Кўрармен, қанча эрмиш қадри жонинг.

Эшитди сўзни дарвеш, дедиким, хай,
Оловдек қўзғалиб, турди тутундай.

Йигит отин миниб, сахрога юрди,
Кўрар кўздин йироқ маъвога юрди.

1910

Ва дарвеш бўйнига ул солди арқон,
Босиб отига қамчи, сурди ҳар ён.

Чопар олдинда от, тўзон эди иш,
Чопарди чангу тўзон ичра дарвеш.

Йигит маҳкам тутиб илкида ипни,
Басе судраб, югуртди ул ғарибни.

У учқур отини ҳар ёнга сурди,
Ниҳоят бир тиканзор чўлга бурди.

Югурди чўлда дарвеш, елди анча,
Оёғига тиканлар ботди қанча.

1915 Чу маъшук бўлди бу сирдан хабардор,
Ки ошиқ эрди чин ошиқ, гирифтор.

Ва шаҳватдин йироқ ул, содик эрди,
Чу ишқ сиррин билишга лойиқ эрди.

Ҳамоно тушди отдин ул йигит чун
Ва олди бағрига ошиқ оёғин.

Бу янглиғ сийлади бечора жонни,
Чиқазди бирма-бир ботган тиконни.

Дилида айтар эрди ошиғи зор,
Қанийди ҳар тикан санчилса юз бор.

1920 Танимга кўп жароҳат етгай эрди,
Дилимга руҳу роҳат етгай эрди.

Чекаркан бўйлаким қўнглида унлар,
Тиканлардин очилгай эрди гуллар.

Дер эрди: бўлмасайди дарди, доғи,
Қаёқда эрди менга ёр қучоғи.

Агар ёринг учун ботса тикан, хор,
Гулистон бил, тикан деб билма зинхор.

Агар ўлдирса ёр, ўлдиргучи ул,
Тўкиб қонингни чун сўлдиргучи ул.

1925 Тўкар қонингни гар, тинмай ичар хун,
Назар солгай вале ҳолингга бир кун...

ШАЙХ НУРИЙ ВА КЎЗИ ОЖИЗ КИШИ ҲИКОЯТИ

Йўл узра кўзлари ожиз киши то
Турарди, дерди ул ҳар лаҳза: Оллоҳ!..

Чу Ҳақ номини Нурий чун эшитди,
Югурди, шул замон ёнига етди.

Дедиким, Ҳақни сен қайдин билурсен?
Агар билсанг, нечук ўлмай, турурсен?

Кўпирди, тошди Нурий чун дамо-дам.
Магарким жонини тарк этди бир дам.

1930

Шу алпозда елиб, сахрога борди,
Қамишзор эрди, унга ўзни урди.

Танини кесди, пора-пора қилди,
Яна ҳар порасин юз пора қилди.

Беланди қонга чун жисми низори,
Ва охир чиқди тандин жони зори.

Ёронлар кўрдилар, ўлмишди Нурий,
Не янглиғ қонга ғарқ бўлмишди Нурий.

Кўринган ҳар қамиш бошига ул то.
Юрак қони била ёзмишди: Оллоҳ.

1935

Киши най ноласин тинглар бу янглиғ,
Киши ўз сийнасин тиғлар бу янглиғ.

Эшит дўст номини, сен ҳам чунин бўл,
Ки зарра-зарра баҳри оташин бўл.

Агарда этмасанг жон бирла бози,
Сенинг ишқинг эрур ишқи мажозий.

Кел энди, ишқ аро сен аҳли роз бўл,
Этиб сидку садоқат, жонбоз бўл...

ШАЙХ АБУЛҚОСИМ ҲАМАДОНИЙ ҲИКОЯТИ

Абулқосим шаҳардан чикди бир кез,
Этиб азми сафар, йўл босди олис.

1940

Юриб, йўл узра бир бутхона кўрди,
Халойик жам эди, ул доғи кирди.

Ўчокда ўт ёниб, унда қозон шай,
Қозонда ёғ тошиб, қайнарди тинмай.

Шу онда кирди бир тарсо ва дархол,
Бориб, бут олдида бош эгди алхол.

Чу андин сўрдилар: эй сарфиканда*,
Худога ким эурсен? Деди: банда.

Дедилар унга: эҳсонингни кўй зуд,
Бериб эҳсон, таралди, кетди чун дуд...

1945

Кейин бир бошқаси кирди арога,
Кейин боз ўнтаси оташсарога.

Нихоят бир касалманд кимса кирди,
Тану жони мажолсиз, хаста эрди.

Тану жони аро оғрик, азобди,
Мисоли мурдадек ҳоли харобди.

Дедилар унга: айтгил, ким эурсен?
Ўликдирсен, вале бундоқ юурсен?

Дедиким, эт эмасмен, пўстидирмен,
Худойимнинг вафоли дўстидирмен.

1950

Дедилар: бас, ўтир курсига, тин ол,
У заррин курсига ўлтирди хушхол.

Ҳамон келтирдилар ёғ тўлдириб тос,
Ғарибнинг бошига ағдардилар, бас.

---

* Сарфиканда – бош эгувчи.

Ёрилди, иккига ажралди боши,
Йиқилди, баски ерга тушди лоши.

Ўшал жонсиз жасадни ёқдилар зуд,
Кулин тўплаб, кейин тарқатдилар зуд.

Кули орзу эмиш, армон эмишдир,
Неча дардларга ул дармон эмишдир...

1955

Кузатди шайх йироқдин, сўнгра кетди,
Анга бу кўргани кўп таъсир этди.

Дилида айтар эрди: эй ўйинчи,
Мажозий эрди тарсо ишқи гарчи –

Вале жонбозлик этди ул амалда,
Сен энди аҳли роз эрсанг агарда

Худойинг деб бу янглиғ жонбоз бўл,
Йўқ эрса, бор, муханнас бирла ўлтир.

У бир бут ишқида кул бўлди буткул,
Сенинг ишқинг эса Ҳақ ишқидир ул.

1960

Ва ё жон тарки, ё дин таркини эт,
Буни гар этмасанг, боргил, уни эт...

ЕТТИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил айтди: баланд ишдир бу, хай-хай,
Биров билмаски, ишқ қайларга етгай?

Киши бир-бир босиб, истар ниҳоя,
Ахир, нарвонда ҳам бор пиллапоя.

Чунон авжи фалақдир ишқи жонсўз,
Етолмаслар анга бир кунда ҳаргиз.

Кўлим етмас эса, қандоқ етармен?
Етармен деб нечук даъво етармен?

1965

Ҳамон бошимда орзу сеҳру жоду,
Уни то этмасам, тарк этмагай у.

Шуни истайди кўнглим, шунга мафтун,
Этармен, йўкса, кўнглим бўлгуси хун.

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси дедиким, этганда бир иш,
Уни этким, Худога келсин ул хуш.

Йўқ эрса, дарду хасрат бўлгуси ул,
Сенга бори мазаррат бўлгуси ул.

ҲАЗРАТИ ИСОДАН ИСМИ АЪЗАМ ЎРГАНМОҚЧИ БЎЛГАН КИМСА ХИКОЯТИ

Биров учраб Исога, деди: ҳазрат,
Кел энди, менга исми аъзам ўргат*.

1970

Исо деди: эмассен бунга лойиқ,
Зиён келгай сенга, бас, бошқа гап йўқ.

Вале ўргат, дея ул урди дамлар,
Дамо-дам кистади, ичди қасамлар.

Исо ўргатди, ул ўрганди охир,
Севинчдин кўнгли шамдек ёнди охир.

Чу бир кун ул сафарда от суриб тек,
Биёбондан ўтарди мисли елдек.

Кўриб йўл бўйида кўп устихон ул,
Туриб, ўйларга ботди бир замон ул.

1975

Кўрай деб исми аъзамнинг нишонин,
Ҳамон этмоқчи бўлди имтихонин.

Ўқиб ул исми аъзам истади чун,
Деди: бу устихонлар тез тирилсун.

Шу онда кўзғалиб бор устихон зуд,
Бирикди ҳам уларга кирди жон зуд.

---

* Исми аъзам – Оллоҳнинг энг улуғ номи.

Оёкка турди дарҳол, нарра шерди,
Ёнарди кўзлари, ўт пуркар эрди.

Йикитди шер уни бир ҳамла бирлан,
Белин синдирди сўнг бир панжа бирлан.

1980

Еди шер лаҳзада, бас, олди жонин,
Кейин йўл узра сочди устихонин.

Арслон устихони ётмиш эрди,
Чу нодон устихони қолди энди.

Масихо бўлди бу гапдин хабардор,
Боқиб дўстларга бир зум очди асрор.

Киши нолойиқ эрса, сўрса ҳам кўп,
Раво кўрмайди Ҳақ, унга демас хўп.

Худодин сўрмагил сен неча бўлсин,
Уни сўргилки, ул қадрингча бўлсин.

1985

Агар лойиқ эсанг, шойиста, ҳамто,
Не орзу этмагил, бўлгуси пайдо.

Сенинг коринг агар арзу дуодир,
Унинг кори карам бирлан атодир.

Арога бир сабаб этсанг падидор,
Қабул айлар, агар этса сазавор.

ҲАЗРАТИ ИБРОҲИМ ВА НАМРУД ҲИКОЯТИ

Юз эрмас, урди саккиз юзни Намруд,
Қорайди кори-бори, чулғади дуд.

Агарчи жуссадорди, филтан эрди,
Вале бир пашша унга раҳзан эрди*.

1990

Чу билди, Ҳақни инкор айламишди,
Худо унга ганимни шайламишди.

---

* Раҳзан – йўлтўсар, қароқчи, бу ерда душман маъносида.

Чу Иброҳимга айтди ошкор ул:
Хазинам минг эмас, минг бир ҳазор ул.

Хама тиллову олмосу жавохир,
Сенга бердим, мени бир бор дуо қил.

Ки шояд раҳм этиб ул Ҳақ таоло,
Менга бахш айлагай иймони аъло.

Халил тупрокқа бош қўйди аламноқ,
Хитоб айлаб деди: эй Ҳазрати пок,

1995

Кўнгил қулфини оч бу беҳабарни,
Раво эт раҳматингни, бер гуҳарни.

Буюр, иймонга етсин жони маст ул,
Ўларкан, бўлмасин бир бутпараст ул.

Нидо келди шу онда: эй паямбар,
Уни деб чекма ортиқ ранжу ғамлар.

Бизим иймонимиз эрмас баҳолик,
Эрур бул жавҳари иймон атолик.

Чу биздин амру фармон бўлгусидир,
Насоро ҳам мусулмон бўлгусидир...

2000

Эранлар кўрдилар, Ҳақ ноз этар чун,
Риёзат чекдилар, бас, кун демай, тун.

Гаҳи кўр бўлдилар етганда асрор,
Ҳама саргашта бўлди мисли паргор.

Ҳама ул сўнгги дамдин беҳабардир,
У дамдин билгани хавфу хатардир...

ШАЙХ БОЯЗИД ВА ТАРСО ҲИКОЯТИ

Чу тарсо белида зуннори эрди,
У бир кун Боязид ёнига келди.

Мусулмон бўлди ул тавҳидин сўйлаб,
Ечиб зуннорини, чилпора айлаб.

2005

У иймон келтириб, ечганда зуннор,
Боқиб шайх ул тарафга, йиғлади зор...

Биров сўрдик, шайхим, йиғламоқ не?
Кувонч айёмида дарду фироқ не?

Анга шайх дедиким, йиғлармен андоқ,
Ки етмиш йил кечиб, иш бўлди бундоқ.

У зуннорин ечаркан, кечди бир дам,
Зиёнин манфаатга бурди илдам.

Не бўлгай менга ҳам бойлашса зуннор,
Не қилгум унда деб мен йиғлагум зор.

2010

У зуннорини этди пора-пора,
Бировга бойласа, айтгил, не чора?

Чу зуннор ечмагинг эрмас хато ул,
Нечун, гар бойласанг, бўлмас раво ул?

Неча минглаб юраклар бўлдилар хун,
Ҳақиқатни бу янглиғ англамоқ-чун.

Қадр-қиймат этилса унда гар жон,
Чу бир хайвон каби ўлмасди инсон.

Етиб кўкларга бошинг, анжуман тут,
Кириб тупроққа, бир чоҳни ватан тут.

2015

Уриб, бошингни ёр, чек дод-войинг,
Ҳамондир ибтидою интихойинг.

Неча тубанда бўл ё сарфароз ул,
Хеч эрмиш унга бул, чун бениёз ул...

**КАЪБАТУЛЛОҲ ЭШИГИГА БОШ УРГАН
ДЕВОНА ҲИКОЯТИ**

Чу бир девона Каъба олдида зор,
Тўкиб ёш, тун бўйи дил этди изхор.

Дер эрди: гар эшикни очмасанг, хай,
Урармен ҳалқадек бошимни тинмай.

Уриб бошимни мен ёргаймен охир,
Бу дарддин ўзни қутқаргаймен охир.

2020

Нидо келди йироқдин: эй қаландар,
Кўп эрди Каъба ичра бут, санамлар.

Уларни синдиришди ичкарида,
Бири синса, не бўлгай ташқарида?

Уриб бошингни ёрсанг бунда сен, бас,
Ушалган бир санамсен, бошқа эрмас.

Бу йўлда битта бош кам, ул не эрмиш?
Денгизга томса шабнам, ул не эрмиш?

Эшитди бир эран чун айтди хотиф,
Азал асроридин ул бўлди воқиф.

2025

Ўзин ул ерга отди, йиғлади хун,
Бу ғамдин неча жонлар бўлди дилхун.

Бу йўлда биз каби бечора қайда?
Фиғон этмақдин ўзга чора қайда?

ҲАЗРАТИ АЮБ ҲИКОЯТИ

Нақл бор бўйлаким Аюб қаландар
Мудом эрди балолар ичра музтар.

Кўрарди бўрилардин ранжу ғам ул,
Чекиб қуртларданам дарду алам мўл.

Чу келди Жабраил, дедики, эй пок,
Не бўлгай нола қилсанг сен аламнок?

2030

Агар ҳар лаҳза бир жон берсангам, хай,
Фикр қил, Тангрига андин не келгай?

Умрбод сабру бардош айласанг ҳам,
Яна Ҳақ сабридин сабринг эрур кам.

Буюрмиш сенга бу такдирни паргор*,
Бўлолмас бир киши андин хабардор.

На дил андин хабар топгай, на жонинг,
Хабарсизликда кечгай имтиҳонинг...

ШАЙХ ЮСУФ ҲАМАДОНИЙ ҲИКОЯТИ

Ҳамадоний Юсуф, шамъи дилафрўз**,
Ҳикоят айлабон, андоқ демиш сўз.

2035

Ки, Юсуфга демишлар аҳли ахрор:
Аё, этган Зулайҳони дилафгор,

Нечук шўрлик аёлни хўрладинг сен?
Бу янглиғ хастаю зор айладинг сен?

Чу кўнгли сенда эрмишдир унинг, хай,
Олибсен, қайтариб берсанг, не бўлгай?

Деди Юсуф: бу ишни қилганим йўқ,
У кампир кўнглини мен олганим йўқ.

Кўнгил бергонидин огоҳ эмасмен,
Ва унга ошиқи шайдо эмасмен.

2040

Йирокмен, кўнгли бирла не ишим бор?
Унинг кўнглидин ўзга ташвишим бор.

Йигирма йил кечибдир, ўйлаким, бу,
Тушибмен бир йўла кўнглимдин айру.

Кишиким беқўнгил эрмиш киши ул,
Бировнинг кўнглига қандоқ топар йўл?

Сўроқ бўлди Зулайҳодин-да шул пайт:
Нечук кўнглингни олди? Олганим айт.

Эса кўнглинг ўзингда, этмагил ноз,
Не бўлди бу Юсуфдин сўрганинг боз?

---

* Паргор – сиркул, бу ерда осмон, фалак маъносида.

** Бу ерда «Ҳамадон» ҳам шаҳар номи, ҳам кўп нарсани билувчи маъносида.

2945

Зулайхо ичди чун онт ичра онтким,
Дилимдан воқиф эрмас битга мўйим.

Чу билмасмен, нечук дил ошиқ ўлди?
Кейин кетди қайқа, ғойиб ўлди?

Юсуф айтур эса, унда кўнгил йўқ,
Зулайхо кўксида ҳам бўйла дил йўқ.

На ул иқрор, на бул иқрор эмишдир,
На ул дилбар, на бул дилдор эмишдир.

Билолмам, қайга кетмиш, қай томона,
Нечук тилсим эмиш бу, не баҳона?..

2050

Ажаб чавгонки, ул коптокни ургай,
Уни машрикдан ул мағрибга сургай.

Суриб, боз устига, эй тўп, дегай ул,
Чукурга тушма, йўлда эхтиёт бўл.

Агарда эгри юрсанг йўлда, хайхот,
Куйиб, чоҳ ичра қолгайсен умрбод.

У чавгондирки, тўпни ҳар не этгай,
Гуноҳ ул тўпни саргардонда нетгай?

Агарчи этмадинг андоқ гуноҳ, қул,
Вале бўйнингга тушгайдир гуноҳ ул...

ТАМСИЛ

2055

Деди устоз – азал андоқ камондир,
Ки ҳар дам неча ўқ андин равондир.

Абад мўлжал эрур, йўқ сенга, инсон,
У ён ёхуд бу ён ўтмоққа имкон.

Камончи истабон, ўқ отса ғоят,
Уни мўлжалга урса, бу – иноят.

Агар ўқ эгри кетса, четласа, хай,
Ҳамон бошингга лаънатлар ёғилгай.

Ки бундан ҳам ажиб ҳол бормикин? Йўқ,
Юрак қон бўлди, билмам бундан ортик.

АБУБАКР САФОЛА ҲИКОЯТИ

2060

Демиш андоқ Абубакри Сафола,
Ки, этмишлар мени сувга ҳавола.

Сув ичра бизни бундоқ ғарқ этурлар,
Яна, хай, эҳтиёт қил ўзни, дерлар...

Аё, ёдингда тут дерлар ани сен,
Агар ҳўл бўлсанг, ул тардомани сен*.

Магар сув ичрасен, ҳўл бўлма бир дам,
Писандмас бунда ул шери жаён ҳам.

Эранлар қон ютарлар даҳр аро, бас,
Уларнинг дардини билгайму бир кас?

2065

Агар қалбингга тушса бўйла дард ул,
Жаҳон ботгай эди қонингга буткул...

СУЛТОН МАҲМУД ВА ДЕВОНА ҲИКОЯТИ

Чу Маҳмуд кирди, бир вайрона эрди,
Ва ул вайронада девона эрди.

Наматдин эрди бошида кулоҳи,
Жаҳон бирлан эмасди дарди, охи.

Келиб, дарвеш-ла шоҳ ўлтирди бир дам,
Анинг бошида эрди бир жаҳон ғам.

На султон сори этди бир назар ул,
На бир дам дарду андуҳдин гузар ул.

2070

Деди шоҳ: кўнглинг ичра доғ эмишдир,
На дарду доғ эмиш ул, тоғ эмишдир.

---

* Тардомани – этаги ҳўл.

Деди дарвеш очиб чун пардаи роз,
Ки, эй жойинг хамиша пардаи ноз.

Агар бир кеча кийсайдинг кулоҳим,
Билардинг не эмишдир дарду охим.

Ишинг тахт узра бундок подшолик,
Магар билгаймидинг дарди жудолик?

Асал бирлан ётар мум бирлашиб, бас,
На оташ, на ёнишдин воқиф эрмас.

2075

Ва лекин шам ясаб, ёндирсалар ул,
Мунаввар айлагай атрофни буткул.

Кийиб оташ кулоҳ, кўз ёши қилгай,
Не келмиш бошига ул шунда билгай.

Аё, сен ҳам эмассен ўздин огоҳ,
Олурлар бир куни ёқангдин, илло.

Билурсен унда шу жону танингни,
Тирик ҳолингда мурда эрканингни...

КЕСИЛГАН ДАРАХТ ҲИКОЯТИ

Яшил япроқли шохни кесдилар то,
Биров дард аҳли эрди, ўтди ногоҳ.

2080

Дедиким, ҳай, кесилган бир бутуқ бу,
Кесилди у, дарахтдин тушди айру.

Ётаркан йўл уза, тоза ва тардир*,
Ўзининг ҳолидин лек бахабардир.

У билмас етмиш унга мунча озор,
Бўлур бир ҳафтадин сўнгра хабардор...

Хабарсизсен асл ҳолингдин, эй кул,
Вале оғзингга келса жон куши ул,

---

* Тоза ва тар – ям-яшил, тароватли.

Биларсен куш надир, дони не эрмиш,
Ўшал дон остида доми не эрмиш.

2085

Чу Одам жон кушига берди дона,
Қувилди сўнг бихиштдин жовидона.

Вале одам агар буғдой емасди,
Фақат одамни ерди, бошқамасди.

Чу сендин куш ва ҳайвонлар қочурлар,
Егай ул бизни деб жонлар қочурлар..

ҲАСАН БАСРИЙ ВА РОБИА ҲИКОЯТИ

Ҳасан чикди шаҳардин, йўлга тушди,
Юриб, бир дашту сахрога етишди.

Кўринди даштаро Робиа шул дам,
Эди олдида қушлар, охулар жам.

2090

Ҳасанни жониворлар кўрдилар, бас,
Чўчиб, ҳар ён қочишга этдилар қасд.

Кўриб бу ҳолни Басрий бўлди хайрон,
Ёниб рашку аламлар ичра бир он,

Дедиким, хай, улар қочмайди сендин,
Қочурлар не сабаб ҳар ёна мендин?

Не еб эрдинг? Ҳасан деди: пиёздоғ,
Пиёз эрди ва жиндак чарвидин ёғ.

Бисотда бор эди бир бош пиёзим,
Ва озрок чарвиёгим, чорасозим.

2095

Пиёзим бирла ёғни айладим ўнг,
Қовурдим-да, тановул айладим сўнг...

Эшитди Робиа, чун англади роз,
Хитоб айлаб Ҳасанга, чекди овоз:

Уларнинг ёғини ерсан, аён бу,
Қочарлар баски сендан, қочмасинму?

Чумолидек таомни оз есанг гар,
Сени қабрингда қуртлар оз егайлар.

Агар бир кунда бир хурмо есанг, бас,
Ўшал қабринг сенинг қуртхона бўлмас.

2100 Танинг қуртларга андоққим емишдир,
Уларга битта хурмо бас эмишдир.

Егайсен ҳар куни чун ошу нонсен,
Емакка ошу нонни паҳлавонсен.

Кунинг мабраздаю матбахда доим,
Дилинг ҳам икки шу дўзахда доим .

Ки дўзахдин чикиб, дўзах борурсен,
Чу мабраздин чикиб, матбах борурсен.

Емак, ичмакдин ўзга бир ишинг йўқ,
Бу савдодин бўлак бир ташвишинг йўқ.

2105 Сенга жонингни эт дерлар таҳорат,
Сен эрсанг танни этгайсен иморат.

Деса, ботинни ҳурмат қил ҳамиша,
Сенга зохирга хизмат бўлди пеша.

Ўзингни ўтга ур, сабру субут қил,
Единг бир лукма, бас, ўлтир, сукут қил...

ҲАЗРАТИ МУСО ҲИКОЯТИ

Мусога деди Ҳак: эй марди асрор,
Агар танҳо эсанг, дилга назар сол.

Агар халқ бирла бўлсанг, меҳрибон бўл,
Тилингга берма эрк, ширин забон бўл.

2110 Юраркан, бош эгиб юр йўлда ҳар дам,
Оёғинг остига боққил дамо-дам.

---

* Мабраз – хожатхона. Матбах – ошхона.

Сенга халқ ўнта суфра ёзсалар, хай,
Сабр қил, иштаҳангни этма карнай...

Сен эрсанг нафсга банд айлаб дилингни,
Таом деб бойламишсен шу белингни.

Гўдак дунёга келганда келур қут,
Аноси кўксида пайдо бўлур сут.

Азалдин унга бу тақдир этилмиш,
Анонинг кўкси андин сутга тўлмиш.

2115

Сенинг ризқингни сенга бойламиш Ҳақ,
Не боис баҳсу жанжал айламиш халқ?

Кел, эй савдойи, бу савдони тутма,
Қуруқ савдо эрур бу, баҳра қутма.

Агар оқил эсанг, савдони қўйгил,
Бугунни ўйла сен, эртони қўйгил...

ИНДАМАС БИР ЖИННИ ҲИКОЯТИ

Эди Бағдодда жинни, индамасди,
Бировга сўз демасди, тингламасди.

Дедилар унга: эй мажнуни ожиз,
Нега лаб очмагайсен сўзга ҳаргиз?

2120

Деди ул: кимга этгаймен хитобим?
Сўз айтиб, кимдин олгаймен жавобим?

Дедилар: халқ жавобинг айламасму?
Уларнинг барчаси инсон эмасму?

Дедиким, йўк, улар инсон эмаслар,
Ўшал инсон бўлурким, ул муқаррар

Бошида эрта-кеч қайғуси бўлмас,
Дилида беҳуда орзуси бўлмас.

Ва ҳаргиз келмагандин сўз демас ул,
Кечиб, кетгани ўйлаб, ғам емас ул.

2125

Фақирлик, рўзгор қайғуси ҳам йўқ,
Дилида битта ғамдин ўзга ғам йўқ.

Ҳар икки олам ичра битта ғамдир,
Ушандин ўзгаси бори адамдир.

Бугун гар эртани ўйлаб, адосен,
Бугунги нақди умрингдин жудосен.

Ема ғам, бу жаҳон беғамгусордир,
Есанг ғам, даҳр аро ғамлар ҳазордир.

Чу нохушликда хуш бўлмоқ камолдир,
Кўнгил хушликни топмоқ кўп маҳолдир.

2130

Ғурур тўфони ҳокимдир бу жойда,
Кўнгилни хушламоқ имкони қайда?

Бўлурму, ўйла, бундан баттари ҳеч,
Ғам узра ғам ёғилгай эртаю кеч.

Севинчинг қайғу, ғамдир, не тиларсен?
Вужудинг гар адамдир, не тиларсен?

Севинчинг Раббанодин, бошқаданмас,
Йўқ эрса, кўргил андин, бошқаданмас.

Севинчинг йўлласа гар бир замон ул,
Севинчларга тўлур буткул жаҳон ул.

2135

Унинг номи-ла кечса бир замонинг,
Ҳама номлар бўлур вирди забонинг...

МАЖНУНДАН ЛАЙЛИНИ СЎРАШГАНИ

Биров, Қайс, деди, дил майлини айтгил,
Не эрмиш, бизга ул Лайлини айтгил.

Йиқилди ерга Мажнун ул нигунсор,
Деди: айтгил унинг исмини такрор.

Чу айтдинг, бошқа сўзга борми ҳожат,
Магар Лайли дединг, бас, шу кифоят.

Сочарсен неча бир сўз гавҳарин, бас,
Вале ул Лайли деб айтганча бўлмас.

2140

Чу Лайли номини боз сўйлагайсен,
Жаҳонда бир жаҳон роз сўйлагайсен.

Чу ҳар дам айтгали қодир бўлай мен,
Ки бир дам айтмасам, кофир бўлай мен...

Бировким Лайли исмин айтар эрди,
Чу Мажнун эс-хушига қайтар эрди.

Агар бошқа исмни этсалар ёд,
Бўлиб девона ул, айларди фарёд...

Аё, сен охиратни ўйласанг гар,
Уни ёд айлагайдирсен муқаррар.

2145

Уни ёд айласанг ҳар лаҳза, эй қул,
Ўзингни ҳар нафас ёд этганинг ул...

МУАЗЗИН ВА ДЕВОНА ҲИКОЯТИ

Муаззин эрди шаҳри Исфаҳонда,
Анингдек хушовоз йўқди жаҳонда.

Шаҳарда бир улуғвор гумбаз эрди,
Магар кўк гумбазига пайваст эрди.

Ўшал гумбаз уза марди сарафроз,
Намози фарзга чорлаб, чекди овоз.

Эди девона чун йўлда шу асно,
Ки сўрди биттаси: эй марди огоҳ.

2150

Не дейди гумбаз узра ул муаззин?
Жавоб берди анга мажнунни муҳсин:

Унинг ёнғоғи бормиш хийла серпўст,
Сочар шу лаҳза гумбаз узра, эй дўст.

Агар ул сидқидилдан чекмаса сас,
Унинг қичқиргани ёнғоғу гумбаз...

Сенам гафлат аро ёнгок эурсен,
Худонинг бирма-бир номин санарсен.

Улардин сенда лек қилча асар йўқ,
Чу юздан бирча бўлсин бир хабар йўқ.

2155

Санарсен бўйлаким, андин не мақсуд?
Сенга не эрмиш ул обиду маъбуд?

Санок этмай сенга бахш этди неъмат,
Саноғинг қўй-да, сен ҳам айла хизмат.

Яширди исмини ул Ҳаққи раҳмон,
Уни ёд айламакка борми имкон?

Уролмассен магар Ҳақ номидин дам,
Дам урма бошқаларнинг номидин ҳам...

ШАЙХ АБУСАИД МИҲНА ХИКОЯТИ

У шайхи Миҳнадин келмишди бу сўз,
Ки, бордим кўргали пирымни бир кез.

2160

Сукутга толмиш эрди пир бағоят,
Сукути эрди баҳри бениҳоят.

Дедимки, менга сўз сўйланг, аё пир,
Чу бўлсин дилга қувват, жонга таъсир.

Эгиб бош бир замон ҳол ичра дилсўз,
Деди пир менга: эй сўргувчи бир сўз!

Не бордир Ҳақдин ўзга, ўйласам мен?
Не ёрдир андин ўзга, сўйласам мен?

Вале ҳар нарсаким Ҳаққулякин ул,
Дейилмас, бу сукутнинг боиси шул.

2165

Дейилмас эрса, этмак ёд нечундир?
Топилмас эрса, бу фарёд нечундир?

Сифоти ҳар забон изҳори эрмас,
Сукути ҳар кишининг кори эрмас.

Ажаб бир ишки, бундоқ йўл ародир,
Ки ул маъшук бағоят дилрабодир.

Бўлур ошиқ хамиша ҳамдами ёр,
Гаҳи йўқ айлагай ошиқ, гаҳи бор.

Севишганлар аро бир ўзга ҳолдир,
Уни шарҳ айламак бизга маҳолдир.

2170

Фасиҳ эрсанг-да, лолсен бунда ҳар гал,
Дурустдир шарҳи ҳолинг сўйласанг гар.

Гўзаллик ичра маъшук ончунондир,
Ки хуршиди замину осмондир.

Чу маъшук ҳусн аро тенгсиз эрур, тоқ,
Билошак ошиқ унга зору мушток.

Чу маъшук айласа нозу карашма.
Бўлур ушшоқ ёши чашма-чашма.

Мудом дилбастадир маъшукқа ошиқ,
Фақат ошиқ билур ул қадри маъшук.

2175

Жамоли ончунондир рўзи бозор,
Чу ушшоқ шавқидин бўлгай падидор.

Агарчи жазб этар ошиқни маъшук,
Ўзини унга лойиқ кўрмас ошиқ.

Эса маъшук фалакда эртаю кеч,
Уни дер, ўзгани ошиқ демас ҳеч.

Чу маъшук айлагай ошиқни пайдо,
Анингсиз бўлмагай ошиқ ҳувайдо.

Агар ошиқ йўқолса шу макондин,
Сурилса бир йўла икки жаҳондин.

2180

Магар бор бўлсину йўқ бўлсин ул, хай,
Дили маъшук унинг илкида бўлгай...

СУЛТОН МАҲМУД ВА АЁЗ ҲИКОЯТИ

Сахаргоҳ эрди, ул Маҳмуди одил
Аёзга дедиким, эй тоза кўнгил,

Бугун кўнглимда ов майли паёпай,
Чу сен ҳам бирга бўлсанг, яхши бўлғай.

Аёз дедики, бордир бир шикорим,
Бўлакка йўқдир ортиқ ихтиёрим.

Деди Маҳмуд: нечук ов айладинг сен?
Нечун отдинг-да, тутдинг, бойладинг сен?

2185

Аёз дедики, эй шоҳи баландим,
Ани тутмоққа қўл келди камандим.

Деди Маҳмуд: не эрмиш ул шикоринг?
Аёз дедики, шоҳим шахриёрим,

Деди Маҳмуд: камандинг не эмиш ул?
Аёз ёзди ҳамоно сочи сунбул.

Деди: сочимни арқон айладим мен,
Шаҳи оламни унга бойладим мен...

Асар этди баче Маҳмудга бул сўз,
У эгди бошини, чун бўлди дилсўз.

2190

Бу сўздин гоҳ илондек тўлғаниб ул,
Ўзига гоҳ чаёндек ниш уриб ул.

Буюрди: бас, Аёзни бойлангиз деб,
Уни бошдин-оёқ банд айлангиз деб...

Кейин кўрди Аёзким эрди боғлик,
Анга кўз тикди Маҳмуд, кўнгли доғлик.

Дедиким, эй Аёз, бизга баён қил,
Камандга банди бўлган ким эмиш ул?

Аёз лаб очди сўзга, деди: эй шоҳ,
Мени от, майли, бўлсин масканим чоҳ,

2195

**Тўкиб қонимни, қуйдир жони зорим,
Ўзингсен овлаган овим, шикорим.**

**Деди шоҳ: бандисен, дам урмоғинг не?
Мени ову шикор деб турмоғинг не?**

**Аёз дедики, тан – фаръ, дил – асилдир,
Дилингни мен олибмен, ул асирдир.**

**Таним гар бир нафас домингга тушмиш,
Дилинг то сўнг нафас домимга тушмиш.**

**Кесиб, сочимни ёксанг ҳам, равондир,
Дилингни олмоғинг лекин гумондир.**

2200

**Яқин билким, шу зулфим зоғи ҳар кун,
Сенинг ошуфта кўнглингдин ичар хун.**

**Агар кўйингда шул бечора ўлгай,
Унинг тупроғи ҳам хунхора бўлгай.**

**Агар маъдум ва ё мавжуд эрурмен,
Вале хунхорайи Маҳмуд эрурмен.**

**Чу кўнглинг эрмиш андоқким шикорим,
Шикордир чун менинг ҳам жумла борим.**

**Агарчи сенда бул кўрку камолдир,
Дилингни олмоғинг мендин маҳолдир.**

2205

**Мени ўлдирсанг охир чор-ночор,
Ўзингни ғам аро ўлдирмоғинг бор.**

**Агарчи бору йўқмен йўл аромен,
Ўзим дилбар, ўзим сарвар ва шохмен.**

**Магар шоҳу гадомен, ҳамдамингмен,
Не бўлсам, бўлмасам, шохим, сенингмен...**

САККИЗИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

**Ўғил сўрди: не эрмиш сеҳру жоду,
Этолмасмен кўнглини андин айру.**

Не боисдин менга махбуб эмиш ул?
Не боисдин сенга маъюб эмиш ул?

2210

Баён қил, сирридин огоҳ этгил,
Кейин сирдошим эт, ҳамроҳ этгил...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси очди ганжи ҳикматин боз,
Деди ўғлига ул: эй ташнайи роз...

ОДАМ АТО, МОМО ҲАВВО ВА ИБЛИСНИНГ БОЛАСИ ҲАҚИДА РИВОЯТ

Ҳакими Термизий айлаб хикоят,
Демиш Одам ва Ҳавводин ривоят.

Ки тавба айлабон, бирлашдилар сўнг,
Кўйиб жаннатни, ерга тушдилар сўнг.

Чу Одам йўқ эди ул жойда бир кез,
Шошиб, Ҳавво қошига келди Иблис.

2215

Уни Ханнос деган бир ўғли борди,
Уни топширдию кўздин йўқолди.

Келиб Одам, чу иблисбаччани ул,
Кўриб, қахру ғазабга минди буткул.

Деди: кам эрдими ул кирдикори?
Учибсен ҳийлаву макрига бори...

У иблисбаччани қонларга қотди,
Танини бурдалаб, ҳар ёнга отди.

Яна Одам кетиб, бас, келди Иблис,
Чақирди ўғлини айлаб у таблис.

2220

Кўринди ўғли, ул чилпора эрди,
Йиғиб Иблис уни, жой-жойга терди.

Чу Иблис бўлди ғойиб, қайтди Одам,
У иблисбаччага кўз солди бир дам.

Боқиб Ҳаввога сўнг қичқирди: хотин,
Яна ўтларга ёқмоқми муродинг?

Бу гал у бошқача тутди удумни,
Оловга ташлади зурёди шумни.

Совурди кулларин, ордона этди,
Ўзи фарёд солиб, бир ёққа кетди.

2225

Тағин ул жойда hozир бўлди Иблис,
Чақирди ўғлини, кел, деб қаро юз.

Йиғилди куллари, андин шу асно
Яна зурёди малъун бўлди пайдо.

Яна этди уни Ҳаввога тортиқ,
Дедиким, асра, берма елга ортиқ.

Қараб тур, қайтаман бир-икки кунда,
Ўзим бирлан олиб кетгаймен унда...

Деди чун бўлди ғойиб, келди Одам,
Яна Ханнос туфайли чекди ул ғам.

2230

Яна Ҳаввони жеркиб, этди койиш,
Деди: деви лаин ақлингни олмиш.

Чу билмасмиз, ўшал шайтони ёғу
Не шумлик айлагай, бизга қоронғу...

Яна ўлдирди иблисбаччани ул,
Пиширди ўт қалаб, ўтда ани ул.

Еди Ҳавво ила, нонушта этди,
Кейин бир иш била бир ёққа кетди.

Етишди шунда шайтони лаин боз,
Аё Ханнос, дея ул чекди овоз.

2235

Жавоб берди бола: мен бундадирмен,
Ки Ҳавво онанинг қорнидадирмен...

Овози етди Ханноснинг ланнга,
Деди: мақсад муяссар бўлди менга.

Қувонмайму, этардим ҳар нафас шу
Башар ботинига кирмоқни орзу.

Ки Одам ичига мен кирсам эрдим,
Бўлурди одамийлар мустамандим .

Гаҳи, чун ўлтираркан унда Ханнос,
Солармен сийналарга қутку, васвос.

2240

Гаҳи танларда шахват қўзғатармен,
Томирларда гаҳи қондек оқармен.

Гаҳи талқин этармен тоати хос,
Риё келгайдир андин, йўқки ихлос.

Сеҳрбозлик қилиб чун ўнгу сўлдин,
Суармен одамийни тўғри йўлдин...

У шайтон сенда ҳам рахтини қурмиш,
У бир султон бўлиб, тахтини қурмиш.

Сени этмиш сеҳрбозликка шайдо,
Ҳавасни айламиш кўнглингда пайдо.

2245

Агар шайтон чу шайтон бўлмас эрди,
Ҳама мардумга султон бўлмас эрди

Башарни бир-бирига қайрамиш ул,
Солиб андуҳга, сарсон айламиш ул.

Неча дилларни ул уйқуга солмиш,
Неча сувларни ул тупроққа қормиш.

Сенга ҳам айламиш ул бўйлаким қор,
У боис кўзларингда ашки хунбор.

Агар бир дона донга боқмас эрди,
Буванг ҳам неча юз йил йиғламасди.

---

* Мустаманд – мухтож.

2250

Қара, Иблиси ғаддор кўксида рашк,
Дамо-дам йиғлагай кўздин тўкиб ашк...

ИБЛИС НЕГА ЙИҒЛАЙДИ?

Биров нақл айлабон, кўрдим, деди у,
Оқарди даштаро икки арик сув...

Қизиқдим, не сабаб қоп-қора сув деб,
Қидирдим, изладим, қайдин келур деб.

Юриб, сув бошида бир тошни кўрдим
Ва унда Иблиси авбошни кўрдим.

Ётарди ерда ул, фарёд чекарди,
Кўзидин сел каби ёшин тўкарди.

2255

Кўзидин ёш тўқаркан, сўйлар эрди,
Шу сўзни баски такрор айлар эрди:

Бу ишга боис эрмас мохитоб ул,
Сабабки, толеим асли қародур.

Итоат этмагимни истамай чун
Гуноҳни ортдилар бошимга ул кун.

Бировнинг бошига бу тушган эрмас,
Бу янглиғ ишни ҳеч кўрганми бир қас?

ҚЎЛИ КЕСИЛГАН ЎҒРИ ХИКОЯТИ

Бир ўғри қўлини кесганда алҳол,
Кесик қўлни олиб ул қочди дарҳол.

2260

Дедилар: бизга айтгил, эй балопўш,
Кесилган қўл сенга не ҳожат эрмиш?

Деди ул: дўсти хосим исмини мен
Шу қўлга сидқ ила нақш айлаганмен.

Тирикмен, менга шул басдир, тамомдир,
Тириклик менга ул номсиз ҳаромдир.

Кесикдир гар қўлим, андин камим бор,
Ки унда дўст номи, не ғамим бор...

Чу Иблис сирни кўп билгучи эрди,
Магар бош эгмади, боис шу эрди.

2265

Яширди сирни ул, савдога тушди,
Ки сажда этмайин, даъвога тушди.

Дедиким, ул эшик, ул остон ҳам
Менга не, кўрмасин халқи жаҳон ҳам.

Ва ул нурким, таратгай пардаи из*,
Дедиким, тушмасин кўзларга ҳаргиз...

ОЙНИНГ ҚУЁШГА ҲАСАД ЭТГАНИ

Чу Ойдан сўрдилар: эй моҳитоб, хўш,
Не эрмиш сенга шу олам аро хуш?

Дедиким, ул қуёш, келганда кундуз,
Булут остида қолса, очмаса юз.

2270

Тилармен, тушмасин кўзларга бир дам,
Ўзимдан ҳам уни мен қизғанармен...

ИБЛИСДАН САВОЛ СЎРАШГАНИ

Биров сўрдики, айт, эй Иблиси шум,
Сенинг маълунлигинг, оламга маълум.

Нечун лаънатга бўлдинг чун нишон сен?
Нечун ганжи дилинг этдинг ниҳон сен?

Деди: лаънат чу ўк мўлжалга учгай,
Вале аввал назар мўлжалга тушгай.

Назар ташлайди шоҳ аввал нишонга,
Кейин ўкни учиргай ул томонга.

2275

Не ўк эрмишки ул, бўлдинг хабардор,
Ўшал аввал назарга сен назар сол...

---

* Пардаи из – иззат пардаси, Оллоҳнинг даргоҳи.

**СУЛТОН МАҲМУД, МЕНДАН БИР НИМА
СЎРАНГЛАР, ДЕГАНИ**

Улуғларким, бaсе аёни аъзам,
Эдилар барча султон олдида жам.

Шаҳи олам уларга бокди-да, сўнг
Дедиким, ҳар киши бир нарса сўрсин.

Чу шаҳру молу мулку мансабу жоҳ
Дамо-дам сўрдилар, маъкул, деди шоҳ.

Аёзга етди навбат, дедилар: хай,
Кўрайлик, нодири даврон не сўргай?

2280

Аёз дедики, бир нарса тилармен,
Ки андин ўзгасин мен не қилармен?

Тилармен ҳар нафас мен, ҳар замона,
Ки шоҳим ўқига бўлсам нишона.

Шу орзуйим муяссар этса султон,
Дилимда қолмас эрди зарра армон..

Дедилар: эс-ҳушинг тортмиш қоронғу,
Ки, эй ақлу хираддин бўлган айру.

Адо бўлсан-қу буткул, хой, ишон сен,
Ки шоҳ ўқига бўлсанг гар нишон сен.

2285

Танингни ўққа тутсанг, не бўлурсен?
Учарсен ўққа, тил тортмай, ўлурсен...

Аёз лаб очди сўзга, дедиким, сиз
Бу ишнинг сирридин огоҳ эмассиз.

Азизмен гар жаҳон аҳлига буткул,
Вале шоҳга нишон эрсам, бўлак ул.

Ки шоҳ аввал назар ташлар нишонга,
Кейин амр айлағай тири қамонга.

Назарким, эрса чун дардим давоси,
Писандми менга ул ўқнинг яроси?

2290

Кўрарсиз унда сиз захму зарарни,
Мен эрсам унда кўргаймен назарни.

Нечук мен ул назар етганда кўздин,
Кечармен бир яро етганда ўздин?

ҲАЗРАТИ ШИБЛИЙ ҲИКОЯТИ

Чу Шиблий шўру савдоси ошаркан,
Тутиб, кўлу оёгин этдилар банд.

Баногоҳ неча кимса келдилар лек,
Тикиб кўз, турдилар йўл устида тек.

Уларга боқди-да, Шиблий сухансоз
Деди: кимсиз, баён айланг, очинг роз.

2295

Дедилар: сенга дўстдирмиз, биродар,
Ки бундан ўзга сўз йўк, сўйласак гар.

Эшитди сўзни Шиблий, боқди хайрон,
Уларга кетма-кет тош отди шул он.

Ки ул дўсту ёронлар қочдилар зуд,
Чўчиб тош захмидин, тарқалдилар зуд.

Очиб лаб сўзга ул Шиблий шу асно,
Деди: эй сиз хама каззобу гумроҳ,

Ки дўстман деб урарсиз лофу қоф чун,
Вале алдоқчидирсиз, нокасу дун.

2300

Қочарсиз деб яро солгай у бизга,
Яроси юз даво эрмасми сизга?

Ярони кўрди, қочмай турди иблис,
Уни юз бир давога бурди иблис.

Агар Ҳақдин яро жонингга келмиш,
Бу ишни айламиш ул, яхши қилмиш.

Яродин зарра ишк эрса падидор,
Бўлурсен унга жон бирлан харидор.

Яросин ўйлама чун ройгон ул,
Ки минг йил тоатинг унга баходир.

2305

Азозил неча минг йил тоат этди,
Даме лаънатга ул харж бўлди, кетди.

Азизим, қиссайи Иблисни тингла,
Қўй энди бир нафас талбисни, тингла.

Агарда бўйла мардлик келса сендин,
Жахон хар дам тирилгай эрди андин.

Агар қувғинда ул юргай ҳамиша,
Вале шоҳ олдида тургай ҳамиша.

Нечун лаънат ўқирсен унга хар дам,
Бориб, андин мусулмонликни ўрган...

ҲАЗРАТИ МУСО ВА ИБЛИС ҲИКОЯТИ

2310

Мусо Тур тоғига йўл олди бир тун,
Кўринди йўл уза Шайтони малъун.

Мусо дедики, эй малъуни олам,
Нега бош эгмадинг Одамга ул дам?

Лаин дедики, эй мақбули Ҳазрат,
Қувилдим, ҳеч сабабсиз келди лаънат.

Чу бош эгмоққа эрк бўлсайди менда,
Калимуллоҳ бўлардим балки унда.

Не бўлмиш унда, Ҳақнинг хоҳиши ул,
Нечун ёлғон дегаймен, рост сўзим шул...

2315

Мусо сўрди: юриб чун эртаю кеч
Худовандингни ёд этгаймусен ҳеч?

Лаин дедики, мендек меҳрибоне
Фаромуш айлагайму бир замоне?

Агарчи менга канча кахри бордир,
Менинг қалбимда шунча меҳри бордир...

Ўшал шайтонки даргоҳдин қувилмиш,
Вале Ҳақ олдида ул хозир эрмиш.

Агар кўнглини лаънат айлади хун,
Вале садвойи ишки бўлди афзун.

2320

Бу йўлда бўйлаким бор эрса ағёр,
Сенинг Ҳақ ишқида не ҳимматинг бор?

Сеҳрбозликни, бас, билмоқчисен, бил,
Бориб, лаънатни хушла, йўкса қўйгил.

Назар сол, сарнигун Ҳорут ва Морут
Ҳамон чоҳ ичрадир чанқоғу бекут.

Ётарлар бўйлаким чоҳ ичра маҳбус,
Тириклик захмидин дилпора, маъюс.

Улар ҳар иккиси эрди ягона
Сеҳр бобида устоди замона.

2325

Уларким этмади чун ўзни озод,
Бўлурму бу илмдин бир кўнгил шод?

Олурсен гар жаҳонни сеҳр ила, ҳай,
Наҳангдек бир асо келгай-да, ютгай.

Асоким ямламиш кўп нарсаларни,
Чу ҳар не бесамар, ютгай уларни.

Сенинг зехнингни шайтон чулғамиш, бас,
Ҳавас бирлан дилингни айламиш маст.

Агар шайтонинг ул бўлса мусулмон,
Бўлур сеҳринг фикху куфринг иймон.

2330

Бўлардинг аҳли хулди жовидона,
Чу шайтон сажда этгай бебаҳона.

Баён этдим сенга сеҳри ҳалолинг,
Ки андин сенга келгайдир камолинг.

Уни этмоққа қодирсен, ҳамон эт,
Этаркан, ўзгача этма, чунон эт...

ТЎҚҚИЗИНЧИ МАҚОЛА УЧИНЧИ ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Учинчи ўғли келди, ул камолин
Аён айлаб, деди чун шарҳи ҳолин.

Ки жом эрмиш, ажаб гетинамолик,
Уни дерман, керакмас подшолик.

2335

Эшитдим, даҳр аро жоми чунон ул,
Ки ҳар не истасанг, этгай аён ул.

Агар бор эрса бир сирри ниҳоний,
Кўрингаймиш унинг бори нишони.

Ажаб ойина эрмиш бўйла зебо,
Ки ҳар дам нақши офоқ унда пайдо.

Агар илкимга тушса бўйла жом, бас,
Кўзим ўнгида бўлгай осмон паст.

Бўлиб сирри ҳама олам аёним,
Кўнгилда қолмас эрди ҳеч гумоним.

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

2340

Атоси деди: жоҳинг сенга ғолиб*,
У боисдин эурсен жомга толиб.

Жаҳонда воқифинг бўлгач ҳама роз,
Бўлурсен жумла оламга сарафроз.

Мақоминг кўк уза, арзанда бўлгай,
Ҳама халқи замон тубанда бўлгай.

Мақоминг-ла бўлиб ҳар лаҳза мағрур,
Қолурсен бир умр худбин, такаббур.

---

* Жоҳ – маком, мансаб, мартаба.

Агар олдингда эрса жоми Жамшид,
Кузатсанг зарра-зарра мисли хуршид.

2345

Ки бор мулки жахон қошингга келса,
Не бўлгай гар ўлим бошингга келса?

Не бўлгай ҳосилинг, илкингда ул жом,
Ўлим бирлан умр топса саранжом?

Жаҳонда жоми Жам деб чоҳга тушма,
Ҳазир бўл ҳар нафас, йўлдин адашма...

СУЛТОН МАҲМУД ИЛА КАМПИР ХИКОЯТИ

Ўшал султони дин Маҳмуд суриб от,
Сипоҳ бирлан борарди йўл босиб бот.

Кўринди йўлда ногоҳ кекса бир тул,
Асога бойламишди номасин ул.

2350

Ва золимларни қарғаб, дод чекарди,
Адолат борми, деб фарёд чекарди.

Чу шоҳ кўрди уни, турмасдан ўтди,
Анга бир эътибор бермасдан ўтди.

Шу оқшом ётди Маҳмуд, кўрди бир туш,
У бир чоҳ ичра, гирдоб ичра эрмиш.

Кўринди кекса кампир, бенаво тул,
Узатди шоҳга шу лаҳза асо ул.

Деди: тургил, асоим тутгил, эй шоҳ,
Ва унга тирмашиб тарк айла бул чоҳ...

2355

Ҳамона ул асони тутди султон,
Ўшал чоҳи балодин чикди осон.

Ўтирди тахтига шоҳ эртаси кун,
Кеча кўрган тушидин эрди дилхун.

Ўшал кампир кўринди қарши ёқдин,
Нажот истаб келарди ул йироқдин.

Асо эрди қўлида, қомати хам,
Юзи сўлғин, йиғидин кўзлари нам.

Кўриб шўрликни султон турди дарҳол,
Чақирди, ёнига ўтқизди алҳол.

2360

Деди аёнга: кампир бўлмасайди,
Ажал тимсоҳи жонимни ютарди.

Асосига ёпишдим ногаҳондин,
Қутилдим бир йўла гирдобу чоҳдин.

Чу сиз ҳам орзу айлаб беҳазонлик,
Худодин сўрсангиз бахту омонлик.

Тутингиз шу асони қўлда маҳкам,
Мададкор шу асодир сизга ҳар дам...

Ҳама аёёну аркон ёприлиб, бас,
Асога этдилар қўлларни пайваст.

2365

Асони тутгали гуррос ва гуррос
Халойиқ ҳар тарафдин келдилар боз.

Чу кампир ўлтириб тахтда шу они,
Тутиб илкида маҳкам ул асони.

Чўзиб ҳар кимсага пешкаш этарди,
Тавоф бозорини оташ этарди.

Асодин айлабон белги қавий ул,
Фараз этким, асови мусавий ул.

Шаҳаншоҳ деди: эй иззатга лойиқ,
Толиқдинг, лек ҳали кўпдир халойиқ.

2370

Бу ҳолу бу асо бирлан нечук сен
Чўзиб қўл, барчани қутқаргучисен?

Асойингга ёпишмиш мунчаким қўл,
Кўтармоқ бўйла юкни сенга мушкул...

Деди кампир: аё шоҳи жаҳони,
Кишиким чоҳдин олмиш подшони,

Берар ул бошқаларга ҳам халосин,
Сенга бу гапни айтмоқлик не лозим?

Кишиким, чоҳдин олмиш эрди филни,
Неча бир пашшага ожиз қолурми?

2375

Нечун сен бўйлаким мағрур эурсен?
Неча мажҳул ила масрур эурсен?

Чиқар ҳар лаҳза бир дундан фиғонинг,
Келур ҳар лаҳза бир шумдан зиёнинг

Алифу лом эрур бошингда дастор,
Ажабмас, бойласанг белингга зуннор.

Бошим осмонда деб сен айлама ғаш,
Кесар бошингни ул микрози оташ...

БАҲЛУЛ ҲИКОЯТИ

Чу Баҳлул кўлида бир калтак эрди,
Қабрлар устига калтак урарди.

2380

Дедилар унга: эйким масту ошуб,
Қабрларга нечун урмоқдасен чўб?

Дедиким, бу қавмлар кетдилар, бас,
Роса ёлғонни сўйлаб, ўтдилар, бас.

Бу дерди: бул сарою манзаримдир,
У дерди: молу мулким бул, заримдир.

Бу дерди: дону хирман менга молик,
У дерди: боғу гулшан менга молик.

Худо дедики, бу даъво равомас,
Менинг меросим ул, сизга сазомас.

2385

Манимдир, дедилар ул жумла яккаш,
Ва лекин бўлдилар тупрокқа уйқаш.

Урармен бўйлаким мен тарк этиб хоб,
Уларнинг барчаси алдоқчи, каззоб.

Бари йўк бўлгуси, бўлгуси нобуд,
Не боисдин алардин кутдилар суд?*

Нечун бойликни хирмон айлагай ул,
Ки охирда пушаймон айлагай ул?

Нечун дунёга кўнгил бойладинг чун,
Ки дунё ғишт урар қабрингга бир кун?

2390

Бу дунё икки эшикли работдир,
Ароси икки эшикнинг – сиротдир.

Қадамни қуймасанг бу йўлда хушёр,
Йиқилгайсен жаҳаннамга нигунсор.

Чу ерга соя тушса, шул аро ул
Этар чун ойни ҳам хатто қаро ул.

Агарчи ой таратгай ерга ёғду,
Вале ер ўнгида ул бир қаро сув.

Чу ер ойники бундоқ сийлагайдир,
Кўмилганларни нелар айлагайдир?

2395

У ойниким қаро этмакни билгай,
Сени ҳам чун адо этмакни билгай.

Адо этгайки чун, поёни бўлмас,
Ўзингни ўнгламоқ имкони бўлмас.

Бу ғамлар, бу қабоҳатлар ўзингдин,
Бошингга келган офатлар ўзингдин.

Бу офатларки, сенга ваҳми жондир,
Ўзингдин келди барча, бу аёндир...

---

* Суд – фойда.

МУНАЖЖИМ ПОДШО ҲИКОЯТИ

Мунажжимликда подшо эрди устун,
Аниқ билди: фалон соат, фалон кун

240

Бало келгай анга кўкдин, куёшдин,
Шунинг-чун ўзига уй қурди тошдин.

Қуриб мрамар иморат, сокчи қўйди,
Ўраб атрофини, пойлоқчи қўйди.

Ва лекин бор эди уй ичра равзан*,
Чу андин нур тушиб, уй эрди равшан.

Ўшал равзанни ҳам тўсди, бекитди,
Ўзини хона ичра маҳбус этди.

Бирор йўл қолмади, саргашта бўлди,
Бўлиб саргашта, шу алпозда ўлди...

2405

Аё, сен илгари юрмоқчи бўлсанг,
Ўзингни қўлга ол-да, кеч ўзингдин.

Сен иста, истама этмоқни, инсон,
Жаҳонни тарк этарсен тўлса паймон.

Емак-ичмак битар бир кун, нетарсен?
Ажал бошингга етганда кетарсен...

МУДОМ ЙИҒЛАГУЧИ БИР ДЕВОНА ҲИКОЯТИ

Эди девона, ул йиғларди бисёр,
Биров сўрди: нечун бу нолаю зор?

Деди жинни: мудом йиғлармен Унга,
Ки бир кўнгли ачиб, раҳм этса менга...

2410

Биров дедики, Ҳақнинг кўнгли йўқдир,
Чу кўнгли бор деганнинг ақли йўқдир.

---

* Равзан – дарича.

Жавоб берди ўшал савдойи пеша:
У кўнгилларга соҳибдир ҳамиша.

Не эрса бунда, ул келмиш у ёқдин,
Ҳама яхши, ёмон эрмиш у ёқдин.

У ёқдин келди кўнгиллар, не эрса,
Фақат кўнгил эмас ул, ҳамма нарса.

Сенга гар хайру шарр келсин, даводир,
У ёқдин келмиш ул, сенга раводир.

2415

Қара, Жибрил қилиб тупроқни хун ул,
Этибдир сомурийни сарнигун ул.

Чу Жибрилдин нафас Марямга келди,
У Рухиллох Масих оламга келди.

У ёқдандир башарга хайру шарр ҳам,
Ҳама заҳму зиён, суду самар ҳам.

Яралмишсен магар сув бирла хокдин,
Шунинг-чун беҳабарсен қудси покдин.

Агар вайронадин озод эрурсен,
Ки анда ганж каби обод эрурсен.

2420

Бу ерда, майли, жонинг хаста бўлсин,
Яратганга дилинг пайваста бўлсин...

АБУБАКР ВОСИТИЙ ҲИКОЯТИ

Абубакр Воситий бир кун чиқиб ул
Чу олди жиннилар кўйи сари йўл.

Ва унда кўрди бир девонайи маст
Гаҳи фарёд чекар, гоҳи урар қарс.

Севинчдин энтиқиб қуйларди гоҳи,
Илондек тўлғаниб ўйнарди гоҳи.

Лабида кулгую жонида оташ,
Майи девоналикдин баски сархуш.

2425

Чу сўрди Воситий: эй бағри доғлиқ,
Танинг бирлан оёгинг бўйла боғлиқ.

Бу махрумлик аро шодсен не боис?
Бу тутқинликда озодсен не боис?

Лаб очди сўзга девона, дедиким,
Агарчи бойламишлар шу оёгим,

Дилим озод эрур, аслим шу эрмиш,
Кўнгил озоду хур, васлим шу эрмиш.

Бошимга тушди гарчи бўйла савдо,
Оёқ боғлиқ, кўнгил эркиндир аммо.

2430

Не эрмиш икки олам? Баҳри кўнгил,
Сен ул денгиз аро балчиққа дохил.

Кўнгил баҳрига бир дам ўзни ғарқ эт,
Кўнгилга шу ёруғ оламини ғарқ эт.

Кўнгилга юз жаҳон эрмиш нихон ул,
Кўрингайму кўзингга юз жаҳон ул?

Замину осмон кўргайсен унда,
Тугал икки жаҳон кўргайсен унда.

Зухур этгай баса кўнглингда олам,
Боқарми бир киши кўнглингга, билмам?

2435

Агарда истасанг, эй кўнгли шайдо,
Сени деб бир жаҳон бўлгуси пайдо.

Жаҳон – ахлат, сабаблар бори шунда,
Турарлар етти иклим етти сувда.

У дунёда тухумдин – куш эмасдур,
Сарой тошдин эмасдур, хайздин хур*.

Асал келмас арининг шахдидин, хай,
Сигирдин сут, узумдин келмамиш май.

---

* Хайз қонидин хурилиқо туғилмайди, дейилмоқчи.

На унда ўтда пишган куш кабобдир,
На бирён бир таомдир, нўши нобдир.

2440

Василат бунда йўк, не истасанг чин,
Муҳайёдир у йўклик оламидин.

Не орзу айлабон, эрсанг харидор,
Муяссар бўлгуси, қаршингда тайёр.

Кичикмен деб ўзингни этма таҳқир,
Ки ул икки жаҳон – жону танингдир.

Ўзинг олам жаҳонсен, йўкки терси,
Дилинг арш эрса, кўксинг унга курси.

Дилинг Ҳақ ишқи бирлан ёнса бунда,
Жаҳаннам оташи ёндирмас унда...

КЎНГЛИ КУЮК КАМПИР ҲИКОЯТИ

2445

Чу Бағдод шаҳрида ўт чиқди бир кун,
Қуюндек чирмади бозорни ёнгин.

Халойиқ чекдилар фарёд, гўё
Жаҳаннам оташи бўлмишди пайдо.

Кўринди йўлда бир кампир ўшал дам,
Асо эрди қўлида, қомати хам.

Биров деди: магар девонадирсен?
Уйинг ёнмоқда, борма, ёнадирсен...

Деди: девона сенсан, хай, дамнинг ют,
Менинг кулбамга ҳаргиз тушмагай ўт...

2450

Ва охир кўрдилар ёнгин муҳаққак
Зиён етказмамиш кампирга мутлақ.

Ва андин сўрдилар: эй дўсту дамсоз,
Қаёқдин бўлди маълум сенга бу роз?

Деди: кашф айладим мен бу билимни:
Уйимни қуйдирар ёки дилимни...

Аламлар бирла баски ёқди жоним,
Нечук куйдирсин энди хонумоним?

ОЛОВ ВА ПИЛИК ҲИКОЯТИ

Урилди тош темирга, чикди учкун,
Пилик ўт олди, бас, юз очди ёлқин.

2455 Ёнаркан, сўзга лаб очди пилик у,
Олов ҳам тилга кирди, сўрди: ким бу?

Пилик унга жавобин сўзлади боз,
Деди: мен, ошнову ёру дамсоз.

Олов дедики, корим рўшнолик,
Қародирсен, сенга не ошнолик?

Пилик дедики, этма ифтиро, мен
Оловнинг дастидин бундоқ қаромен.

Мени ёқдинг, етишди рўшнолик,
Малолми энди сенга ошнолик?

2460 Бу янглиғ сўхтадирмен, чун куюк хол,
Ўзинг куйдирганингга бир назар сол...

Назар солди унинг ҳолига оташ,
Ва бўлди унга мутлақ дўсту дардкаш...

Ема ғам, ўртаниб чун тинмагайсен,
Ки бунда куйсанг, унда ёнмагайсен.

Шариат дерки, этсанг тарки дунё,
Пишиқ ғишт қўймагил қабрингга асло.

Ўшал ғишт гарчи тупроқдандир асли,
Вале оташда кечгай неча фасли.

2465 Пишиқ ғишт бўйла ғишти оташиндир,
Қабрга қўймагай, ким аҳли диндир.

Пишиқ бир ғиштником кўрмас у жоиз,
Сени отгаймиди оташга ҳаргиз?

Чароғ сайр айласа боғу чаманни,
Нигоҳи сўлдиран гул, ёсуманни.

Агар Ҳақ эшигига борса кўнгил,
Фараз қилким, чароғу ёсуман ул.

Яшарсен гарчи заҳматлар чекиб, зор,
Вале биздек ғариб, бечора ким бор?

2470 Агар гул барги тегса, ўйлаким ўк,
Йикитгай бизни, биздек бенаво йўк...

БИР ОСИЙ БАНДАНИНГ МАҲШАР КУНИДАГИ АҲВОЛИ ҲИКОЯТИ

Чунон нақл айламиш эрди Паямбар,
Ки Ҳақ Парвардигор ул рўзи маҳшар.

Дегай: бандам, ўки, номангга кўз сол,
Не қилдинг бир умр, не кечди аҳвол...

Олиб ул номани, солгай назар ул,
Гуноҳ бирлан тўликдир нома буткул.

Кўраркан номада андоқ қаролик,
Худойим, дер, бу не бахти қаролик?

2475 Буюрмишсен менга дўзахни, ўтни...
Худо дерким, ўки сен орқа бетни.

Ўгиргай орқа бетни ул гуноҳкор,
Кўрарким, унда андоқ бир ёзув бор:

Этиб тавба, пушаймон айламишдир,
Ҳама дардига дармон айламишдир...

Ки ҳар битта ёмонлик ўрнига бот
Худо ўн яхшилик этмиш мукофот.

Ёмонликдин пушаймон айласа кул,
Яратгандан кўрар чун марҳамат ул.

2480 Кувонгай банда ул, шодликка тўлгай,
Башарга лутфу эҳсон мунча бўлгай...

**Худога дерки, эй кайюми мутлак,
Чала ёзмиш ишимни котибул Ҳақ.**

**Гуноҳлар айламишдим хийла бисёр,
Батафсил ёзмиш ул икки хушёр*.**

**Гуноҳимни бири ёзганда ул пайт,
Ўчирмишми бири ул жумлани, айт?**

**Гуноҳлар бирла тўлдирдим китобни,
Бирига ўн бериб, ёпдинг ҳисобни.**

**2495 Гуноҳларга ботиб мен гарчи ўлдим,
Вале фазлинг ила фарзона бўлдим...**

**Боқиб бу ишгаву бу сўзга бир зум,
Паямбар айлади ширин табассум.**

**Деди Тангрига ул: эй Ҳазрати пок,
Не густоҳлик қилур шу бир ховуч хок...**

**Не сирни сақлар ўзда жони покинг,
Агар етсанг анга, етгай ҳалокинг.**

**Биров билгайму ул сирри ажаб не?
Ва ул сирри ажабларга сабаб не?**

**2490 Келур сенга машаққат ич-ичдин,
Ки асло келмагай ул ҳеч-ҳечдин.**

**Ҳушингни ўнглагайсен деб келар ул,
Ўзингни англагайсен деб келар ул.**

**Анга маъшук эрурсенким, шу юздин
Нихон этгай сени ўздин ва кўздин.**

**Неча минг пардаи асбоб тикмиш,
Ва парда ортида жойхоб тикмиш**.**

---

* Ул икки хушёр – икки фаришта.

** Жойхоб – тўшак.

Севар ёринг била ул ерда ҳар он
Ётарсен яйрашиб хушбахту хандон.

2495

Уни бошдин оёк кўрмак чу мушкул,
Маконин кўрмагинг ҳам бир қувонч ул.

Кўринмас жилва айлаб гарчи очиқ,
Раводир чун кўринмас бўлса маъшук.

ЎНИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедики, жоҳ гарчи ёмондир,
Улуғлар мақбули ул, беомондир.

Қиши бормики, андин юзни бурмиш?
Йўлидин мансабу жоҳни супурмиш?

Ўшал Юсуф-да охир тарк этиб чоҳ,
Баланд мансабга минди, бўлди подшо.

2500

Жаҳонда бормикин бир одамизод
Ки эрмиш ул ҳавойи жоҳдин озод?

Неча бирларни тадқиқ айладим, бас,
Ки гулхан унга ҳеч гулшан бўлолмас.

Агар бул иккиси бўлсайди яксон*,
На ҳайвон бўлгай эрди, на-да инсон.

Ақл бор одамийда, йўлни кўргай,
Ҳамиша иззу жоҳ сорига юргай.

Исо ҳам жоҳ боис кўкка учмиш,
Фаришта жаҳл боис чоҳга тушмиш...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

2505

Атоси деди: дунё – чоҳи зиндон,
Фақат тоат берур чикмокқа имкон.

---

* Яксон – бу ерда бирдек маъносида.

Агар ойдан баландни этсанг орзу,
Сени тоат кўтаргай, жох эмас у.

Паямбар сўрди: сиддиқлар дилидан
Не эрди ул сифат охирда чиққан?

Билошак майли жоҳу майли мол ул,
Қидирма, сенга ҳам бўлгай вубол ул.

Агар Ҳақ йўлида сен хос хоси,
Етарсен жоҳгаву бўлгайсен осий.

2510   Чиқаргай жоҳу мансаб бўйлаким дуд,
Анга юз чора айла, бўлмагай суд...

СУЛТОН САНЖАР ВВА АББОСАЙИ ТУСИЙ ҲИКОЯТИ

Чу бир кун шох Санжар, аржуманд шох
Бориб, Аббосага учрашди танхо.

Қовушмай гапга гап, охирга етди,
Ўтирди бир нафас шох, турди, кетди.

Биров сўрди: нечун сен бўйла этдинг?
На бир сўз сўйладинг, на сўз эшитдинг?

Лаб очди сўзга чун Аббоса шул дам:
Кўзим шох юзига тушганда ул дам,

2515   Ҳисобсиз шох, бутоқлар кўрдим унда,
Чу бир кесмас ўрок бор эрди менда.

У шохларни кесишга ожиз эрдим,
Шу боисдин ўтирдим чорасиз, жим...

Агар сен жоҳи дунёга гадосен,
У жоҳи охиратдин мосувосен.

Агар тегрангни тутса молу жоҳинг,
Ўшал молинг – илондир, жоҳ – чоҳинг.

Дилинг не? Юсуф ул, нафсинг Фиръавн,
Бу дунё чўғ тўла манқал, оловгун.

2520

Агар Жибрил буюрса, не муаммо?
Мусо оташга қўл ургай ҳамоно.

Фиръавн этса амр, етгай харобинг,
Сенга юз очгуси минг бир азобинг.

Магар тоатлидирсен ё гуноҳлик,
Берар ҳар узву аъзойинг гувоҳлик.

У ёқда куфру иймон бўлмагай, бил,
Бу ёқдин неки элтсанг, мол-бисот ул.

Бу ерда экканинг ўргайсен унда,
Бу ерда тикканинг кийгайсен унда.

2525

Бу ерда не эса фойда, зиёинг,
У ерда бўлгусидир ул ҳамонинг.

Севинч йўқ сенга, эй дарвеш, у ёқда,
Севинч гар топмасанг излаб бу ёқда.

Ўларсен ё асал, ё оғудин, ҳай,
У ёқда ўз юкинг елкангда бўлгай.

Бу олам ичра ҳар зарра ҳижобдир,
Чу сенда зарра эрса, ул ҳисобдир.

Оёғинг ерда, бошинг айланур чун,
Шитоб айла, халос эт ўзни юкдин...

ҲАЗРАТИ МУСОНИНГ ТАНГРИ ТАОЛОГА ИЛТИЖО ЭТГАНИ

2530

Мусо ёлборди Ҳаққа, сўрди раҳмат,
Дедиким, менга бир дўстингни кўрсат.

Юзин кўрсат, кўзимни равшан айлай,
Етиб орзуга, кўнглим гулшан айлай.

Нидо келди: кулим бор, аҳли дарддир,
Фалон водийдадир, майдонда марддир.

Баланд даргоҳимизнинг хосидир ул,
Куну тун бизни деб доим босар йўл...

Равона бўлди, бас, кўрмакка дийдор,
Ва кўрди кимса бир афтодаву хор.

2535

Боши остига қўймишди синик ғишт,
Оёғи устига бир жанда ёпмиш.

Ва мингларча чумоли, пашша шул он
Ёпишмишди анга, ўйнарди ғужғон.

Салом берди Мусо чун кўрди ул пайт,
Ва сўрди: бормидир бир истагинг, айт?

Мусога, эй Набийуллох, деди у,
Кўйиб ул кўзадин бер бир ютум сув...

Мусо шул онда сув олмоққа борди,
Бул эрса жонини жабборга берди.

2540

Мусо сув келтириб, кўрдики, кетмиш,
Қўйиб тупрокка бош, жон таслим этмиш.

Бокиб бир дам таажжуб айлади ул,
Кейин ғўру кафанга бўлди машғул.

Келиб кўрдики, шер чилпора қилмиш,
Ёриб корнини, кўксин ёра қилмиш.

Бу савдодин Мусонинг дарди ошди,
У шўрлик ҳолига куйди, туташди.

Деди ул Ҳаққа: эй донандайи роз*,
Чу асраб ўстирарсен бир гули ноз.

2545

Бу шўрлик истамишди бир ютум сув,
Муяссар бўлмади лек унга орзу.

Бўлиб чун пора-пора, берди жон ул,
Чекиб ғам, бермади андин нишон ул.

---

* Донандайи роз – сирларни билгувчи, яъни, Оллох.

Бу не сирринг эрур, билгувчи ким бор?
Кўнгил билмайди, жон эрмас хабардор.

Нидо келди Мусога: чекма қайғу,
Ки унга биз берардик ҳар сафар сув.

Хуш эрди даф этиб ранжу малолин,
Бу гал ҳам берсак ул оби зилолин.

2550

Нечун сув бергали бахти қарога
Мусонинг илки тушди бул арога?

Нечун восита зоҳир айлади қул?
Нечун ағёрга этди илтифот ул?

Ки биздин кўрди мунча марҳамат, ҳай,
Нечун энди бировдин нарса сўргай?

Арога баски бир бегона кирди,
Уни биз ҳам ародин сурдик энди.

Бас энди, бермагунча бизга токим
Синиқ ғишт, жанданинг сарфи ҳисобин,

2555

Қасам бўлсинки, атру бўйимиз то
Бирор ёқдин етишмас унга асло...

Азизим, иш У бирлан бўйла бўлгай,
У бирлан сўз дилу жон бирла бўлгай.

У бирлан бас, дилу жондин келур сўз,
Кейин дунё била мушкул эрур сўз.

Бировким жон уза қўймас қадамни,
Бировга мард бўлиб чекмас рақамни.

Фалакни билмагил сен марди майдон,
Чурук кампир эрур ул чархи гардон.

2560

Магар ҳар нарсага сен шунчалар банд,
Нечук бўлгайсен ўз аслингга пайванд?

Наҳангларким тутибдир бунда жонинг,
Нечук кўкларда тутгайсен маконинг?

Замин занжирига боғлиқ эрур пой,
Нечук осмонда бўлсин сен учун жой?

Чу итлар хайлига меҳрингдир ортик,
Сени аҳли само тортгай не янглиғ?

Муносибми разилга қудси пок ул?
Киромул котибинга жоми хок ул?

2565

Хуснким, ул азизларга раводир,
Разолатпешаларга не раводир?

У қандай роҳ эрур, ҳар кимса билмас?
У қандай жоҳ эрур, ҳар кимса билмас?

Келиб мингларча жон дунёга, кетгай,
Улардин биттаси бу сирга етгай...

РУҲЛАРНИНГ БАДАНЛАР ЯРАТИЛИШИДАН ИЛГАРИГИ АҲВОЛИ

Ривоят тингла руҳлар бобида чун,
Яралмишдир улар танлардин олдин.

Бу муддат уч ва ё тўрт йилча бўлгай,
У ёқда ҳар йилинг минг йилча бўлгай.

2570

Чунон нақл айламишларким, ҳама рух
У дамда эрдилар танлардин айру...

Уларни қўшдилар пайваста айлаб,
Қаторга тиздилар сафбаста айлаб.

Уларнинг ортидин сўнгра баякбор,
Кўринди, бўлди шу дунё падибор.

Неча жонларки, дунё топдилар зуд,
Ўшал дунё томонга чопдилар зуд.

Неча жонларки қолмиш эрди бунда,
Кўринди кўзларига жаннат унда.

2575

Ҳамоно чўздилар жаннат сари қўл,
Ҳамоно олдилар жаннат сари йўл.

Фақат бир неча жон йўл узра қолди,
Чу боқмай бир томон, йўл узра қолди.

На дунё сори, на жаннат маконга,
Қиё ҳам боқмайин дўзах томонга.

Нидо келди: аё арвоҳи муштоқ,
Не истарсиз туриб йўл узра мундоқ?

Керакмас сизга ул дунёву жаннат,
Ва дўзах ваҳмидин йўқ сизда захмат.

2580

Не изларсиз мунаввар роҳимизда?
Не истарсиз азиз даргоҳимизда?..

Алоло тушди ул жонларга шул дам,
Дедилар: бул сўзинг жонларга малҳам.

Худовандо, билиб, дам урмоғинг не?
Биларсанку ўзинг, боз сўрмоғинг не?

Сени дермиз, демасмиз ўзгасин ҳеч,
Ўзинг Ҳаққул яқинсен, ўзгаси ҳеч...

Нидо келди: мен эрсам сизга хоҳиш,
Ёғар сизга балову зулму коҳиш.

2585

Ёғар қумлар, тиканлар бошингизга,
Қизил қонлар қоришгай ёшингизга.

Басе ёмғир, бўронларда қолурсиз,
Совуқлар, қаҳратонларда қолурсиз.

Балолар йўллағум бундан-да ортиқ,
Ёғилгай бошингизга дарду оғриқ.

Оловлардин ясармен сизга найза,
Урармен кўксингизга лаҳза-лаҳза...

Эшитди Ҳақ хитобин бўйла жонлар,
Севинчдин чекдилар оҳу фиғонлар.

2590

Дедилар: ул балойинг бизга айла,
Басе жабру жафойинг бизга айла.

Балойингдин кўнгиллар пора бўлсин,
Балойинг бир эмас, юз бора бўлсин...

Назар сол, бўйлаким Ҳақ бору жон бор,
Бу икки ўртада сирри нихон бор.

Ки ҳар жон дерки, сир ҳамроҳи улдир,
Ки сирри маърифат огоҳи улдир.

Бу руҳлар яхшидирлар, Тангри билгай,
Вале танҳо асл бир руҳни севгай.

2595

Ўшал руҳга ҳама руҳ пардадирлар,
Ўшал руҳ деб куйиб, озурдадирлар.

Агарчи барча руҳлар бир сифатдир,
Вале мақсад у аҳли маърифатдир...

ҲАЗРАТИ ПАЙҒАМБАРНИНГ (С.А.В.) ЗАВЖАЙИ МУҲТАРАМАЛАРИ ҲИКОЯТИ

Бўлиб аҳли аёли бир куни жам,
Расулдин сўрдилар: эй садри олам,

Севарсиз кимни кўпроқ, дилга ким хуш?
Агар билсак, бўлардик барча дилхуш...

Паямбар дедиким, эй ёру йўлдош,
Бугунча айлангиз сиз сабру бардош.

2600

Этолсам эртага гар интихобим,
Берармен барчангизга бир жавобим...

Ўтиб кун, кеч кириб, чўкди қоронғу,
Чақирди ҳар аёлни айру-айру.

Ва унга бир узук пинхона берди,
Узукмас эрди, жонга малҳам эрди.

Деди сўнгра: узукни асра, эй ёр,
Вале сир тут, бировга айтма зинҳор.

Кўтарма парда, ошкор этмагил роз,
Ва парда ортидин сен берма овоз.

2605 Тун ўтди, бўлди кун равшан, мунаввар,
Паямбар олдига келди аёллар.

Савол айлаб, жавобин кутдилар жим,
Паямбар сўзга лаб очди, дедиким,

Узук берган эсам пинҳона кимга,
Ўшалдир энг суюк жонона менга...

Аёллар тинглабон бу сўзни тилдан,
Севинди ҳар бири пинҳона, дилдан.

Боқиб бир-бирларига, олдилар тин,
Бу сирни билмади бир кимса лекин...

2610 Дилида ҳар бири бир сирни дерди,
Вале Ойша била сир ўзга эрди...

Агар истар эсанг, эй марди жонбоз,
Десанг ҳар дам тутармен пардайи роз,

Ютиб хуни жигар, шод бўл ҳамиша,
Хуну хок ичра озод бўл ҳамиша.

Ютиб қон, билмагунча то жудолик,
Очилмас сенга сирри ошнолик...

РОБИА ҲИКОЯТИ

Эди чун Робиа соҳиб мақом ул,
Неча кун тотмади тузу таом ул.

2615 Иши тоат, ибодат бўлди яккаш,
Дуо бўлди, тиловат бўлди яккаш.

Басе очлик била бир ҳафта кечди,
Мадори битди, ул титроққа тушди.

Бор эрди кўшниси, соҳиб назокат,
Чикарди ногаҳон бир коса овқат.

Ётарди Робиа мискину хаста,
Чирок ёкмоқ учун кўзғалди аста.

Чирок ёкди, келиб чун кўрдиким ул,
Мушук келмиш, емиш овқатни буткул...

2620

Ва кўза олгали борди у такрор,
Дедиким, сув била этгаймен ифтор.

Изига қайтди боз, ўчмиш эди шам,
Дили ёнди аламлар ичра бир дам.

Қоронғу уйда очмоқ бўлди рўза,
Қўлидин тушди ногоҳ, синди кўза.

Ўтирди, чекди андоқ оҳи оташ,
Магарким тушди бор оламга оташ.

Деди минг илтижо бирлан: Худоё,
Не истарсен мени бечорадин, оҳ?

2625

Мени бундоқ паришон айладинг сен,
Ки тоқай зору гирён айлагайсен?

Нидо келди: гар истарсен, ҳамони
Бағишлай сенга еру осмонни.

Неча йиллик ўшал ғам, андуҳинг мен
Аритгаймен кўнгилдин, ўйлагил сен...

Менинг дардим билан дунё ғами, бас,
Келишмас ҳеч қачон, бир дилга сиғмас.

Агар Ҳақ дардида ёнсанг хамиша,
Ҳамиша тарки дунё айла пеша.

2630

У бўлса сенга, билким, бўлмагай бул,
Дема дарди илоҳий ройгон ул...

БАҲЛУЛ ҚИССАСИ

Ўша шўридадил Бахлули Бағдод
Гўдаклар тош отаркан, чекди фарёд.

Ёғарди ҳар тарафдин устига тош,
Учарди дамба-дам жон қасдига тош.

У кичик тош олиб, шумларга тутди,
Ялинди, раҳму шафқат талқин этди.

Деди: ҳай, сиз отингиз бўйлаким тош,
Чўлоқ бўлмоққа йўқдир менда бардош.

2635

Чўлоқ бўлганда мен нетгум намозим?
Магар сўнг ўлтириб этгум намозим?

Вале тошдин оёғи ёра бўлди,
Дили бу дард ила юз пора бўлди.

Оёгинмас, дилини тиглади тош,
У кўз ёш тўқди шунда, йиғлади тош.

Кейин оқсоқланиб ул, ёна-ёна,
Шу ҳолда Басрага бўлди равона.

Шаҳарга етди тунда зору ҳорғин,
Ётиб ухлашга излаб топди бир ин.

2640

Ки андоқ бир бузук, вайрона ерди,
Бировни ўлдириб кетмишлар эрди.

У билмай мурданинг ёнига ётди,
Тўни булғанди, қирмиз қонга ботди.

Одамлар эртаси кун кўрди шунда.
Ки жонсиз бир жасад ётмишди унда.

Унинг ёнида ул Бахлули маҳзун,
Кийим боши бўялган, ғарқайи хун.

Ҳамон ҳукм этдилар: ўлдиргувчи сен,
Бу ишга бошқамас, қўл ургувчи сен.

2645 Қани, айтгил, қаёқдин келдинг, эй ит?
Юзинг ошно эмас, бегона, иркит...

Деди: Бағдоддин келдим тун окшом,
Шу ерда ухладим мен, олдим ором.

Шу алпоз тун кечиб, тонг хам оқарди,
Кўзим очсам, ёнимда мурда эрди..

Дедилар: тарк этиб сен шахри Бағдод,
Югурдинг Басрага айларга бедод...

Кўлини бойлабон, бас, элтдилар зуд,
Ғарибни банди зиндон этдилар зуд.

2650 Дер эрди Бахлули зор ул: кўнгил, хай,
Нетарсен энди сен, ҳолинг не кечгай?

Гўдақлар тошидин қочдинг у ёқда,
Вале қонинг оқизгайлар бу ёқда.

У ерда бўлса эрди сабри жонинг,
Бу ерда бўлмас эрди ваҳми жонинг...

Бу ишдин этдилар подшони огох,
Осинглар, деб ҳамон ҳукм айлади шох.

Ғарибни элтдилар дор остига бот,
Чу дорга тиркади нарвонни жаллод.

2655 Ва сиртмоқни анга солмоқчи бўлди,
У шўрлик бошини осмонга бурди.

Пичирлаб, илтижо этди Худога,
Шу лаҳза бир киши тушди арога.

Чекиб фарёд деди: ул бегунохдир,
Мен ўлдирдим, мени осмоқ раводир.

Бу захматга ўзимни солмагаймен,
Бўйинга икки қонни олмагаймен.

Уларни элтдилар подшога шунда,
Ки подшо вазири ҳозирди унда.

- 2660   Ўшал подшода эрди бўйла туйғу,
Этарди кўп замон Баҳлулни орзу.
- Эшитганди магар, ҳеч кўрмамишди,
Унинг дийдорига термулмамишди.
- Вале вазир уни кўрмишди олдин,
Шунинг-чун тилга келтирди қувончин.
- Деди: шохим, назар сол, ким эмиш бул?
Сенинг қаршингда ҳозир бўлди Баҳлул...
- Севинди, чун оёққа турди подшо,
Келиб, Баҳлулни қучди ул хамоно.
- 2665   Ўпиб сўнг, бўсалар қўндирди унга,
Етаклаб, ёнидин жой берди унга.
- Кейин шох қотилу мактулни сўрди*,
Кейин ул қиссайи Баҳлулни сўрди.
- Кейин қотилга кўрди ҳукмини эп,
Буюрди, қонини дарҳол тўкинг деб.
- Деди Баҳлул анга: эй шохи ғози,
Шу жоним бўлсин ул жонинг фидоси.
- Унинг қонини тўкмақдин самар йўк,
Тўқарсен қонини, хайри асар йўк.
- 2670   Ҳалол, мардона йўлни сайлади ул,
Ўзини менга қурбон айлади ул.
- Мени деб жонидин кесди умидни,
Нечук сен ўлдирарсен бу йигитни?
- Чақирди шунда мактул аҳлини шох,
Олингиз хунбаҳо деб этди огоҳ.
- Агар ўлдирсангиз, наф борми андин?
Фараз айланг, бу ишни айладим мен.

---

* Мактул - ўлдирилган.

Агар осийдир ул, лекин мутехдир,
Сабабки, унга шу Бахлул шафедир...

2675

Бериб зар, чорани зуд этдилар, бас,
Чу душманларни хушнуд этдилар, бас.

Йигитдин сўрди ул шоҳи замона:
Нечук майдонга тушдинг рустамона?

Не бўлди, тарки жонинг айладинг сен?
Чу кўркмай, бори гапни сўйладинг сен?

Йигит дедики, кўрдим аждаҳое,
Не ёлғиз аждаҳо, кўркинч балое.

Очиб оғзини, оташ пуркар эрди,
Ваҳимдин қоятош ҳам титрар эрди.

2680

Менга дедики, тургил, сўйла рўй-рост,
Йўк эрса, мен сени йўк этмоғим рост.

Ичармен қонларингни шу замон мен,
Қолурмен сўнг ичингда жовидон мен.

Укубатдин халос этгувчи бўлмас,
Сенинг додингга бир етгувчи бўлмас...

Унинг кўркувсидин тикка отилдим,
Дедим ҳар неки қилдим, бас, қутилдим.

Кейин Баҳлулга юзланди жаҳондор,
Деди: бошинг уза турганда ул дор.

2685

Не деб чекдинг фиғон, не сўйладинг сен?
Деди: жондин ювиб қўл, йиғладим мен.

Кўзим кўкка тикиб, дедим: Худойим,
Не истарсен мени бечорадинким,

Бошимга мунча ғам солдинг баякбор,
Мени шу онда гар ўлдирсалар зор,

Сўрармен хунбаҳойимни ўзингдин,
Кўрармен оху войимни ўзингдин.

Сени билдим, бўлакдин йўк гумоним,
Сенинг ҳукмингдин эрмас айру жоним...

2690

Чу айтдим бу сўзимни, сўйладим роз,
Йигит тушди арога, солди овоз.

Мени дордин олишди, кетди сиртмоқ,
Саволимга жавобим келди мундоқ.

Агарчи ҳиммат айлаб Ҳақ таоло,
Бошимга солди бўйла ранжу савдо.

Мени ғарқ этди гар қонларга аввал,
Кейин юз битга жон этди муяссар.

Келур андин аламлар гарчи менга,
Вале жонлар чекиб, боргаймен унга...

2695

Сен эрсанг, ўзгани кўргувчидирсен,
Кўрурсен хайру шаррни баски андин.

Сенга офтоб зухур этгай у ёқдин,
Ҳама нарса келиб, кетгай у ёқдин...

ҲАЗРАТИ МУСО ВА КЎП ИБОДАТ ҚИЛГУВЧИ КИМСА ҲИКОЯТИ

Бор эрди бир киши, машғули тоат,
Этарди ҳар замон тоат, ибодат.

Кеча-кундуз ибодат эрди кори,
Ибодатда кечарди рўзгори.

Ваҳий келди Мусога: эй паямбар,
Бориб, ул бандани этгил хабардор.

2700

Бу янглиғ жаҳд этар, мақсад не эрмиш?
Китобга номи бадбахт деб битилмиш...

Хабар берди Мусо, обид киши ул
Яна бўлди ибодатларга машғул.

Дамо-дам жажду ғайратни тоширди,
Юз эрди, юзданам энди оширди.

Мусо дедики, эй сен бир шақийсен,
Ибодатларга мунча муштақийсен?

Мусога деди ул саргаштайи роҳ,
Ки, эй тўтийи Тур, эй марди даргоҳ,

2705 Санардим мен ўзимни ҳечу ҳеч деб,
Ўзимга кўрмас эрдим бошқасин эп.

Хисобда эрканимни билдим, эй ёр,
Оширдим тоатимни энди минг бор.

Шақийлар ичра эрса унда номим,
Демак омадга юз бурмиш мақомим.

Оловга сувни ур, андин не келгай?
Не келса, хуш келур, кўнглинг очилгай.

У даргоҳдин не келса, ёзиғинг ул,
Ҳама яхши, ёмон, жон озиғинг ул.

2710 Агар нур бахш этар менга, магар нор,
Худодир ул, мен эрсам бандайи зор.

Яқинманми, йироқмен, ўйламам бир,
Ҳамиша мен унинг олдида хозир...

Мусо Тур тоғи сори юрди такрор,
Хитоб айлаб Худога, очди асрор.

Дедиким, кўрдим ул обид чуниндир,
Чу бошдин то оёқ машғули диндир.

Этар ул сидки кўнгилдин ибодат,
Амал айларда ҳам айлар зиёдат...

2715 Чу банда бандалиқни мунча билди,
Худованд ҳам худовандликни қилди.

Деди: номин шақийликдин ўчирдим,
Уни мен бахтиёрликка ўгирдим.

Ки давлат соҳиби деб айладим қайд,
Етишгил унга, биздин хушхабар айт...

Не билгайсен, нечук инсонда асрор?
Шунинг-чун этмагил инсонни инкор.

Кечиб кун, эртага етганда вақтинг,
Аён бўлгай тамом не эрса нақдинг...

ЎН БИРИНЧИ МАҚОЛА ЎГИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

2720

Ўгил дедики, бўлсам соҳиби жоҳ,
Нечук бўлгаймен ул ошуфта, гумроҳ?

Не бўлгай эл аро мансабли бўлсам,
Манъ этма, юзни гар мансабга бурсам.

Агар мансабга жиндек бўлса майлим,
Ғурурим айламас ғарқ шу туфайлим...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси деди: жиндак бўлса гар жоҳ,
Ўшал боис маконинг бўлгуси чоҳ.

Бу йўлда гар эсанг тоатга машғул,
Муқаррар тоатинг бўлгай хижоб ул*.

2725

Магарким тоатинг тортар хижобинг,
Яна жоҳ излабон, ортар хижобинг...

МУВАХХИД ҲИКОЯТИ

Мувахҳид бор эди махзуну маъюс**,
Яшарди бир умр саҳрода ёлғиз.

---

* Хижоб – парда.

** Мувахҳид – ёлғиз ва ягона Худоба эътикод этувчи кимса.

На кўза, на челак, арқони борди,
На кулгум сув, на бурда нони борди.

Нихоят, қўйди саҳрони, йўл олди,
Олиб бир бурда нон, қўйнига солди.

Гаҳи ҳидлар, гаҳи сийпар эди ул,
Босиб бағрига гоҳ ухлар эди ул.

2730   Биров сўрди: бу ҳолингга сабаб не?
Бу ҳолу бу заволингга сабаб не?

Чу нон ҳидлаб турарсен мунча маъюс,
Не бўлди бўйла бўлмоғингга боис?

Деди: боиси бордир бу ишимнинг,
Товонини тўлармен қилмишимнинг.

Менинг ул юрганим озор эмишдир,
Ғуруру ғафлатим бисёр эмишдир.

Чу мен ҳар неки этдим, эрди даъво,
Очилди кўзларимга энди маъно.

2735   Ғуруримдин етишди менга тавба,
Этармен энди тавба узра тавба...

Чу Ҳақдин айрилиб, ким зинда бўлгай?
Қачон бул иш далили банда бўлгай?

Агар бир нарса бирлан зиндадирсен,
Аниқ билким, ўшанга бандадирсен.

Агар бир қилга боғлиқдир оёғинг,
Ўшал бир қилча бўлгай банду боғинг.

Эмасму шу жаҳондин кетмагинг хўп?
Ўзингга ҳам жаҳонга рағбатинг кўп.

2740   Биларсен, соҳиби ғафлат эмассен,
Ўлимга не учун улфат эмассен?

Яшил япроқ каби титраб, аён бўл,
Тўкил сўнг сарғайиб, барги хазон бўл.

Йиқилсанг, хожат истаб бул эшикдин,
Турарсен, юксаларсен шул эшикдин.

Кўярсен гар эшикка бўйла бош сен,
Оёққа турганинга нак куёшсен...

**ЯНГИ ТУҒИЛГАН БОЛА ҲАҚИДА ҲАЗРАТИ
ПАЙҒАМБАР САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ
ВАСАЛЛАМНИНГ АЙТГАНЛАРИ**

Демишди дўсту ёрларга Паямбар:
Бола топса таваллуд онадин гар,

2745

Тушиб ерга, боқиб, ҳайрона бўлгай,
Басе ожиз қолиб, гирёна бўлгай.

Вале равшан жаҳонга кўз солиб ул,
Замину осмонга кўз солиб ул,

Аноси қорнин ортиқ этмас орзу,
Керакмас унга ул зулмат, қоронғу...

Кишиким тарк этаркан бул жаҳонни,
Кетиб, маскан этаркан ул жаҳонни,

Туғилган ёш гўдакка ўхшагай, бас,
Бўғиқ дунёни бошқа орзу этмас...

2750

Кўнгил, келган эмассен бул жаҳондин,
Жаҳонга оташ ур, кечгил жаҳондин.

Бажармас эрса қалбинг айтганингни,
Нечук сен йўлга солгайсен танингни?

Довон ошмоққа борми азми жонинг?
Фақат жон бирла ошгайсен довоинг.

Кўнгил мулкида сен ҳам хилватинг қур,
У жойдин йўл очиб сўнг Ҳақ томон юр.

Бир ишни айласанг, чун сидки жон қил,
Уни кўз-кўзлама, кўздин ниҳон қил.

2755

Тўнингни, майли, алмаштир, раводир,
Не фарқ этгай, не дастор, не қабодир.

Қўлингдин келса лек эрларга ўхшаш,
Кечиб тандин, ширин жонингни алмаш...

ИМОМ ҲАСАН ВА ИМОМ ҲУСАЙН ҲИКОЯТИ

Ҳасан бирлан Ҳусайн бир ёққа кетди,
Юриб йўл, иккиси дарёга етди.

Ҳасан ҳамроҳини ногоҳ йўқотди,
Гаҳи олди, гаҳи ортига боқди.

Ниҳоят кўрди не манзилдадир ул,
Бери эрмас, нари соҳилдадир ул.

2760

Дедиким, эй ҳабибим, сўйла менга,
Мен ўргатмиш эдим бу йўлни сенга.

Юролдинг сен нечук сув устида, айт?
Нечук сенга етишди бул каромат?

Ҳусайн дедики, эй устоди мутлак,
Етишдим бу мақомга истабон Ҳақ.

Кўнгил оқлашни этдим ўзга пеша,
Сен эрсанг унга хат битдинг ҳамиша...

Кўнгилни покламоқ эрса талошинг,
Кўнгилда порлагай ишқдин куёшинг.

2765

Дилингда бўлмагай ташбиҳу таътил,
Йироқ тушгай ҳама табдилу тамсил.

Гаҳи қудсий ва поклик ичра гулдай,
Гаҳи тупроқ аро яшнаб кўрингай.

Гаҳи худ эрса, гоҳ беҳуд ҳоли,
Келур ҳар икки оламдин камоли...

ҲАЗРАТИ ШИБЛИЙ ҲИКОЯТИ

Чу Шиблий бир куни мажлисда эрди,
Аё устод, дея бир кимса сўрди:

Дегил, ориф киши ким? Деди: улким,
Кўли бирлан эмас, бир кипригидин

2770

Шу онда кўзғатур икки жаҳонни,
Жаҳон кўрмишми бундоқ паҳлавонни?

Яна сўрди биров чун эртаси кун,
Деди: ориф ким эрмиш, айла талқин.

Деди Шиблий: заиф ул, зору бетоб,
Ки бир дам бу жаҳонга бермагай тоб...

Бири турди оёққа, сўзни кесди:
Кеча айтган сўзинг бундоқ эмасди

Бугун айтмоқдадирсен бошқа бир сўз,
Магар этмоқдасен динга танокуз*.

2775

Деди шайх: аслида бундоқ демасдим,
Ушал кун бошқа эрдим, мен эмасдим.

Бугун айни ўзиммен, ўзга тоб йўқ,
Ки бундин яхшироқ сенга жавоб йўқ...

Киши бир ерда гар кўрса жамоле,
Унинг кўргусида йўқдир камоле.

Боқиб ул, қуту бекутликни кўрсин,
Солиб кўз, худу бехудликни кўрсин.

Ҳама яхши, ёмон пайваста эрмиш,
Улар бир-бирга боғлик, баста эрмиш.

2780

Ёмонлик келса, билким, яхшилик ул,
Магар андин келурким, яхшилик ул.

---

* Танокуз – зид, тескари.

Чу маъшук узвини сен кўрма айру,
Бутундир жумла, йўкким айру-айру -

Боқиб бир узвига, дил берма зинҳор,
Кўринсин бир бутун қаршингда ул ёр.

Кўрарсен уйни, кўргил шифтни, ошиқ,
Сенинг қалбингда бўлгай бир жаҳон ишқ...

ШАЙХ БОЯЗИД ВА ҚАЛЛОШ ҲИКОЯТИ

Кечиб ул растайи саррофни бир кез,
Кезарди Боязид бозорни ёлғиз.

2785

Баногоҳ йўл уза қаллошни кўрди*,
Ки ул журму гуноҳга ботмиш эрди.

Урарди бир киши қаллошни қаттиқ,
Оқарди қони қирмиз лола янглиғ.

Ва лекин асти оҳ чекмасди қаллош,
Куларди завқланиб, дердики, эй кош,

Мени бир кимса доим урса эрди,
Бу янглиғ жисму жоним туйса эрди.

Чу шайх ҳайрон қолиб бундоқ ажабдин,
Ўтирди риндни пойлаб ул сабабдин.

2790

Нихоят ул уришлар топди анжом,
Деди қаллошга шунда пири Бистом:

Танингни туйсалар ҳамки довулдек,
Очилгайсен, куларсен мисли гулдек.

На оҳ чекдинг, на тўкдинг қатра кўз ёш,
Боқиб, ҳайратдамен ҳолингга, қаллош.

Тушунтир бизга, бу не сир эмишким,
Бу заҳматлар аро хушнуд бўлур ким?

---

* Қаллош – шаробхўр, айшу ишгатга берилган киши.

Деди қаллош бaсе дарду фироқда:
Менинг ул севгили ёрим йироқда.

2795

Турар бир гўшада чун, ўзга найлар,
Боқиб ул мен сари назора айлар.

Кўрармен севгилим йўл устида мен,
Шу боис даррадин огоҳ эмасмен.

Йўлим устидадир кўзи қароси,
Кўрингайми менга юз бир яроси?

У ёқда кутса ёри интизорим,
Бу ёқда бормикин сабру қарорим?..

Эшитди сўзни чун ул шайхи доно,
Кўзидин тўқди ёшлар ул чекиб оҳ.

2800

Деди ўз кўнглида: эй пири дардманд,
Мусулмонликни сен қаллошдин ўрган.

Ишинг дин ичра бир беҳуда юқдир,
Назар сол, сен нечуксен, ул нечукдир...

Сенга ринд берди андоқ бир сабоғинг,
Керақдир дарсини ёд айламоғинг.

Олурлар дин аро ул аҳли таслим
Ҳақир бир бандадин ҳам бўйла таълим...

БИР ҲАБАШ ҲИКОЯТИ

Ҳабаш келди Паямбар олдига чун,
Дедиким, етди фурсат тавба қилгум.

2805

Етарму, етмагай тавбам қабулга,
Борурмен эргашиб сендек Расулга.

Паямбар дедиким, бас, тавба қилдинг,
Қабул айлаб Худо, кечди гуноҳинг...

Ҳабаш дедики, кўп эрди гуноҳим,
Йўқотмишдим гуноҳлар ичра роҳим.

Гунохларни Худо хуш кўрмас асло,
Гунохимни магар кўрмишми Оллоҳ?

Паямбар дедики, бунга гумон йўк,
Худонинг наздида сирри нихон йўк.

2810

Гунохингни кўриб, наззора этмиш,
Ва лекин парда чекмиш ул, бекитмиш.

Ҳабаш чун тинглади бу сўзни, ногоҳ
Уялди, жону дилдан чекди бир оҳ.

Чунон оҳ эрди ул, оламни кучди,
Танидин жон қуши кўкларга учди.

Паямбар пойида жон таслим этди,
Гуноҳдин пок бўлиб, даргоҳга етди.

Чақирди барча асхобин Паямбар,
Келингиз, деди, эй дўсту биродар.

2815

Шаҳиди Ҳаққа айланг неки лозим,
Анга йиғлаб, адо айланг намозин...

Кишида бўйлаким шарму ҳаёдир,
Агар жон берса, жисми тўтиёдир.

Унинг ҳар зарра хокин ҳидлангиз, бас,
Кўпиргай унда денгиз, пишқирар маст...

**БИР КЕЛИН БИЛАН ЖАВОНМАРД
КУЁВ ҲИКОЯТИ**

Биров уйланди бир дилдора қизга,
Вале дуч келмади муҳри тамизга.

Чу кўрди, хотини қиз эрмас эрди,
Боқиб, қизлик нишонин кўрмас эрди.

2820

Келин бошдин-оёқ ботмишди терга,
Уятдин ҳозир эрди кирса ерга.

Куёв кўрдик, иш бори чунондир,
Келинда ҳам уят, ҳам ваҳми жондир.

Дили тирналди қизнинг хижлатидин,
Сихатлик излади ул иллатидин.

Деди ул қизга: бўлмас менда иймон,
Агарда тутмасам шу ишни пинҳон.

Онанг бундан хабар топмайди буткул,
Отанг ҳам билмагай асло, амин бўл.

2825

Жахонда айбсиз эрмас одамизод,
Сенинг айбинг ёпармен, эй паризод.

Ки ёпсин то менинг айбимни ҳам Ҳақ,
Менинг айбим сенинг айбингдин ортиқ.

Дилинг хуш тут, бу гапни эсга олма,
Унут буткул, уни хотирга солма...

Отиб тонг, кечанинг чоки сўкилди,
Тўшакка тилларанг парлар тўкилди.

Келин дилхаста, бемор бўлди андоқ,
Иши, бас, нолаю зор бўлди андоқ.

2830

Чекиб ҳар лаҳза бир оху фиғон ул,
Бўлиб бир кунда чўпу устухон ул.

Куёв кўрдик, ранги заъфарондир,
Табибни айлади олдида ҳозир.

Ётарди заррача дармони йўқди,
Соғаймоқнинг сира имкони йўқди.

Куёв пинҳона дедиким, билармен,
Адо этдинг ўзингни ғам чекиб сен.

Ғаминг сирринг эди, ёпдим-ку, охир,
Ёпармен, сўйламасмен кимсага сир.

2835

Сенинг ройинг будирким ўртанишдан,
Ки мен ҳам беҳабар бўлсам бу ишдан...

Нечун ўзни гирифтор айладинг сен?
Ўзингни хастаю зор айладинг сен?

Деди хотин анга: эй меҳрибон эр,
Сенингдек эр ҳамиша яхши сўз дер.

Ўзингга лойиқ ишни айладинг сен,
Мени бечорани кўп сийладинг сен.

Вале бундоқ чекармен ўтли охим,
Биларменки, биларсен ул гуноҳим.

2840 Бу сирримдин ўзинг баским хабардор,
Уятдин, айт, менга қайда нажот бор?..

Шу сўзни айтдию тортиб хижолат,
Юзида бўлди зоҳир ўзга холат.

Не эрса илкида, борини берди,
Кейин жони, гуноҳкорини берди...

Чу қатра баҳри куллга етди андоқ,
Сочарсен не учун бошингга тупроқ?

Чекарсен мунча ғамлар, не сабабдир?
Кўшилса қатра дарёга, ажабдир.

2845 Мену сен бир ҳовуч ул хоки намнок*,
Не бўлгай, бўлмаса ул бир ҳовуч хок?

Туғилдинг не учун, баским ўларсен?
Нечун бир лахзалик учкун бўларсен?

Нечун турдинг, магар ётгайсен охир?
Нечун келдинг, магар кетгайсен охир?

ЎН ИККИНЧИ МАҚОЛА УЧИНЧИ ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедики, жоҳ гар чун ҳаромдир,
Тушунтир, жоми Жам ул не мақомдир?

---

* Хоки намнок – намли тупроқ.

Азиз дерлар уни, билмам, тушунтир,
Нечуук бир нарса эрмиш жоми Жам ул?

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

2850

Атоси очди олмосдек забонин,
Сочиб сўз гавҳарин, этди баёнин.

Дедиким, гар эсанг ахли ҳидоят,
Бутун умрингга етгай бул ҳикоят...

КАЙХУСРАВ ВА ЖОМИ ЖАМ ҲИКОЯТИ

Эди Кайхусраву ҳам жоми Жамшид,
Сочарди нуруни жом узра хуршид.

Бокиб шох, сайр этарди етти иқлим,
Намоён эрди унда етти анжум.

Ҳама яхши, ёмонким, эрди пинҳон,
Ўшал жом ичра ошкор эрди хар он.

2855

Деди: жом ичра жоми Жамни кўрсам,
Бокиб, бир дамда шу оламини кўрсам.

Агарчи ўнгида олам, бас эрди,
Вале жом ичра жомни кўрмас эрди.

Неча саъй этди, етмоқ бўлди мушкул,
Ва лекин кетмади кўздин ҳижоб ул.

Нихоят чикди бир хат, очди юзни:
Нечук кўргайсен охир бизда бизни?

Бўлибмиз жумла фоний, қайда ул, хай,
Ки бизни олами хокийда кўргай?

2860

Чу биздин бўлди фоний жисму жон ҳам,
Магарким қолмади ному нишон ҳам.

Не кўрсанг, ул ўзингсен, биз эмасмиз,
Кўрингайдир, дема, ҳаргиз эмасмиз.

Ки суврат кетди, биз бесуврат энди,
Қидирма, у азал бағрига инди.

Кўрарсен биз била ҳар неки ул бор,
Кўролмассен ва лекин бизни зинҳор.

Агар бизнинг вужуд бўлсайди зарра,
У зарра ҳолидин бўлгайди ғарра*.

2865 Кўролмас кимса биздин зарра жовид,
Бўлолмас зарра бирлан ғарра хуршид...

Ўзингдин истаюрсен гар хабар сен,
Ўзингдин кечгилу солма назар сен.

Кўзинг мардумлари топди хабар чун,
Сени деб кийдилар бошдин қаро тўн.

Агарчи эрдилар мўъжаз ва камтар,
Ва лекин ўлдилар чун сендин аввал.

Улар чун кўрмагайлар ўзни асло,
Ўлимга шайламишлар ўзни илло.

2870 Ўлимдин топ тириклик, эй фалони,
Тирикликнинг камоли англа они.

Тиларсен гарчи нақши жовидон ул,
Жаҳонда бенақшлик – нақши жон ул.

Тиларсен биздек ўлмоқ, бизнамо бўл**,
Ўзингдин кечгилу ғарқи фано бўл.

Фанодин қалъа қур сен сидқи жондин,
Ёғилгай йўқса офат ҳар томондин...

Чу Кайхусрав бу сирдин бўлди огоҳ,
Тушунди бевафодир давлату жоҳ.

2875 Фанодин ўзга унда ҳеч вақо йўқ,
Бу дунё мулкида мулки бақо йўқ.

---

* Ғарра бўлмоқ – мағрурланмоқ.

** Бизнамо – бизга ўхшаш.

У борлик даштини беҳуда топди,
Ва йўқлик жомасин устига ёпди.

Бақосиз молу мулкин таркин этди,
Шаҳодат келтириб, уйкуга кетди.

Кейин Лоҳраспни чорлаб, берди туғро,
Уни ўз ўрнига ул этди подшо.

Кейин бир ғорга кирди, илқида жом,
Уни қор босди сўнг, этди саранжом...

2880

Кишиким сувга чўкса, не асардир,
Чу соҳил аҳли андин беҳабардир.

Ки сен ҳам бўйла гирдоб ичрадирсен,
Басе ғафлагаро, хоб ичрадирсен.

Қуёшга рўбарў муздек турурсен,
Ва ё сув бетида кўпик эурсен.

Қайқисиз сувга тушмишсен, биродар,
Сенинг ким эрканингни денгиз айтар...

СУЛТОН МАЛИКШОҲ ВА ПОСБОН ҲИКОЯТИ

Бир оқшом қор ёғиб, йўл келди оғир,
Маликшоҳ йўлда эрди, тикди чодир.

2885

Чу қушлар ҳам балиқлар музламишди,
Ҳама бир бошпаноҳ жой изламишди.

Деди султон: бу қаттиқ қаҳратонда
Ким эрмиш бизга ғамхўр шу маконда?

Қарай, бизнинг эшиқда посбон ким?
Қўриқлаб, кўз тикиб тургувчи жон ким?..

Эшиқдин чикди шундоқ деб ўзига,
Совук чирмашди, қор урди юзига.

Эшик олдида бир посбон йўк эрди,
Фақат бир чеккада бир соқчи кўрди.

2890

Ки чодир қозигига бош қўйиб ул,
Ётарди, устида ёлғиз наMAT жул*.

Ётаркан чун эшикка кўз тикиб тек,
Қалин қор остида қолмишди шўрлик...

Аё, сен дин учун ўздин кечиb хеч,
Эшикда бўйлаким ётдингми бир кеч?

Агар ётсанг, машаққат ўтгай эрди,
Сенга ҳам бир насиба етгай эрди...

Кўриб соқчи оёққа турди сапчиb,
Бақирди шоҳга, кимсан, тўхтагил, деб.

2895

Маликшоҳ дедиким, мен шоҳ эрурмен,
Гапир, қаршимда мен кимни кўрурмен?

Лаб очди сўзга ул соқчи, деди: мен
Ғарибу беватан, бечорадирмен.

Шу даргоҳдин бўлак бир масканим йўк,
Сенга хизматдин ўзга мақсадим йўк.

Тирикмен, хизматингдир менга пеша,
Сенинг пойингдадир бошим ҳамиша...

Шаҳаншоҳ деди: аёни кабир бўл,
Хуросон мулкани бердим, амир бўл...

2900

Шаҳаншоҳ кўрди чун мардлик нишонин,
Ўшал мард топди номи жовидонин...

Чу сен ҳам бир кеча ёр қўйида зор
Туrolсанг, бу нечук давлат, нечук қор!..

Этолсанг бўйла бедорликни унда,
Кўрар эрдинг вафодорликни унда.

---

* Жул – қиш мавсумида отга ёпиладиган қалин ёпинчик.

Олардинг лутфидан жовид тўнингни,
Кўрардинг зарраларда хуршидингни.

Кўнгил бирлан кўролсанг бир замон сен,
Агар кўр бўлсангам, соҳибкиронсен.

2905 Эранларким, эди нур ичра жони,
Ушал кўз бирла кўрди ашъени.

У йўқлик кўзидин олам аёндир,
Шакар чун оғу бўлгай, гул тикондир...

ШАЙХ АБУСАИДНИНГ СЕВГИЛИСИГА СОВҒА ЮБОРГАНИ

Юборди ёрга шайхи Михна бир гал
Хилол бирлан кулоҳ, бир мунча шаккар*.

Чу маъшук совғаларга солди кўзни,
Анга хуш келмади, бас, бурди юзни.

Деди хизматчига: шайхингга айтгил,
Бу ашёлар керакмас бизга буткул.

2910 Хилол асло керак бўлгайму менга?
Керак қон ютмай ул, нон қавшаганга.

Мен эрсам нон эмас, қонлар ютармен,
Шу холда бу хилолни не этармен?

Шакар менга не ҳожат, баски ҳар он
Заҳар ичгаймен андоқ мен ютиб қон.

Томоғим ҳар дақиқа талх комдир,
У боисдин шакар менга ҳаромдир.

Кулоҳ ул боши бор барнога лойик,
Ва ё бир оқилу донога лойик.

2915 Кишиким эрса ул бошсиз, яқосиз,
Анга, айтинг, кулоҳ киймак не жоиз?

---

* Хилол – Тиш кавлагич.

Буюрсин сенга совғанг, эй азизим,
Менга бир нарса бас, ул сенга маълум.

Кишида эрса хуршиди илоҳ ул,
Солурму заррага асло нигоҳ ул?

Агар ишқ сирридин топсанг наволиғ,
Бўлур чин ифтихоринг бенаволиғ.

Агар бир он тиларсен бўйла бош сен,
Бошингдин ажрамоққа эт талош сен.

2920

Магар шамъ бошидин айрилса, найлар?
Жамоат уйини ул равшан айлар.

Қалам бошини кесмак яхши одат,
Йўқ эрса, ёзмагай ул бежирим хат.

Агар ботилни қўйсанг, юз очур ҳақ,
Муқайяддин кечиб, касб айла мутлак.

Ўзингдин кечмагунча иш юришмас,
Ўзингдинг кеч, юришгай ул ишинг, бас.

Ўзингда зарра эрсанг, кутма зинҳор,
Муяссар бўлмагай ул севгили ёр...

ОЙ ИЛА ҚУЁШ ҲИКОЯТИ

2925

Қамар деди: қуёшим ишқида мен
Бутун оламни нурга тўлдирармен...

Дедилар: ҳай, агар рост бўлса ишқинг,
Кеча-кундуз югурмоғинг бўлур чин.

Етишгайсен-да, ло бўлгайсен унда,
Кўринмассен, фано бўлгайсен унда.

Ёнарсен, ёндирар ҳусни, жамоли,
Вужудингни адо этгай камоли.

Унинг нури била бўлсанг падидор*,
Жаҳон бўлгай чиройингга харидор.

2930

Сени бир-бирларига кўрсатур халқ,
Юзингга термулиб, байрам этур халқ.

Дегайлар: бу нечук ҳолдир, нечук қор,
Қуёш олдида кўрсатмоқда дийдор?

Бирин саргашталиқда йўқ бўлиб то,
Кейин тупроқ аро бўлмиш хувайдо.

Бирин нурга, оловга ўзни отмиш,
Басе хижрон чекиб, вуслатга етмиш.

Тўлар ўн тўртга гар ҳусну жамолдин,
Вале аввал чирой етгай ҳилолдин.

2935

Биров боқмас, агарчи пурзиё ул,
Сабабки, ўз-ўзига маҳлиё ул.

Вале кўқда ҳилолдек очса юзни,
Тикарлар янги ой деб унга кўзни...

Чу сен ҳам то тириксен, токи борсен,
Балолар ўқига доим дучорсен.

Қутилгай баски ширкат чангиндин дил,
Гар ул йўқлик мақомин этса манзил.

Магар ширк тотини тилга олурсен,
Йўқолгай тавҳидинг, маҳрум қолурсен...

ШАЙХ БОЯЗИД ВА УНИ ТУШИДА КЎРГАН КИШИ ҲИКОЯТИ

2940

Бор эрди кимса. улким қалби бедор,
Тушида Боязид бўлди падидор.

Ва андин сўрдиким, эй шайхи муҳсин,
Худовандингга нелар сўйладинг сен?

---

* Падидор бўлмок – кўринмок, намоён бўлмок.

Жавобин айтди шайх: чун етдим унга,
Не келтирдинг, дея юзланди менга.

Дедимки, сенга келтирдим гуноҳим
Ва ширк келтирмадим асло, Илоҳим...

Бу дунёда ичиб мен бир кеча сут,
Ичим оғриб, мени этмишди беҳуд.

2945

Ўшал тун ўлмагимга шай эмишдим,
Азобимга сабабчи сут демишдим...

Худойим айтдиким, менга билошак
Дедингим, сенга ҳеч келтирмадим шак.

Унутдингми магар, эй пири дарвеш,
У сут бирлан менга ширк айладинг эш.

Сабабчи сут дебон этдинг хато сен,
Чу ваҳдат дафтарин қилдинг қаро сен.

Қаёнда ваҳдат ул, даъвони қўйгин,
Ўшанда ширк қўшиб, сут ичмиш эрдинг.

2950

Қани жонингга ваҳдат атри, эй кул,
Ки оғзингдин гупургай сут хиди ул.

Ўшал сут хидидан фориг эурсен,
Ҳақиқат илмида болиғ эурсен.

Агар асрор аро эрса ишончинг,
Келурлар узв-узвингдин қувончинг.

Гўдакликдан нишон бўлмайти сенда,
Кўриб, ҳар нарсани англарсен унда...

ШАЙХ ШИБЛИЙДАН ДАРВЕШНИНГ САВОЛ СЎРГАНИ

Бириси сўрди Шиблийдин саволким,
Сени Ҳақ сори аввал бошлаган ким?

2955

Деди: сув бўйида кўрдим, ит эрди,
Магарким ташналикдин нобуд эрди.

Бориб ул сувга чун оғзин очарди,
Кўриб ўз аксини сувда, қочарди.

Боқарди аксига, титрарди дир-дир,
Гумон айлардики, ул ўзга итдир.

Туганди оқибат сабру қарори,
Ўтиб хаддин, ошди интизори.

Ўзини сувга отди ногаҳон ул,
Йўқолди ўзга ит, бўлди ниҳон ул.

2960

Чу кўздин кетди буткул, бўлди ғойиб,
Ўзи эрди ҳижоб ул, бўлди ғойиб...

Бу холдин англадим, очдим ниқоб мен,
Ўзимдирмен ўзимга чун ҳижоб мен.

Кечиб ўздин, ишим ўнгланди андоқ,
Ки аввал раҳбарим ит бўлди бундоқ...

Ўзингга тикмагил кўзни, нари сур,
Ҳижобдирсен ўзинг, ўзни нари сур.

Агар сенда ўзингдин қилча қолгай,
Оёғингга осилган тошча бўлгай.

2965

Не хушдир ул, сени бешиқдан олса,
Олиб бешиқдан ул, тобутга солса.

Мусо Ҳақ пойига шундоқ эришди,
У бешиқдин чиқиб, тобутга тушди.

Ҳузури Ҳақда бўлмоқ истасанг ул,
Ўзингга келмагил, ўздин йироқ бўл.

Ўзингдин кечмоғингни айла пеша,
Ки ул нур узра нур бўлгай ҳамиша...

ИБРОҲИМ АДҲАМ ҲИКОЯТИ

Магар Иброҳим Адҳам йўлда эрди,
Баногоҳ йўлда икки йўлчи кўрди.

2970

Бири бир арпани тутмишди унга,
Ва лекин ул бири кўнмасди бунга.

Бири дерди нукул: шу арпани ол,
Менга ул нарсани бер, бўлма баттол.

Бири дердики, йўк, бу берганинг кам,
Буни бир арпанинг нархига бермам...

Чу Иброҳим эшитди, шул замони
Мисоли куш каби талпинди жони.

Гаҳи кетди, гаҳи ҳушига келди,
Алардин биттаси бошига келди.

2975

Деди: султони дин, недир малолинг?
Не бўлди, бу сифатга келди ҳолинг?

Дедиким, ул деганда: берганинг кам,
Қулоғимга етишди: Ибни Адҳам...

Деди: бир арпанинг нархига бермам,
Туюлди: арпага Иброҳим Адҳам...

Агар ҳар зарра қайнаб, тошса сармаст,
Уни уйғок кўнгиллар тинглагай, бас.

Эранлар холини гар кўрмадинг сен,
Эранларнинг каломин тингладинг сен.

2980

Тиларсен гар камоли ҳоли мардон,
Фано топгил мисоли ҳоли мардон.

Кел, эй зарра, фано топ сен-да жовид,
Маконинг айлагил ул курси хуршид.

Агарда борлигинг ҳосил эмасди,
Сенга шул жойгоҳ манзил эмасди.

Гўдак чоғида ким жон таслим этди,
Бу тўрт унсурни ул тарк этди, кетди.

Сенинг қаршингдадир дунёйи жонсўз,
Балоларга дучорсен кеча-кундуз.

2985

Агар жом истаюрсен, урмагил дам,
Тирикликда ўзингдан кеч тамоман.

Не эрмиш жоми Жам, эй марди хушёр,
Ажаб гетинамо ул йўк эмас, бор.

Ақл эрмиш ўшал оламда, эй дўст,
Ки ул бир мағз эса, ҳиссинг анга пўст.

Магар ҳар зарраким мулки жаҳондир,
Ҳама ул жоми ақлингда аёндир.

Шу минглаб санъату асрору таъриф,
Ва минглаб амри маъруф, ҳукму таклиф,

2990

Сенинг ақлинг уза тутмиш мақоминг,
Чу бундан яхшироқ ул қайда жоминг?

ЎН УЧИНЧИ МАҚОЛА ТЎРТИНЧИ ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

У тўртинчи ўғил келди, дилоро,
Ажаб хуштийнату оқилу доно.

Деди: токи шу аҳли коинотмен,
Тилармен жон ила оби ҳаёт мен,

Етолсам унга, бас, етгай нажотим,
Агарда етмасам, келмас муродим.

Ота жонимни ўртар бўйла орзу,
Бу янглиғ ташнадирмен, истагим сув...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

2995

Атоси деди: истак келди ғолиб,
Дилинг умри абадга бўлди толиб.

Ки жонинг ичра бундоқ истагинг бор,
У боис сувга бўлдинг сен харидор.

Агар бир зарра сидкинг бўлса, ул дам.
Бўларди истагинг сенга мусаллам.

ИСКАНДАРИ РУМИЙ ВА ҲАКИМ ҲИКОЯТИ

Скандар бир куни бормишди бир жой,
Қидирди ошноий суҳбат орой.

Деди: ўзимга устод айлагаймен,
Чу ҳикмат сиррини ёд айлагаймен.

3000

Билим иста, агар шоҳи жаҳонсен,
Билиб, Зулқарнайн бўлдинг ҳамон сен.

Дедилар унга: шундоқ бир киши бор,
Ки дин илмин билишда баски номдор.

Бировлар, жиннию девона, дерлар,
Бировлар, комилу фарзона, дерлар.

Уйи қалъа эшиги олдида, ул
Улусдин айрилиб, хилватга машғул...

Скандар йўллади бир кимсани зуд,
Ул эрса ҳайдади, қувди ани зуд.

3005

Анга шоҳ элчиси дедики, тургил,
Сени подшо кутар, мен бирла юргил.

Ижобат айла. гар сенга гарондир,
Ахир Зулқарнайн шоҳи жаҳондир.

Лаб очди сўзга ул марди ягона,
Дедиким, менга не шоҳи замона?

Сенинг шохинг эрур бандамга банда,
Нечук боргаймен эрсам чун баландда?

Келиб элчи хабар етказди шул дам,
Ғазабга минди андин шоҳи олам.

3010

Дедиким, жиннидир, девонадир ул,
Ва ё бир билгидин бегонадир ул.

Ки мен ҳам ул Худога бандамен, хай,
Нечук унга Худойим банда бўлгай?

Мени шохдир, гадодир эртами, кеч,
Кулимнинг бир кули деб айтмамиш ҳеч.

Бориб олдига шох берди саломин,
Алик олди у айлаб эхтиромин.

Деди шох: гар етук доно эмишсен,
Нечун бандамга ул банда демишсен?

3015

Жавоб айлаб деди ул кимса: эй шох,
Узун йўллар босарсен мунчаким то.

Ки бир оби ҳаёт топмоқчидирсен,
Тиларсен, ўлмасанг, дунёда турсанг...

Амал дерлар буни, ақлингни бойлаб*,
Сени бу йўлга солмиш, банда айлаб.

Йиғибсен бўйлаким мингларча лашкар,
Олибсен етти иқлим, етти кишвар.

Ки хирс дерлар буни, тутмиш қўлингни,
Этарсен хизматин, бойлаб белингни.

3020

Ўшал хирсу ҳавасга сен агар қул,
Улар қул, бандадирлар менга буткул.

Ўшал хирсу ҳаводин зиндадирсен,
Менинг бандамга қулсен, бандадирсен.

Ўшал хирсу ҳаво бошингда турди,
Сенга, оби ҳаёт топ, деб буюрди.

Ва сўрди сендин ул буткул жаҳонни,
Йиғиб лашкар, окиздинг мунча қонни.

Қишиким толиби жону жаҳондир,
Ўшал жону жаҳонсиз, нотавондир.

---

* Амал – бу ерда орзу-ҳавас маъносида.

3025

Ўшал жону жахон деб сен адосен,
Улар ўтмас матоҳ, сен бир гадосен.

Ўшал жону жаҳонга бўлмасанг қул,
Сенингдир то абад жону жаҳон ул...

Скандар кўзидин чун оқди қонлар,
Дилида кўзғалиб оху фиғонлар,

Дедиким, бу киши девона эрмас,
Анингдек бир киши фарзона эрмас.

Ки андин етди бу руҳимга роҳат,
Менга басдир сафардин шу ғанимат...

3030

Скандар излади оби ҳаёт ул,
Ўлим ваҳми била топди мамот ул.

Сўрарсен: не эмиш садди Скандар?
Ўзингдирсен ўзингга садди акбар.

Вужудинг сад эмишдир сенга, тўғон,
Сен унда ўлтирурсен лолу хайрон.

Ўзингсен унда ул Яъжужу Маъжуж,
Дамо-дам бир бўғов қийноғига дуч

Кўзингдин сур нари ул парда, ғовни,
Ечиб бўйнингдин ирғит ул бўғовни.

2025

Халос этсанг агар бўйнингни андин,
Халос этгайсен ўзни дарду ғамдин.

Йўқ эрса, йўлда минглаб парда бўлгай,
Ва парда ичра жони мурда бўлгай.

Тиларсен асрамоқ оташдин ўзни,
Бу оташгоҳ жаҳонга солма кўзни.

Агар қилча хиёнат айлагайсен,
Ўзингни ўт, оловга шайлагайсен.

Оловдин кечмоғинг ул айни роҳдир,
Гумон этма, Сиёвуш бегунохдир.

3040

Сени Ҳақ гар маҳобо этмас эрди*,
Бузук нафсинг тақозо этмас эрди.

Солур жонларга кўрқув Ҳақ қаҳри,
Йўқ эрса, тўғри ҳам бўлгайди ўғри.

Бало қаршингдадир, бас, ўйлагил сен,
Не истарсен яна, айт, сўйлагил сен.

Жаҳон қуршаб сени, раҳм этмагай ҳеч,
Ўлимдин кўрк, ўларсен эртами, кеч...

ҚИЁМАТ КУНИ ХАЛҚНИНГ ШАРМАНДАЮ ШАРМСОР БЎЛИШЛАРИ

Деди бир кимса ул аҳли саломат:
Агар расво қилур халқни қиёмат,

3045

Ажаб эрмас, ажаб улдирки, айтай,
Ки андин бир киши борму, қутилгай?

ТОВУС ҲИКОЯТИ

Бўлиб қирғокчилик, юз берди қаҳҳат,
Халойиқ чекди кўп захмат, машаққат.

Машаққатлар аро халқ кексадир, ёш,
Товуснинг олдида индирдилар бош.

Дедилар: бир дуо қил, Ҳаққа борсин,
Яратган бизга бир ёмғир юборсин...

Товус қуш дедики, эй аҳли тадбир,
Магар беҳудага ёкқайми ёмғир?

3050

Ки сизда бундин ўзга бир талаб йўқ,
Агар ёғдирмаса ёмғир, ажаб йўқ.

---

* Маҳобо этмок – кўрқитмок.

Ажаб улдирки, сиз осий ва авбош,
Фалакдин бошингизга ёғмамиш тош...

Булут гар келмаса, ул не эмиш, хай?
Таажжуб айламаклик бунга бўлгай:

Гуноҳга мунча ботмишлар аёл, эр,
Ёрилмас не сабабдин, ютмагай ер?

Гумон айларсен андоқ, марди роҳсен,
Қаён ул марди саргардони роҳсен?

3055

Гумонинг қувсалар, келгай саботинг,
Кетар ул мурда ит, етгай нажотинг...

ПАЙҒАМБАРНИНГ МЕЪРОЖ КЕЧАСИ БИР ДЕНГИЗ КЎРГАНИ

Расул меърож туниким йўлда эрди,
Баногоҳ йўлда бир денгизни кўрди.

Малоик теграсин тутмишдилар чун,
Анга ёшлар тўкиб, йиғлардилар хун.

Паямбар сўрдиким, эй аҳли асрор,
Не боис ёш тўқарсиз бўйлаким зор?

Чу ғайбул ғайб тарафдин етди фармон,
Малаклар очдилар лаб сўзга шул он.

3060

Ки, гардунким эгилди, бас, у кундан,
Худойи Ҳақ яратди бизни нурдан.

Ўшал дамдин бери биз зору малул,
Сабабки, қавми уммат йўл босиб ул,

Бирор дам елкада юк бор, демаслар,
Этиб гўёки иш, иш айламаслар.

Ишу орзу амаллар бори сийқа,
Кечиргайлар умрни шу тарийқа...

Биларсен не эмиш нақдинг, нечун сен
Сочарсен елга, ройгон айлагайсен?

3065

Ғами дин бирла кечса эрди онинг,
Нафинг етгайди, етмасди зиёнинг.

Дариғо, бир самар топмай бу айём,
Юрар йўлдин адашдинг, кетди қарвон.

Дариғо, сен умрни елга бердинг,
Савоб эрмас, гуноҳ бирлан кечирдинг.

Нечуук Ҳақдин ҳаёт истарсен ортик,
Совурдинг нақди умрингни бу янглиғ?

Кишиким умри қадрин билмади чун,
Ўшал умри абад қадрин не билсин?

3070

Умрни сочмагил елларга, эй қул,
Омонатдир, турар ел устида ул.

Ғаниматдир, азиздир сенга ҳар дам,
Ололмассен уни жонинг бериб ҳам...

**БИР ОЧКЎЗ КИМСА ВА АЗРОИЛ
ҲИКОЯТИ**

Эди бир кимса очкўз, ул чекиб ранж,
Машаққат бирла йиғди давлату ганж.

Қуну тун билмади сабру қарор ул,
Йиғолди неча юз минглаб динор ул.

Не эрмиш мингу минг, ортиқди мулки,
Неча юз минг динорни ерга кўмди.

3075

Яна юз минг динори бор эди, бас,
Омонат эрди, мардум бўйнида қарз.

У моли ҳаддига қандоқ етарди?
Санаб молин, саройин сайр этарди.

Деди бир кун ўзига: бас, ўтиргил,
Етар энди, ётиб, айшингни сургил.

Етар молим, яшармен энди яшнаб,
Керак бўлса. яна топгаймен ишлаб...

Ўзига бўйлаким сўйлар эди хуш,
Ўзини бўйлаким айлар эди хуш.

3080 Шу сўзни айтар айтмас ул, баногох
Эшикда бўлди Азроил пайдо.

Қараб, кўрдик, Азроил эди у,
Кўринди кўзига олам қоронғу.

Очиб лаб сўзга, андоқ зори этди:
Бутун умрим елиб, чоп-чопда ўтди.

Ўтирдим энди, бир пас баҳра олсам,
Равоми бўйлаким бебаҳра ўлсам?

Кўнарми бунга Азроил? Қаёнда!
Киришди жонин олмоққа шу онда.

3085 Яна ёлворди кимса: баски шундоқ,
Менинг жонимни олгайсен, нажот йўқ.

Динорда нақд уч юз минг пулим бор,
Берармен, майлига, юз мингини ол.

Мени уч кун қўйиб тур, кам эмас, кўп,
Ризодирмен кейин, не айласанг, хўп..

Қаёнда! Тинглагайму Азроил роз,
У чўзди илкини жон қасдига боз.

Яна ёлборди кимса: майли, кўндим,
Юз эрмас. икки юз минг сенга бердим.

3090 Уч эрмас, икки кун бер менга муҳлат,
Яна Азроил этди таклифин рад.

Яна ёлборди кимса: майли, олгин,
Берай, бир, иккимас, уч юз минг олтин.

Мени бир кун қўйиб тур, деди йиғлаб,
Яна такрор жавобсиз қолди бу гап.

Ва охирда яна зор йиғлади эр,
Деди: бир сўз ёзай, менга изн бер...

Бу гапга кўнди Азроил, деди: ёз,
Юрак қони билан ёзди у ҳассос.

3095

Деди: эй халқ, этиб чун рўзгор мен,
Йиғиб чун неча юз минглаб динор мен,

Ололдим бир нафас умри хаётим,
Муяссар бўлмади менга муродим...

Аё, сиз, мунчаким сийлайди сизни,
Қадрланг ҳар нафас умри азизни.

Камондан учган ўқдек кетса қўлдин,
У қайтмас, қайтаролмас кимса йўлдин.

Зиён этсанг умрга бул жаҳонда,
Не чора айлагайсен ул жаҳонда?

МАРЗУБОН ҲАКИМ ЎҒЛИНИ ЎЛДИРИШГАНИ ҲИКОЯТИ

3100

Ҳакими Марзубонким, улфати хуш,
Эди Нўширавонга суҳбати хуш.

Унинг бир ўғли бор эрди қуёшдек,
Билим доирасига йўқ эди чек.

Уни ўлдирди бир аблаҳ, ситамкор,
Атоси қолди қақшаб ҳажрида зор.

Дедилар унга: устод, ёнма ғамдин,
Қасос олмоқ керак ул муттаҳамдин.

Жавоб берди ҳакими Марзубон зуд:
Бу янглиғ қон тўқишдин не эмиш суд?

3105

У этган ишни этмоғим не даркор,
Бўлайми ул каби мен ҳам гуноҳкор?

Дедилар: йўкса, олгин хун баҳо пул,
Дедиким, йўк, керакмас хунбаҳо ул.

Менинг наздимда йўк ўғлим баҳоси,
Унинг қонини ичмак хун баҳоси.

Ўғил қонини ичмак нораводир,
Ва ўз қонингни ҳам ичмак хатодир...

Кишиким, умрини зое этар, кул,
Тўкиб ўз қонини, ичгувчидир ул.

3110 Умрдан қолгани бир неча етти*,
Умидбахш йилларинг ул ўтди-кетди.

Магар шу неча кун тавба этарсен,
Вале ул ўтган умрингни нетарсен?

БУЗУРЖМЕХР ВА НЎШИРАВОН ҲИКОЯТИ

Ғазабга минди Кисро, этди бедод,
Бузуржмеҳр кўзига мил чекди, хайҳот.

Шу онда етди Румдин бир муаммо,
Дейилмишди: бунӣ ҳал айла, эй шох.

Агар ҳал айласанг, божинг берурмиз,
Йўк эрса, таъзиринг, додинг берурмиз...

3115 Ечинг, деб шох илм аҳлини йиғди,
Вале барча ечишга ожиз эрди.

Дедилар барчаким, рози сипеҳр бул**,
Бунӣ ечгай фақат Бузуржмеҳр ул.

Ки ундан ўзгаси этмас бунӣ ҳал,
Сўранг андин, жавоб бергай мукамал.

Чақирди шунда шох шўрлик ҳакимни,
Ва унга кўрсатиб лутфи азимни.

---

* Етти – хафта.

** Рози сипеҳр – осмон, коинот сири.

Баён этди не эрмиш ул муаммо,
Ўзингдирсен, деди, ечгувчи танҳо...

3120

Бузуржмеҳр дедиким, ҳаммом тилармен,
Мен унда бир нафас ором тилармен.

Таним бир яйрасин, сен келтириб муз,
Ёзиб унга, муаммо тарҳини туз.

Агарчи кўзларим кўрмаслар, аммо,
Ечармен шул усул бирлан муаммо...

Мухайё қилдилар не сўрса унда,
Муаммони ҳақим ҳал этди шунда.

Севинди шох, карам айлаб баякбор,
Дедиким, эй ҳақим, не ҳожатинг бор?

3125

Деди: кўр айламишдинг сен ўзимни,
Ўзимга қайтариб бергил кўзимни.

Деди шох: қайтариб бергум нечук мен?
Биларсанки, бу иш келмас кўлимдин.

Ҳақим дедики, шохим. не эмиш бул?
Кўлингдин келмас эрса қайтариш ул.

Бировнинг нарсасин сен олма бўйла,
Оларкан, қайтариб бермоқни ўйла.

Нечун андоқ азиз бир нарсани, ҳай,
Олурсен, ўрнига ҳеч нарса бермай?..

3130

Нафаским, олганинг шул дури шаҳвор,
Ки андин ҳам азизроқ сенда не бор?

Уни сен бўйлаким барбод этарсен,
Уни гар қайтариб олса, нетарсен?

Хуш эрди гар ўзингга келсанг ҳар дам,
Етакчи сенга тоқай ўзга одам?

Бунафша бўлмадинг, наргис эмассен,
Улардек не сабаб қайғупарастсен?

Самода гулдирак янглиғ кўполсен,
Ва Акраб буржидек кўрсен, тўполсен.

3135

Кўзинг ўнгида минглаб пардадир ул,
Шу аҳволинг била топгаймисен йўл?

Ўзингга келсанг, учгай эрдинг отда,
Қоларди сушт қадамлар хайли ортда.

Ўлиб бир кун, адамга йўл олурсен,
Нечун бегонаю маҳжур қолурсен.

Зухур этса агар ул ошнолик,
Арода бўлмагай сўнгра жудолик...

ТОҒ ЁНБАҒРИДА ЯШОВЧИ ҚУШ ҲИКОЯТИ

Баланд тоғ бағрида ёлғиз қуш эрди,
Қўйиб қирқ кун тухум ҳар йил, ҳуш эрди.

3140

Эди Шом мулкида ул тоғу маъво,
Туғиб, қуш тухмига этмасди парво.

Қўйиб қирқ кун тухум, сўнгра кетарди,
Бу овлоқ гўшани ул тарқ этарди.

Вале бегона бир қуш келгай эрди,
Тухумлар устига ўлтиргай эрди.

Қаноти остида асрарди мунча,
Тухумдин жўжалар то чиқмагунча.

Авайларди кўриб ҳар лаҳза андоқ,
Мисолин кўрмамишди кимса бундоқ.

3145

Тухумлардин чиқарди жўжалар сўнг,
Учишга шайланар эрди улар сўнг.

Баногоҳ она қуш пайдо бўларди,
Иниб, тоғ бошига аста қўнарди.

Кейин овоз кўйиб, чорларди ногох,
Палопонлар бўлурди андин огох.

Улар илғаб йирокдин она кушни,
Кўярди шул замон бегона кушни.

Учарди она куш сори, етарди,
Анув бегона кушни тарк этарди...

3150

Агар бир-икки кун Иблиси мағрур,
Сени олса қаноти остига ул,

Не ғамдир, етса гар Ҳақдин хитобинг,
Ҳамоно Ҳақ сари бўлгай шитобинг.

Ажал етганда кечгай бўйла ҳолинг,
Танинг қолгай-да, кетгай жони зоринг.

Агар ўлмасдан олдинроқ ўларсен,
Насиби Ҳаққа сен ноил бўларсен.

Чароғдир дашт аро тан ичра жонинг,
Уни қуршаб турар тан, асрагонинг.

3155

Чароғинг кетса, тарк айлаб биёбон,
Чароғ эрмас, бўлур хуршиди тобон.

Кўнгил ичра нихондир неча асрор,
Не нозик нуқталар, андишалар бор.

Ҳамиша дин сари кел, дамба-дам кел
Ўзингдин қўймагил айру қадам, кел.

Ўзингга келмагунча сен ҳар они,
Ёмонликларга тўлдиргунг жаҳонни.

Ёмонликларни таркин айласанг гар,
Келурлар сенга не-не яхшилиқлар.

3160

Сенга не берса, хушлан, дилни шод эт,
Агар ул бермаса, сабру сабот эт.

У ёқдин не келарса, қайтмагай ул,
Ёмонлик келса ҳам, оғринма, жим тур...

ҲАЗРАТИ ПАЙҒАМБАР ИЛА ҲАБАШ КАНИЗАК ҲИКОЯТИ

Буни нақл айламиш Солмон: бир кез
Ўтирмишди Расули оламафруз.

Баногоҳ кирди масжидга канизак,
Ҳабаш эрди, қаро танли келинчак.

Паямбарнинг этогин ушлади ул,
Дедиким, эй Расулим, мен билан юр.

3165

Ишим бор, ахтариб кедим илож мен,
Хўжам бир ёққа кетган, ноиложмен.

Ўзингсен бенаволар сарвари ул,
Ки мен ҳам кимсасиздирмен, мадад қил...

Бораркан йўлда у шу сўзни дерди
Ва Пайғамбар этогин қўймас эрди.

Расулиллоҳ анга урмас эди дам,
Этогин илкидин тортмас эди ҳам.

Чиройли хулки боис садри дунё
Борурмиз қайга деб сўрмасди ҳатто.

3170

Бораркан, боқмас эрди орқасига,
Шу ҳолда етдилар дон растасига.

Канизак дедиким, эй сўзи қутлуғ,
Бугун очмен, сира туз тотганим йўқ.

Йигирган шу ипимни ол-да, унга
Олиб бер дони буғдойимни менга...

Паямбар ипни сотди шул замони,
Олиб, ўз елкасига ортди донни.

Уни элтиб канизак уйига то,
Буриб юз қиблага, дедики, Оллоҳ.

3175

Агар бу ишда йўл қўйдим қусурга.
Иноят айлагил, йўйма қусурга.

Магар бир бандага ҳаммоллик этдим,
Олиб елкамга шу бугдойин элтдим...

Худога ёлвориб сўйларди роз ул,
Этарди бўйлаким узру ниёз ул...

Йигит, кўрдингми бу лутфу вафони,
Магар билдингми хулқи Мустафони?

Бу мавзуда тану жондин не фойда?
Субутсиз, лақма инсондин не фойда?

ФАЗЛИ РАБИҲ ҲИКОЯТИ

3180

Навосиз, кекса бир чол зору маҳзун,
Келиб Фазли Рабиҳга айтди арзин.

Хижолат ичра ул ожизлигинин,
Басе қашшоқлигу ўксизлигинин,

Темир учли таёғи бор эди, хай,
Рабиҳнинг пошнасига санчди билмай.

Оёғидин оқиб қонлар ҳамул дам,
Қизарди ҳам бўзарди садри аъзам.

Сўзини бўлмади, то сўйлади чол,
Анга аҳволини арз айлади чол.

3185

Кейин йўлга равона бўлди мамнун,
Вазирнинг ҳоли шунда бўлди тушқун.

Биров сўрди: шу аҳволда, хирадманд,
Кўриндинг не сабабдин шоду хурсанд?

У кекса қийнади пойинг яролаб,
Вале сен ул яродин очмадинг лаб.

Сукут ичра йўқотдинг шунча қон сен,
Кетиб ҳушдин, йиқилдинг бул замон сен.

Рабиҳ деди: хижолат чекмасин деб,
Ўзимга воҳ дейишни кўрмадим эп.

3190

Дедимки, чекса гар андоқ хижолат,
Менга арз айламас, сўрмас адолат.

Фақирлик бирла бундоқким адодир,
Яна озор бериш унга хатодир...

Қара, меҳри раоё мунча бўлғай*,
Вафодорлик иши то мунча бўлғай.

Бир эрмас, улки юз Фазли Рабиҳдир,
Рабиҳданмас, магар Ҳақ фазлидин ул.

Башар бўлдинг, жавонмард бўлмадинг сен,
Башар эрсанг, жавонмардликни ўрган.

3195

Аё тупроқ, оловдек учма кўкка,
Олов янглиғ бошингни тутма тикка.

У даргоҳга етишмоқ истасанг зуд,
Унинг кўйида тупроқ бўлмоғинг хўп...

ЎН ТЎРТИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедики, ул оби ҳаётим
Ўлимдин бермаса менга нажотим,

Начора, лек уни истайди кўнғил,
Тилармен токи билсам, не эмиш ул.

Нажотим бермаса, майли, этарман
Уни билмоқ ила кўнғлимни равшан...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

3200

Атоси кўрсатиб роҳи ҳидоят,
Лаб очди, сўйлади унга хикоят.

---

* Раоё – раият

ИСКАНДАР ВА УНИНГ ЎЛИМИ ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

Скандар бир китобда кўрди бир кез,
Ки сув бормиш жаҳонда кўнгилафруз.

Ким ичса, мисли хуршид бўлгай эрмиш,
Бақойи умри жовид бўлгай эрмиш.

Довул бормиш яна, бир сурмадон ҳам,
Эмиш ҳар иккисида мўъжиза жам.

Эшитдим, сўйлади устод мударрис,
Уларга соҳиб эрмиш шоҳи Ҳурмуз.

3205

Бировким, гар қулунжга келса рост ул,
Довулга урса қўл, топгай халос ул.

Бировким кўзга андоқ сурма сургай,
Балиқдин аршгача не эрса, кўргай.

Скандар кўнглига бас тушди орзу,
Ки топмоқ бўлди шу уч нарсани у.

Уларни ахтариб ул йўлга тушди,
Юриб, алқисса бир тоққа етишди.

Қадам босган эдиким, тоғ ёрилди,
Кириб, ўн кун юриб, бир кулба кўрди.

3210

Эшикни очди шоҳ, кўз солди бир дам,
Довул эрди шу ерда. сурмадон ҳам.

Кўзига сурма чекди, унга шул он
Замину осмон бўлди намоён.

Довулга урди қўл, ел чиқди бирдан
Унинг қаршисида турган амирдан.

Амирким бас чиқарди шунда елни,
Хижолат ичра ул йиртди довулни...

Скандар сўнгра Ҳиндистонга юрди,
Тилаб оби ҳаёт зулматга кирди.

- 3215   Нечун бу киссани мен сенга такрор
                  Дегаймен, тинглагансен неча юз бор?
- Кириб зулматга, ожиз қолди шул он,
                  Сипоҳ хайрон эди, ул шоҳ-да хайрон.
- Чалинди кўзга шунда парча ёкут,
                  Ёнарди, товланарди ўйлаким ўт.
- Унинг нурида кўрди шоҳи олий,
                  Ки ғужғон эрди минг-минглаб чумоли...
- Скандар кўрдиким ёкут сочар нур,
                  Ёритгай менга йўл деб ўйлади ул.
- 3220   Нидо келди шу онда унга: бул шамъ
                  Чумолилар учундир бунда равшан.
- Унинг нури била бул хайли гумроҳ
                  Бўлурлар бу макону жойдин огоҳ...
- Таажжуб айлади бунга Скандар,
                  Чумолиларга ёкут эрди раҳбар...
- У зулмат гўшадин чикди жигар хун,
                  Бўлиб ҳар лахзада холи дигаргун.
- Юриб, манзилдин ул манзилга ўтди,
                  Нихоят, йўл босиб, Бобулга етди.
- 3225   Васиятнома ёзмиш эрди ул то:
                  Ажал етса, ёпишса менга ногоҳ.
- Совутдан лўлаболиш айлангиз деб,
                  Тўшакни ҳам совутдан шайлангиз деб.
- Уйим деворлари зумрад ила шан,
                  Шипи олтин ила бўлсин музайян.
- Вале Бобулга етгач, тўхтади ул,
                  Қулунж чарчатди, абгор этди буткул.

Туганди сабри, чун йўқ эрди фурсат
Уни деб тикламоққа бир иморат.

3230

Тўшак устига совут этдилар ўнг,
Совутдин этдилар болишни ҳам сўнг.

Тутиб олтин сипар сарлашкару бек
Уни қуршаб, оёқда турдилар тек.

Скандар кўрдиким, чун эрди ахвол,
Қулунждин ўлмагин хис этди алҳол.

Ва хийла йиғлади, аммо не фойда?
Ажал пойлаб турар эрди шу жойда.

Чу Афлотунга шогирдди ҳаками,
Ҳамон Зулқарнайннинг хос надими.

3235

Деди: шоҳи жаҳонга не дейин сўз?
Довулким ул, ясатмиш эрди Ҳурмуз.

Уни сен ноахилларга инондинг,
Ўзингни бўйлаким заҳматга қўйдинг.

Уни кўрсатмасайдинг, бас эдинг сен,
Балога мубтало бўлмас эдинг сен.

Уни толеъ сенга этмишди зоҳир,
Яна айлармиди қаршингда ҳозир?

Унинг қадрини билмай, юзни бурдинг,
Назарга илмадинг, бир четга сурдинг.

3240

Агар жондек азиз тутсайдинг они,
Ичардинг оби ҳайвон бул замони.

Вале ғам чекма, икки сўз дегум шул,
Ўшал оби ҳаётдан ҳам азиз ул.

Бу янглиғ мулку бу қаҳру сиёсат,
Қўланса ел эрур, боди нажосат.

Назар сол, салтанат қурдинг чу, ҳайҳот,
Не узра ул қурилди, бўлди бунёд?

Не хожат улки, чун бунёд эмишдир,
Асоси ел эмишдир, бод эмишдир?

3245 Ачинма унга хеч, тут ўзни сарбаст,
Кетингдин ногахон бир ел чиқар, бас...

Ўшал оби ҳаётким, излаб эрдинг,
Магар шу топда андин қўлни ювдинг.

Тафаккур айла, ўзни ўртама, бас,
Ки ул илми разиндир, ўзга эрмас*.

Насиб этган эса ул илму хикмат,
Уни оби ҳаёт бил, бекудурат**.

Илмни Ҳақ сенга бахш этди бисёр,
Жаҳондин кўзни юм озоду хушёр...

3250 Бу сўзни айтди ул зоти хирадманд,
Скандар тинглади, жон берди хурсанд.

Тани тупроққа, жони сўйи афлок -
Кетиб, хирсу ҳасаддин бўлди ул пок...

Ўғил, сен ҳам бугун ғам чекма зинхор,
Илм – оби ҳаётдир, кашфи асрор.

Унинг нури агар жонингга ургай,
Дилинг хар икки ул оламни кўргай.

Илм йўлида гар эрса саботинг,
Етишгай сенга ул оби ҳаётинг.

3255 Илм сорига юрсанг, тўғри тут йўл,
Агарда чалғисанг, шайтон этар ул.

Каромат сенда шайтоний кўрингай,
Нуринг кўзларга зулмоний кўрингай...

---

* Илми разин – ҳақиқий илм.

** Бекудурат – бегубор, тиник.

НАМРУД ҲИКОЯТИ

Тешилди кема, сувга етти юз тан
Чўкиб, ёлғиз аёл соғ қолди ундан.

Ҳалос топди аёл бир тахта узра,
Ўғил туғди аёл ул тахта узра.

Туғиб, фарзандни ўздин айру этди,
Ўзи денгизга тушди, чўкди, кетди.

3260

Ки тахта узра қолди ул гўдак чун,
Сурар эрди уни ҳар ёққа тўлқин.

Нидо келди, мени тингланг, аё, деб,
Гўдак бошидадир хифзи Илоҳ деб.

Шамол, тўлқин, балиқлар, тингланг, илло,
Гўдакка бир зиён етказманг асло.

Балодин асрангиз, сизга омонат,
Курукқа етказинг соғу саломат.

Малаклар сўрдилар: айтгил, Худойим,
Талотум ичра бу сарсон гўдак ким?

3265

Нидо келди: у бир шўрида айём,
Биларсиз кимлигин етганда айём...

Нихоят, сув уни қирғоққа элтди,
Кўриб, бир овчи унга шафқат этди.

Қилиб шеру балиқ, қушларга дамсоз,
Аяб ўстирди, ҳар дам этди эъзоз.

Чиқарди болу пар, ўсди, етишди,
Нихоят бир куни у йўлга тушди.

Йўл узра кўрди ёкут сурмадон ул,
Унинг сиррини билмоқ эрди мушкул.

3270

Кўзига чекди андин сурмайи пок,
Кўринди аршу курси, бори афлок.

Яна бир карра сурма сурди, ул дам
Кўринди кўзларига ганжи олам.

Нихоний сийму зар, инжуни кўрди,
Балиқдин ойгача ҳар нени кўрди.

Малойик сўрдилар: эй Ҳазрати пок,
Ким эрмиш кимса ул шойиста идрок?

Уларга етди ғайбулғайбдин овоз:
Бу Намруддир, ўшал шахси сарафроз.

3275

Худолик лофин ургай, хийла, найранг
Этиб, юз карра айлар биз билан жанг...

Назар сол, не карамлар этди Оллох,
Нечук рад этди сўнгра, сурди ногоҳ.

Магар ким бўлса бўлсин даҳраро, бас,
Худонинг сиррини билгувчи бўлмас.

Сабаблар бирла гар машғул эрурсен,
Ҳамиша хастаю малул эрурсен.

Чу тўрт табъ қайдида эрсанг, эмас сир,
У табъ қийшиқ эрур, тўрт бўлмагай бир.

3280

Бу денгизга ўзингни ташла, хос бўл,
Ҳама табълар, сабаблардин халос бўл.

Сабоқ ол чархдин, сол ул сари кўз,
Эгиб бош чарх урар ул кеча-кундуз.

Жаҳоннинг сўнгги бор, ул сўнгги марра,
Сочилгай унда олам зарра-зарра.

Жаҳон этмиш магар гардунни дулдул,
Қуёш от устида олтин эгар ул.

Бу олам гар фанога тутса бошин,
Қаро тундан қорайтирса қуёшин,

3285

Не бўлгай, борми огоҳинг, у кунда?
Эгарни тескари босгайлар унда.

Қуёш ғарбдин чикар-да, айланур терс,
Муқаррар оқибат ул ҳам бўлур нест*.

Кўнгилким қон эрур, чек охи дилсўз,
Сенга на кеча маълумдир, на кундуз.

Не эрмиш сенга хуш келгувчи ул кеч,
Қуёшли кундузинг гар келмагай ҳеч?

Тиларсен куну тун бўлмоқни гар шод,
Куну тунларни ҳаргиз этмагил ёд.

3290

Қоларсен токи ул менлик аро сен,
Ҳамиша ғам чекиб, кўнгли яро сен.

Ёмонлиқдин кечиб, сен яхшироқ бўл,
Ҳамиша қору борингдин йироқ бўл.

Ўзингга гар ўзингни бор кўрарсен,
Чу хирқа ичра ҳам зуннор кўрарсен...

ТУЗОҚҚА ТУШГАН ТУЛКИ ҲИКОЯТИ

Сахар чоғи тушиб тулки тузоққа,
Киришди макру найранг айламоққа.

Деди: сайёд мени гар бўйла кўргай,
Гумон йўқдирки, ул теримни шилгай...

3295

Ўликка солди тулки ўзни шул дам,
Чўзилди, ётди жон кўрқувси бирлан.

Чу сайёд келди, кўрди, ул ўликдир,
Ўлик эрса, деди, не олгуликдир...

Қулоғи, деди, коримга ярар чун,
Суғурди ханжарин, кесди қулоғин.

Деди тулки: қулоқ кетса, не ғам ул,
Тирик қолдинг ўлимдан, бас, шукур қил.

---

* Нест – йўқ.

Биров келди, кўриб тулкини шул он,
Деди: тулки тили дардимга дармон...

3300

Тилини шарт кесиб олди шу асно,
Вале жим ётди тулки, чекмади ох.

Яна келди биров, кўргил, не тақдир,
Деди: тулки тиши менга керакдир...

Солиб омбир, неча тишларни тортди,
Вале тулки ҳамон қотганча ётди.

Менга басдир, деди, гар ўлмасам мен,
Қулоқсиз, тилсизу тишсиз яшармен...

Тагин бир кимса келди шул ароси,
Деди: тулки юрак – дардим давоси.

3305

«Юрак» сўзин йироқдин илғади у,
Кўринди кўзига олам қоронғу.

Юрак-ла ўйнашиб бўлмас, деди, бас,
Ҳамоно этмасам бир чора, бўлмас.

Деди шу сўзнию бир найранг этди,
Халос бўлди тузоқдин, қочди-кетди...

Ҳадиси дил ҳадиси бошуқухдир,
Магар икки жаҳонни қопламиш ул.

Раво кўргаймисен қонларга ботсам,
Кўнгилдин очма сўз, қуйдирма сен ҳам.

3310

Кўнгил хун бўлди, кўнгилга не дерман?
Кўнгилни билмаган элга не дерман?

Қаерда эрса маъшук, унда кўнглим,
Қачон боргум у ён, ёримни кўргум?

Кўнгилни мен йўқотдим чун боякбор,
На у мендин, на мен андин хабардор.

Нишони йўқ кўнгилнинг, топмам они,
Қаерда кўнгил олгоним нишони?

СУЛТОН САНЖАР ВА МАҲИСТИЙ ҲИКОЯТИ

Маҳистий хоним эрди пок жавҳар*,
Уни ардоқлар эрди шоҳ Санжар.

3315

Агарчи чехраси ой эрмас эрди,
Вале шоҳ суҳбатига пайваст эрди.

Бир оқшом эрди боғи Родгонда,
Ки шоҳ тикмишди чодир ул маконда.

Шу боғда ўлтириб шоҳ суҳбат этди,
Кириб чодирга сўнг уйқуга кетди.

Маҳистий ҳам бўшаб шоҳ суҳбатидин,
Кириб ўз чодирга истади тин.

Магар шохнинг ғуломи борди, соқий,
Ажаб барно йигитди, ҳусни боқий.

3320

Жамолига малоҳат эш эди чун,
Ки унга шоҳ Санжар эрди мафтун.

Ўшал барнонинг эрди шоҳ гадоси,
Вале барно Маҳистий мубталоси...

Ярим тун уйқудин уйғонди подшо,
Чу боқди, ёнида йўқ эрди барно.

Илиб эгнига тўнни, чиқди илдам,
Қўлида шай эди шамшири шул дам.

Ва кўрди, дилда ортиб иштиёқи,
Маҳистий бирла ҳамдам эрди соқий.

3325

Шу онда икки кўнгил эрди ҳамроз,
Маҳистий куйлар эрди янграиб соз:

---

* Маҳистий – яъни, ой юзли хоним номи ила танилган шоира ва созанда.
Милодий 1118-1157 йилларда яшаган.

Бу окшом мен сени қўйнимга олгум,
Ипакдек қўлларим бўйнингга солгум...

Боқиб шох кўрдиким, шул эрди ахвол,
Ул икки мисрани ёд олди дархол.

Агар кирсам, деди, чодирга бул дам,
Ёрилгай ўти, ўлгай иккиси ҳам.

Сабр қил, деб ўзига таскин айтди,
Сабр қилгум, деди чодирга қайтди.

3330 Кечиб тун, тонг отиб, юз очди кундуз,
Шаҳаншоҳ тузди базми оламафруз.

Маҳистий чанг чалиб унда шу они,
Тараннум айлади дилбар навони.

Оёқда эрди соқий ҳам у ерда,
Қадах илкида эрди, кўзи ерда.

Шаҳаншоҳ эсга олди тунги байтни,
Дедиким, айла хониш менга байтни.

Чу шох зикрида эрди байти рози,
Маҳистийнинг қўлидин тушди сози.

3335 Танига ларза тушди бу товушдин,
Йиқилди ергаву айрилди ҳушдин.

Гулоб сепди юзига шул замон шох,
Маҳистий бир нафас кўз очди, аммо,

Чу кўрди боши узра эрди Санжар,
Кетиб ҳушдин, яна ғарқ бўлди яксар.

Яна кўз очди бир лаҳза Маҳистий,
Паришон эрди ул, хушёр эмасди.

Деди шох: кўркма мендин, бас, кечирдим,
Ўзинг қилдинг ўзингга, мен не дердим...

3340 Маҳистий деди: ваҳмим бундан эрмас,
Ўшал байт бўлди шу жоним учун дарс.

Уни тун буйи такрор айладим мен,
Гахи рад, гохи инкор айладим мен.

Ўшандин қайда топсам бир нишоне,
Бошимга ёприлур буткул жаҳоне.

Аён бўлгайки, мен унда этиб кор,
Сен эрдинг кору боримдин хабардор.

Гуноҳимни кечир ё қувлагил, хўп,
Чақиргайсен яна қошингга, кел, деб.

3345

Агар ўлдирсанг азминг шиддатидин,
Қутилгайдим тириклик заҳматидин...

Менинг жонимда кўркув ўзга буткул,
Ўшал султонки, Раззоқи жаҳон ул

Меним-ла ҳар нафас, ҳамдам ҳамиша,
Мен эрсам айлагаймен бўйла пеша.

Нетармен, жам этиб бор кирдикорим,
Юзимга солса бир кун Биру Борим?..

Худо бошингдадир ҳар лаҳза, эй дил,
Ёник бир шамъ бўлиб нурингни сочгил.

3350

Анга шукрона айтиб, қил ҳавасни,
Анинг ёди била олгил нафасни.

Дегил шукронаю сўргил дамо-дам,
Берар нақдингни ул Халлоқи олам..

ЎН БЕШИНЧИ МАҚОЛА БЕШИНЧИ ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Келиб бешинчи ўғли ғарқи анвор*,
Дедиким, эй ота, дарёйи асрор,

Тилармен бўйлаким анво тузукни,
Сулаймон илкига таққан узукни.

---

* Анвор – нур.

Пари, дев амру фармонида эрди,
Чекиб саф, кўшқу айвонида эрди.

3355

Узук боис жаҳонни айлади сайр,
Очилди унга сирри мантикут тайр*.

Тилармен, шу узук илкимда бўлсин,
Фалак ҳам бош эгиб, мулкимда бўлсин.

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси дедиким, сенга не ҳожат
Ўшал мулку сиёсат, ганжу давлат?

Бақоси йўқ унинг, сен ҳам абас қил,
Тиларсен, давлати боқий ҳавас қил.

Жаҳон бошдин-оёқ бир ҳасратобод,
Асоси бир ховуч тупроқ ила бод**.

3360

Не бергай сенга ул ел бирла хокинг?
Кўнгилни бойлама, етгай ҳалокинг.

Бу турмуш, бу тириклик кимга хушдир,
Магарким охири кўзни юмушдир?

Жаҳонда дору малҳам кўп, илохий,
Не ҳожат сенга заҳри подшоҳий?

Чу Рустам ўғли ўлди, ғам, қадардир,
Анга нўш дорусидин не самардир?

Болам, иста, талаб қил ўзга давлат,
Ўғил бошини кесмак унда суннат.

3365

Жаҳондин ўтдилар не подшолар,
Аларга соябон эрди самолар.

Юраклар дину иймон шери эрди,
Кийимлар юз ямоқли тери эрди.

---

* Мантикут тайр – куш тили.

** Бод – ел.

Тоғиб бир парча тери бирла ором,
Дирафши Ковён деб қўйдилар ном.

Ҳамон ул молу мулкдин кечганинг йўк,
Топилмасми сенга бир эски чорик?

Чу ишнинг сирри маълум бўлгусидир,
Темирлар юмшалиб, мум бўлгусидир.

3370

У ерда ақлу хушким бўйла ҳайрон,
Баланд тоғлар сочилгай мисли тўзон...

Бу дунё қиймати бир пул жаҳондир,
Ҳақиқий бул эмасдир, ул жаҳондир.

Не одам эрдиким, шу ишни топди,
У жаннат мулкани бугдойга сотди.

Агар топмоқ тиларсен мулки жовид,
Сенга бир нон етар, оламга хуршид...

СУЛТОН МАҲМУД ИЛА КЕКСА ЧОЛ ҲИКОЯТИ

Магар Маҳмуд шикорда эрди, толди,
Сипоҳдин айрилиб, бир четда қолди.

3375

Кўринди унга бир кишлок ўшал дам,
Ва кишлок узра юксалган тутун ҳам.

Тутунни кўзлаб ул гулханга борди,
Ва гулхан олдида бир чолни кўрди.

Деди: меҳмон бўлиб келди халифа,
Нечун гулхан ёқарсен, эй афифа?*

Деди чол: ўт ёқиб, ўзни тутармен,
Ўзимга салтанат бунёд этармен...

Деди шоҳ: салтанатдин менга, оё,
Тегарми бир улуш? Чол деди: асло!

---

* Афифа – пок, покиза инсон.

- 3380   **Ўзимга деб тузармен мулки қутлуғ,
Сенинг бирлан алишмоқ ниятим йўқ.**
- Сенинг мулкингга эрмасмен харидор,
Магар мулкинг эмас мулкимча бисёр.**
- Бутун дунё сенинг мулкингга душман,
Менинг мулким эса осуда, беғам...**
- Чу шоҳ ул мулку ул шоҳликка боқди,
Боқиб мулкига, кўздин ёши оқди.**
- Ниҳоят олди чолдин бурда нон ул,
Бериб зар, бўлди сўнг йўлга равон ул...**
- 3385   **Сўрилгай ҳақ-ҳисоб, бўлмас хатолик,
Ўшал чол мулки сенга подшолик.**
- Агарчи Рустам ул соҳиб камолдир,
Унинг орзуси ҳам мулки залолдир...**
- Тариқат не эмиш ул? Йўлни кўрмак,
Ва енгил юк билан манзилга юрмак.**
- Ва бурда нон-ла тўйдирмак шикамни*,
Алишмак арпага мулку хашамни.**
- Бу дунё ичра мулки безавол йўқ,
Ёниб ахтарма, андоқ бир камол йўқ.**
- 3390   **Бу дунёда камолга қайда имкон?
Мунаввар ойда ҳам бор айбу нуқсон.**
- Келур аввал камоли икки ҳафта,
Кейин етгай заволи икки ҳафта.**
- Сабоқ олмоққа чун имконлидирсен,
Агар ой бўлсангам, нуқсонлидирсен.**
- Бу ерда бўлмагай ҳеч пойдорлик,
Магар иззатмидир ул ёки хорлик.**

---

* Шикам – қорин.

Бу янглиғ бўлса буткул мулки боринг,
Қарорсизликда не кечгай қароринг?

ЙЎЛОВЧИ ШАЙХ ВА ҲУМОҚУШ ҲИКОЯТИ

3395

Магар бир шайхи комил йўлда эрди,
Йирокдин бокди, бир айвонни кўрди.

Ки унда ўлтирарди бир Ҳумоқуш,
Ҳумоқуш сори шайх кўз солди хомуш.

Деди: эй беҳаё, бунда турибсен,
Не мақсад бирла бундок ўлтирибсен?

Солиб бир дам биров бошига соя,
Этарсен бошқани сўнгра химоя.

Вафосизлик эмишдир сенга пеша,
Ишинг ҳам беқарорликдир хамиша...

3400

Жаҳонда бир қарор бўлсайди бир дам,
Кўрингай эрди кўзга ақлу жон ҳам.

Магарким бир сароб эрмиш бу дунё,
Туш эрмиш, бир хубоб эрмиш бу дунё.

Эшаклар лойга ботмишдир бу ерда,
Эшак толе эмиш туш таъбирида.

Эшак бахт эрса бунда, не илож ул?
Билошак иш эрур бошингда мушкул.

Ки сувдин ғалвиринг олганда ул дам,
Кўрарсен, туш эмиш шу мулки олам...

СУЛТОН САНЖАР ВА МУҲАММАД ҒАЗЗОЛИЙ ҲИКОЯТИ

3405

Деди Санжарга Ғаззолий: эй шоҳ,
Бу йўлда икки ҳолат сенга ҳамроҳ.

Кўрарсен кўз очиб, даҳри фанони,
Юмарсен, кўрмагайсен ҳеч вақони.

Очарсен қайта, тож ҳам, салтанат ҳам
Топибдир барчаси қаршингда барҳам...

Бу мулкка мубталосен мунчалар, хай,
Ки умри кўз очиб, юмгунча ўтгай.

Сен андин бир нишон ҳам кўрмагайсен,
Нишон не, бенишон ҳам кўрмагайсен.

3410

Агар Язжурд шохдек эрса шонинг,
Тегирмонда етишгай қасди жонинг.

Тегирмондин хабарсиз эрсанг алҳол,
Кўзинг оч, чархи гардунга назар сол.

Бу чархнинг домига тушдингми сен, бас,
У тортар ун қилиб донингни, қўймас.

Не эрмиш ўтга, удми ё гиёҳ ул,
Не эрмиш уйкуга, шохми, гадо ул...

СУЛТОН МАҲМУД ВА УНИНГ АДАШИ ҲИКОЯТИ

Магар Маҳмуд эди, измида лашкар,
Борарди от суриб сахрода бир гал.

3415

Суриб от, ҳар томонга хезлар эрди,
Биёбон ичра бир ов излар эрди.

Баногоҳ учради бир мўйсафид чол,
Ялангбош, усти жулдур, қомати дол.

Дамо-дам хўрсинарди, оҳ урарди,
Тиканзор даштда саргардон юрарди.

Чу султон кўрдиким, абгор эди ул,
Дедиким, эй киром, исмингни айтгил.

Деди: Маҳмуддир исмим, эй шаҳаншоҳ,
Адашмен сенга, лек ўхшашмас асло.

3420

Деди шоҳ: бунда кўрдим не юмуш мен?
Сенам Маҳмуд, менам Маҳмуд эмишмен...

Адашмиз, лекин андин сенга не суд?
Қачон тенг бўлгай ул Маҳмудга Маҳмуд?

Деди чол: биз кетиб даҳри фанодан,
Этаркан икки газ тупроқни маскан,

Йўқолгай ўртада фарқу тафовут,
Баробар бўлгуси Маҳмудга Маҳмуд.

Бугун сен шоҳ эрурсен, мен қаландар,
Вале ўлганда биз тенгмиз, баробар.

3425

Бугун тахт узра султонсен, вале кут,
Фалак этгай ўшал тахтингни тобут.

Нетарсен салтанат, мулки жаҳонни,
Ки унда шод эмассен бир замони?

Ўзинг ёлғиз юролмассен йўлингдин,
Сипоҳсиз келмагай бир иш қўлингдин.

Ичолмассен, биров то ичмаса сув,
Қаёнда посбонсиз сенга уйқу?

Шу мулк деб ютмагунча лахта қонинг,
Томоқдин ўтмагай бир бурда нонинг.

3430

Агар тахтинг Кайи шоҳи жаҳондин*,
Ва тожинг эрса ул Нўширавондин,

Ўшал тож бирла тахтингдин, аё маст,
Насибинг бир ховуч тупроқ эрур, бас.

Нечук мулк бўлди ул, не подшосен,
Ажалнинг олдида гар бенавосен?

Етар бир кунда бир нонинг, тамом ул,
Этарсен икки нон орзу, ҳаром ул...

---

* Кай – Кайхусрав.

ПОДШО ВА УЗУК ҲИКОЯТИ

Жаҳонда бор эди бир шохи комил,
Жаҳон аҳли эди ҳукмига ҳозир.

3435

Бутун оламда йўқ эрди назири,
Ҳама эрди унинг фармонпазири.

Балиқдин ойгача мулки, бисоти,
Ва шарқдин ғарбгача боғи, ҳаёти.

Ҳакимлар бор эди олдида бисёр,
Илмда ҳар бири устоди номдор.

Чақирди бир куни олдига султон,
Деди: шу кунлари ҳолим паришон.

Кўнгилга тушди орзу ногаҳондин,
Вале билмасмен ул келмиш қаёндин?

3440

Ясанглар бир узук поку муқаррам,
Ки ҳар вақт ғам чекиб, қайғуга ботсам,

Анга кўз ташлабон, дилшод бўлай мен,
Аламдин, қайғудин озод бўлай мен.

Агар иқболидин шод эрса кўнгил,
Боқиб, мен тортайин маъюс ва малул.

Ҳакимлар сўрдилар бу ишга муҳлат,
Кейин суҳбат қуриб бир неча муддат.

Басе андишаю фикр этдилар чун,
Басе ҳасрат чекиб, кўп ютдилар хун.

3445

Ниҳоят бирлашиб, азм айладилар,
Узук бунёдига жазм айладилар.

Узукка бир ёзувни кўрдилар эп,
Анга нақш этдилар «Бул ҳам ўтар» деб...

Магарким бул жаҳон ўтгувчидир, бас,
Ва барча ул жаҳон кетгувчидир, бас.

Тиларсен ул жаҳонни, ғам-алам ют,
Бориб, Иброҳим Адҳам илқини тут...

ИБРОҲИМ АДҲАМ ВА ХИЗР АЛАЙҲИССАЛОМ ҲИКОЯТИ

Улуғ подшо эди Иброҳим Адҳам,
Ҳама аркону аён олдида жам.

3450

Бошида тилла тож эрди, музайян,
Ва зарбоф тўн эди устида гулшан.

Ҳузурига Хизр кирди баногоҳ,
Фақир бир тевачи чол эрди гўё.

Эшиқбонлар боқиб, бас, ютдилар дам,
Унинг йўлини тўсолмас эрди одам.

Деди Иброҳим унга: эй касофат,
Нега олдимга кирдинг беижозат?

Хизр дедики, бу карвонсаройдир,
Йўловчи бир қўниб ўтмоққа жойдир.

3455

Изоҳ берди анга Иброҳим Адҳам,
Деди: бу касри султони муаззам.

Работ бўлгай нечук бу сенга, ғофил?
Работ дерму буни инсони оқил?

Хизр лаб очди сўзга, деди: эй шоҳ,
Ки аввал кимнинг эрди бу ватангоҳ?

Деди: аввал фалоний эрди бунда,
Ўшал шоҳи жаҳоний эрди бунда.

Кейин эрди фалоний, сўнг фалоний,
Бугун мен бунда подшоҳи жаҳоний.

3460

Хизр дедики, эй шоҳ, бўйладир, бас,
Работ дерлар бу жойни, бошқа эрмас.

Келиб, кетмоқ эмишдир бунда пеша,
Работни ким ватан тутгай ҳамиша?

Бу ердин неча бир султонлар ўтди,
Неча яхши, ёмон инсонлар ўтди.

Сенга ҳам элчилар келгай мамотдин,
Этарлар сўнгра бу кўхна работдин.

Бу ерда рохат истаб турмоғинг не?
Бу ер мулкинг эмас, ўлтирмоғинг не?

3465

Бу сўзни тинглаб Иброҳим шу они,
Йиқилди, ост-уст бўлди жаҳони.

Хизр чикди қасрдин, ортидин шох
Югурди, ортидин қолгайму асло?

Қасамлар ичди, деди: эй жавонмард,
Қабул эт, бўйлаким кўнглим аро дард.

Уруғ сочдинг дилимга чун ниҳоний,
Тарат сув унга, оби зиндагоний.

Хизрга эргашиб, бўлди равон ул,
Ки мардлар ичра марди паҳлавон ул.

3470

Чу кўрди ул работи кўхна эрди,
Жаҳондорликни дарвешликка берди.

Буюклар билдилар фақру фанони,
Бериб мулк, олдилар дарду балони.

Улар тарк этдилар шохликни буткул,
Чу шохликмас, гадоликдин халос ул.

Агарчи мулки дунё – подшолик,
Ва лекин зимнига боқсанг, гадолик...

ЎН ОЛТИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедики, борми одамизод,
Ки эрмиш салтанат майлидин озод?

3475

Жаҳонда борми бир орзу, хаволик,
Магарким истамас ул подшолик?

Камоли мулкани бергайму инсон,
Ки мулку салтанат деб ул берар жон.

На хуш айтмишдир ул аллома бир гал,
Ки бир кун бўлса ҳам подшолик афзал...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси деди: бу мулки жаҳоний
Учар елларга, ул ўткинчи, фоний.

Севарсен мулки дунёни магар сен,
Ки мулки охиратдин беҳабарсен.

3480

Агар огоҳи бўлсанг эрди гоҳи,
Бўлардинг икки олам подшоҳи.

Буюклар кўрдилар мулки бақони,
Кепакка сотдилар даҳри фанони.

Хабар топгач у мулки жовидондин,
Кўнгилни уздилар мулки жаҳондин...

ҲОРУНАРРАШИДНИНГ ЎҒЛИ ҲИКОЯТИ

Магар Хорунрашиднинг ўғли борди,
Сарой ичра жаҳондин беҳабарди.

Аноси ул Зубайда жондек асраб,
Уни ўстирмиш эрди парваришлаб.

3485

Тўлишди ақли, фикри беқиёси,
Очилди кўнгли, ул ҳикматшуноси.

Деди: ёлғиз саройму даҳру дунё?
Бўлак жой йўқми, ўзга мулку маъво?

Агар бор эрса, йўлга ўзни шайлай,
Бориб ул гўшага, наззора айлай.

Ачишди ул анонинг кўнгли шул дам,
Дедиким, эй болам, ардоқли эркам,

Юборгаймен сени дашту далога,
Саройдин ташқари даҳри фанога.

3490

Анга мисрий хачирни шайлади ул,
Ва қўшди неча бир хизматчию кул.

Саройдин чикдилар хуллас ўшал кун,
Ки шахзода боқиб, оламни кўрсин.

Жаҳонни кўрмамишди ул ягона,
Уни лол айлади рамзи замона.

Йўлида учради тобут баногоҳ,
Халойиқ элтар эрди, бас, чекиб оҳ.

Тўкиб кўз ёши, йиғлар эрди барча,
Юрак, бағрини тиғлар эрди барча.

3495

Боқиб тобутга ўғлон сўрди шул чоғ:
Бу дунёда ҳама ўлгайму шундоқ?

Дедилар: барча ўлгай, қолмагай кас,
Ўлимдин беркиниб қолгувчи бўлмас.

Ўлимнинг олдида омию хос йўқ,
Ўлим ҳар кимсага келгай, халос йўқ...

Ўғил деди: ўлим олдинда эрса,
Нечук бу солмасин жонимга ларза?

Ўлимнинг илкида тош ҳам эмиш мум,
Менга ушбу ҳақиқат бўлди маълум...

3500

Ўлим арслони пайт пойлар ҳамиша,
Шу янглиғ битди ул сайру тамоша.

Чекиб қайғу саройга қайтди ул бот,
Ано ўғлин кўриб, хурсанд эди, шод.

Ётиб, ухлолмади шу кеча ўғлон,
Ўлимнинг ваҳмидин титрарди ҳар он.

Сахар чикди шаҳарни тарк этиб у,
Магар сабру чидамни енгди кўркув.

Узун йўллар босиб, гирён борарди,
Борарди, зору саргардон борарди...

3505

Талаб айларди Ҳорун ҳар замони,
Топилмас эрди лек ному нишони.

Бор эрди кимса бир мунису софдил,
Ки шундоқ деб ҳикоят айламиш ул:

Бир ишчи излабон бозорга бордим,
Уйимни таъмир этмоқди қарорим.

Ва бир мискин йигитни кўрдим ул пайт,
Юзи сарғаймиш эрди, жонида дард.

Эди олдида занбил бирла кетмон,
Гахи ҳушли, гахи беҳушу хайрон.

3510

Дедимки, ғишт тўкишга борми тобинг?
У истар-истамай, бор, деди, тобим.

Кераксен менга, дедим, мен билан юр,
Ва лекин бор менинг шартим, деди ул.

Фақат мен шанба ишлармен, на ортик,
Борармен рози бўлсанг, бўлмаса, йўк.

Кишиким шанбада ишлайди, ҳамма
Уни, сабтий, дегайлар, сабт – шанба.

Уни элтдим уйимга шул замона,
Ки шердек ишлади, бас, ул ягона.

3515

Кечиб ҳафта, яна бозорга тушдим,
Қидирдим боз уни, сўрдим, суришдим.

Дедилар: ул фалон вайрона ичра,
Ётар қайғу чекиб, ғамхона ичра.

Чу кўрдим, маскани вайрона эрди,
Шу олам аҳлига бегона эрди.

Ётарди инграниб, кўкси алам, доғ,
Ўлим солмиш эди жонига сиртмоқ.

Анга дедимки, мундоқ хастадирсен,
Ҳамон дору давойинг айлайин мен.

3520 Сени мен хозироқ уйимга элтгум,
Бу ерда сенга жонин куйдирар ким?

У бошда кўнмади, кўндирдим охир,
Улов ёллаб, уйимга элтдим охир.

Уйимга келгач ул не ҳолга тушди,
Демам ҳол, баттарин аҳволга тушди.

Танида бир жаҳон дард бўлди пайдо,
Юзида сояйи марг бўлди пайдо*.

Деди: уч ҳожатим бор, дўсту ёрим,
Чиқар энди танимдин жони зорим.

3525 Дедим: не истагинг бор эрса, шул дам
Уни айтгил менга, эй Ҳаққа маҳрам.

Дедики ул: танимдин чиқса жоним,
Шу зиндондин халос топган замоним,

Солиб бўйнимга арқон, юз тубанлаб,
Мени хор айла, абгор айла судраб.

Дегил: осий сазоси бўйла бўлгай,
Мунофиқнинг жазоси бўйла бўлгай...

Кейин бир эски шолчам бор, тамиздир,
Кафар айлаб, мени тупроққа топшир.

3530 Унинг устида кўп этдим намозим,
Магар қабримда бўлгай чорасозим.

---

* Сояйи марг - ўлим кўланкаси.

Кейин шу Мусхафим ол, Мусхафи хос,
Китоб этмиш уни Абдулла Аббос.

Такиб бўйнига Хорун, пайваст эрди,
Бировларга вале кўрсатмас эрди.

Уни Бағдодга элт, Хорунга бергил,
Дегил Мусхафни берган ким эди ул.

Саломим айт, сўзимни сўйла зинҳор,
Ки мендек ўлмасин ғафлатда, мурдор...

3535

Ки мен кибру ғурур, ғафлатда ўлдим,
Ҳаёт не, билмадим, ҳасратда ўлдим.

Онам, айт, чекмасин беҳуда фарёд,
Мени ҳар дам дуода айласин ёд...

Кейин оҳ чекдию жон берди муштоқ,
Афвуоллоҳки ул жон берди мундоқ!..

Дедим, арқон солай бўйнига энди,
Буни менга васият айламишди.

Тоғиб, арқонни солдим бўйнига зор,
Ва судраб неча одим, айладим хор.

3540

Товуш келди қулоғимга баногоҳ,
Ки, эй йўлдин адашган, телба, гумроҳ.

Уялмайсанми, йўқми номусу ор,
Этарсен дўстимизни бўйлаким хор?

Нечук арқон солиш лойиқ бу танга?
Фалак ҳам бўйнини эгмишди унга.

Не истарсен ғарибдин, бўлмагай кам,
Уни раҳматга етказдик тамоман...

Бу хайбатли овозни тингладим мен,
Тахайюр ичра қотдим, англадим мен.

3545

Ўзимга сўнг дедим: эй ғофилу паст,
Етар, арқон билан ўйнашмагил, бас.

Чақирдим дўстларимни, сўйладим сўз,
Не эрди холи ул дарвеши дилсўз.

Ҳама жам бўлдигу шўрликни ювдик,
Кафанлаб шол ила, тупрокка кўйдик.

Йигит ташвишидин холи эмишдим,
Олиб Мусхафни шунда йўлга тушдим.

Сахарлаб ул сарой олдида турдим,
Эшикда бир маҳал Ҳорунни кўрдим.

3550 Ҳамон Мусхафни мен кўрсатдим унга,
Бўлиб шод сўрдиким, ким берди сенга?

Дедимки, бир ғариб, дилпора эрди,
Бозорда муздур бечора эрди*.

Йигитнинг холини мен сўйладим, хай,
Кўпирди кўзда ёши, окди селдай...

Кетиб хушдин, хушига келди қайта,
Деди: айтгил, ўшал бечора қайда?

Дедимки, холидир энди юмушдин,
Сўзимни англади шоҳ, кетди хушдин.

3555 Ки андоқ йиғлади сўнг, чекди фарёд,
Бу янглиғ кўрмамиш ҳеч одамизод.

Етиб гардунга андоқ дуди охи,
Боқиб, ҳайрон эди буткул сипоҳи

Кейин сўрди: бераркан унда жон ул,
Нечук сўз айтди, этди не нишон ул?

Дедимки, неча сўзни кўрди ул эп,
Амирулмўмининга сўйлагил деб...

Деди ул: бўлмагил шоҳликка мағрур,
Бу пандни арз этар дарвеши муздур.

---

* Муздур – мардикор.

3560

Олиб пандимни, шоҳ, каж бўлмагайсен,
Шу мулки ахлат ичра ўлмагайсен.

Агар ўлсанг шу холда, эй ягона,
Қолурсен пасту мурдор жовидона.

Ўтар дунёга мунча мубталосен?
Яшаб, дину диёнат тутки, шоҳсен.

Бу дунё пардаи жонинг эмишдир,
Вале дин шамъи иймонинг эмишдир.

Агарда от суриб, дунёни олсанг,
Йиқилгай ул бари устингга, ўлсанг.

3565

Басе нозик эрурсен, шу сўзим ол,
Халойиқнинг юкига бўлма ҳаммол.

Дедим шу сўзни юдим кўзимни,
Нахотки олмагайсен шу сўзимни?..

Эшитди Ҳорун ул, савдоси ошди,
Куйиб, хар лаҳза бир ҳолатга тушди.

Нихоят бошлади дарвешни уйга,
Чу парда ортига келди Зубайда.

Ҳикоят бошлади дарвеш чу такрор,
Уни йиғлаб эшитди онаи зор.

3570

Мусофир деркан: ип бўйнига солдим
Ва сўнгра судрадим бир неча одим...

Чу парда ортидин юксалди фарёд,
Фиғон айлаб, аёллар солдилар дод.

Зубайда дедиким, эй телба золим,
Қасосимни олур сендин Худойим.

Жигарпорамни чун хор айламишсен,
Чу судраб, зору абгор айламишсен.

Халифазода эрди, билмадингму?
Бокиб, андишасини қилмадингму?

3575

Дариғо, эй болам, пайванди жоним,
Дариғо, кўз нурим, руҳи равоним!..

Болам, елдек елиб, қайларга бординг?
Менинг жонимни шу оташга қординг.

Болам, жисмимда ёлғиз жоним эрдинг,
Мисоли ганж бўлиб тупрокка кирдинг...

Ўғил қабрига сўнг бош қўйди ул, бас,
Кўтарди сўнгра ул масканда гумбаз.

Хабар берганга ул зар берди ҳар он,
Вале Ҳорун зиёда этди эҳсон.

3580

Хабар бергувчини этди бадавлат*,
Ки битди, бошқасин айлай ҳикоят...

Не хожат сенга давлат, молу мулк чун,
Бало бўлгай ўшал бошингга бир кун.

Агарчи шоҳи оламсен, улуғвор,
Бўлурсен шоҳи мот охир, чекиб зор.

Нечун бу кулбада хушсен, бепарво?
Кетарсен бир куни бундан баногоҳ.

Нечун дунёга этдинг дилни пайваст,
Сени ул оқибат тубан этар, паст.

3585

Йиғарсен молу давлат, ганж мунча?
Ейолмассен ахир андин тариқча.

Агар давлатга ётсен, ўғлидек бўл,
Магар давлатга ёрсен, отадек ул.

Чу билдинг ул ўғил холи не эрди,
Эшитгил отасин аҳволин энди.

---

*Хабар бергувчи – марҳум ўғли ҳақида бирор нима сўзлаб бергувчи киши маъносида.

ҲОРУН ВА БАҲЛУЛ ҲИКОЯТИ

Борарди бир куни Ҳорун босиб йўл,
Баногоҳ учради йўл узра Баҳлул.

Аё Ҳорун, дея кичқирди мажнун,
Эшитди, бас, ғазабнок бўлди Ҳорун.

3590

Билингиз, деб ҳамон амр этди улким,
Мени бундоқ чақирган беадаб ким?

Дедилар: Баҳлули девона, эй шоҳ,
Суриб от, олдига борди шу асно.

Деди: йўқми сенинг-чун эхтиромим,
Уялмай, зикр этарсен бўйла номим?

Сенга маълум эмасми кимлигим, бас,
Тўкармен шу замон қонингни, эй паст!..

Деди Баҳлул: келур бу иш қўлингдин,
Вале бир нукта борким, англагил сен.

3595

Агар машриқда бир кекса баногоҳ
Қоқинса тошга андоқ, чекса бир оҳ.

Бирор кўприк бузуқ, вайрона эрса,
Ўтаркан, эчкининг пойи қирилса,

Агар мағрибда бўлсанг ҳам, кўрарлар,
Жавобин, сўйла, деб сендин сўрарлар...

Эшитди, йиғлади Ҳорун чекиб оҳ,
Деди: қарзинг эса, айтгил, мабодо.

Тўлармен барчасин ҳозир баякбор,
Жавобин берди бўйла Баҳлули зор.

3600

Тўларсен, деди, хай, қарзимни қандоқ?
Ўзингда бир чақа пул йўқ-ку андоқ?

Сенинг молинг – халойиқ молидир ул,
Сенингмас ғазнада не эрса ҳозир.

Олибсен молини, бер элга қайтиб,
Ким айтди, андин олгин, бунга бер деб...

Насихат истади шу топда Ҳорун,
Насихат айлади Баҳлули мажнун:

Юрарсен гарчи қаддинг ғоз тутиб то,
Юзингда дўзахийлик муҳри пайдо.

3605

Юзингдин юв уни сидқу вафо-ла,
Мен айтдим, қолгани сенга ҳавола...

Деди: гар дўзахийлик эрса созим,
Қаён кетгай менинг тоат, намозим?

Деди Баҳлул: аё, холингга кўз сол,
Ҳамиша дўзахийдир сенда аъмол.

Деди Ҳорун: агарчи билфузулмен,
Вале аслида авлоди Расулмен.

Деди: Қуръон сўзини билмадингму?
Фало ансоби бинхум, укмадингму?*

3610

Деди Ҳорун анга: эй камбизоат**,
Умидим борки, топгаймен шафоат.

Деди Баҳлул: Худодин етмаса гар,
Шафоат айламас сенга Паямбар...

Деди аскарга шох: хайданг бадар сиз,
Мени ўлдирди ул, сиз беҳабарсиз...

На мулк бўлгай у масканда, на молик,
Ўзингни сен уларга айла холик***.

Турар бир ерда тош минг йилча, аммо,
Вале сен турмагайсен, бу муаммо.

---

* Насабга эътибор этилмас...

** Камбизоат – бенаво, қашшоқ.

*** Молик – мулк эгаси. Холик – ҳалок килувчи.

3615

Турар тош бирла бир дам турмагинг не?
Ўзингни ҳар томонга урмагинг не?

Дило, алданма, чархи сарнигун бу,
Не истарсен, баса дарёи хун бу.

На хушдир бу қозонда эт билан мой,
Вале қопқокни оч, унда ажал шай.

Қозондин кеч, совурма елга дамни,
Юриб, гардун уза қўйгил қадамни.

Турар қонли қозон қаршингда қайнаб,
Ботирма бармоғингни, қопқоғин ёп.

3620

Шафақ қондир, қара, шу чархи гардун
Мудом боши кесикдир, ғарқайи хун.

Жаҳон аҳлини кўргил сен, не эрмиш?
Қаро тупроққа кирмоқ-чун туғилмиш.

Ҳама рўи замин хуни сиёхдир,
Сиёвуш сингари халқ бегунохдир.

Аён кўргай кўзинг, бошингда гар хуш,
Ки ҳар бир заррада юз бир Сиёвуш...

ҲАЗРАТИ СУЛАЙМОН ВА КЎЗА
ҲИКОЯТИ

Сулаймон истади кўза, сополи
Чу бўлсин дард, аламин баски холи.

3625

Ўлик тупроғидин йўғрилмасин ул,
Ғаму қайғуга ошно бўлмасин ул.

Чу излаб бўйла бир тупроқни бисёр,
Тополмай қайтдилар барча баяқбор.

Деди бир дев: топармен бўйла хокни,
Ўлик тупроғидин таркиби покни...

Ва сўнгра ўзни ул денгизга отди,
Балиқдек шўнғиди, қаърига ботди.

Лой олди ул букиб тупрокқа тизза,
Кейин андин ясашди шоҳга кўза.

3630

Сулаймон кўзадин сув қуйди қул-қул,
Ки ўз аҳволидин берди хабар ул.

Дедиким, мен фалон ибни фалоним,
Сувимни ич, не сўргайсен нишоним?..

Бу ердин ул балиқ сиртигача то,
Шу олам халқ танидин бўлди барпо.

Ясашга кўза тандин поку фориг
Тиларсен, бўйла тупрок даҳр аро йўк.

Агар кўзанг, магарким тандинг бор,
Мозор хокидин ул, не таъбиринг бор?

3635

Гўзал тупроқки ул ҳасратга тўлмиш,
Бу янглиғ сув ичарга кўза бўлмиш.

Гўзалроқдир яна гар эрса тандир,
Тушиб бағрига ўт, ҳар дам ёнодир.

Мозорга боргилу савдони кўргил,
Аёл, эркак тўла дунёни кўргил.

Ҳама қон ичра, тупрок ичра боғлик,
Кириш йўқдир, чиқишга доғи йўл йўк.

Агар пок эрса сенда жону кўнгил,
Мозорни кўр бориб, не хок эмиш ул?

3640

Кўрарсен юз жаҳон қайғуни албат,
Магар ҳар заррасида доғи ҳасрат.

Гўристонким биринчи манзил эрмиш,
Фикр қил, охири не мушкул эрмиш.

Тиларсен то сафосин ул жаҳоннинг,
Гўристонларни эт сайри маконинг.

Ўлик кўрмоқ ила кўнгил тирилгай,
У оламнинг бисоти кўлга киргай...

ПОДШО ВА ДАРВЕШ ҲИКОЯТИ

Бор эрди шох, карамдин кўлни ювди,
Ғазабга минди ул, дарвешни қувди.

3645

Деди: юргимда қолма бир замоне,
Ки қолсанг, бермагаймен ҳеч омон...

Чу подшоҳ даргаҳин тарк этди йўқсил,
Ва қабристон аро тутди макон ул.

Эшитди шаҳриёр, етказди пайғом,
Ки таҳдид этди: эй шўрида айём,

Чиқиб кет мамлакатдин, амр этармен,
Йўқ эрса, шул замон қонинг тўкармен.

Деди дарвеш: этиб амрингни ижро,
Ҳамон тарк айладим мулқингни, эй шох.

3650

Қиёматнинг иши чун мушкул эрмиш,
Гўристон унга илқин манзил эрмиш.

Ки маҳшарнинг биринчи манзили шул,
Сенинг эрмас, у дунё мулкидир бул...

Аёлни дард тутаркан, зору илҳақ
Кўриб ахволини ҳар дам дегай халқ:

Магар икки жаҳондир икки ёғи,
Бирида бул, бирида ул оёғи...

Чу сен ҳам шу жаҳонда токи борсен,
Магар икки нафас ичра турорсен.

3655

Нафаснинг сўнгига етган замонинг,
Жаҳонда қолмагай жондин нишонинг.

Чекиб ғам, берма зўр нола, фироққа,
Кутилган қуш яна тушмас тузоққа.

Тан эрмиш жон қушига бўйлаким дом,
Қачон топгай ўшал дом ичра ором?..

ЎН ЕТТИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил деди: хама маҳбубу маъюб
Кўрарлар салтанатни жонга матлуб.

Улуғлар ҳам ҳақимлар кеча-кундуз
Берурлар ўзгаларга нон ила туз.

3660 Жаҳонда неча жамъ бор, не паришон*,
Кутарлар ул эшикдин хайру эҳсон...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси дедики, жоним болам, сен
Фано мулкени мунча истагайсен?

Кечар ул лаҳзада, ғафлатда қолма,
Жаҳоннинг залварин бўйнингга олма.

Магар йўқ ўз юкингга сабру тобинг,
Халойиқ юкига қайдин шитобинг?

Ахир дарвеш бўлиб ўтмоқку душвор,
Магар шоҳликда ўлсанг, не кечар хол?

3665 Аёндир подшоҳликнинг заволи,
Тиларсен, эй ажаб, йўқми малоли?

ҚЎЙЛАР ВА ҚАССОБ ҲИКОЯТИ

Деди ул дардмандлар шоҳи мундоқ:
Ажаб эрмас агар қўйларни андоқ

Суларлар ҳар томонга чун этиб хор,
Кесарлар бошларин сўнг айлабон зор.

Уларнинг ақли йўқдир, фаҳми етмас,
Борурлар ул пичоққа бош эгиб, бас...

---

* Жамъ – жамоат. Паришон – айрим кишилар.

Вале қассобга келганда, ажаб бор,
Ки унда ақлу ҳуш, илму талаб бор.

3670

Билар ул оқибатни, бул эмас сир,
Унинг ҳам бошини кесгайлар охир.

Нечук ул бўйлаким эмин ўтиргай?
Басе беташвишу сокин ўтиргай?..

Жаҳондин кечдилар улмунча авлод,
Барини ямлади ер, ютди, хайҳот.

Неча эрлар бўлишди гўрга озик,
Неча шерлар бўлишди мўрга озик*.

Жаҳонни сўрмагил, беақлу ҳуш ул,
Магар Рустам каби Сухробкуш ул.

3675

Не дердим, айтганимга мос эмас ҳол,
У бошдин то оёқ алдоқчи бир Зол.

Сени еб-ямламак-чун ўстирар, ох,
Солур бўйнингга сўнг шамшир баногоҳ.

Фалак бўйнингга бундоқ зарба ургай,
Вуболи ҳам вале бўйнингда тургай.

Уриб бўйнингга андоқ ўстирар ул,
Семиртиб, ямлагай, бор оқибат шул...

АРВОҲЛАРНИ КЎРГУВЧИ КИМСА ҲИКОЯТИ

Эди бир кимса, ул кўргувчи эрди,
Ки арвоҳлар сирин билгувчи эрди.

3680

Мозор бошига борса ул баногоҳ,
Бўлурди ҳар майит ҳолидин огоҳ.

Биров бир кун ўзига ҳамдам этди,
Умар Хайёмнинг қабрига элтди.

---

* Мўр – чумоли.

Ва сўрди: не нидо келгай кабрдин?
Эшитгил, бизни огоҳ айла сирдин.

Жавоб берди анга зоти киромий,
Ки бул кимса эмишдир нотамомий*.

Чу ул даргоҳга ўзни шайламиш ул,
Билимдонликка даъво айламиш ул.

3685

Билимсизлик вале бўлмиш аёни,
Уятдин терга ботмиш хаста жони.

Турар ул хижлату ташвир ичинда**,
Уни таҳсил дема, тақсир ичинда.

Бу қопқо ҳалқаси ул етти осмон,
Билимдонликка бунда қайда имкон?

На боши белгили, на охири ул,
Магар боши, адоғи йўқ жаҳон бул.

Фалак копток эрур, кез ҳамма ёғин,
Тополмассен унинг боши, адоғин.

3690

Биров билгайму, бул водий аро биз
Борурмиз қайгача, мотамсаро биз?

Жаҳонни чарх уриб, юз бора кездим,
Тополмай чора мен, бечора кездим.

Жаҳон бошдин оёқ дард бирла ёлғон,
Гаҳи тиғдир ўшал бошингга келғон.

Мени бул чарх чун сандуки соат,
Изн бермас яшаб, этмокка тоат...

ФОТИМАНИНГ БИСОТИ ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

Паямбар деди бир кун: эй Усома,
Абубакру Умарни менга чорла.

---

* Нотамомий – етук, комил эмас.

** Ташвир – уят. Тақсир – нуқсон.

3695

Абубакру Умар келгач, ўшал дам,
Паямбар чорлади Захро кизин ҳам.

Дедиким, жон кизим, тургил оёкқа,
Бисотинг не эса, келтир бу ёкқа.

Кўзимнинг нурисен, руҳи равоним,
Узатгаймен сени Ҳайдарга, жоним...

Ато амрига киз бош эгди шул чоғ,
Олиб чиқди уйидин бир ёвурчок*.

Чиқарди эски бир бўрёни бир гал,
Яна мисвок ила янги пойафзад.

3700

Ёғоч бир коса келтирди боёқиш,
Кейин кўй терисидин битта болиш.

Кейин етти ямоқли бир рўмол ҳам
Чиқарди, барчасин этди жамулжам.

Ёвурчок эрди оғир, залварин, бас,
Расулиллоҳ кўтарди елкага даст.

Абубакр эрса ул бўрёни олди,
Умар ул болиши танҳони олди.

Рўмолин бошига солди нури пок,
Оёғида кавуш, илкида мисвок.

3705

Усама деди: олдим косани ул,
Кейин юрдик, Паямбар бошлади йўл.

Алининг хужрасига етдик охир,
Менинг кўз ёшим эрди мисли ёмғир...

Паямбар сўрди: эй дўсти вафодор,
Не боис йиғлагайсен ўртаниб, зор?

Дедим: Захрога мен йиғлармен энди,
Унинг йўқсиллиги бағримни эзди.

---

* Ёвурчок – кўл тегирмон.

Кишиким, сарвари икки жахон ул,
Қизининг сарпасин кўр, мунча йўқсил.

3710 Не йўқди Қайсару Кисрода бисёр?
Вале Пайғамбари дунёда не бор?..

Дедиким, эй Усома, чекма ғам кўп,
Ўларсен оқибат, шу нарса ҳам кўп...

Оёқ, қўл, юз, кўзинг, жонинг-да хатто,
Йўқолгай-ку, булар қолгайму, асло...

Паямбарнинг кизи эрса бу янглиғ,
Сенга дарду алам чекмоқ не лойиқ?

Паямбарнинг эди, бас, бўйла холи,
Сенинг кўнглинда дунё мулки, моли.

3715 Жахон қонингни ичгайдир дамо-дам,
Нега юк ортасен бўйнингга ҳар дам?

Агарчи эрса офтобдек камолинг,
Етар шу мулк аро бир кун заволинг.

Назар сол, офтоби оламафруз,
Чиқиб кўк тахтига, яшнаб очар юз.

Ва осмон дастидин ул ҳам чекиб хун,
Ҳар оқшом ерга отгайдир кулоҳин.

Шу мовий парда андоқ бўлмас эрди,
Кўнгиллар бўйлаким доғ бўлмас эрди.

3720 Фалак ёнғоққа ўхшар, ахтариб чун,
Тополмассен бирор бир тўғри жойин.

Жахон олмиш фалакдин эгриликни,
Тополмассен жаҳонда тўғриликни.

Эранлар қонидин чарх айланар шул,
Эранлар бўйнига арқон солар ул.

Замин тургай хўкиз устида хар дам,
Вале гардун тиним билмайди бир дам.

Билолмасмен, не боис бўлдиким, хай,
Хўкиз тургай-да, кўк елгай, югургай?

3725

Фалак жонингни қўйгайдир балога,
Чу кирмишсен ўшал икки арога.

Замин ҳам айлагай ёвликни пеша,
Юриб ул хирманинг янчар хамиша.

Хўкиз устида ётдинг шунча, бўлди,
Туриб, кўрпа-тўшакни отгил энди...

Биров билгайму бул айланма паргор
Нелар этгай яна пинҳону ошкор?

Аё кўк, қисқа шу умринг бўйи сен
На мунча айланурсен, эврилурсен?

3730

Бу янглиғ айланиш эрса талошинг,
Магар айланмагайму хаста бошинг?

На мунча зулм этарсен, чархи оташ,
Муродинг ўлдиришми бизни яккаш?

Бугун гар кекса, пири нотавонсен,
Вале гўр ичра тифли ул жаҳонсен*.

Ўзингни шер билиб, оташдадирсен,
Ва лекин аслида саргаштадирсен.

Гўдакдирсен, ўзингни сунмагил зўр,
Либосинг бир кафандир, бешигинг гўр.

3735

Сочинг ул пахтадек ок, эй ягона,
Сени бир пахтадек отгай замона.

Жаҳон оташ эрур, сен пахтасен, хай,
Қачон ўт бирла пахта бирга бўлгай?

---

* Тифли ул жаҳон – у дунёнинг гўдаги.

БИР ЯҲУДИЙНИНГ МУСУЛМОН БЎЛГАНИ ҲИКОЯТИ

Бор эрди мулки Шомда кекса бир чол,
Магар Таврот ўқиркан уйда ҳар гал,

Паямбар номи учраб қолса, бас, ул
Чидолмасди, ўчиргай эрди буткул.

Яна Таврот очарди бошқа кунда,
Кўрарди боз Паямбар номин унда.

3740

Ўчиргайди яна, лек эртаси кун
Паямбар номи пайдо эрди, гулгун.

Нихоят ўз-ўзига деди: эй воҳ,
Қуёшга лой шуваб бўлгайму? Асло!

Чу Ҳаққа бошлагувчи раҳнамо ул,
Мадина сори юрди сўнг босиб йўл.

Қуёшда йўл босиб, манзилга келди,
Қаён бормоқни лекин билмас эрди.

Паямбар масжидига юрди шунда,
Эшикда то Энасни кўрди шунда.

3745

Энасга деди: эй покиза гавҳар,
Далолат эт мени сўйи Паямбар...*

Энас масжидга таклиф этди гирён,
Ўтирмиш эрди неча кимса ҳайрон.

Турарди бош эгиб меҳробга Сиддик,
Унинг-ла неча бир асҳоби таҳқиқ.

Мусофир ўйлади кўргач саросар,
Магар Сиддик эрур бунда Паямбар.

Дедиким, эй Расули хоси даргоҳ,
Салом айтур сенга бу пири гумроҳ...

---

* Мени Пайғамбар хузурига бошла.

3750

Паямбар номи айтилгач, ҳамоно
Ҳама бунда баробар чекдилар ох.

Ҳама кўзлардин андоқ тўкдилар ёш,
Киши кўрганми бундоқ тўкдилар ёш...

Ғиғон юксалди изхори аламдек,
Ёнарди ҳар кўнгил, йиғларди шамдек.

Таажжуб айлади ул пойбаста,
Уларнинг холидин кўнгли шикаста.

Дедиким, мен мусофирмен, ғарибмен,
Жухудмен, динингиздин бенасибмен.

3755

Магар бир ноўрин сўз сўйладимми?
Ва ё бир сирни ошкор айладимми?

Йўк эрса, йиғлагайсиз не учун зор?
Баён айланг, билай айбимни зинҳор...

Умар дедики, йўқдир ҳеч гуноҳинг,
Вале бор боиси бу оху воҳнинг.

Мана бир ҳафтадир, эй марди музтар,
Узилди, кетди дунёдин Паямбар...

Унинг номин эшитгач биз тилингдан,
Юракларда алам кўзгалди бирдан.

3760

Ғаҳи ўтларга отгай иштиёқи,
Ғаҳи музларга солгайдир фироқи.

Дариғо, кетди офтоб оламафруз,
Унингсиз бу жаҳонда зарралармиз.

Дариғо, ул эди дарёи аъзам,
Унингсиз биз ҳама бир қатрадин кам...

Чу бўлди чолга аҳвол ошқора,
Аламдин этди тўнни пора-пора.

Кўзидин этди ёшин шашқатор ул,
Эди йиғларда чун абри баҳор ул.

3765

Хама йиғларди вовайло этиб чун,
Яна бир янги мотам бўлди ул кун.

Алалжумла босилди дард, аламлар,
Ақл келди, пасайди қайғу, ғамлар.

Яхудий дедиким, бир ҳиммат айланг,
Паямбар тўни бирлан қулни сийланг.

Агарчи кўрмадим дийдори борин,
Олай ҳар лаҳза ул атру уфорин.

Умар дедики, оре, чораси бор,
Фақат арз айламак Захрога даркор.

3770

Али дедики, яхши маслаҳат бул,
Фақат бир ҳафтадир очмас эшик ул.

Алам, мотамдин ўзга сўзламас сўз,
Чекар ҳар лаҳза йиғлаб охи дилсўз...

Хама дўсту ёронлар чун тўкиб ёш,
Бориб, қутлуғ эшикка урдилар бош.

Эшикнинг ортидин юксалди бир ун,
Ки бизнинг бошимиз узра каро тун.

Эшигин ким қоқар мен бенавонинг,
Етимлик дардин умри адонинг?

3775

Эшигин ким қоқар мендек ғарибнинг,
Фақирлик бирла хору бенашибнинг?

Эшигин ким қоқар мендек ҳазиннинг,
Ўлим домида ҳоли баттариннинг?..

Анга англатдилар не эрди аҳвол,
Деди Захро: аёндир менга бу хол.

Бераркан жонини Жабборга яқсар,
Хабар бермишди бу ишдин Паямбар.

Демишди: ошиғим келгай босиб йўл,
Вале истаб, юзимни кўрмагай ул.

3780

Анга хирқамни бергил, эхтиромим
Баён айлаб, дегил хушнуд саломим...

Алалхус хирқа бирлан ул қовушди,
Паямбар атридин жунбушга тушди.

Мусулмон бўлди, чун тупрок била тенг,
Дедиким, Мустафо қабрига элтинг.

Қабрга элтдилар, ўлтирди унда,
Ажиб рухоният барқ урди унда.

Оларкан жонига ул атри хокин,
Йиқилди, берди Ҳаққа жони покин.

3785

Қабрга бош қўйиб, жон таслим этди,
Хидоят топди ул, мақсадга етди.

Агар ошиқ эсанг, сен ҳам чунон эт,
Ёниб ёр шавқи бирлан тарки жон эт...

ЎН САККИЗИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил дедики, не эрмиш узук ул?
Унинг сиррин баён этгил, нечук ул?

Тақишга гарчи ноил бўлмадим мен,
Этай илми била кўнглимни равшан...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси ҳуққайн лаъл мухрин очди,
Ҳикоят айлади ул, инжу сочди.

БУЛҚИЯ ВА АФФОН ҲИКОЯТИ

3790

Топай деб хотами мулки Сулаймон*,
Йўл олди Булқия, йўлдоши Аффон.

---

* Хотам – узук.

Бор эрди етти денгиз қайдида ғор,
Вале унга етишмоқ эрди душвор.

Илон суврат пари бўлди намоён,
Бу ишнинг чорасин ул этди шоён:

Фалон тол баргидин сув жамлагайсен,
Анинг устига, боз мол ғамлагайсен.

Еларсен унда денгиз сиртида то,
Оёғинг остида гўёки сахро...

3795

Пари не сўйламишди, этдилар зуд,
Ва денгиз соҳилига етдилар зуд.

Сув узра юрдилар сўнгра иковлон,
Камондин учган ўқ янлиғ шитобон.

Кечиб ул етти денгиздин бағоят,
Муяссар бўлди ул манзил ниҳоят.

Кўринди унда ғор, хайбатли эрди,
Боқиб инсон, жаҳаннам оғзи, дерди.

Агарчи эрдилар чун дўсту ёр ул,
Вале эрмасдилар чин ёри ғор ул...

3800

Ўшал ғор олдида ҳозир эди тахт,
Ётарди бир йигит маъсуду некбахт.

Унинг бармоғида олмос узукди,
Ёруғлик қадри юлдуздин тузукди.

Ўшал тахт пойида бир аждаҳое,
Уриб ҳалқа, ётарди чун балое,

Уларни кўрдию уйғонди аждар,
Олов пускирди, бас, тўлғонди аждар.

Кўриб, Аффонни кўркув босди буткул,
Не кўркув, қолди сўнгсиз дард аро ул.

3805

Деди хамроҳига: аждарга борма,
Азиз жонингни ўт-оташга корма.

Бериб жон, олма ул муҳри Сулаймон,
Ўларсен, сенга не мулки Сулаймон?

Ул эрса кўнмади, бас, бори юрди,
Жаҳон султони тахти сори юрди.

Узукка чўзди кўл, олмоққа маҳтал,
Кўмирдек қоп-қаро тус олди аждар.

Ваҳимдин сачради Аффон шу асно,
Тафаккур этди, бўлди сирдин огоҳ.

3810

Нидо келди анга: эй насли инсон,
Агар истар эсанг мулки Сулаймон.

Қаноат айлаким, ул мулки жовид,
Қаноат сояси остида хуршид...

Сулаймон бўйла мулкка роғиб эрди,
Қаноат бирла унга соҳиб эрди.

ҲАЗРАТИ СУЛАЙМОН ВА УНИНГ ТАХТИ ҲИКОЯТИ

Борарди кўп сипоҳ-ла бир маконда,
Сулаймон йўл босиб тахти равонда.

Хаёлига маҳобат келди ногоҳ,
Ки борму шу жаҳонда мен каби шоҳ?

3815

Ҳамон қийшайди ул тахти, эгилди,
Сулаймоннинг тили, бас, сўзга келди.

Дедиким елга: хай, шошма, нетарсен?
Магарким ерга чилпарчин этарсен?

Анга ел дедиким, вой, менда айб йўк,
Кўнгилни сен ғурурдин айла фориғ.

Менга даргоҳи Ҳақдин келди фармон:
Кўнгилни эҳтиёт этсин Сулаймон.

Кўнгилни эҳтиёт этсин у хар дам,
Йўк эрса, амрига бўйсунма сен ҳам...

3820

Шу мулкинг сори бир дам айладинг рой,
Ҳамон қийшайди тахтинг, бўлди бежой.

Қаноат айла доим дилда ҳосил,
Ки мулкинг бўлмагай нобуду зоил.

Ки мағзи мулку ҳам мулк ичра қудрат
Қаноатдир фақат, сабру қаноат.

Вале мағзи қаноат фақр эмишдир,
Чу шохсен гар фақирлик фахр эмишдир. \

Агар мулки жаҳондир сенга пеша,
Кибрланма, қаноат қил ҳамиша.

3825

Қаноат эрди чун илкида хотам,
Муяссар бўлди унга мулки олам.

Жаҳоннинг мулкига соҳиб ул эрди,
Вале замбил тўқишга машғул эрди.

Қаноатдин қуёш қадри баланддир,
Ки бир доира, курси бирла банддир.

Қаноатдин қидиргай ой тамомин,
Топар оламда юксак эҳтиромин.

Агар шох бўлмайин, соҳиб жаҳонсен,
Ваҳимлар қайдида қолгувчи жонсен...

ХАЛИФА МАЪМУН ВА УНИНГ ҚУЛИ ҲИКОЯТИ

3830

Қули бор эрди Маъмуннинг, билимдон,
Унинг ақлига барча эрди хайрон.

Кўриб, эл офтоб дерди жамолин,
Халойиқ орзу айларди висолин.

Унинг сочи муаттар, мушкин эрди,
Магар Ҳинд мулки унга таслим эрди.

Камон қоши эди маъно била хам,
Кўзи жодусида юлдуз мужассам.

Лаби лаъл эрди, жон олғувчи эрди,
Жаҳонга фитналар солғувчи эрди.

3835

Билишни орзу айлар эрди Маъмун:
Унинг кўнглида не асрору афсун.

Пари юзлига шохнинг меҳри мунча,
Вале шохга йигитнинг меҳри қанча?

Дили шох меҳрига пайвасти ё йўқ?
Вафдорликда ул сарбасти ё йўқ?

Севилмишдир у, бас, маъшуқи кўнгил,
Вале бу севгига лойиқмидир ул?

Чу Маъмун бўйлаким ўйларда эрди,
Халойиқ Басрадин Бағдодга келди.

3840

Дедилар: эй амирулмўминин, дод,
Амирул Басрадин минг доду фарёд.

Ки андин зулму бедод етди бизга,
Башар билмайди, нелар этди бизга.

Адолат қил, анга бергил сазосин,
У золим, нобакор олсин жазосин...

Деди Маъмун: бадар этгум зулмни,
Не дейсиз гар амир этсам қулимни?

Амирликни қабул этса мабодо,
Бўлур элга суянчиқ, сизга додхо.

3845

Халойиққа бу кенгаш келди маъкул,
Дедилар: розимиз, бўлсин амир ул.

Анинг ҳукми била дилшод бўлурмиз,
Ситамгар зулмидин озод бўлурмиз.

Қулига солди кўз Маъмун шу асно:
Унинг меҳру вафоси чинми, оё?

Ва сўрди: сен бунди ўйлармисен, айт?
Амирликни қабул айлармисен, айт?

Майл этсанг, амир этгум шу онда,
Амирлик амрини битгум шу онда.

3850

Қули сўз қотмайин, жим турди, хомуш,
Вале тушмишди дилга Басрадин жўш...

Чу Маъмун билди, не майлу юракдир,
Унинг махбуби шох эрмас, бўлакдир.

Дилида бори меҳрини совурди,
Кўнгилни узди андин, юз ўгирди.

Этиб афсус, пушаймон бўлди анча,
Чекиб андух, паришон бўлди анча.

Деди: ишқим ғалат эрмиш, нетай мен?
Севар ёрим сақат эрмиш, нетай мен?*

3855

Кейин ўлтирдию шу йўлни тутди,
Амири Басрага бир нома битди.

Дедиким, Басрага етган замони,
Менинг фармойишим элтган замони.

Қулим кезсин ҳама майдону бозор,
Тамоми Басрани кўрсин баякбор.

Кейин шарбат тутинг, шарбат-ла оғу,
Ичиб, саҳву хатосин англасин у...

Кейин жарчи қўйиб, овоза айланг,
Шу гап овозасини тоза айланг:

3860

Киши шохдин кечиб, гар мансаб истар,
Жазоси шул эрур, бундан-да баттар...

---

* Сақат – паст, ноқис.

Сени Ҳақ чун башар айлаб яратди,
Азизу мўътабар айлаб яратди.

Яратди чун сени, баским тилар ул,
Ани бил, бошқаларга бўлма машғул.

Агар ҳар ерда соҳиб ихтиёрсен,
Вале бўйнингда бир юк бирла борсен.

Магар эрмишми йўл юрмоқ малолинг?
Сени чорлар Худованди жалолинг.

3865 Демишким, мен сари келсанг юриб рост,
Аё бандам, чиқармен сенга пешвоз...

Худо чорлар сени, уйқудадирсен,
Нечун ошуфтаю осудадирсен?

Магарким кам эурсен тевадин, ул
Садойи қўнғироқ бирлан босар йўл...

АСМАЪИЙ ИЛА ЗАНЖИЙ ҲИКОЯТИ

Демишди Асмаъий, пири ягона:
Араб мулки сари бўлдим равона.

Магар бир кун карими этди меҳмон*,
Чу кўрдим унда бир занжийи нолон.

3870 Оёқ-қўли кишанли, занжир эрди,
Чекарди нола, баским ранжур эрди.

Савол сўрдимки, эй занжийи хаста,
Не боисдин забунсен, пойбаста?

Дедиким, бир гуноҳ қилдим билохир,
У боисдин бугун бўйнимда занжир.

Хўжам наздида меҳмон қадри юксак,
Не истарса, қабул айлайди бешак.

---

* Карими – саховатли, карамли киши маъносига.

Аё меҳмон, чекармен сенга охим,
Агар сўрсанг, кечиргай ул гуноҳим...

3875

Муҳайё этди суфра мезбон ул,
Ва лекин Асмаъий ҳеч чўзмади кўл.

Дедиким, боисин сўрсанг, дегаймен,
Кечирсанг занжини, нонинг егаймен.

Деди мезбон этиб гапнинг адосин:
Унинг жони куйиб, оташда ёнсин!..

Менинг кўнглимда ҳам андин ваҳимдир,
Нетай, этган гуноҳи кўп азимдир...

Гуноҳи не, деди, эй хўжа, айтгил?
Дедиким хўжа, бу занжийи ботил.

3880

Шу қайноқ дашт аро кўрсатди шева,
Бораркан юк била тўрт юзта тева,

Уларга жабру бедод айламиш ул,
Худойи зорини, бас, куйламиш ул*,

У боис тевалар оч, ташнайи зор,
Ўтишган ўнта манзилни баякбор.

Узун йўлларда тинглаб бўйлаким роз,
Этишган тевалар гўёки парвоз.

Этаркан кўшигин кўшиққа пайваст,
Югурган тевалар қумлик аро маст.

3885

Бу янглиғ бир йўла соврилди борим,
Йиқилди жон бериб тўрт юзта норим...

Бу йўлда ҳимматингдир мунча тубан,
Нечук йўл марди деб айтай сени ман?

Йигит, ул теваларга гар худодир,
Сенга ҳар лаҳзада Ҳақдин нидодир.

---

* Худойи зор – туяларни ҳайдаганда айтиладиган мунгли кўшиқ.

Паёпай келгуси Ҳақдин паёминг,
Магар ҳайвонданам пастми мақоминг?

Ўзи-чун Тангри этмишдир сени бор,
Ўзидир молу жонингга харидор.

3890

Сен эрсанг, бўйла машғули вужудсен,
Ва худбинлик аро шайтони дудсен.

Сенга Ҳақ берди юз бир ганжу атлас,
Сен эрсанг, даврада шайтон ила маст.

Сени чорлар Худойи жовидона,
Сен эрсанг, дун ила йўлга равона.

Кўрар Ҳақ зарра-зарра ҳар фаолинг,
Сен эрсанг, заррадек учмоққа холинг.

Умр ўтди, назарга илмадинг сен,
Умр қадрини бир дам билмадинг сен.

3895

Вале бир кун кўзингдин парда тушгай,
Кўзинг ул этганинг ишларга тушгай.

Басе шармандалик бўлгай аёнинг,
Ёнар ул дамда оташ ичра жонинг...

ҲАЗРАТИ ЮСУФ ВА ЖАБРАИЛ ҲИКОЯТИ

Юсуфнинг маскани чун бўлди ул чоҳ,
Кўзи ўнгида Жибрил бўлди пайдо.

Дедиким, бизга маълумдир ниёзинг,
Дилинг хуш тутки, етгайдир халосинг.

Сени ғам ичра Тангри қўймас ортик,
Этар мулки Мисрни сенга тортик.

3900

Кўяр бошингга тожи иззатингни,
Мисрликлар қилурлар хизматингни.

Жаҳон амрингда, фармонингда бўлгай,
Жаҳоннинг аҳли меҳмонингда бўлгай.

Ва ўн оғайнинг ул чун этдилар кор,
Келурлар эшигингга нон сўраб, хор.

Сен энди менга айт, эй кўнгли кўркам,
Хузурингга улар келганда ул дам,

Этарсанму уларни банди зиндон?
Ва ёким дорга тортгайсен ўшал он?

3905

Ва ё камчи уриб, калтак суриб ул,
Уларни қонга қоргайсенму буткул?

Деди Юсуф: улар келса, нетармен?
Хузуримга ҳамон таклиф этармен.

Демасмен чоҳнию чеккан азобим,
Олурмен ул замон юздин ниқобим.

Улар турганда андоқ бош эгиб, шай,
Дегум: не этдингиз, билгаймисиз, хай?

Дегаймен: майлига, сиз чекмангиз ғам,
Юсуфга этганингиз эсламанг хам...

3910

Уларга бўйлаким сўзу ҳисоб бас,
Ва бундоқ бир азобу изтироб бас.

Агарчи диллари тошдир, метиндай,
Бу сўздин баски пора-пора бўлгай...

Дилинг ўлмиш йўқ эрса унда бир дард,
Тирик дил белгиси дард унда, эй мард.

Ҳали хомсен, бу сўз сенга бемавруд,
Масал бор, ёнмагани ёкмагай ўт.

Куну тун ён мисоли шамъи нурпош,
Оловлар айласинлар ёнганинг фош.

3915

Ғайрдан кўрмадинг-ку хайру нур сен,
Нечун ул ғайр ила машғул эрусен?

Ишинг кўпдир сенинг, бошсиз, қироксиз,
Сафар қил ўз-ўзингга қўл-оёқсиз.

Агарда ўзлигинг бир дам сезибсен,
Бир эрмас, юзта кўнгилни кезибсен.

Кўрарсен зарра айбинг, бу муқаррар
Неча юз нури ғайбул ғайбдин афзал...

ШАЙХ ЯХЁ ВА БОЯЗИД ҲИКОЯТИ

Чу эрди шайх Яхё шамъи ислом,
Ки макатуб олди андин пири Бистом.

3920

Демишди: шайхи дин, нетгай ўшал кас
Шароб ичган эса поку муқаддас?

Ки ўтгиз йилки ҳар лайлу нахори
Шароб бирлан кечар, кечмас хумори...

Етишди шайх Яхёга жавоб зўр,
Ки бордир бунда андоқ бир шаробхўр,

Ичиб бир дамда ул, нўш айлагуси,
Битар денгиз ва ер, Арш бирла Курси.

Яна такрор этар «Ҳил ман мазид» ул*,
Агарда билмасанг, бил, Боязид ул...

3925

Нега май ичмайин, сармаст эурсен?
Келиб хушёр, кетарда маст эурсен?

Ўзингни чун тихидаст кўрсатурсен?***
Қурук жом бирла чун маст кўрсатурсен?

Жаҳонда неча минг баҳри ниҳонлар,
Ичарлар сипқориб ул хос жонлар.

Бўлибсен бир қадах май бирла сархуш,
Қаён сенга денгизни айламак нўш?

---

* Яна борми?

** Тихидаст – камбағал, кашшоқ.

Агар ёр ишки бирлан маст эрусен,
Унинг бир амри етса, бас, ўлурсен.

3930 Ўзинг бирлан маст эрсанг, қўй ҳаваслар,
Қадам ташлаб юролмас йўлда мастлар.

Мақоминг етса, тут, ўтказма дамни,
Унингсиз сен қўялмассен қадамни.

Агар ошиқки ул фармонга юрмас,
Дилида дарди бор, дармонга юрмас...

ШАЙХ АБУСАИД ВА ҚИМОРБОЗ ХИКОЯТИ

Чу бир гал шайхи Михна эрди чўлда,
Баногоҳ бир гуруҳ дуч келди йўлда.

Ҳама бир жону бир тан эрди, ўртоқ,
Оёқларда чориқлар, белда белбоғ.

3935 Бирисини кўтармиш эрдилар даст,
Неча риндлар унинг атрофида маст.

Савол сўрди ҳамон шайхи замона:
Бу кимдир? Дедилар: шахси яғона.

Ки ул жумла қимор аҳли амири,
Қиморбозликда ҳеч йўқдир назири...

Чу шайх хайрон қолиб бу эҳтиромга,
Нечук етдинг, деди, бундоқ мақомга?

Жавоб айлаб анга мири қиморбоз,
Деди: мен ўйнадим беҳийла, покбоз...*

3940 Эшитди, наъра чекди шайх ҳамони,
Деди: боқ, кимда покбозлик нишони...

Амирдир ул, сарафрози жаҳондир,
Ки ғирромлик балойи ногаҳондир.

---

* Покбоз – ҳалол ўйновчи маъносида.

Ҳама шерларки марди роҳ эмишлар,
Жаҳони ишқ аро рубоҳ эмишлар*.

Юраркан йўлда сен соҳиб сабот бўл,
Бало ёққай бошингга, эҳтиёт бўл.

Агарда бўйсуниб, бошингни эксанг,
Сабот айлаб, тану жонингни тиксанг.

3945

Бўлурсен бўйла бир кун покбоз сен,
Йўқ эрса, ҳийлагарсен, бенамозсен.

Агар покбоз эрурсен, пок сийна,
Исодек қолмасин ёқангда игна.

Агар бир игнада эрса ҳисобинг,
Бўлур ул оқибат бир кун ҳижобинг.

МАЖНУН ВА ЛАЙЛИ ҲИКОЯТИ

Муваффақ бўлди ул шўрида Мажнун,
Келиб, Лайли била ўлтирди бир кун.

Деди Лайли анга: эй ошиқи зор,
Кетур бунда, бисотингда ниманг бор?

3950

Лаб очди сўзга Мажнун, деди: моҳим,
На сув қолди бисотимда, на чоҳим.

Сенинг ишқинг мени ёндирди асру,
Узун тунлар кўзимда йўқдир уйқу.

Чу ишқинг айлади ақлимни ғорат,
Фақат жон қолди, этгил бир ишорат.

Агар жон истасанг, бергум уни, ол,
Яқин билким, уни бергаймен алҳол.

Шу он Лайли яна сўз очди сўзга:
Бисотингда не бордир жондин ўзга?

---

* Рубоҳ – тулки.

3955

Ҳамон бир игна берди Лайлига ул,
Деди: икки жаҳонда топганим шул.

Фақат бир игнадир моли бақойим,
Ки андин ўзга йўқдир ҳеч вақойим.

Юрармен ҳар замон ёнимда асраб,
Йиқилгаймен гаҳи саҳрода чарчаб.

Кезармен бўйлаким кўйингда, дилдор,
Оёғимга ботар гоҳи тикан, хор.

Ва ҳар гал ўлтириб, тортиб аламни,
Шу игна бирла олгумдир тиканни...

3960

Бокиб Мажнунга Лайли деди: ёрим,
Шуни сендин олиш эрди қарорим.

Агар ишқ ичра эрсанг ёри содик,
Бу игна ёри содикқа не лойик?

Ки мендек севгилингни излаган чоғ,
Оёғингга тикан санчилса андоқ,

Уни игна била олмоқ равомас,
Тикан олмоқ магар шарти вафомас.

Тикан деб айтмагил, рамзи камол ул,
Ҳамиша човуши роҳи висол ул.

3965

Уни игна била олсанг, дариғдир,
Ки ошиқ ютса қон, соҳиб тарийқдир.

Тиканким, ул оёғингга тақалмиш,
Гули мардонки, тўнингга тақилмиш.

Дарахти гул мисол эрмасми сенга,
Гул очгум деб чидар бир йил тиканга.

Не эрмиш гул, магар Лайли дебон то,
Оёғингга тикан санчилса авло...

ЎН ТЎҚҚИЗИНЧИ МАҚОЛА ОЛТИНЧИ ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Чу олтинчи ўғил келди, пурасрор,
Тили олмос каби эрди, гуҳарбор.

3970

Деди: эй ота, истармен ҳамиша,
Ҳавойи кимиёдир менга пеша.

Тополсам кимиё илмига мен роҳ,
Тавозу айлар эрди менга дунё.

Бу давлатни тополсам, дин топармен,
Ани бундан, буни андин топармен.

Жаҳоннинг додига етгайдим унда,
Фақирларни ғаний этгайдим унда...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси деди: хирсинг ғолиб эрмиш,
Дилинг чун кимиёга толиб эрмиш.

3975

Нетарсен, ўйла, шу дунёи дунни,
Макрлар маскани, бағри тутунни.

Бу дунё етти парда ичра бир зол,
Сени сайд айламак истайди алҳол.

Шу хирсингдин йўқолмиш сенда ором,
Асир этмиш сени дунё деган дом...

ОЧОФАТ ҲАЙВОН ҲИКОЯТИ

Нақл этмишди чун марди Хуросон:
Жаҳонда бор эмиш антиқа ҳайвон.

Тоғ эрмиш, Кўҳи Қоф деб унга номдир,
Ўшал тоғ орти ҳайвонга мақомдир.

3980

Ҳалув эрмиш ўшал ҳайвоннинг оти,
Емак, ичмак эмиш буткул ҳаёти.

Анга яйлов эмиш, бас, етти сахро,
Ўшал сахрога пайваст етти дарё.

Кезармиш ҳар куни етти далони,
Ва ермиш унда битган ҳар гиёҳни.

Ки аввал етти саҳрони қуритгай,
Ичиб сўнг етти дарёни қуритгай.

Битиргач чун емак, ичмакни буткул,
Ётармиш тун бўйи ҳасрат чекиб ул.

3985

Чу дермиш: эртага не ерман энди?
Қаёқдин ўт-алаф излармен энди?

Ва лекин айлагай тонг бирла Оллоҳ
Яна ул ўтнию сувни муҳайё...

Кишиким, чирпанар хирс ичра жони,
Ёвездир, Тангрига йўқдир имони.

Ўтинга тушса учқун, зарра оташ,
Уни чирмаб, ўраб, ямлайди яккаш.

Бугун жонинг аро бир заррадир хирс,
Ва лекин эртага минг каррадир хирс.

3990

Сен унга урма ўт, қўйгил қаловни,
Дамо-дам сув сепиб, сўндир оловни.

Агар эрсанг на ҳушёру на маст сен,
Жаҳонда бир умр оташпарастсен.

Зиғирдек бир ҳаром лукма есанг гар,
Азоби то абад жонингни ўртар...

ҲАЗРАТИ ИСО ҲИКОЯТИ

Магар Исоким, ул шамъи дилафруз
Ўтар эрди мазордин бўйла бир кез.

Қулоғига чалинди нолайи зор,
Эшитди чун Масих бўлди дилафгор.

3995

Дуо қилди ҳамон, Тангри таоло,
Уликка жон ато этди шу асно.

Қабрдин чикди бир чол, қомати хам,
Салом берди ва сокин турди бир дам.

Масих сўрдики, кимсен, не замондин,
Умр сурдинг, қачон кечдинг жаҳондин?

Деди чол унга:эй баҳри пурасрор,
Мен ул Ҳаййон, Маъбуд ўғлимен, зор.

Кечиб минг етти юз йил бўйла, эй пок,
Ўликмен шу қабрда, масканим хок.

4000

Қабр қўйнида бир дам роҳатим йўқ,
Ёнармен, ёнмаган бир соатим йўқ...

Масих дедиким, кўрдим изтиробинг,
Сабаб не, сенга қайдин бул азобинг?

Деди: дарду азобким менда мунча,
Етим ҳақкин еганмен бир дирамча...

Масих сўрдики, кетдингми имонсиз?
Азобингга магар ул бўлди боис?

Дедиким, йўқ, имоним ичра ўлдим,
Азоблар ичра кўп гирёна бўлдим...

4005

Дуо айлаб Масих унга дам урди,
Улик тинчиб, яна тупроққа кирди...

Мусулмонлар, мусулмонлик бу эрмиш,
Менинг бул кўрганам, билмам, не эрмиш?

Зиғирдек гар ҳаром чун носавобдир,
Анга минг етти юз йилким азобдир.

Агар молинг ҳаром эрса тамоман,
Азобингни дегаймен беадо мен...

Азизим, билмадинг ёрлик не эрмиш,
Бу дунёда вафодорлик не эрмиш.

- 4010 Бошинг узра Масихдек йўқ покинг,
Тўлар дарду аламлар бирла хокинг.
Бу дунёда сенинг-чун битта иш бор,
Умрни сарф этиб олтин йиғиш бор.
Совургайсен басо, эй насли одам,
Симу зардин азиз умрингни ҳар дам.
Симу зар йиғма айлаб мунча чоп-чоп,
Йўқолгайсен назардин мисли симоб.
Чу олтин-да афзал зери хокдир*,
Ки андин мунчалар мардум халокдир.

- 4015 Ётар тош бағрида олтинлар ортик,
Бахил тутгай уни тошдан-да қаттик.
Дема: инсонга фармон бермагим хўп,
Дегил: инсонга мен нон бермагим хўп.
Сени филлар босиб, ўлдирсин, аммо,
Бахилнинг илкидин нон олма асло...

АББОСАЙИ ТУСИЙНИНГ ДУНЁ ҲАҚИДА АЙТГАНЛАРИ

- Демиш Аббосайи Тусий: бу дунё
Ёниқ гулхан ичинда лош гўё...
Арслонлар уни еб, тўйдилар, бас,
Кейин қоплонлар унга этдилар қасд.
4020 Кейин олдиға кўппаклар келишди,
Келиб сўнг бўри, қашқирлар ейишди.
Ғажишди ҳар тарафдин оқизиб хун,
Кейин ёприлди унга қарға, қузгун.
Улар кетди, келиб сўнг қурту қўнғиз
Кемирди, бас, суяклар қолди ёлғиз.

---

* Зери хокдир – тупрок остидадир.

Хужумларга улар ҳам бермади тоб,
Турарлар ялтираб урганда офтоб.

Суяк устида ёғ қолмишди жиндак,
Чумолилар босишди нақ қуюндак.

4025

Ейишди, қолмади этдин нишон ул,
Йўл узра қолди оппоқ устихон ул...

Деди Аббоса: шоҳлар мисли шерлар,
Гала қоплон эрур беклар, амирлар.

Гала ит, бўридир аёну аркон,
Мисоли қарға, қузғун соқчи, посбон.

Ўшал ўлпончилар қуртдир баякбор,
Гала қўнғиз, қумурсқа – аҳли бозор...

Азизим, билмадим, номинг не эрмиш,
Юрарга жойи иқдоминг не эрмиш.

4030

Вале билгилки, дунё лош эрур, рост,
Уни севгувчилар ундан-да ифлос.

Киши гар эрса шу ифлосга ошиқ,
Унинг иркитлиги юз қарра ортик...

ШАҲЗОДА ВА КЕЛИН ҲИКОЯТИ

Эди шаҳзода бир юртнинг сараси,
Атоси кўзининг оқу қароси.

Атоси уйламоқ бўлди ўғилни,
Келин деб танлади бир тоза гулни.

Гўзаллар ичра андоқким гўзал ул,
Париваш демаким, нақши азал ул.

4035

Саройини музайян айлади шоҳ,
Ясатди чун биҳиштдек, берди оро.

Саройда ҳар қадамда хур эди, хур,
Магар ою қуёшдин нур эди, нур.

Ва этди анбарин шамлар-ла равшан,
Агар қил тушса, ул эрди муайян.

Навою шеър жаранглаб базм аро чун,
Оқарди, ўйлаким, дарёда тўлқин.

Келин бошида эрди шохи алвон,
Ҳижолат эрди андин етти осмон.

4040 Келин андоғу боз тўй эрди бундок,
Кўнгиллар хуш, наво, куй эрди бундок.

Кўнгиллар ташна эрди янги куйга,
Қачон келгай дея шахзода тўйга?

Юраклар базм аро жавлон урарди,
Ҳама шахзода деб май сипқорарди.

Вале шахзода ҳам май айлабон нўш,
Басе этмиш эди ўзни фаромуш.

Келинни ўйлади ул, кўнгли жўшди,
Оёққа турди охир, йўлга тушди.

4045 Минаркан отини сархушди буткул,
Суриб от, юрди бир дарвозага ул.

На дўсти, махрами, кўлдоши борди,
На йўлда ҳамдами, йўлдоши борди.

Йирокдин, бас, кўринди кўшқу айвон,
Неча шамлар ила равшан, чароғон.

Йирокдин боқди ул сармасту махжур,
Келиннинг кўшки деб этди тасаввур.

Вале ул гўша габрий дахма эрди*,
Унинг сахнида неча мурда эрди.

4050 Ёнаркан неча шамлар парпираб, шан,
Эди оташпарастлар кўнгли равшан.

---

* Габрий дахма – оташпарастлар мазори.

Қўйилмиш эрди дахма сахнида тахт,
Ётарди унда бир бечора, бадбахт.

Кафанга бурканиб ётмишди сокин,
Узоқдин илғади, ул эрди хотин.

Келин деб ўйлади, бўлди ҳамоғуш,
Кафани очди, босди кўксига тўш.

У жонсиз мурдани ётди ачомлаб,
Лабидин узмади то тонггача лаб.

4055   Ўшал тун тонггача кўз тутди барча,
Кўёв шаҳзодани, бас, кутди барча.

Вале ул келмагач, кўзлар бўлиб зор,
Атосин этдилар андин хабардор.

Эшитди подшоҳ, шул онда турди,
Неча навқар ила саҳрога юрди.

Юриб аркони давлат билмади тин,
Узоқдин кўрдилар шаҳзода отин.

Атоси тушди отдин, юрди илдам
Ўшал дарвозайи манзилга шул дам.

4060   Ўғилни кўрди ул тахт узра сархуш,
Ўлик хотин ила эрди ҳамоғуш.

Сипоҳ ҳам келди, кўрди ул не холди,
Атонинг жони оташ ичра қолди.

Келиб шаҳзоданинг қошига барча,
Жамулжам бўлдилар бошига барча.

Очиб кўз, тортди ул шаҳзода хушёр,
Атоси бошида эрди ғазабкор.

Ўзи бир дахмада, тахт узра тўрда,
Ётарди маст-аласт, қўйнида мурда...

4065

Не ҳолда эрканин ул англади зуд,
Тиларди ул ҳамоно бўлса нобуд.

Аянч эрди унинг аҳволи андоқ,
Хижолатдин танига тушди титроқ.

Тиларди ул ҳамоно мурда бўлса
Ёрилса еру ул қаърига кирса.

Вале иш бўлган эрди, ул иложсиз,
Уят, шармандалиқ қолганди ёлғиз...

Кутармен сабр этиб, эй масту махмур,
Қачон келгай дебон бошинг уза нур?

4070

Кўрарсен унда ул қилган ишинг сен,
Биларсен ким ила сен ҳамнишинсен...

Ул Иброҳимга ўхшаб бутшикан бўл*,
Чу Озар бутларига бермагил йўл.

Ки Иброҳим киришди ишга бардам,
Худойим имтиҳон этмишди ул дам.

Агар сенга етишса имтиҳонинг,
Ажаб йўққим, ёнар оташда жонинг..

ИБРОҲИМ АЛАЙҲИССАЛОМ ҲИКОЯТИ

Ривоят айламишлар бизга бундоқ,
Ки Иброҳим паямбар эрди андоқ.

4075

Унинг қирқ минг ғуломи борди бешақ,
Ва ҳар қул измида бир този, қўппак,

Уларнинг тасмаси заррин танобди,
Сабабки, қўйлари кўп, беҳисобди.

Малойик боқдилар бу хонадонга,
Боқиб, чун тушдилар шубҳа, гумонга.

---

* Бутшикан – бутларни синдирувчи.

Чу кўйлар бирла чун машғул эмиш эр,
Худо эрса уни поку баланд дер.

Гар ул мустағрақи Раббул жалилдир,
Худойимга мудом дўстдир, халилдир.

4080

Деди Жибрилга Ҳақ: тур, олдига бор,
Қошида исмимиз айтиб, нидо сол.

Кўрарсен ул нечукдир роҳимизда,
Нечук собит эрур даргоҳимизда...

Кириб бир одамий шаклига махсус,
Келиб Жибрил баланд кичқирди: Қуддус!..

Халилуллоҳ эшитди, тизза чўкди,
Юракда борини Жибрилга тўкди.

Ва учдан бир кўйини этди эҳсон,
Деди: эй айтганинг дардимга дармон.

4085

Яна бир карра айтгил исми ёрим,
Унинг номи ҳамиша ғамгусорим...

Яна кичқирди Жибрил: Ҳақку қуддус!..
Халилуллоҳ йиқилди ерга хушсиз.

Очиб кўз ул яна, бахш этди шул дам
У кўйларнинг тағин бир ҳиссасин ҳам.

Яна айтгил деди Ҳақни шу онда,
Ки бундан яхшироқ иш йўқ жаҳонда.

Яна кичқирди “Ҳақ” деб Жибирили дин,
Халилуллоҳ йиқилди, кетди хушдин.

4090

Туриб, ҳар нечаким кўй бор эди, ул
Барини этди бахш Жибрилга буткул.

Деди Жибрил анга: эй жонажон дўст,
Башар деб ўйлама, мен - Руҳи қуддус.

Бу кўйлар менга асло ҳожат эрмас,
Сенга бўлсин буларнинг барчаси, бас.

Ки Жибрили аминмен эртаю кеч,
Емасмен, истамасмен хам кабоб ҳеч...

Халил дедики, мен бердим манимни,
Ки қайта олмагаймен берганимни.

4095 Деди: сенга чўпон бўлмайти Жибрил,
Кетармен энди, майли, билганинг қил.

Халил деди: керакмас эрса сенга,
Керакмасдир улар хам энди менга...

Хитоб этди Худованд: эй малойик,
Кўринг, не эрмиш Иброҳими молик*.

Ки Жибрил айлагач Ҳақ деб нидо ул,
Халил бор молини этди фидо ул.

У бандам, бошқаларга банда бўлмас,
Бизим-ла зинда, мол-ла зинда бўлмас.

4100 Малойик дедиларким, эй Худованд,
Унинг кўнгли магар ўғли била банд?

Хитоб учди Худодан, етди фармон:
Худойингга ўғилни айла қурбон...

Ўғилни сўйгали келтирди бошлаб,
Замин чарх урди шунда кўкка ўхшаб.

Малойик чекдилар кўк узра фарёд,
Ки ул молу бисот, фарзанддин озод.

Вале кўпроқ ўзини севгай, илло,
Ки бундоқ бир тириклик унга авло.

4105 Буюрди шунда олам ғайбдони,
Ки оташ ичра кечсин имтиҳони.

Ниҳоят бўлди оташга гирифтор,
Етишти Жабраил, ул пайки асрор.

---

* Молик – молу мулк эгаси.

**Деди: не хожатинг бор, сўйлагил сен?
Деди: хожатни сенга сўйламасмен.**

**Агар бегонадин хожат тилармен,
Эгамга ёр эмас, ағёр бўлармен.**

**Чу форигмен ўзимдин, англа мутлақ,
Не истар эрса, этсин, айласин Ҳақ...**

4110

**Малаклар кўрдилар андоқ мақомин
Уриб бонг, айтдилар сидқи паёмин.**

**Дедилар: пок эрур ул, жондин ортиқ,
Не таъриф айламишсен, ондин ортиқ.**

**Сенинг ишқингда андоқ устувор ул,
Ўшал ишқдин олов ҳам сўнди буткул.**

**Жаҳаннам эврилиб, жаннатга дўнди,
Бу янглиғ меҳру шафқат унга бўлди.**

**Халилим деб уни айтсанг, ярашгай,
Ки бундан-да азиз этсанг, ярашгай...**

4115

**Сенга дини Халилинг раҳбарийдир,
Йўк эрса, йўл – тарийқи Озарийдир.**

**Ажаб, дерсанки, чиқмиш кўкка Намруд,
Жанг айлаб Тангри бирлан, сирмамиш ўт.**

**Ишингга бир тугун тушса, бўлиб хун,
Дилинг Намрудга айлангай ўшал кун.**

**Кўзинг, кўнглингни тутгай қаҳру кийнанг,
Чу Амруд тахти бўлгай унда сийнанг.**

**Сенинг Намруд каби тахт, калхатинг бор,
Сенинг Намрудлигинг ҳар лаҳза ошкор.**

4120

**Сен олтинни кўпайтиш бирла машғул,
Малаклар Тангри ишқи бирла машғул.**

Кечиб, умринг туганди, не этарсен?
Бу олтинларни энди не этарсен?

Бутун умринг зиёнга тўлди, эй дўст,
Симу зардан самар не бўлди, эй дўст?

Паямбар бойни чун ўлган демишдир,
Симу зарлик киши ўлган эмишдир.

Ёпишма шу жаҳонга ит каби, паст,
Кучуксен, сенга битта устухон бас,

4125

Сени ул нафси кофир маст этибдир,
Сени ғафлат босибдир, паст этибдир.

Уни гар этмасанг бир ишга машғул,
Бўлурсен ҳар нечук ишдан-да маъзул...

ХАЛЛОЖНИНГ ЎҒЛИГА НАСИХАТИ

Демиш ўғлига Халлож: эй жигарбанд,
Мудом бир нарсага нафсингни қил банд.

Йўқ эрса, ул сени маъзул этар, хай,
Касофатлар била машғул этар, хай.

Қавий бир эр эмассен ул қадар то,
Етолсанг йўл босиб манзилга танҳо.

4130

Агар нафсингдан ул бир зарра қолгай,
Сени йўлдан уриб, ғафлатга солгай.

У кўппак қорни тўйса бир замон, бас,
Арслон келбатин олса, ажабмас.

Агарда қорни тўйса бир замон ул,
Тилин ғийбатга бургайдир ҳамон ул.

Тилини тиг этар-да, шиддат айлар,
Бутун аҳли жаҳонни ғийбат айлар.

Басе этсанг-да, ғайрат, сайъу кўшиш,
Этолмассен уни бир лаҳза хомуш...

**ЙИГИРМАНЧИ МАҚОЛА
ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ**

4135   Ўғил дедики, йўқсиллик не этгай?
У ҳаддин ошса, кофирликка элтгай.

Тузалгай зар туфайли дину дунё,
Тилармен Тангридин зар бирла кимё...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси дедиким, зар соя солмиш,
У боис жавҳари жонинг йўқолмиш

Туролмас ёнма-ён дин бирла дунё,
Уларни бир йўла сўрмаслар асло...

ШАЙХ ВА НАСОРО ҲИКОЯТИ

Бор эрди шайхи маъруф, соҳиб асрор,
Саҳар мардонда кезди кўйи бозор.

4140   Бораркан, йўлда терди ўт-ўлан ул,
Қорин тўйдирди андак ўт билан ул.

Бозорда учради унга насоро,
Миниб от, ўзига бермишди оро.

Тўни зарбоф, эгар-жабдуқлари зар,
Ва олди, ортида хизматчи қуллар.

Кўриб, ўртанди бир дам раҳбари дин,
Хижолат чекди ўз йўқсиллигинин.

Хитоб этди Худога оҳ уриб ул,
Ки унга ўйла, менга неъматинг бул.

4145   Ахир мен сенга дўст, ул сенга душман,
Нечук бундок фақирлик ичрадирмен?

Насоро айш этиб, ишратга ботгай,
Мусулмон оч қолиб, кулфатга ботгай...

Кўйингда хор эрур сидку муҳаббат,
Адувга лутфу икром, нозу неъмат.

Сени севгани айлаб ҳаммадин кам,
Сени севмасга от бердинг, либос ҳам...

Ўшал шайх ўртаниб, сўйлар экан роз,
Қулоғига етишди бўйла овоз:

4150

Аё мўмин, эса кўнглинда чун ғаш,
Ўшал кофир ила ўрнингни алмаш.

Бисотда борини сен бергил унга,
Бисотда борини бергай у сенга.

Мусулмонликни бидъатга бадал қил,
Олиб бойликни сўнг айшу амал қил.

Анга бердим эса дирҳам ва динор,
Сенга бердим диёнат бирла дийдор.

Динингдин кечгилу дирҳамни сайла,
Ечиб хирқангни от, зуннорни бойла...

4155

Кўнгилда янграган андоқ товушдин
Йиқилди ерга шайх, ажралди ҳушдин.

Келиб ҳушга, яна ўзликка етди,
Ақлни ул ўзига пешрав этди.

Фиғон айлаб деди: эй Холиқим мен
Бу янглиғ бир бадални истамасмен.

Уни ҳеч истамасмен, тавба қилдим,
Бу ҳақда сўзламасмен, сирни билдим...

Ҳудо этмиш сенга бул яхшилиқни,
Ўзингдин сурмагил ул яхшилиқни.

4160

Чу сенда худпарастлик илллати мўл,
Ўзингни Ҳаққа топшир-да, халос бўл.

Етишсанг зарра Ҳақнинг шафқатига,
Етарсен икки олам неъматига...

БИР БУЗУРГНИНГ ҲАҚНИ ТАНИШ ҲАҚИДА АЙТГАНЛАРИ

Бор эрди пири комил, раҳбари роҳ,
Деди: Ҳақни танибманки ул асно,

На бир ишга аминмен, на гумондор,
На дўстлик қолди, на душманлигим бор.

Сенга асрорим айтдим, бу демишни,
Ки сен ҳам айла энди лозим ишни...

ЗУБАЙДА ВА СЎФИЙ ҲИКОЯТИ

4165

Зубайда ўлтириб бир тевага ул,
Муқаддас ҳаж сари олмиш эди йўл.

Никобин очди ел, чун не эмишди,
Кўриб, сўфий ҳамон оҳ-воҳга тушди.

Кўтарди баски фарёду фиғонким,
Неча бор айтдилар, лек бўлмади жим.

Зубайда бўлди чун бу гапдин огоҳ,
Деди хизматчисин чорлаб шу асно:

Унинг фарёдини менга харид эт,
Не миқдор сўрса ҳам зар, майли харж эт.

4170

Киши ҳамён тўла зар берди унга,
Чу сўфий бўлди жим, бас, кўнди шунга.

Олиб ҳамённи ул тинди баякбор,
На фарёд қолди чун, на нолаю зор.

Зубайда кўрдиким, бас, тинди афғон,
Урингиз, деб ҳамоно берди фармон.

Чу сўфий бошига калтак ёғилди,
Не қилдим сизга? – деб у нола қилди.

Зубайда деди: эй алдоқчи, ғаддор,
Ки бундан ҳам ёмон не қилмишинг бор?

4175   Хамон даъвойи ишқим айлабон сен,
Кўриб олтинни чун воз кечдинг андин.

Магар бошдин-оёқ жисмингда даъво,
Қани ул мунча даъвойингда маъно?

Мени, бас, тутмадинг, ноқис эрурсен,
Демакки, ишқ аро ожиз эрурсен.

Агар берсайдинг ул кўнглингни менга,
Зару сиймим бари бўлгайди сенга.

Вале сотдинг мени, олгин сазойинг,
Қараб тургаймидим, бергум жазойинг.

4180   Мени севсанг эди, эй беҳабар қул,
Берардим давлату ганжимни буткул...

Кўнгилни Ҳаққа бер, етгил муродга,
Берарсен халққа, колгайсен уятга.

Хамма йўлларни беркит, тамба айла,
Кўнгилни Ҳаққа бергил, унга бойла.

Булут кетсин бошингдин, ул жудодик,
Таралсин тонг нуридин рўшнолик.

Агар ул рўшноликка етарсен,
Тарийки ошноликка етарсен.

4185   Буюкларким фалакка чўздилар қўл,
Хидоят нури бирлан ошдилар йўл...

АРДАШЕР, МУБИД ВА ШОҲПУР ҲИКОЯТИ

Эшитдим, бор эди шохнинг аёли,
Йўқ эрди шохга лек меҳри, мажולי.

Аёл шохга таом келтирди бир кун,
Заҳар солмишди унга қасд этиб чун.

Кўзи шох кўзига тушди шу асно,
Кўлидин косаси тушди ҳамоно.

Вужуди титради ва ранги ўчди,
Ки андин шоҳ дилига шубҳа тушди.

4190

Таомни кушга берди, берди куш жон,
Кўриб шоҳ бўлди буткул лолу хайрон.

Аёлни берди Мубидга, деди: зуд,
Буни қатл айлагил, эт несту нобуд.

Тўкиб қонини чун қатли қасос қил,
Бу аблахдин мени буткул халос қил...

Юки бор эрди шоҳдин маҳликониңг,
Йўқ эрди ўзга бир фарзанди шоҳниңг.

Мубид фикр айлади: бир кун мабодо
Ажалниңг домига тушса шаҳаншоҳ,

4195

Бирор фарзанди йўқки, олса жойин,
Тўлар ғавғою ғурбатга саройи.

Бу хотинни этиб кўздин ниҳон мен,
Кўрай не бўлгуси давру замон мен.

Вале кўрқинч хаёлга борди бир дам,
Не бўлгай, десалар, алдар бу одам.

Не бўлгай, деса бир кўнгли қораси:
Бола шоҳдин эмас, Мубид боласи.

Тафаккур этди, бир тўхтамга келди,
Кесиб олат, ўзини ахта қилди.

4200

Солиб бир ҳукқага олатни, хайҳот,
Муҳр бостирди шоҳга устидин бот.

Босиб шоҳ муҳрини, сўрди: баён қил,
Не эрмиш бунда, сен энди аён қил?

Жавоб айлаб деди Мубид: шаҳаншоҳ,
Бўлурсиз вақти етса, андин огоҳ.

Бугун мен хуққанинг оғзин бекитдим,
Не тарих эрди ул, муҳрига битдим...

Босиб сўнг хуққани ул сийнасига,
Этиб, топширди шохнинг ғазнасига.

4205

Ўтиб ойлар, ўшал жонони худрой
Ўғил туғди, магарким кўкдаги ой.

Юзин кўргач, куёш дердинг муқаррар,
Куёшдек равшан эрди ул, мунаввар.

Тамоми эзгулик эрди жамоли,
Турарди барқ уриб фазли, камоли.

Йирокдин солди кўз Мубид бир қур,
Деди: бўлсин муборак номи Шохпур...

Ёпиб устига ҳар дам пардаи роз,
Аяб ўстирди кун-тун айлаб эъзоз.

4210

Куну тун тарбиятни бўйла этди,
Бола ўсди, йигит ёшига етди.

Дили ёнди илмлар ишқида то,
Чу бўлди дини зардуштийга ошно.

Мубид ўргатди тадбир бирла ишни,
Анга чавгон суришни, ўқ узишни.

Қилич, найза уришда ўзгун эрди,
Не таъриф этма, андин устун эрди.

Етишди қомати сарви равондек,
Юзи сарв узра ул моҳи жаҳондек.

4215

Сочини соч дема, сунбул эди у,
Бетида дона холи мисли хинду.

Лаби лаълин шароб-ла лим тўла жом,
Ки унда завқу шавқ тутмишди ором.

Юраркан солланиб ул шўху барно,
Жаҳон эрди унинг хуснига шайдо...

Магар шоҳи жаҳон бир куни ғамгин,
Саройда ўлтираркан қош этиб чин,

Мубид сўрди, дедиким, эй жаҳондор,
Нега маъюссен, не ташвишинг бор?

4220

Кўрармен ҳар куни андоқ паришон,
Паришонликка боис борми, султон?

Деди подшо: таним тош пора эрмас,
Кетармен, чун қолишга чора эрмас.

Ғамим андинки, ул дарди нихоним,
Кетимда йўк менинг фарзанди жоним.

Агар ўлсам, менга ох ургучи йўк,
Менинг ўрним босиб, ўлтиргучи йўк...

Эшитди сўзни ул марди ягона,
Кўзидин ёшлари бўлди равона.

4225

Деди подшога: шохим, бир сирим бор,
Жаҳонни кўзғатур гар этсам ошкор.

Агар кечсанг хунимдин, айтайин мен,
Йўк эрса, сир тутармен, айтмагаймен.

Хунидин кечди шоҳ, арз айлади ул,
Не эрди қисса, бир-бир айтди буткул.

Буюрди, шотиру ходимлар илдам
Ҳамон келтирдилар ул ҳуққани ҳам.

Кўриб шоҳ билдиким, бими хиёнат
Била этмишди Мубид не диёнат...

4230

Эшитди ўғлини, чун кўнгли жўшди,
Ажиб бир ҳолу бир аҳволга тушди.

Севинчдан не дейишни билмас эрди,
Мубидга термулиб ул тўймас эрди.

Дедиким, юз йигитни айлангиз жам,
Бари бўлсин менинг ўғлимга монанд.

Ҳама бир хил бедов, тулпорда бўлсин,
Ҳама бир хил либос, дасторда бўлсин.

Ки жоним чун очиб ул пардаи роз,
Танир ўғлимни, йўк, янглиш этолмас.

4235

Чу мардум ошнолик нури бирлан
Кўрарлар зумда ким эрмиш жигарбанд...

Мубид йиғди уларни эртаси кун,
Йиғилди юз йигит, барнову гулгун.

Ҳама оту либосда ҳамранг эрди,
Ҳама ҳусну ҳашамда гулранг эрди.

Келиб, кўз ташлади ул шоҳи офок,
Ва кўрди ўғлини майдон аро тоқ.

Кўролди бир боқишда, лоф эмасди,
Чақирди ўғлини, бағрига босди.

4240

Аносин ҳам кечирди, тутди маъзур,
У кексайган эди, чун зору маҳжур...

Келур бул қиссадин шул: ошнолик
Берар ҳар заррага бир рўшнолик.

Чу зарра топмаса гар роҳи хуршид,
Қолур ул пардада, бегона жовид.

Агар ул ошнолик топса бошдин,
Кучар юз рўшнолик ул қуёшдин...

АЁЗНИНГ КЎЗИ ОҒРИБ ҚОЛГАНИ ҲИКОЯТИ

Ёмон кўз қилди унга балки агёр,
Аёз кўз дардига бўлди гирифтор.

4245

Кўзи оғриб, қизарди, бўлди хун ул,
Чу оғриғу азобдин лолагун ул.

Алалжумла ародин кечди ўн кун,
Вале оғриқ эди кун-кундин афзун.

Ўйқилди, бошини болишга қўйди,
Чекиб дард, ўйлаким, жондин-да тўйди.

Биров Маҳмудни этмишди хабардор,
Аёзни кўргани келди жаҳондор.

Аёзнинг олдига кирди нихон ул,
Лабига қўйди бармоғин ҳамон ул.

4250

Ишорат этди уй аҳлига: зинҳор,
Аёзни этмангиз мендин хабардор.

Ўтирди подшо, лек олмади тин,
Аёз бошин кўтарди бу карамдин.

Ва очди кўзларин ул, шод ўтирди,
Не бахтли қулки, чун озод ўтирди.

Дедилар унга: эй зору жафокаш,
Тинимсиз дард ила ранжу балокаш.

Азоб оғриқ ила гирён эдинг сен,
Тағу жон қайдида ҳайрон эдинг сен.

4255

Хазондек сарғайиб, болишда эрдинг,
Нечук шоҳ келдию бошинг кўтардинг?

Биров айтмай сенга, сен кутмайин ё,
Нечук бўлдинг, Аёз, Маҳмуддин огоҳ?

Аёз деди: эшитмоққа не ҳожат?
Кўриш ҳам ҳожат эрмас менга албат.

Уларсиз ҳам билармен қайда борин,
Олур жоним унинг атру уфорин.

Унинг атрини мен жонимда билдим,
Ўлик эрдим, етиб атри, тирилдим...

4260

Эшитгансен, ахир, ул Яькуби зор
Юсуфнинг атридин кўз очди такрор.

Сенинг ҳам кўзларинг оғриб чу нохуш,
Ўзингдин кечсанг ул бўлгай эди хуш.

Олардинг ошнолик бўйини сен,
Кезардинг икки олам кўйини сен.

Агар бир зарра топсанг ошнолик,
Берар юз офтобдек рўшнолик.

Магар Ҳақ бирла дўстлик ул чунондир,
Уни зарра дема, икки жаҳондир.

4265

Сени Оллоҳ тутар, бас, бўйлаким дўст,
Не ҳожат сенга тан, андоқ қуруқ пўст?

Эранлар кўрдилар бу чархи паргор,
Чекиб юз жон ила не ранжу озор,

Келурму бир хитоб деб баски жонлар
Тасаддук бўлди унга ҳар замонлар...

ЮСУФ ВА ЗУЛАЙҲО ҲИКОЯТИ

Чу кўрди бир куни ул Юсуфи пок,
Зулайҳо ўлтирарди, маскани хок.

Кўзини юммиш эрди ул жаҳондин,
Жаҳони мулк аталмиш хокдондин.

4270

Қасалликка, фақирликка гирифтор,
Ўзидин бўлмиш эрди баски безор.

Таассуф айлар эрди ҳаддин ортик,
Чекиб Юсуф ғамин Юсуфдин ортик.

У йўлга тикмиш эрди чашми зорин,
Топармен дерди йўлдин бир ғуборин.

Умид айлардиким, ўтган эса шох,
Изидин бир ғубор учгай баногоҳ.

Юсуф кўрди, дедиким, Холиқи дин,
Не истарсен бу кўру бенаводин?

4275

Йўқотсанг не бўлур дарди сарингни?
Чу бадном этди ул Пайғамбарингни...

Келиб Жибрил деди унга шу асно:
Уни биз сурмагаймиз йўлдин асло.

Сабабки, бизни севганни суяр ул,
Бу янглиғ ишқу савдода куяр ул.

Сенга пайвастадир бор ишқи, майли,
Севармиз бу аёлни сен туфайли.

Кириб сен боққа, истарсен фалокат,
Чу дўстнинг дўстига кумсаб ҳалокат

4280

Уни умрингга биз ундош этармиз,
Сенга деб қайта бошдин ёш этармиз.

Азиз жонин Зулайҳо сенга бермиш,
Азиздир жони, чунки сенга эрмиш.

У чун Юсуфимизга меҳрибон, бас,
Ким унга кийна айлар, ким этар қасд?

Сени деб ҳар замон кўксида охдир,
Кўзининг ёшлари бунга гувоҳдир.

Гувоҳи борки, ишқи кўкка етгай,
Ўсиб ҳар кун ривожу равнақ этгай...

4285

Агар билсанг не эрмиш жонфишонлик,
Топарсен сирри ишқдин бир нишонлик.

Агарда эрсанг андин беҳабар сен,
Тополмассен бу сўзлардин самар сен.

Очилгайдир бу сўзнинг сенга фоли,
Бошингга тушса тиғи луболи...*

---

* Тиғи луболи – шафқатсиз қилич.

ШУАЙБ АЛАЙҲИССАЛОМ ҲИКОЯТИ

Шуайб Ҳақ шавқида ёш тўкди ўн йил,
Чу бўлди кўзлари кўрмас билохир.

Худо кўз берди унга, ёш тўкиб чун,
Яна ўн йилча йиғлаб, бўлди дилхун.

4290

Яна кўр бўлди икки чашми гирён,
Яна раҳм айлади, кўз берди Яздон.

Яна ёш тўкди йиғлаб эртаю кеч,
Туrolмасди магар ул йиғламай ҳеч.

Кўзи боз тийра тортди бул жафодин,
Анга бир кун ваҳий келди Худодин.

Ки дўзах ваҳмидин гар хунфишонсен,
Чу озод бўлдинг андин жовидон сен.

Агар жаннатни деб сен зору гирён,
Сенга бахш айладик ул хуру ризвон...

4295

Шуайб лаб очди сўзга, айтди холин,
Дедиким, эй Худойи безаволим,

Чу йиғлармен сенинг шавқингда мен зор,
Не эрмиш менга андоқ нур ила нор*.

На бир дам жаннатингни ёд этармен,
На дўзах ваҳмидин фарёд этармен.

Сенинг курбингга етсам, менга бас ул,
Не этсанг эт, менинг дарди дилим шул...

Нидо келди фалақдин: эй Шуайб, сен
Менинг ишқимда баским йиғлагайсен,

4300

Яна кўз ёшларинг тўк, йиғлагил зор,
Ки осонликча етмас сенга дийдор...

---

* Нур ила нор - жаннат ва дўзах.

Шуайб дедики, эй Ҳақ, билгучи роз,
Кўзим кўр бўлса, менга бермагил боз.

Сени кўрсам дебон орзу этармен,
Сени кўрмас эсам, кўзни нетармен...

Азизим, кўрмас эрсанг ул ликони,
Тўкиб ёш, кўзларингга чек жафони.

Дилингда эрса хасрат тоши мунча,
Муҳаббат ахлининг кўз ёши мунча...

ДЎЗАХ АҲЛИ ҲИКОЯТИ

4305

Келур андоқ нақлким, қисми уммат
Қолур бебахра, етмас унга раҳмат.

Нидо келгайки, дўзахга сурунг деб,
Урарлар дўзахийларни юрунг деб.

Етиб дўзахга, дўзахни кўрарлар,
Худодан озгина муҳлат сўрарлар.

Нидо келгайки, ўйланг не дейишни,
Сабаб йўқ орқага сурмоққа ишни.

Сабабсиз ҳам этиб лутфу мурувват,
Берармиз сизга биз минг йилча муҳлат.

4310

Нақл борким, ўшал қавми жигарсўз
Шу муддат ичра йиғлар кеча-кундуз.

Битиб муддат, яна муҳлат сўрарлар,
Яна муҳлат беринг, деб бош урарлар.

Яна муҳлат берар Яздони раҳмон,
Турарлар қон ютиб минг йилча гирён.

Ўтар уч минг сана шундоқ ҳисобда,
Турарлар ул гуруҳ ранжу азобда.

Уларнинг холини кўргувчи бўлмас,
Уларнинг дардини сўргувчи бўлмас...

4315

Дедиким бир бузурге, ох уриб чун,
Улар кўз ёшига жон садқа бўлсин.

Уларнинг майли йўқ дармондин ўзга,
Дилида дарди йўқ Раҳмондин ўзга...

Сенга то дарди бедармон берилмас,
Анга дармон учун фармон берилмас.

Унинг бир дарди чун юз жондин ортик,
Ўшал дарди сенга дармондин ортик.

Сенга гар Бу - Убайда бўлса жаррох,
Этолмас бу дилингни дарддин ислох.

4320

Ўзингни пойига отгил нигунсор,
Кўтаргай балки тупроқдин сени ёр.

Кўйиб бошинг, кўтарма пойидан ҳеч,
Бўлур ҳосил муродинг эртами, кеч...

ЙИГИРМА БИРИНЧИ МАҚОЛА ЎГИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўгил дедики, чун панд айладинг сен,
Ечиб бандимни, хурсанд айладинг сен.

Неча бир мушкуллим ҳал бўлди андин,
Мисим эврилдию зар бўлди андин.

Чу айтган сўзларинг кўп судманддир,
Муфиддир ул бағоят, ҳам баланддир.

4325

Вале менда ҳамон ул майли кимё,
Тузалгай кимиёдин дину дунё.

Агар дунёю диним берсалар даст,
Етармен севгили ёримга мен, бас.

Ки то дунёю динга ёр эмасмен,
Севар ёримга мен дилдор эмасмен...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси деди: бошингда ғурур ул,
Ҳақиқатдин сўзинг ҳам айру буткул.

Ки то яхши, ёмонни тотмагайсен,
Муҳаббатнинг кўйидан ўтмагайсен.

4330

Агар ишқ ичра истарсен камолинг,
Мудом уч ҳолат ичра асра ҳолинг.

Бири кўз ёш, бири оташ, бири хун,
Бу уч денгиз аро сузсанг куну тун.

Очиб юздин ниқоб, юз кўрсатур ёр,
Йўқ эрса, бўлмагил ёрдин умидвор.

Сенга кам эрса гар бундоқ ривоят,
Сени огоҳ этар ушбу ҳикоят...

РОБИА ВА БЕКТОШ МУҲАББАТИ

Бор эрди бир амир, тахт узра эрди,
Мақони, маскани Балх узра эрди.

4335

Эди соҳиб адолат, пок дин ул,
Тутарди измида мулки замин ул...

Жасурликда баланд эрди мақоми,
Баҳодир эрдию Каъб эрди номи.

Ҳам андин файз иниб шамсу қамарга,
Ҳам андин ризқ етиб аҳли ҳунарга.

Унинг адли била қўй бирла бўри
Баробар эрдилар, бир-бирга тўғри.

Унинг азми била денгизда тўлқин
Мисоли ўт эди, тош ичра сокин.

4340

Унинг меҳри била дунёча захмат
Бўларди бир нафасда жонга роҳат.

Унинг қаҳри ила оташ сўнарди,
Оғоч ичра кўмирга айланарди.

Унинг ҳилми ила қотмиш эди тоғ,
Заминга бош кўйиб, ётмишди тупрок.

Унинг нури била офтоб топиб нур,
Жаҳонни равшан айлар эрди, пурнур.

Унинг лутфига кўл очмиш эди гул,
Уятдин пардага кирмиш эди ул.

4345 Унинг хулқи сочаркан мушку анбар
Эди дунё ила уқбо муаттар.

Гўзал бир ўғли бор эрди амирнинг,
Боқиб, кўнгли баҳор эрди амирнинг.

Юзи андоқ нурафшон эрди, офтоб,
Беролмас эрди ой ҳам тафтига тоб.

Хорис кўймишди исмин шоҳ гўзални,
Белига бойлабон заррин камарни.

Қизи бор эрди шоҳнинг, сочи сунбул,
Ки унга жон каби ширин эди ул.

4350 Хама хайрон эди Зайнулараб деб*,
Магар жон офати, ҳуснул ажаб деб.

Жамоли айламишди лол жаҳонни,
Хаёли банда айлаб жумла жонни.

Хирад ҳам олдида девона эрди,
Ҳусн бобида чун афсона эрди.

Унинг ҳуснин биров айтса мабодо,
Юсуф бўлгай эди хотирда пайдо.

Янги ой кўрса, кўкдин бош эгарди,
Тавозу айлар эрди, қош эгарди.

---

* Зайнулараб – араб гўзали.

- 4355   Агарда манглайин кўрсайди Ризвон,
Адан бўстонига боқмасди бир он.
- Сочи райхони ерга тушган онлар
Ҳасаддин тебранарди осмонлар.
- Кўзи наргис, қабоғи эрди бодом
Чу икки занжи эрди, тутқини дом.
- Ул икки занжида эрди камоне,
Отиб ўк, жонга бермасди омон.
- Отаркан ғамза ўқин ҳар томонга,
Кўнгилларни оларди ул нишонга.
- 4360   Шакар эрди лаби олдида бетаъм,
Захар бор эрди унда, тарёқ ҳам.
- Тиши маржони андоқким, тараф йўқ,
Эди маржонига жонлар тасаддуқ.
- Лаби лаълики жоми гавҳар эрди,
Шароб унда зилоли кавсар эрди.
- Фалак сиймин тўпин гар кўрмас эрди
Мисоли тўп каби эврилмас эрди.
- Жамолин тавсиф этмаклик маҳолдир,
Ва менга таърифин айтмак хаёлдир.
- 4365   Латофат бобида йўқди назир,
Кўнгиллар эрди таъбининг асири.
- Сўзин шеърга соларди, сўзлари бас,
Ёнарди инжудек бир-бирга пайваст.
- Магар шеър сўзласа, ширин забонди,
Лабининг лаззати сўзда аёнди.
- Атоси ўргилиб, парвона ҳар дам,
Риоят айлар эрди, тарбият ҳам.
- Ажал етди унинг бошига бир кун,
Чақирди ўғлини қошига ул кун.

4370 Деди: топширдим ул синглингни сенга,
Хабардор бўл, риоят айла унга.

Мудом асраб, авайла ҳар не борин,
Фаровон айла турмуш, рўзгорин.

Уни сўрди келиб не-не киборлар,
Неча беклар, амирлар, шахриёрлар.

Вале мен бермадим, сен бер, тузатгил,
Муносиб кимсани топгил, узатгил.

Гувоҳдир шу сўзимга Ҳаққи раҳмон,
Бажо қил, этма жонимни паришон...

4375 Атоси не деди ул сўнгги соат,
Ўғил тинглаб уни, этди ижобат.

Ато айтиб сўзин, жон таслим этди,
Билолмасмен, нечун ул келди, кетди?..

Басе зеру забар бўлди чу афлок,
Либоси парча бўзу маскани хок.

Камони Ҳақни торггувчи башар йўқ,
Нечун келгай, нечун кетгай, хабар йўқ.

Нечун келгай, буни бир кимса билмас,
Нечун кетгай, дағи билгувчи бўлмас...

4380 Ато кетди жаҳондин тарк этиб жон,
Атоси тахтига ўлтирди ўғлон.

Адолат ҳуукмини ёйди жаҳонга,
Жаҳон етди яна Нўширавонга.

Бериб халқ бирла лашкарга дирам ул,
Баҳодирларга бонг берди, алам ул*.

Карам айлаб, улусни этди хуррам,
Неча бедодгарга берди барҳам.

---

* Алам – бу ерда байроқ маъносида.

Авайлаб синглисин ул субху шомлар,
Навозиш айлар эрди, эхтиромлар.

4385

Вале сен тингла энди шу фалак шум
Уларга не ўйин кўрсатди, машъум...

Кули бор эрди Ҳориснинг ягона,
Эди содик ниғаҳдори ҳазона*.

Ажаб ой юзли эрди, исми Бектош,
Топилмас эрди унга тенгу ҳамтош.

Ажаб нодири даврон эрди, порлоқ,
Жаҳон аҳли унинг ҳуснига муштоқ.

Масал эрди унинг кўрку жамоли,
Бутун оламга орзу ой висоли.

4390

Агар кўрсатса юз ул моҳи талъат,
Ўйин бошлар эди деворда суврат.

Паришон сочлари тимқора, сунбул,
Ҳамиша ҳалқа-ҳалқа, кўнғирок ул.

У сочлар ҳар кўнғилни кул этарди,
Ўзига жазб этарди, кул этарди.

Камондек қошлари пайваста эрди,
Анга не-не кўнғиллар баста эрди.

Кўзи жон офати эрди, дилафрўз,
Уни тавсиф этишга етмагай сўз.

4395

Узун киприклари ҳар дам узиб ўқ,
Этарди неча сафларни бузиб, йўқ.

Лабини лаб дема, лаъли Бадахшон,
Ва ўттиз дур ўшал лаъл ичра рахшон.

Дуру лаъл эрди гар гулгун даҳони,
Вале олмос эди тиғи забони.

---

* Ниғаҳдори ҳазона - ҳазиначи

У тишлардин эди элда ривоят,
Ки бир мим ичра ўттиз икки оят.

Юсуф эрди гўзаллик ичра, равшан,
Занахдон чоҳи не, айтолмагайсан.

4400   Этиб васфин бўлибмен мунча беҳуш,
Этар, бас айтганинг, бўл энди хомуш.

Сарой қаршисида боғ эрди, бўстон,
Чу жаннат эрди, гул эрди, гулистон.

Узун тунлар бўйи сайрарди булбул,
У сўйлар ишқини, тинглар эди гул.

Ўшал гул айлабон ноз, ишва ҳар зум,
Этарди пардадин ширин табассум.

Яшил япроқ аро не мўъжизотмиш?
Гўдақдирким, қизил қонларга ботмиш.

4405   Зулайҳо-ел учиб, чарх ургай унда,
Юсуф-гул этаги йиртилгай унда.

Хизр-шаббода ул ҳар ёнга елгай,
Бутун атроф яшилликларга тўлгай.

Чақин чақнаб, этар кўкни нурафшон,
Сочар ёмғирни ҳар дам абри найсон.

Чаманзорларни сийпаб эркалар у,
Унинг кафти тўла гавҳар ва инжу.

Бинафша хизматини тақдим айлар,
Эгар бошини ерга, таъзим айлар.

4410   Ботиб қонларга буткул арғувон ҳам,
Чиқар қонлар сочиб майдонга бул дам.

Олиб илкига наргис тилла жомин,
Ичар шарбат, кутар ширин паёмин.

Очилгай лола ҳам, бошин ҳам этгай,
Кулоҳи чун камарбандига етгай.

Неча минглаб Юсуф гулшанда пайдо,
Эрур кўйлак ҳиди Канъонда пайдо.

Чаманни чулғагай қушлар навоси,
Навога чулғанур еру самоси.

4415 Сахарларда сочиб ел атри мушкин,
Эсиб ўйнар, солар сувларга тўлқин.

Магар Афросиёб зирҳини киймиш,
Эсиб Наврўз ели сувларга инмиш.

Чу ҳар ёндин оқаркан оби кавсар,
Хизр суйи унинг олдида музтар.

Чаман эрди ажаб, жаннатга ворис,
Шу ерда тахтини тикмишди Ҳорис.

Қуёшдек ўлтирарди унда порлок,
Сулаймонваш эди тахт узра андок.

4420 Кутарди қуллари ҳар лаҳза фармон,
Адил қомат бари, сарви хирамон.

Турар аркони давлат саф чекиб чун,
Бари хизматга шай, ораста, мавзун.

Зухалкийн, муштариваш, мохталят,
Ажиб шоҳ эрди ул, соҳиб саодат...

Шу пайт том бошига чиқди санам ул,
Шукуҳи базм уни лол этди буткул.

Бокиб киз, ҳар тарафга сунди кўзни,
Ва кўрди ногаҳон ойпарча юзни.

4425 Ўшал Бектошни, ул барнони кўрди,
Қабо киймиш қади болони кўрди.

Жаҳоний ҳусн мужассам эрди унда,
Юсуф кўрки жамулжам эрди унда.

Турар соқий ила шоҳ олдида ул,
Ва икки елкасида сочи сунбул...

Юзи май нашъасидин эрди гулнор,
Кўзи атрофида киприги хунхор.

Лабидин сўз эмас, шаккар тўкарди,
Қамар жомини Парвинга тутарди.

4430 Гаҳи илкида гулгун май, шароби,
Гаҳи янграр эди қўлда рубоби.

Гаҳи булбул каби айлар наволар,
Гаҳи гулдек этиб нозу адолар.

Боқиб қиз бўйлаким танҳо хуснга,
Кўнгилни бир йўла бахш этди унга.

Етишди унга ишқдин ўт, ҳарорат,
Кўнгил мулкани босди, этди ғорат.

Ўшал ўт ихтиёрин олди андин,
Хабарсиз қолди буткул жону тандин.

4435 Кўзи ёшда, дили дард ичра қолди,
Тану жони адам бўлди, йўколди.

Ики наргиси ёши мисли дарё,
Ки бир дам ичра тўфон бўлди пайдо.

Кўпорди ишқ томирдин, ўтга отди,
Ёқиб, ёндирдию чормихга тортди.

Чунонким бир боқишда ишқ деган дом
Олиб домига, кетди уйқу, ором.

Эди гар чорасоз, бечора бўлди,
Муҳаббат дардидин дилпора бўлди.

4440 Узун тунларда кўздин ёш қуярди,
Ёнарди шам каби, танҳо қуярди.

Чунон жонини чирмаб, чулғади ўт,
Бу янглиғ жомдин маст бўлди, беҳуд.

Алалжумла бўлиб чун ошиғи зор,
Неча ой, балки бир йил ётди бемор.

Табиб келтирди Хорис, бўлмади суд,
Давосиз дардга дуч келмиш эди бут.

Бу янглиғ дард эса, дармон қаёнда?
Чу жонон дейди жон, жонон қаёнда?

4445

Ҳарамда бор эди қиз дояси, шум,
Ки макру хийласи кўпларга маълум.

Чу юз тадбир ила юзланди унга,
Деди: не бўлди, қиз, рост сўйла менга...

Агарчи бермади сир бошда ул мох,
Ва лекин сўзга тушди ул баногоҳ.

Деди: Бектошни кўрдим мен фалон кун,
Ўшал дам бўлдим унга масту мафтун.

Чалар рубобини ул, сархуш эрди,
Унинг илкида мен рубобмен энди.

4450

Наво туздики андоқ, жонни олгай,
Эшитган кимсани ўтларга солгай.

Чу мен ҳам бошда терс бўлдим, муҳолиф,
Нетайким, мен эмас, ул бўлди ғолиб.

Нетай, саргаштайи офоқ бўлибмен,
Ки аҳли пардаи ушшоқ бўлибмен.

Қачонким етса андин нағмайи соз,
Тузармен кўз ёшимдин пардаи роз.

Унинг ишқи мени беҳуш этибдур,
Ки юз йиллик ғамим менга етибдур.

4455

Унинг зулфи паришон этди ҳолим,
Етишди бори мулкимга заволим.

Ки сочу зулфини бўлдим камарбаст,
Кўнгил ўт олдию куйди жигар, бас.

Бу янглиғ хаста, саргардон бўлибмен,
Унинг қаддини мен қайдин билибмен?

Жаҳонда хусн аро Бектошча бўлмас,
Унингдек ўктам у барно топилмас.

Сўз айтсанг, сўйлагил ул сарвдин сўз,
Не ҳожат сўйламоқлик ўзгадин сўз?

4460

Занаҳдони унинг тўпдирки, сиймин,
Ғами зулфи вале чавғони мушқин.

Агар сочини чавгон айлағай ул,
Менинг бошимни сарсон айлағай ул.

Агар рухсорин этса ошқора,
Бўлур ҳар зарра юз бир моҳпора.

Агар киприклари кўзгалса бир он,
Унинг олдида ҳечдир найза, қалқон.

Лаби лаъли тўқар қонимни ҳар дам,
Садафдек тишлари ҳамқору ҳамдам.

4465

Менга ул сарвбўйликдин омон йўқ,
Юзим сарғайди чун, руҳи равон йўқ.

Бўйи орзуси ўртаб ҳар замоне,
Менинг қаддимни эгди чун камоне.

Тур энди, доя, омода ҳамон бўл,
Ики дилбар аро тушгил, равон бўл.

Бу сирни арз этиб, унга баён қил,
Муҳаббат дардини айтиб, аён қил.

Дегил розимни, гар қаҳр этса, бок йўқ,
Ушал қаҳрига ҳам жоним тасаддук.

4470

Ўшал соҳибжамол билгай бу сирни,
На эркак, на аёл билгай бу сирни...

Деди шу сўзнию ном таркин этди*,
Юрак кони била бир нома битди:

Аё ғойибу ҳозир дилрабо, сен
Кўзимдин не сабаб айру, жудо сен.

Кўзимда рўшнолик сен туфайли,
Дилимда ошнолик сен туфайли.

Келиб, кўнглим, кўзимни меҳмон қил,
Йўқ эрса, ол қилични, қасди жон қил.

4475

Менинг-чун неъматни мулки жаҳонсен,
Жасадмен сендин айру, менга жонсен.

Нисор этгум сенга шу жонни ҳам, бас,
Сенингсиз менга юз жоним керакмас.

Дилим олдинг, тополсам минг дилим мен,
Кўйингда айлар эрдим минг тилим мен.

Дилимни бир нафас сендин айирмам,
Бу жонни жоним олгондин айирмам.

Ғамингни жон аро жонларга солгум,
Бошимни мен биёбонларга солгум.

4480

Дилим йўқдир сенингсиз, на диним бор,
Нечун саргашта этдинг бўйла, эй ёр.

Юзингсиз сарғайиб мен бўйладирким,
Юзимни оқибат деворга бурдим.

Сенингдек ҳусну барно кўрмадим мен,
Қадингдек сарви боло кўрмадим мен.

Агар келсанг, муродимга етармен,
Йўқ эрса, бош олиб, бир ён кетармен.

---

* Ном – бу ерда уят, андиша маъносида.

Ёкиб илкимда шамлар, жон фироқда,
Сени излармен унда дашту тоғда.

4485

Агар келсанг, қизил гулмен, унармен,
Агарда келмасанг, шамдек сўнармен...

Бу мактубни ёзиб битказди ул ва –
Чизиб ўз сувратин, этди илова.

Олиб мактубни доя йўлга тушди,
Чу кўнгилнинг иши кўнгилга тушди.

Кўриб сувратни Бектош боқди хайрон,
Ўқиб мактубни бўлди зору гирён.

Шу онда бўлди ул жононга мафтун,
Ёкиб ишқ оташи этди жигархун.

4490

Забун этди уни ишқ аждаҳоси,
Ки бўлди ул санамнинг мубталоси.

Унингсиз бўлди унга шу жаҳон ҳеч,
Кўзига шу замину осмон ҳеч.

Уни савдойи ишқ маст этди, йикди,
Кулоҳи тушди, кафши бошга чикди.

Деди: эй дояжон, ортингга сен қайт,
Ўшал дилбарга бор, дарди дилим айт:

Сени кўрмакка лойиқ гар кўзим йўқ,
Вале кўрмасга ҳам сабру тўзим йўқ.

4495

Билолмам энди не айларни сенсиз,
Чекармен мунчаким дардларни сенсиз.

Хаёлинг бўйлаким пардамни йиртди,
Кўнгилни сувратинг ошуфта этди.

Сочинг зеру забар этди мени чун,
Унинг ҳар торига бойланди умрим.

Аё, сенсиз кўнгил топгайму ором?
Тўлиб қонларга, бўлгай ул беором.

Менинг жонимда сен пинхон эурсен,
Нечук конимни сен бундоқ сўурсен?

4500

Булут ортига бундоқ кирма, эй ой,
Қуёшдек тиғ уриб, сўнг чекмагил ёй.

Кўзим равшан этиб, юз очсанг, эй ёр,
Бўлурмен юзта жон бирлан харидор.

Бўлурмен зинда гар ёрим бўлурсен,
Йўқ эрса, ихтиёринг, сен билурсен...

Бориб қиз олдига доя шу асно,
Йигитнинг севгисидин этди огоҳ.

Дедиким, сендин ортиқроқ у ошиқ,
Ёнар оташ аро мундоқ у ошиқ.

4505

Унинг ошиқлигини гар билурсен,
Муҳаббат дарсини андин олурсен...

Бу гапдин қиз қувонди, ёна-ёна,
Кўзидин ёшлари бўлди равона.

Нафис шеърлар битарди у дилафруз,
Ғазал иншо этарди кеча-кундуз.

Ғазал йўллар эди ёрга паризод,
Ғазал бобида бўлмиш эрди устод.

Ўқирди ул йигит, завққа тўларди,
Яна ошуфтаю хайрон бўларди...

4510

Ародин кечди бир муддат, у гулгун
Саройнинг дахлизига чикди бир кун.

Санамни бир боқишда билди Бектош,
Кўнгилга сувратин этмиш эди нақш.

Ҳамоно ул сари қўл чўзди, лекин
Уни қиз жеркиди айлаб ғазаб, кийн.

Деди: эй беадаб, бу не дадиллик?
Аё тулки, равоми сенга шерлик?

Яқинимга келолмас соя хам ул,
Нечук журъат ила чўзмокдасен кўл?

4515

Деди Бектош: сенга қурбон бўлай мен,
Юзингни гар менга кўрсатмасанг сен,

Нечун шеърлар битиб, этдинг гирифтор?
Чизиб суврат яна, ошуфтайи зор?

Нечун аввал мени девона қилдинг?
Нечун охирда чун бегона қилдинг?

Жавоб берди анга дилбар шу асно,
Ки эрмассен магар бу сирдин огоҳ.

Кўнгил мулкига бир иш тушди мушкул,
Кўринмас сенга, чун кўздин ниҳон ул.

4520

Анга юз бир ғуломинг эп бўлолмас,
Бу микдор сўйладим, сенга етар, бас.

Сенга етмасму, эй хусни замона,
Ки бўлдинг бўйла бир ишга баҳона?

Магар майли ҳаво кўрдинг бу ишни
Ва шахват кўйига бурдинг бу ишни...

Деди шу сўзнию кетди йирок ул,
Чу колди лол бўлиб хайрат аро қул.

Ўқибмен, Бу Саид битмиш бу сўзни,
Демишки, мен бориб, кўрдим у қизни.

4525

Бориб, Каъб қизининг холини сўрдим,
У Ҳақ шайдоси, ориф эрди, кўрдим.

Демиш: менга аён бўлди яна чун,
У шеърларким, бу янглиғ келмиш андин,

Эмасди маҳсули ишқи мажозий,
Ўйин эрмасди у шеърлар асоси.

Уларда йўқ эди махлукқа нисбат,
Таянчи, нисбати Ҳақ эрди албат.

Камоли маъни эрди, бас, тамом ул,
Бахона бўлди бу ишга ғулом ул...

4530

Шу тахлит Робиа, ул шамъи дилсўз
Чекиб зор, шеър ўқирди кеча-кундуз.

Ва бир кун эрди ул сайри чаманда,
Ўқиб шеър, замзама айларди анда.

Ки эй боди сабо, боргил, гузар қил,
Чу мендин турки яғмога хабар қил.

Дегилким, ташнамен, уйкумни олмиш,
Олиб уйкум, мени ғамларга солмиш...

Чаманда эрди шох Ҳорис-да ул кез,
Кулоғига баногоҳ етди бул сўз.

4535

Ғазабга тўлди ул, кичқирди ногоҳ,
Деди: хой, не дединг, сен телба, гумроҳ?

Унинг олдида қиз ер ўпди дарҳол,
Ҳамон ўзгартди шеърни, деди хушҳол:

Аё боди сабо, боргил, гузар қил,
Ўшал гулчехра саққога хабар қил*.

Дегилким, ташнамен, уйкумни олмиш,
Олиб уйкум, мени ғамларга солмиш...

Кизил юз сувчиси бор эрди зотан,
Анга сув келтирарди кўза бирлан.

4540

Қўёлди турки яғмо ўрнига моҳ
Ўшал гулчехра саққони ҳамоно.

Ағоси тушди бир шубҳа, гумонга,
Ва беҳурмат назар-ла боқди унга.

---

* Сакко – сув ташувчи.

Ародин кечди ой, не кеча-кундуз,
Уруш чиқди, киришди жангга Ҳорис.

Босиб ёв келди, катга лашкар эрди,
Боқиб кимса, адоғи борми, дерди.

Ҳисобсиз найза эрди, тиғу жавшан*,
Жаҳон эрди алардин баски равшан.

4545

Уларга қарши Ҳорис турди сафга,
Қилич ўқталди ул душман тарафга.

Ёш эрди бахтидек Ҳорис сипоҳи,
Баландди чодири, юксак кулоҳи.

Қўшинлар юзлашиб, майдонга тушди,
Тўкиб қон, марди майдонлар савашди.

Булутдек чангу тўзон ерни тутди,
Фигонлар гунбази хазрога етди**.

Довуллар айлабон осмонни қар ул,
Заминни этди сўнг зеру забар ул.

4550

Замин қонлар туфайли лолазорди,
Ҳаво ўқ ёмғирини жолозорди.

Ажал жонларга чун чангал урарди,
Қазо ҳар дам тишин қайраб турарди.

Қиёмат кўрсатиб юз бир аломат,
Азозил ошкор этмишди қомат.

Тушиб келди, ана, майдонга Ҳорис,
Ва унга эргашиб лашкар саноксиз.

Тизиб ул лашкарин бир жумла қилди,
Ва шердек ташланиб сўнг ҳамла қилди.

---

* Жавшан – совут

** Гунбази хазро – мовий гунбаз, осмон.

4555

Дема кўк, кўк аро юлдуз, ситора
Унинг ўк зарбасидин – пора-пора.

Қиличи зарбида борди каромат,
Забун айларди жонни то қиёмат.

У ёқда от суриб Бектош дамо-дам,
Қилич сирмаб, чопарди ёвни ҳар дам.

Магар кўз тегдими ул, бир замони
Бошига тегди шамшир, оқди қони.

Ва оз қолдики, ул тутқин бўларди,
Ғанимлар илкида балки ўларди.

4560

Бор эрди сафда бир қизким, ниқобдор
Қилич илкидаю остида тулпор.

Келиб, саф олдида ул турди тоғдек,
Сўзи ёвларга учди қалдиروقдек.

Биров билмас эди, ул сиймбар ким?
Лаб очди сўзга ул дилбар, дедиким,

Мен ул шоҳманки, фарзин менга гардун,
Рикобимда пиёдам ой билан кун.

Агар отимни сурсам, сочилур қон,
Букармен рухларин чун шери мардон.

4565

Агар бош эгмаса хукмимга бир зот,
Отиб фил пойига мен айлағум мот.

Урармен тигни, сафларни бузармен,
Жаён шернинг жигарборин узармен.

Суриб от, жанг қилурмен мисли Рустам,
Чу Рустам зотиданмен, насли Рустам...

Деди шу сўзнию мардона юрди,
Ва ўн душманни ул тупрокқа қорди.

Суриб, жавлон уриб, Бектошга етди,
Уни озод кўтарди, сафга элтди.

4570

Кейин кўздин ниҳон бўлди ҳамона,
Уни ҳеч билмади аҳли замона.

У дилбар беркиниб бир четда турди,
Яна ёв лашкари майдонга юрди.

Ва Ҳорис кучди нусрат ошкоро,
Мададкор бўлди подшоҳи Бухоро.

Қучиб нусрат, шаҳарга кирди шунда,
Ким эрди қахрамон, деб сўрди шунда.

Ва лекин чиқмади билгувчи соҳиб,
Дедилар: ул паридек бўлди ғойиб...

4575

Алалжумла яна тун келди, зулмат,
Тўлин ой чиқди кўкка, ёйди талъат.

Боқиб Бектош кўзидин ёш қуярди,
Шикаста жонидин қўлни юварди.

Яна тун қўйнида эрди дилором,
Аламли ул кўнгилга қайда ором?

Ҳазин Бектошини ўйларди яккаш,
Не кечди ҳоли деб бағрида оташ.

Чекиб ох, уйқу, ором таркин этди,
Кўзидин ёш тўкиб, бир нома битди.

4580

Уни шеър бирла андоқ битмиш эрди,
Бу тилсизнинг сўзини тингла, дерди.

У бошким, сарвари тожи кибордир,
Не истар унда ўк, унга не бордир?

Не бўлди сенгаким, қонларга ботдинг?
Мени бу чорасиз ғамларга отдинг?

Ғамингда шам каби андоқ қуярмен,
Кўзимдин сел каби ёшлар қўярмен.

Кулармен ишқ аро кўргач ўзимни,
Никоб чекдим яна, ёпдим юзимни.

4585 Чу шам ҳам ишқдин жон зинда айлар,
Тўкар ёш, оташ ичра ханда айлар.

Умид бўлсайди тунда кундузимдин,
Бу янглиғ тўкмас эрдим ёш кўзимдин.

Не истарсенки, мен бундоқ ёнармен,
На ором тунда, на кундуз қонармен.

Мени тупроқ этиб, хун ичра қўйма,
Ғариб бошимни сен гардунга йўйма.

Сенинг ишқинг ила сармаст эрурмен,
Қўйиб тупроққа бошим, паст эрурмен.

4590 Сенинг ишқинг-ла тўлдирдим дилимни,
Юролмасмен, адаштирдим йўлимни.

Адосиз дарди дарёга толибмен,
Магар байтулҳазан ичра қолибмен.

Агар васлинг умиди бўлмас эрди,
Сўнардим, бир ғуборе қолмас эрди.

Басе жонимга етдим, бўйла зормен,
Ғақат васлинг умиди бирла бормен.

Беролмас бу дилим ҳижронга бардош,
Беролмас етса гар жононга ҳам дош.

4595 Баён айлаб бу дардим сўхтасидин,
Бирини сўйладим минг биттасидин.

Дегаймен сенга топсам фурсатин боз,
Йўқ эрса, сақланур жонимда ул роз...

Олиб мактубни доя йўлга тушди,
Шамолдек елди, Бектошга етишди.

Чу Бектош бошида захму жароҳат
Бу мактуб бирла малҳам топди, роҳат.

Кўзидин ёшлари бўлди равона,
Саломлар йўллади, бас, ошиқона.

4600 Деди: жоно, нечун бир келмагайсен?
Келиб, ҳолимни бир бор сўрмагайсен?

Ки сендин ўзга йўқдир бир ҳабибим,
Нетар, сўрсанг келиб ҳоли ғарибим?

Агар бошимда бир захм эрса, эй гул,
Вале жоним аро минг бир аро ул.

Кафандир кўйлагим бул ўртанишдин,
Деди шу сўзни ошиқ, кетди хушдин...

Давойи дору Бектошни тузатди,
Оёққа турди ул, хизматга қайтди...

4605 Борарди Рудакий боғ ичра бир кез,
Анга дуч келди қиз, моҳи дилафруз.

Чу шоир унда бир байт айтар эрди,
Жавоби ул санамдин қайтар эрди.

Басе ашъор айтди ул кун устод,
Жавоб айлаб анга, қиз айлади мот.

Унинг шеъри жарангдор эрди, жонон,
Эшитди Рудакий, бас, қолди ҳайрон.

Чу воқиф бўлди ул қиз севгисидин,
Қаро тун ичра юлдуз севгисидин.

4610 Туриб бир неча кун, Балх таркин этди,
Бухоро сори ул йўл тутди, кетди.

Етишди унда подшо хизматига,
Неча аркону аён суҳбатига.

Бир оқшом тузди унда подшо базм,
Жарангларди арода соз ила назм.

Етиб Ҳорис-да ул, эш эрди шохга,
Ташаккур айтгали келмишди шохга.

Базмда Рудакий ҳам ҳозир эрди,
У ашъор айтгали кўп мохир эрди.

4615 Чу подшоҳ истади, шеър сўйламоққа
Шай эрди, Рудакий турди оёққа.

Туриб ул Робиа ашъорин айтди,
Унинг севги тўла изҳорин айтди.

Бу кимнинг шеъри, деб сўрди хукмдор,
Деди: Каъб қизига мансуб бу ашъор.

У Ҳорис борлигини беҳабарди,
Шу боис бу изохотларга борди.

Деди: бир қулга ул ошиқ эрур, бас,
Уни деб шеър битар чун масту сармаст.

4620 Емас, ичмас ва тунлар ухламас ҳам,
Битар байту ғазаллар бўйла кўркам.

Битиб байту ғазаллар пурмаоний,
Юборгай сўнгра қулга у ниҳоний.

Дилида ишқу оташ бўлмас эрди,
Ғазаллар бўйла дилкаш бўлмас эрди...

Эшитди сўзни, бас, Ҳорис сиқилди,
Ўзини ул замон мастликка солди.

Келиб шаҳрига ҳам ул очмади сўз,
Вале синглисини узмас эди кўз.

4625 Туширгим қўлга деб пайт пойлар эрди
Ва қон тўкмакка ўзни шайлар эрди.

Битиб байту ғазал ул моҳи анвар
Севар ёрига йўллар эрди ҳар гал.

Уларни эҳтиёт айларди Бектош,
Кумуш сандиқчада асрарди Бектош.

Унинг бир дўсти борди, жазм этиб чун,
Кумуш сандиқчага қўл чўзди бир кун.

Ғазалларни ўқиб, андиша этди,
Уларни олди ул, Ҳорисга элтди.

4630

Ўқиб, гапнинг тагига етди Ҳорис,
Ўлимга синглисин ҳукм этди Ҳорис.

Тутиб, Бектошни ул зиндонга солди,
Чу аввал интиқомни ундан олди.

Буюрди сўнгра, ҳаммом қиздиринг деб,
Қаманг синглимни, сўнгра қулф уринг деб.

Ики қўл томирин ҳам шарт кесинглар,
Дея амр айлади Ҳорис, ситамгар.

Ҳамон қиз жонига чун қилдилар қасд,
Қамаб ҳаммомга тутқин этдилар, бас.

4635

Басе фарёд чекди сарви озод,
Вале наф этмади ул доду фарёд.

Киши билгайму дил не бўлгай андин?
Жаҳоннинг кўнгли қонга тўлгай андин.

Бу янглиғ қиссани, хай, ким эшитмиш,
Бировнинг бошига тушганми бул иш?

Бу нола, бу фиғон, бу дарди жонсўз
Жаҳонда ошкор бўлганми ҳаргиз?

Кел, эй, ошиқ эсанг, бу дардни кўргил,
Келиб, бундоқ тарийқи мардни кўргил.

4640

Ки жонга неча бир оташ туташиди,
Туташиди, баски ёндирмоққа тушиди.

Бир оташ эрди ҳаммом оташидин,
Бир оташ шеър у илҳом оташидин.

Бир оташ эрди ёшлик тафту тоби,
Бир оташ – қон йўқотмоқлик азоби.

Бир оташ ишқ эди, дарди муҳаббат,
Бир оташ – номусу ранжи маломат.

Бир оташ хасталик ул, танда суслик,
Бир оташ – дил ўти, жон ичра мастлик.

4645 Бу оташга сениб сув, сўндиран ким?
Бу ўтнинг ҳамласига дош берар ким?

Ботирди бармоғин қонига раъно
Ва шеър ёзмокқа ул тушди шу асно.

Юрак қони билан деворга ёзди,
Юрак қонин тўкиб ашъорга, ёзди.

Деворлар тўлди шеърга, бўлди алвон,
Туганди, битди гул жисмида ҳам қон.

Деворлар тўлди, қон ҳам қолмади лек,
Йиқилди ерга девор парчасидек.

4650 Ва хуну ишқу оташ, ашқ аро ул
Ширин жонини таслим этди буткул.

Эшикни очдилар чун эртаси кун,
Деялмам не эди ул шўху гулгун?

Кўриб кўз, заъфарон япрокми, дерди,
Вале бошдин-оёқ қон ичра эрди.

Чу элтиб, ювдилар, айлаб уни пок,
Кафанлаб, устига сўнг тортдилар хок.

Боқиб деворга ҳайрат ичра, э вой,
Ҳама кўрдикки, не ёзмишди ул ой:

4655 Нигоро, кўзларим ул чашмасордир,
Юзим қоним ила ювдим, анордир.

Мени кўз ёшимас, дарёга отдинг,
Маломатлиғ этиб, ўтларга ёқдинг.

Олиб жонимни, сўнг ёндирганинг чин,
Ўзинг қолдинг кейин ўт ичра лекин.

Кириб кўнгилга, энди чиқмоғинг йўқ,
Хато қилдим, бу қондин кечмоғинг йўқ.

Оқаркан қонли кўз ёшим, кўриб сен,
Бошинг ҳаммомда юв деб кул берибсен.

4660 Не бўлгай сен-да бу ҳаммомга келсанг,
Қабобдек жизғанақ холимни кўрсанг.

Насибим Тангридин шул ишқ эрур, оҳ,
Чу бундоқ отдилар дўзахга ногоҳ.

Кўрайлик, дедилар, дўзахда буткул
Юрак асрорини ёзгай нечук ул?

Не билгайсен, нечуук ёзгай уни қас,
Ёзилгай ул юрак қони била, бас...

У жаннат юзли деб ўт ичрадирмен,
Вале аслида жаннат ичрадирмен.

4665 Агар Ҳақдин жаҳаннам келди ҳиссам,
Биҳишт бўлгуси ошиқларга қиссам.

Жаҳони ишқ аро уч йўл эрур чун:
Бири оташ, бири ашқу бири хун.

Берармен бўйлақим оташга бардош,
Кўзимдин гаҳ қон томгай, гаҳи ёш.

Тилармен ўт мени ёндирсин асру,
Вале жонимдасен, ўт ёндирарму?

Кўзим ёши-ла ёр пойин ювармен,
Қизил қоним-ла қўл жондин ювармен.

4670 Ёқиб жонимдин оташ чун билохир,
Ҳама хомларни ёндиргаймен охир.

Бу кўз ёшим-ла дардларга давоман,
Ювиксизларни ювгаймен тамоман.

Бу қонимдин тунимни кун этармен,
Ҳама ошиқ юзин гулгун этармен.

Бу оташдин, ёнишлар ичра ҳар он,
Этармен етти дўзахни намоён.

Бу кўз ёшимки, тўфондир, талотум,
Берурмен селу ёмғирларга таълим.

4675

Бу қонимданки, чун дарё этармен,
Шафақларга қизиллик ўргатурмен.

Бу оташким, менинг жонимдадир, бас,
Жаҳаннам ўтлари андин олур дарс.

Бу ашким бирла лой қордим аломат,
Етар икки жаҳонга то қиёмат.

Бу қоним бирла тўсдим роҳи осмон,
Ки юрсин чархи гардун ул, тегирмон.

Не дуч келса, ёқиб, кул этди оташ,
Кўнгилда ёр хаёли қолди яккаш.

4680

Юрак қонимни, эй офтоб жамолим,
Симирдинг бўйлаким, бўлсин ҳалолинг.

Насибим келди ашк, оташ ва қондин,
Ки мен дилхаста кетдим бу жаҳондин.

Менга сенсиз ҳаёт маҳшар, қиёмат,
Кетармен энди, бас, сен бўл саломат...

Ёзиб битказди шеърин, шу дақиқа
Йиқилди, жонини топширди Ҳаққа.

Дариғо, юз дариғо, бўйла этди,
Эранлар тожи эрди, ўлди, кетди.

4685

Қулай фурсат топиб Бектош, ҳазин қул,
Чиколди, бўлди зиндондин ҳалос ул.

Сахарлаб келди, ханжар олди қўлга,
Кесиб Ҳорисни бошин, тушди йўлга.

Бориб киз қабрига, бир лахза турди,
Чиқарди ханжарин, кўксига урди.

Бу дунё, мулки ёлғондин қутулди,
Бу занжир, банди зиндондин қутулди...

ЙИГИРМА ИККИНЧИ МАҚОЛА ЎҒИЛНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Ўғил сўрди: не эрмиш кимиё ул?
Усиз менга ҳаёт бебахра буткул.

4690

Баён эт, токи кимёни билай мен,
Билиб кимёни, дунёни билай мен...

ОТАСИНИНГ ЖАВОБ БЕРГАНИ

Атоси сўйлади андоқ ривоят,
Чу Афлотундин эрди ул ҳикоят.

АФЛОТУН ҲИКОЯТИ

Фалотун эрди устоди жаҳон ул,
Ки дастлаб кимиёга бўлди машғул.

У мисдан зар олишни кўзлар эрди,
Анга вобаста иксир излар эрди.

Машаққат чекди эллик йил Фалотун,
Тухум пўсти ила соч толасидин

4695

Ясаб иксирни ҳозир этди, илло,
Ки андак кимиёдин йиғди тилло.

Фалотунга бу иш сўнг келди осон,
Ки олтин бўлди тупрок бирла яксон...*

---

* Яксон – бу ерда тенг, баробар маъносида.

Деди бир кун ўзига: ўйла бир дам,
Не бўлгай иксир этсанг жавҳаринг ҳам?

Этолсанг иксири жонингни тортиқ,
Бўлурди қиймати оламдин ортиқ.

Тухум пўстидин олдинг бўйла иксир,
Не бўлгай, очса гар жонинг аро сир?

4700

Тухум пўстича эрмасму шу жонинг,
Ва сочдин каммидир рухи равонинг?

Чу эллик йилда бўйла иксир этдинг,
Куну тун уйқу билмай, тадбир этдинг.

Қел энди, янги бир кимё яратгил,
Ўзингга икки оламни қаратгил...

Чу азми жазм бўлди, чекди захмат,
Чекилди, эл-улусдин тутди хилват.

Чунон ўз жавҳаридин этди кимё,
Ёришди нуридин хар икки дунё.

4705

Заминдин ойга юксалди нигоҳи,
Очилди унга асрори илоҳий.

У минг йил бўлди асрор бирла машғул,
Дили дард ичра, такрор бирла машғул.

Қиш олди олдида хозирди дору,
Сурарди ўзига бошдин оёқ у.

Уни тук қоплар эрди хар томондин,
Шу тахлит сақланарди қаҳратондин.

Яна бир доруси бор эрди, коим,
Уни ёз олдидан суркарди доим.

4710

Тўкилгай эрди шунда барча қиллар,
Танига хуш ёқарди ёзги еллар.

Тағин бир доруси бор эрдиким, ул
Хар олти йилда айларди тановул.

Басе таъсир этарди, битмас эрди,
Оғиздин таъми асло кетмас эрди.

Мизожга қувват эрди, танга пайваст,
Рутубатни тутарди мўътадил, бас.

Агар дунёда ул устоди пирди,
Тириклик тарзи минг йил бўйла эрди.

4715   Ўтирмишди, Арасту келди бир кун,
Скандар унга ҳамроҳ эрди ул кун.

Фалотун маскани эрди мағора,
Тоғ эрди теграси, тош пора-пора.

Дарахт бор эрди унда, чашмадин сув,
Фалотун ўлтирарди, дилда андух.

Скандар ҳам Арасту ўлтириб чун
Кутишди, демади бир сўз Фалотун.

Скандар дедиким, айтгил бирор сўз,
Бирор ҳикматли сўз айт, бегубор сўз.

4720   Лаб очди, деди ул устоди айём:
Сукутдир бизни этгувчи саранжом.

Сукутдир бизга нақди жовидон ул,
Тиларсен жовидонлик гар, сукут қил.

Скандар дедиким, айтгил паёминг,
Буюргаймен, кетиргайлар таоминг.

Деди: эй шох, таомни махлас этма,
Таом бирлан танингни мабраз этма* .

Ема, ўзни жафога қормагайсен,
Ҳа деб ҳожат уйига бормагайсен.

4725   Агар қорнингни банд этса нажосат,
Нечуку келгай сенга илму фаросат?

---

* Мабраз – ҳожатхона.

Скандар деди: эй, марди жаҳонсен,
Ўтиб, роҳатда ухла бир замон сен.

Скандарга жавоб айлаб деди у:
Ҳали олдиндадир оламча уйқу.

Билолмам, бор эмишму ё адамдир?
Менинг уйғоқ ҳаётим ушбу дамдир.

Етишгай лаҳза-лаҳза тоза жоним,
Кечирмам уйқу ичра бир замоним...

4730

Бу сўзлардин дили тўлди фиروقқа,
Оёққа турди ногоҳ, қочди тоққа.

Скандар ҳам Арасту иккиси зор,
Надоматлар чекиб, йиғлашди бисёр...

Тиларсен гар ўшал кимёйи равшан,
Ўтирма, дарсни Афлотундин ўрган.

Нетарсен кимёйи симу зарни,
Тухум пўстию соч берган самарни?

Танинг дил айлагил, дардингни дарё,
Эранлар айламишлар бўйла кимё...

БИР ДЕВОНАДАН ДАРД НИМА ДЕБ СЎРАШГАНИ

4735

Биров девонадин сўрдикки, айтгил,
Сенинг дардинг каби дард не эмиш ул?

Деди: бир кимсанинг қўли кесилса,
Муқаррар улки, қўл истар у кимса.

Ва ёхуд кимса ўн кун ичмаса сув,
Муқаррар сувга чексиз ташнадир у.

Худога ташналик ҳам бўйла чексиз,
Агар сен ташнамас, биз ташнадирмиз.

Хама дард бўйладирким, эй фалони,
Тилармиз, ташнамиз, билмасмиз они.

4740

Ва лекин ташнамиз унга ҳамиша,
Билолмам, бу нечук иш бўлди, пеша...

Тила Ҳақ ҳазратингни эртаю кеч,
Уни топгилки, ундан ўзгаси ҳеч...

БОЗОРГА БОРИБ, ОНАСИНИ ЙЎҚОТИБ ҚЎЙГАН БОЛА ҲИКОЯТИ

Бозорга эргашиб бормишди бола,
Йўқотди онасини, чекди нола.

Чекарди нола, кўз ёшин тўкарди,
Онам, деб ҳар томонга кўз тикарди.

Югурди, излади, чекди нидо ул,
Бу янглиғ айлади ўзни адо ул.

4745

Халойик сўрдиким, не эрди исми?
Деди ул: билмадим не эрди исми...

Сўрашди: бас, турар жойингни айтгил,
Деди ул: билмадим не эрди манзил...

Халойик сўрдиким, айтгил маҳалланг,
Топармиз унда жойинг, бўлма дилтанг.

Бола ҳўнграб деди: тезроқ ўлай мен,
Маҳаллам не эди, қайдин билай мен.

Дедилар: унда сенга не деярмиз?
Сен андоқ йиғлагайсен, биз куярмиз...

4750

Деди: хожат эмас хонам, маҳаллам,
Хабарсизмен уларнинг номидин ҳам.

Маҳалла, хона менга шарт эмасдир,
Магар онамни топсам, менга басдир.

Юрармен ахтариб онамни ёлғиз,
Тилармен оҳ уриб онамни ёлғиз...

Агар бошдин оёк дард ичрадирсен,
Висоли Ҳақ сари йўл узрадирсен.

Агар қон ютмасанг ҳар лаҳза ал-ҳақ,
Нечук бўлгайсен ул матлуби мутлақ?

4755

Ва лекин сен Унинг бир аксидирсен,
У боисдин гўзалсен, яхшидирсен.

Унинг акс эрурсен, бўйлаким зўр,
Бокиб шу яхши ҳолингга, Уни кўр.

Кўрарсен ўзда андоқ яхшиликни,
У бермиш сенга бундоқ яхшиликни.

Ўзингга солма кўз, не бўлмасин ҳол,
Тану жонингамас, Унга назар сол.

Ики олам тўликдир Унга буткул,
Кўзинг бор эрса, боқ, кўрмакка саъй қил...

ЮСУФ АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ КЎЗГУГА БОҚҚАНИ ҲИКОЯТИ

4760

Юсуф бир гал бориб, кўзгуга боқди,
Кўринган суврати кўнглига ёқди.

Агарчи суврати бўлмишди манзур,
Мени мақтар, деди, ойина ғофил.

Ҳуснга таҳният айтарди Юсуф,
Нечук ул кўзгуга бўлгай муносиб?

Агар кўзгуга маъшуқ боқмаса, бас,
Кўрарму ўз жамолин ул, кўролмас.

Агарда бўлмаса ойина зинҳор,
Киши бўлгаймиди ўздин хабардор?

4765

Юсуф кўрсайди ўз жонона кўркин,
Турунж тўғрашда кесгай эрди илкин.

У ўз хуснини идрок айламасди,
Шунинг-чун ўзига ошиқ эмасди.

Жамолин баски кўрмас эрди ул чун,
Ва ўз ишқида ҳам ютмас эди хун.

Биров гар айласа унга назора,
Этарди илкини чун пора-пора...

Сенга гар Юсуфи маҳбуб керакдир,
Кўрарга дийдаи Яъқуб керакдир.

4770

Ки то ойинайи зебо кўрингай,
Ва унда хусни беҳамто кўрингай.

Жамолига Худойим парда тутди,
Ўзига одамийни кўзгу этди.

Ва этди кўзгуда ўзни аён Ул,
Жамолу хуснидин кўрди нишон Ул.

Боқиб чун хуснига Ул таҳсин айтди,
Дема, бир ўзгага Ул таҳсин айтди...

Агар бир кимса кўзгуга боқиб, сўнг
Деса, мен бўйлаким соҳиб жамолмен.

4775

У бир кўзгу каби янглишга боргай,
Чизик, доирадан бир четда колгай.

Яшаб чун юз аср хилват аро сен,
Кўрарсен гар юзингни, кўрмагайсен.

Юзин кўрганни сен кўрганмисен ҳеч?
Кўриб чун ёнида турганмисен ҳеч?

Юзинг аксин кўриб ойнада ул,
Юзимдир деб этарсенму тасаввур?

Юзинг эрмиш на боқий ул, на фоний,
Нечук сен кўз солиб, кўргайсен они?

4780

Ўзингни сен кўролмассен зиғирча,
Магар қаршингда кўзгу турмагунча.

Унинг олдида зинҳор чекмагил ох,
Ки тийра тортмагай аксинг баногох.

Ўшал охингни ҳар дам жон аро тут,
Ки ғаввосларга ўшаб сен даминг ют.

Ўзинг-ла гар эсанг бир лаҳза машғул,
Ўчар кўзгуда аксинг, бўлмагай ул.

Ўлик бўлма, на ухлоқ бўл, на бедор,
Ўзингни бойлама борлиққа зинҳор.

4785

Жаҳондин излама, Ул сенда мутлоқ,
Унут ўзни, топарсен мисли ушшоқ.

АҲМАД ҒАЗЗОЛИЙ ҲИКОЯТИ

Жамулжам эрдилар неча дилафруз,
Демишди Аҳмади Ғаззол бир кез:

Ки тортди иштиёқи, меҳри Юсуф,
Чекиб захмат, Мисрга келди Яъқуб.

Юсуф қучди уни, бағрига босди,
Яъқуб ҳам қучди, охи кўкдин ошди.

Фиғон айлаб дедиким, қайда ўғлим?
Яна тушдингми чоҳга? Ёнди кўнглим!..

4790

Дедилар унга: хай, бағрингдадир ул,
Не истарсен яна? Бас, бўлма малул.

Магар Канъонда олмишдинг уфорин,
Мисрда не эмиш бу оху зоринг?

Жавобин айтди ул Яъқуб паямбар,
Деди: Юсуф бўлибмен энди яқсар.

Юсуфнинг атрини олганда ул дам,
Бўлак бир кимсамас, Яъқуб эдим ман.

Юсуф йўк эрди унда, мен эдим ул,
Бугун топдим ўзимни бору буткул...

4795 Кўнгил сиррига боқсанг бир замон сен,
Топарсен унда ҳикматдин нишон сен.

Агар ҳар нарсанин озод эурсен,
На ғамгиндирсену на шод эурсен.

Сенга қўк остида курси қўярлар,
Эранлар ранги бирлан сўнг бўярлар...

БИР ДЎСТИ МАЖНУНДАН ЛАЙЛИНИ СЎРАГАНИ

Бир ўртоғи сўрашни кўрди чун эп:
Севарсен Лайлини, Қайс, қанчалар, деб.

Деди Мажнун: ба ҳаққи Аршу Курси,
Қанийди, истаганча севсам эрди...

4800 Деди ул дўсти: хай, бу шеър ёзишлар,
Куну тун ухламай, йиғлаб, ёнишлар.

Хуну тупроқ аро бу нолаю зор
Магар этмасми ул ишқингни изҳор?

Деди: андок ёнишлар кечдилар чун,
Ки Мажнун Лайли бўлди, Лайли Мажнун.

Йўқолди иккилик, қолди ягона,
Топилмас энди Мажнундин нишона.

Шаробни сутга қўшгил, кўз кародин,
Кузатгил, иккилик кетгай ародин.

4805 Агар бирлик муқаррар эрса бунда,
Қолурму иккиликка ҳожат унда?

Агар жон бирла сен бўлсанг харидор,
Ўзингдин кечсанг, Ул бўлгай падидор...

БОЯЗИД ВА МУСОФИР ҲИКОЯТИ

Сўроқлаб Боязидни бир мусофир
Эшигин қоқди ногоҳ, чалди занжир.

Шу он шайх уйда ёлғиз юрмиш эрди,
Тафаккур ичра гоҳ ўлтирмиш эрди.

Деди: хай, кимсану келдинг қаёқдин?
Дедиким, кўргани келдим йирокдин.

4810

Ғарибмен, бенавомен, дилда андух,
Дилимда Боязидни кўрмак орзу...

Жавобин айтди шайхи оламафруз,
Ки ўттиз йил муқаррар кеча-кундуз

Тилаб мен Боязиднинг ул узорин,
Сўрармен, топмагаймен бир ғуборин.

Билолмам, қайда ул ҳам не ародир?
Чу ўттиз йилки мендин ул жудодир.

Чунон ул кечди ўздин, бўлди хомуш,
Чу ўттиз йил кечиб, холи фаромуш...

4815

Кишиким, жовидона мухри зардир,
Муқаррарким, ўзидин беҳабардир.

Бу янглиғ кимиёдир чин мақоми,
Нуриллох бўлгай ул эл ичра номи.

Агар кофирга нури урса бир дам,
Унинг нурига тўлгай мулки олам.

Фиръавн сохирига урди ул нур,
Йироқ эрди, яқинлаб, бўлди манзур.

Агар кампирга урса бир замон ул,
Бўлур чун Робиа, марди жаҳон ул.

4820

Агар бир лойчига кўрсатса эъзоз,
У Харқоний каби бўлгай сарафроз.

Агар бир зарраси Маъруфга тушгай,
Қўйиб тасролигин, мавсуфга тушгай*,

Ва гар бўлса Фузайлга нур падидор,
Бўлур ул йўлтўсар ҳам соҳиб асрор.

Ва гар Адҳамга урса нур, зиёси,
Бўлур ул икки олам подшоси.

Агар нур танга урса, дил бўлур хок,
Агар нур дилга урса, жон бўлур пок.

4825

Агар жон топса ул нурни, чироқ ул,
Тутар ҳар икки оламини йироқ ул.

У нурдин жон бўларкан маҳв мутлақ,
Таралгай бир нидоким, ул Анал-ҳақ.

Кирар жаннатга сўнг ул соҳиб ихлос,
Хитоб этгай анга ул Ҳазрати хос.

Ки, бу хат соҳиби шоҳи ягона,
Борур ул сўйи шоҳи жовидона.

Кияр ул хоси хосдин энди жома,
Бу қуддусдин эрур қуддусга нома.

4830

Агар қуддус эрурсен, жовидонсен,
Танинг кўнгил, кўнгил борича жонсен.

Сенга Ҳақ берди суврат чун, сифат ҳам,
Кел энди, ҳосил этгил маърифат ҳам...

СУЛТОН МАҲМУД ВА ШАЙХ ХАРҚОНИЙ ҲИКОЯТИ

Сафардин қайтар эрди ул буюк шоҳ,
Магар дуч келди Харқонийга ногоҳ.

---

* Маъруф – илк сўфийлардан. ўн икки имомнинг саккизинчиси бўлмиш Алийур Ризо даргоҳида эшиқбон бўлиб хизмат қилган. Илгари насроний эди.

У шайхни имтихон этмоқчи бўлди,
Аёзни, хай, бери кел, деб чақирди.

Либосин унга кийдирди, деди: мен
Надиминг бўлгум энди, подшоҳ – сен.

4835

Вале шайх солди бир қарра назарни,
Деди: подшо - ўзинг, қўй бул хунарни.

Кел, эй шоҳи жаҳон, кўргил муҳаққақ,
Сени мен сори бундоқ йўлламиш Ҳақ.

Сен, эй Маҳмуд, агарчи подшосен,
Вале кўнглингда бир йўқсил, гадосен.

Ҳама мулки жаҳон сенга мусаллам,
Вале кўнглинг тилар бу шевани ҳам.

Бутун оламга подшосен, биларсен,
Нечун дарвешга ўхшаб нон тиларсен?

4840

Қара, Оллоҳ-да Маҳмуди азалдир,
Унинг феълида ҳам бундоқ амалдир.

Анга молик сифатлар бўйла чексиз,
Анга хос маърифатлар бўйла чексиз.

Уларни йиғди Ул, одамга берди,
Олинг, деб мардуми оламга берди.

Ҳамиша бўлди покликка харидор,
Ўзини шул сифат-ла этди ошкор.

Демишким, хаста бўлдим, келмадинг сен,
Нечун холимни бир бор сўрмадинг сен?

4845

Келиб, нон истадим, сув эшигингдин,
Қувилдим неча, ёху, эшигингдин.

Сотиб олмоқчи бўлдим молу мулким,
Менга қайтар, дебон қарзимни сўрдим.

Сенга Ҳақ бўйлаким муштоқу дўстдир,
Анга муштоқ эсанг сен ҳам, дурустдир.

Азизим, билмадим, не кор эмиш бул?
Нечук бир дарди ишқ, не нор эмиш бул?*

Ғанийлик бу Худолик фазлидир, тоқ,
Ярашгай бандаларга банда бўлмоқ.

4850

Худолик бирла истиғно ҳамиша,
Ва унга бандалик ҳамроҳ ҳамиша.

Худовандлик осон иш эрмас аммо**,
Кишига маълум эрмас бу муаммо.

Бани Одам ҳақиқатда Аёздир,
Унинг эғнида Маҳмуддин либосдир.

Сенга Ул сувратидин берди суврат,
Сифотин ҳам бериб, бахш этди зийнат.

Сенинг номинг Унинг номи эмишдир,
Ўзин “биз” дер гаҳи, гоҳ “мен” демишдир.

4855

Вале йўқ бунга дастур, мен не дейман?
Яқин Ҳақдин йироқдирсен, не дейман?

Етарсенму ўзингдин кечмасанг то,
Ўзингдин кеч, очилгай сенга даргоҳ.

Тилармен, мушки Хув дилхоҳи бўл сен,
Сахарлар қўйнида бир оху бўл сен...

МУШКИ ОҲУ ХИКОЯТИ

Демишлар неча устоди дилафруз,
Ки оху бор эмиш, қирқ кеча-кундуз

Тиканлар ўт-ўланларни емас ул,
Егай хушбўй, атиргулларни бас ул.

4860

Шу янглиғ чилласин ул пок кечиргай,
Сахарлаб бошини машриққа бургай.

* Нор – бу ерда ўт, олов маъносида.

** Худовандлик – бу ерда подшолик, салтанат эгаси бўлиш маъносида.

Дамин ютгай-да, тургай индамасдин,
Жигар қони тўйингай ул нафасдин.

Келур ул дамда андоқ меҳри тоби,
Йиғилгай киндигида мушки ноби*.

Ўшал бир дамда мушк бўлгай падидор,
Ўшал бир дамга халқ бўлгай харидор.

Жаҳонда бормидир андоқ нафас ул,
Ки қондин мушки анбар этса ҳосил?

4865

Бу янглиғ мушки ноб этса дами пок,
Не тонгдир, топса жон андин ховуч хок.

Тасанно, урса жонга нури Ҳақ чун,
Этар жон ранги бирлан танни гулгун...

Чу бундан ўзга сўз имкони йўқдир,
Яна айтмоққа Ҳақ фармони йўқдир.

Тиларсен кимиё гар, бўйла тузгил,
Уни дини йўлига харж айла, бузгил.

Уни Арш билмагайдир, Курси билмас,
Уни жонингдин изла, бошқаданмас.

4870

Азиз жонингни айла жилвагоҳи,
Ки жонда кимиё бордир, илохий.

Чу бундан ортигин айтмак хатодир,
Магар дор остида айтсам, раводир.

Чу бундан сўнг келур ўзга мақомот,
Уларни билмагай бир кимса, хайхот...

Кетармен якка-ёлғиз, бир кишим йўқ,
Ки оҳ чекмакдин ўзга бир ишим йўқ.

Изи берса, чиқаргаймен овозим,
Йўқ эрса, асрагаймен дилда розим...

---

* Мушки ноб – холис, аъло мушк.

КИТОБ ХОТИМАСИ

- 4875   Агар сўз остида Арши мажиддир,
Вале андин баланд шеъри Фариддир.
- Улар гар олами улвийдадир, бас,
Биз айтган сўзни лек ҳеч кимса айтмас.
- Чу элтдим сўзни андоқ жойгаким, боқ,
Борарга бошқаларга унда йўл йўқ.
- Сенга жонбахш дами Исони бердим,
Саҳар янглиғ Яди байзони бердим*.
- Неча бир боғки мен ёдгор этибмен,
Жаҳонни жаннату гулзор этибмен.
- 4880   Жавонмардларки бордир, кеча-кундуз,
Бўлурлар боғларимдин кўнгилафруз.
- Кишиким кўнглидин сўз айтса, бас, ул,
Уфургай субҳи содикдек нафас ул.
- Куёш балқиб чиқиб, бўлса падидор,
Саҳардан қолмагай бир зарра микдор.
- Менинг шеъримки, денгиздек кўпирмиш,
Кумуш тўлқинлари кирғокқа урмиш.
- Кўзим ёшин зилолий мавжи бордир,
У боис ҳар тарафда чашмасордир.
- 4885   Унинг бир чашмаси офтоби равшан,
Сочиб нур, айлагай оламни гулшан.
- Киёматда қорайгай кўкда хуршид,
Менинг шеърим қолур нур ичра жовид.
- Ки жаннат ичра ҳурларким, дилафруз,
Менинг шеърим ўқирлар кеча-кундуз.

---

* Яди байзо – Мусо алайҳиссаломнинг мўъжизакор қўли.

Менинг шеърим ҳама тавҳиди покдир,
Ўқилса жаннат ичра, не ажабдир.

Илоҳий ганж чу эшик очди менга,
“Илоҳийнома” деб ном қўйдим унга.

4890

Малаклар етти осмон ичрадирлар,
“Илоҳийнома”йи Аттор ўқирлар.

Китобим фаҳри андоқ подшоҳдир,
“Илоҳийнома” ул файзи Илоҳдир.

Бериб жисмимга жоним ҳар нафас Ҳай,
Менга ғайб оламинин суфра ёзгай.

Унинг даргоҳидин ризқимни олгум,
Нечук мен ожизу бечора қолгум?

Ладуний дарсини олмиш бу кўнгил,
Ҳароратбахш таомни истамас ул.

4895

Чу мен Ваҳшийсифат бир четда бекас*,
Жаҳондин косайи Ҳамза менга бас.

Чекар тиг Ҳамзага ваҳшийи хунхор,
У Ваҳший, Ҳамза бирлан не ишим бор?

Магар маҳбус эрурмен бу жаҳонда,
Етар бир кулба менга шу маконда.

Не ҳожат шу тулуву тарзи дунё?
Шу мовий осмону арзи дунё?***

Қўлимда неки бордир, менга басдир,
Гаҳи жиндак сипанд майлу ҳавасдир***.

---

* Ҳамза – Ҳазрати Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг амакиси. Уҳуд жангида у Ваҳший деган бир кишининг қўлида ҳалок бўлган. Ваҳший кейин мусулмончиликни қабул этган.

** Байтнинг мазмуни: Бўйига ва энига чўзилган шу кенгиш дунё, шу мовий осмон ила тупроқдан иборат жаҳон менга не ҳожат?

*** Сипанд – исирик.

4900

Қаноат мулки ичра подшомен,
Не истарсам, ани этгум адо мен...

**БИР МАКТАБ ЁНИДАН ЎТГАН
ОДАМ ҲИКОЯТИ**

Биров мактаб ёнидин кечмиш эрди,
Боқиб, икки гўдакни унда кўрди.

Бири ерди қўшиб нон бирла сарёғ,
Бирида нон эди ёлғиз қурук, қок.

Бириси ул биридин сўрди шул дам,
Магар сарёғ емоқчи бўлди ул ҳам.

Деди ул бошқаси: този итим бўл,
Думингни ўйнатиб, олдинда бос йўл.

4905

Берурмен шунда сарёғ, роҳати жон,
Йўқ эрса, бермагаймен, е қурук нон...

Бола ул рози бўлди ит бўлишга,
Думини ўйнатиш ҳам суйканишга.

Ҳамон бўйнига солди бошқаси ип,
Буюрди, ит бўлиб вовуллағил деб,

Югурди ит бўлиб ул, баски хурди,
Ниҳоят нонига сарёғни сурди...

Киши кўрди, деди: ғофил болам, хай,
Бошингда ақлу ҳуш бўлсайди жиндай,

4910

Қурук нонингга ёғ сурмас эдинг сен,
Бировга ит бўлиб юрмас эдинг сен...

Жаҳонга ит бўлишни чун кўриб эп,
Чопарсен ортидан бир устухон деб.

Агар Маҳмуд ул ахбори Ажамни*
Баҳолаб, берди бир неча дирамни.

Уларни олди-да, бас, отди шоир,
Бориб, ҳаммомчига харж этди шоир...

Чу шоир ҳиммати, боқ, қанча эрди,
Берилган ул дирамлар қайда энди?

4915

Шукурким, дин аро болиғ эрурмен,
Жаҳонда барчадин фориг эрурмен.

Бисотим эҳтиёжимдин баса мўл,
Бировга, бер, дебон чўзгаймидим қўл?..

УВАЙС ҚАРАНИЙ ҲИКОЯТИ

Увайсга юзланиб бир пок жоне,
Деди: ўттиз йилдирким фалоний.

Ўзига гўр қазиб, шайлайди ҳар дам,
Ёнида шай эрур бўзу кафан ҳам.

Ўшал гўр бошида ул ою йиллар
Тинимсиз оҳ чекар, ҳар лаҳза йиғлар...

4920

Куну тун билмагай орому уйқу,
Кўзида ёши битмиш, қолмамиш сув.

Чунон кўркувга тушмиш, ваҳми мунча,
Ки бир кас тушмамиш кўркувга шунча.

Уни кўрганмисен, эй тоза кўнгил?
Увайс деди: мени қошига элттил.

Бориб, кўрди Увайс: гирён эди ул,
Ўлим ваҳми ила нимжон эди ул.

Йиғидин бемажол бўлмишди андоқ,
Заифликдин ҳилол бўлмишди андоқ.

---

* Ахбори Ажам – «Шоҳнома». Бу ерда Султон Маҳмуд Ғазнавий билан шоир Абулқосим Фирдавсий орасида кечган воқеаларга ишорат этилмоқда.

4925

Кўзидин ёшлари эрди равона,
Вужуди қурғамишди ёна-ёна.

Кафан эрди анга чун улфати жўр,
Тирик бир мурда эрди, олдида гўр...

Увайс деди: этиб гўру кафан сен,
Аниқ билким, Худодин айрилибсен.

Хаёлинг бошлаганга бош эгурсен,
Келиб, гўру кафанга бош эгурсен.

Сени гўру кафан машғул этибдир,
Худодин шунча йил маъзул этибдир*.

4930

Магар гўру кафан тутмиш қўлингни,
Қароқчи бўлмишу тўсмиш йўлингни...

Не эрди офати, ул кўрди, билди,
Билиб, андин ўлим ҳолига келди.

Ҳақиқатни билиб, ул чекди фарёд,
Чекиб фарёд, йиқилди гўрга, хайхот.

Танидин жон қуши учди, узилди,
Ўлиб ул бутпарастликдин кутилди...

Киши зоҳидлиги гар беҳисобдир,
Анга гўру кафан янглиғ хижобдир.

4935

Ҳижоб эрмиш сенга бу шеър у туйғу,
Улар боис Худодин тушдинг айру.

Неча бутларни йиқдим бўйла, бас, мен,
Вале шеър олдида бир бутпарастмен.

Ёғоч бутларни синдирдим, кутилдим,
Вале заррин санамга мен тутилдим.

Ани тарк айласам, парвоз қилурмен,
Йўқ эрса, шу асирликда ўлармен.

---

* Маъзул этмок – айирмок, узоклаштирмак.

Шу бут боис паришон бўлмоғим рост,
Нечук бўлгаймен унда Ҳаққа ҳамроз?

4940

Бало бошимга келди дема андин,
Бировдин келмади ул, келди мандин.

Сенга деб бўйлаким сўз айтди Аттор,
Ўзига гар хитоб этсайди бир бор,

Чу қадри етти осмонга етарди,
Фалак ичра малаклардин ўтарди.

Ажаб, бу сўз аро не сиру асрор?
Анга итлар эмас, мардум гирифтор.

Кўнгил, бу гўша манзилгоҳинг эрмас,
Кетарлар молу жоҳинг бир йўла паст.

4945

Қутилмас, бурканур савдога бошинг,
Етар, бас, чекма оҳ, ют қонли ёшинг.

Тил эрдинг, сўзладинг ҳар лаҳза қақшаб,
Кулок бўл энди сен эрларга ўхшаб.

Тилингдин мунча офат етди сенга,
Сукутдин баски иззат етди сенга.

Қалам бошин кесарлар ҳар замони,
Даҳони ичра бор икки забони.

Тарозу тил чиқарди тарк этиб ком,
Санаб ҳар дона донни айтди айём.

4950

Худо Маҳшар куни бойлар тилинг, бил,
Вале Ул узву узвингга берар тил.

Нечун ҳурлик сафосин сурди савсан?
Бор эрди ўн тили, жим турди савсан.

Сукут қил тоғ каби, бўл баски хомуш,
Кўпирма, тошма денгиздек уриб жўш...

ПАЙҒАМБАР ҲУЗУРИГА КЕЛГАН АЪРОБИЙ ҲИКОЯТИ

Аъробий келди кўргум деб Паямбар,
Этогин белга қистирмиш, уриб бар.

Дедиким, бунда не бор, айт, билай мен,
Агар билсанг, мусулмонинг бўлай мен...

4955

Паямбар дедиким, унда кабутар,
Ётар ул жўжалар узра ёзиб пар.

Эди бу мўъжиза офтоб кўнгилдин,
Мусулмон бўлди аъроб жону дилдин.

У сўрди: ким буни айтди, Паямбар?
Паямбар дедиким, Султони акбар.

Араблар ҳозир эрди унда қанча,
Боқиб, бу ҳолга хайрон қолди барча.

Ки чиндан ҳам ётар эрди кабутар,
Ул икки жўжаси узра ёзиб пар...

4960

Паямбар деди: эй асҳобу ансор,
Нечун лолсиз, бу ишда не ажаб бор?

Мени сизга Расул айлаб юборган
Худойим ҳаққи, арз айлай шуни мен:

Бу иш хайратга солди барчангизни,
Кабутар шафқати лол этди сизни...

Вале сиз айлаган исёнга Холик
Ачингай, кўз тикиб юз карра мушфик.

ЁМОН ХОТИННИНГ ЯХШИ АМАЛИ
ҲАҚИДА ҲИКОЯТ

Паямбар дедиким, бор эрди хотин,
Диёнатсиз эди эл ичра лекин.

4965

Бораркан чўлда дуч келди қудуққа
Қурук атрофида юргувчи итга.

Ит эрди ташна, сувсоқ, англади ул,
Осилмиш эрди баски оғзидин тил.

Аёл чун боқди итга, раҳми келди,
Рўмолин ип, кавушни кўза қилди.

Қудукдин сув олиб ул итга тутди,
Шу боис раҳмати Оллоҳга етди.

Ўшал Меърож тунни кўрдим уни мен,
Юзи ой, жаннат эрди унга маскан...

4970

Ёмон хотин кучукка сув бериб чун,
Худодин топди укбода савобин.

Беролсанг бир кўнгилга баҳра бир дам,
Савоби сенга бирмас, икки олам.

Кўнгил Оллоҳга банда, шул сабаб ул
Кўнгил олмоқ савоби шунчалар мўл.

Агар иблислигингдин пок бўлурсен,
Чу Одам хоки янглиғ хок бўлурсен.

Агар иблислик ичра қолса жонинг,
Нечук етгай умиди жовидонинг?

ШИБЛИЙ ВА ШАЙТОН ҲИКОЯТИ

4975

Магар Шиблий, имоми оламафруз
Арофатдин кечарди якка-ёлғиз.

Юриб, Иблисга ул дуч келди ногоҳ,
Деди унга: аё малъуни даргоҳ!

На ислом сенда, на изҳори тоат,
Кезарсен не сабабдин бул жамоат?

Нечуксен бу ҳаёти зулматингдин,
Умидинг борми Тангри хазратингдин?

Бу сўздин тошди Иблис кўксида ғам,
Жавоб айлаб деди: эй шайхи олам,

4980

Худоба неча минг йилларча жовид
Сигиндим, кўнглим ичра ваҳму уммид.

Малойикларни йўлда қўлладим мен,
Адашганларни Ҳаққа йўлладим мен.

Ҳамиша иззати кўнглимда эрди,
Висоли ваҳдати кўнглимда эрди.

Ва лекин ҳеч сабабсиз Ҳаққи жаббор
Мени даргоҳидин сурди баякбор.

Мени андоқ сабабсиз қувди Ҳазрат,
Сўрашга этмади бир кимса журъат.

4985

Сабабсиз олса боз даргоҳига, бас,
Ажаб йўк, унда ҳам бир сўз дейилмас.

Сабабсиз Ҳаққа мен қувгинди бўлдим,
Сабабсиз, истаса махбуби бўлгум.

Нечун деб сўрмагил Ҳақдин, хатодир,
Умид узмоқ Худодин нораводир.

Бу янглиғ қаҳридин чекдим аламни,
Ажабмас, меҳридин топсам карамни...

Мен эрмас, сен билурсен, эй Илоҳий,
Ўзингсен жону кўнглим қиблагоҳи.

4990

Бировга кўрсатиб лутфу навозиш,
Бировларга насибинг қаҳру коҳиш.

На унда зухду на бунда гуноҳ ул,
Тополмас бир киши ҳукминг сари йўл.

Биров боқмас бировга бул замонда,
Ўзинг раҳм айлабон тутгил омонда.

Гуноҳим кеч менинг, андин гузар қил,
Боқиб нокасага, фазлингдин назар қил.

Чу қахринг фил эрур, мен бир чумоли,
Чумоли филга қарши қайда холи?

4995

Ғариб, бечорамен, дилшод этгил,
Бошимни қайғудин озод этгил.

Ёмонликни ўзимга шайладим мен,
Сенинг фазлинг-ла ислоҳ айладим мен.

Ёмонлик айладимми, яхшилик ё,
Ўзимга айладим, сен унга огоҳ.

Хама яхши, ёмондин бениёзсен,
Кечир яхши, ёмоним, чорасозсен.

Уларга боғли эрсам-да, демасмен
Ёмонни яхши, яхшини ёмон мен –

5000

Сабабсиз бахш этибсен мунча давлат,
Этарсен ҳар дақиқа лутфу ҳиммат.

Мени бор айладинг, боис не эрди?
Жумардлик баҳрига ғарқ айла энди.

Маломат бўлмагай осойишингда,
Сабаб йўқ лутф ила бахшойишингда.

Кўтарма парда, сир тут ишларимни,
Чизик тортиб, ўчир қилмишларимни.

Кўнгилда эрса гар куфрим, шаходат
Ювар бир лахзада, етгай саодат.

5005

Худоё, мен сенга хун ичра келдим,
Шу онда хуни гулгун ичра келдим.

У куфримга пушаймондирмен ортиқ,
Салот айтиб, мусулмондирмен ортиқ...

БОЯЗИД БЕЛИГА ЗУННОР БОЙЛАГАНИ

Ўлим ҳолига етди пири Бастом,
Деди: эй дўстларим, эй аҳли аҳком.

Менга зуннор берингиз, бойлайин мен,
Ўзимни бир балога шайлайин мен.

Нидо чекди ёронлар, охи хайрат,
Дедилар: сенга ул зуннор не хожат?

5010

Муносибми, аё султони асрор,
Сирилса Боязид белига зуннор?

Яна зуннор сўраб ёлборди, асхоб
Бу гапга кўнмади, бас, бермади тоб.

Талаб айларди шайх, зуннор дерди,
Вале ҳеч кимса сирни билмас эрди.

Дедилар: шайхга зуннор эрса тақдир,
Киши қилгайму бунга чора, тадбир?

Кетирди кимса зуннор, бойлади ул,
Кўзидин ёшини сел айлади ул.

5015

Кейин шайх юзларин тупрокка сурди,
Кўзидин ёш тўкиб, йиғлаб, ўқирди.

Сочилди кўзларидин ашки хунбор,
Нихоят бош кўтарди, ечди зуннор.

Деди ул сўнгра: эй қайюми мутлак,
У мутлак жовидонлик ҳаққи, эй Ҳақ,

Ечибмен шу нафас мен гарчи зуннор,
Чу етмиш йил этибмен куфру инкор.

Сенга юзланса кофир, этса ихлос,
Магар бўлмасми шул дам соҳиби роз?

5020

Ўшал менман, Худойим, сенга қайтдим,
Кечикдим гар, паноҳим, сенга қайтдим...

Деди-да шайх шаҳодат айтди такрор,
Ёниб ёлборди Ҳаққа, йиғлади зор.

Деди: ғоят узун йўл эрди, елдим,
Сенга, эй Биру Борим, энди келдим.

Биларсенки, сенинг олдингда хечман,
Не истарсен, Худойим, бўйла хечдан?

Нима бор, бир жахон дарду ғамим бор,
Мусаффо бир юрак, ўртанганим бор.

5025 Юрак бор чун кабоб, холи харобим,
Хироҷ истармисен холи харобдин?

Агар истарсен ожизликни ёлғиз,
Киши борми магар ул менча ожиз?

Ғамимни сендин ўзга кимса билмас,
Ғамимни сен билурсен, ўзга билмас.

Нечун дерман буни, нозир ўзингсен,
Бошимда ҳар нафас хозир ўзингсен.

Мен айтсам, айтмасам, билгувчи сенсан,
Менга лутфу карам қилгувчи сенсан.

5030 Ҳама қўлсиз, оёқсиз, боғлидирмиз,
Ҳама ғамгин, юраклар доғилдирмиз.

Ки биз суду зиёнсиз бўйла хилкат,
Етишгай барча осийларга раҳмат...

ИБРОҲИМ АДҲАМ МУНОЖОТИ

Чу Каъба олдида Иброҳим Адҳам
Туриб, дердики, эй доройи олам!*

Мени маъсум айла, бегуноҳ қил,
Гуноҳсизликни бер менга, раво қил...

Овоз берди анга Хотиф шу фурсат,
Ки биздин истагайсен бўйла исмат**.

5035 Уни истар бу янглиғ бошқалар ҳам,
Агар шу хоҳишингизни бажарсам,

---

* Доройи олам – оламнинг эгаси, яъни Худо.

** Исмат – поклик, гуноҳсизлик.

Хама покдоману маъсум бўларсиз,
Етишмас раҳматим, маҳрум бўларсиз.

Агар бор баҳри раҳмат беқиёсим,
Ва лекин бандаси кўркмоғи лозим...

Билолмасмен, бу дардимга даво не?
Бу ақлим излаган боду ҳаво не?

Бу олам ичра борим хаста жондир,
Бу дардимга тилим бир таржимондир.

5040

Бу умрим гаштини ҳеч сурмадим мен,
Зиён кўрдим, вале наф кўрмадим мен.

Тўйибмен бу ҳаётдин, бер мамотим,
Вале илкингдадир умри нажотим.

Таним буткул яродур, роҳатим йўқ,
Яна янги ярога тоқатим йўқ...

ДЎКОНДАН БИР НАРСА СЎРАГАН РИНД ҲИКОЯТИ

Бор эрди ринд, кўп афтода эрди,
Келиб дўконга ул кўз тикди, турди.

Хасис эрди дўкондор, зикна ғоят,
Чу ринд ҳам сабру бардошли бағоят.

5045

Дўкондор деди: бермам сенга қилча,
Таниннга то жароҳат солмагунча.

Яро солсам, сўра, хар не тиларсен,
Йўқ эрса, интизорликда қоларсен...

Яланғоч бўлди ринд, афтода аҳвол,
Дедиким, шу танимга сен назар сол.

Танимда бошдин тирноққача то,
Тополсанг бир яросиз жой мабодо,

У ерга найза отгил ёки уз ўк,
Вале танда яросиз бир ерим йўк.

5050

Бутун жисмимни тутмишдир жароҳат,
Менга бир нарса бер-да, бўл саломат.

Яролар шу танимни таслим этди,
Магарким энди навбат жонга етди...

Худоё, мен ўшал ринду гадомен,
Яролар чулғади жисмим, адомен.

Жароҳатларга йўк сабру қарорим,
Уларсиз ҳам вале йўк рўзгорим.

Агар ҳар дам жароҳат кўрмагаймен,
Ўтар умримда роҳат кўрмагаймен.

5055

Ёнармен дард ила, майлига, куйсам,
Магар кофир бўлай бу дардга тўйсам.

Ғаминг бас менга, Тангрим, оламингдин,
Ғамим ҳар лаҳза келгайдир ғамингдин.

Дариғо, йўк менинг минг битта жоним,
Ғамингга айласам, бас, армуғоним.

Қулоғимга етарлар Ҳай ила Хув,
Сенинг исминг солур жонимга ёғду.

Сени кўрдим, Худойим, бўйла бўлдим,
Тирилдим жон ила, тан бирла ўлдим.

5060

Агар қолсам шу аҳволда, камолим,
Вале жисмимга қайтсам, ул заволим.

Худоё, телба кўнгилмен, қўлим тут,
Мени зиндони зулматдин халос эт.

Келиб оғзимга жоним, кўзни юмсам,
Халойикдин умидим узганим дам,

Танимга рўшнолик айлагил бахш,
Дилимга ошнолик айлагил бахш.

Йўқотгил, майлига, мулки вужудим,
Насиб этгил вале дарёйи жудим...*

АБДУЛЛА БИН МАЪСУД ХИКОЯТИ

5065

Каниси бор эди Маъсудни андоқ,
Ки юз битта хунарда эрди порлоқ.

Кўпайди эҳтиёжи, ошди мушкул,
Уни сотмоққа чун этди қарор ул.

Дедиким, бор, ювингил, ўзни шайла,
Кийим-бошингни ҳам ораста айла.

Сени сотгаймен энди, эҳтиёждир,
Кўнгил бузғунлигига тан хирождир...

Канизак хўжасин амрини қилди,
Сочининг икки-уч оқини юлди.

5070

Оқарган сочига солди назар у,
Сочилди юзларига ёши дув-дув.

Чу Абдулла унинг ёшини кўрди,
Алам ичра эгик бошини кўрди.

Дедиким, не сабабдин ёш тўқарсен,
Жафо тиғини кўксингга чекарсен?

Етар, бас, аҳд қилдим, сотмагаймен.
Сени ғамгин этиб, ранжитмагаймен.

Канизак дедиким, боис эмас бул,
Сенинг ҳукмингдадирмен, майли, сотгил.

5075

Унинг-чун йиғладимки, бас, ютиб хун,
Бировнинг хизматида кечди умрим.

Чу хизмат айладим, сочим оқарди,
Ва лекин оқибат иш бунга борди...

---

* Дарёйи жуд – саховат денгизи.

Нечун мен хизмат этдим унга андоқ,
Ки охирда бировга сотса бундоқ?

Нечун мен ёшлигим харж айладим, бас,
Қариганда бўларкан қийматим хас?

Нечун хизмат аро чекдим азобим,
Сотилмоқ эрса бу янглиғ жавобим?

5080

Бор эрди ўзга даргоҳ, юз ўгирдим,
Нечун мен бу эшикка ўзни урдим?

Ўшал даргоҳга йўл тутсам у дамда,
Бу янглиғ қолмас эрдим дарду ғамда.

Хўжам, боқма сўзимга, сот мени зуд,
Агарчи паст баҳойим, кам эрур суд...

Шу онда Жабраил тез ерга инди,
Паямбарга кўринди, тилга кирди.

Деди: Абдуллага айт, ўзни тийсин,
Бу мушкулга бўлак бир чора қилсин.

5085

Оқартди сочини ислом аро кул,
Уни қулликдин озод айласин ул...

Худоё, бир камарбаста қулингмен,
Қариганда қулингни сотмагил сен.

Агарчи тоатим кўп эрмас эрди,
Мусулмонликда лек сочим оқарди.

Агар сотсанг, ёнар жоним шу онда,
Тушар дўзахга оташ ногаҳонда.

Чу ёнса жону дил, андин самар не?
Чумоли сингари жондин самар не?

5090

Аё Тангрим, бу ожиз қулни сотма,
Сотиб жоним, мени чўнқирга отма.

Мени қаҳринг ила мум этмагил сен,
Карам эт менга, маҳрум этмагил сен.

Ҳама яхши, ёмоним маъзур айла,
Мени мендин жудо қил, манзур айла.

Ҳама яхши, ёмоним келди мендин,
Улар бўйнимда занжир, кутқар андин.

Мени уйғотмасанг гар, ётгулик қил,
Бу гафлат уйкусида бир ўлик қил.

5095 Чу мен саргашта пасту сен баландсен,
Мени паст этма асру, тут баланд сен.

Гирифтoring эрурмен, шафқат айла,
Ўзинг сорига йўл кўрсат, етакла.

Очиб эшикни, меҳмон эт кулингни,
Олиб кўнглимни, хайрон эт кулингни.

Ўзимдин етди ҳар неки табоҳим*,
Мени мендин халос айла, Илоҳим.

Мени бу менлигимдин кес, қарам қил,
Ўзимдин тўйдим ортиқ, сур, адам қил.

5100 Биларсен асли наслим илдизидин,
Ўзинг кутқар мени қон денгизидин.

Мени ёлғиз ўзингга эт гирифтор,
Мени менга гирифтор этма зинҳор.

Итингдирмен эшикда, ўзга эрмас,
Эшигингдин менга бир устухон бас.

Етолсам устухонингга агар мен,
Фалак олдида дастурхон ёзармен...

БУШРИ ҲОФИЙ ҲИКОЯТИ

Борарди тонготарда Бушри Ҳофий,
Ажаб сархуш эди ул жони софий.

---

* Табоҳ – ёмонлик.

5105

Чу бир парча қоғоз кўрди баногоҳ,
Қоғоз узра ёзилмиш эрди “Оллоҳ”.

Бисотида бор эрди арпа, алхол
Сотиб бир кимсага, мушк олди дархол.

Шу окшом сурди ул қоғозга мушкин,
Муаттар айлади Оллоҳнинг исмин.

Сахар чоғи ажиб туш кўрди, хобе,
Қулогига етишди бир хитобе.

Ки, эй тупрокдин олгач исмимизни,
Муаттар айлагувчи сўнгра бизни,

5110

Ҳақиқатга сени ҳам шайладик биз,
Сени ҳам поку хушбўй айладик биз...

Худоё, баски шул Аттори хушгўй*
Этибдир назм ила номингни хушбўй.

Гўзал исмингни ул хушбўй этибдир,
Шу боис ўзни ҳам хушгўй этибдир.

Уни шу эшигинг тубида хок эт,
Унинг ҳам номини номинг-ла пок эт.

Агар йўқ зарра тоатдин насибим,
Умидим бор ўзингдин, эй Ҳабибим!..

*Шайх Фаридуддин Атторнинг
“Илоҳийнома” китоби
тугади*

---

* Хушгўй – ширин сўзловчи, ширинсўз

МУНДАРИЖА

- Кўнгил кимёси 3
Бисмиллохир Раҳмонир Раҳийм 18
Ҳазрати Расули акрам саллаллоҳу алайҳи васаллам васфида 26
Меърож 31
Ҳикоят 36
Амирул мўминин Абу бакр Сиддик розийаллоҳу анҳу васфида 38
Амирул мўминин Умар розийаллоҳу анҳу васфида 40
Амирул мўминин Усмон розийаллоҳу анҳу васфида ..42
Амирул мўминин Али қаррамаллоҳу ваҷҳаҳу васфида 44
Рухга хитоб 47
Биринчи мақола. Дебоча. ...50
Отасининг жавоб бергани 51
Покиза аёл садоқати ..52
Иккинчи мақола. 73
Ўғилнинг савол сўргани 73
Отасининг жавоб бергани 74
Бир хотин шахзодага ошиқ бўлгани 75
Бир алавий, бир олим, бир муҳаннас 78
Сулаймон алайҳиссалом ва ҷумоли ҳикояти 80
Амирул мўминин Али қаррамаллоҳу ваҷҳаҳу билан
ҷумоли ҳикояти ...81
Нўширавони одил ва кекса боғбон ҳикояти 83
Хўжа Жандий ва ит ҳикояти 84
Маъшуқи Тусий, ит ва суворий ҳикояти 85
Абусаид, сўфий ва ит ҳикояти ...86
Абулфазл Ҳасаннинг жон бераётиб айтганлари 88
Учинчи мақола 89
Ўғилнинг айтганлари 89
Отасининг жавоб бергани 89
— Иброҳим Адхам ва дарвеш ҳикояти 89
Шайх Гургоний ва мушук ҳикояти 90
Тарсо савдогар ҳикояти 92
Бир ота ва унинг гўзал бир ўғли ҳикояти 94
✓ Ҳазрати Яъқуб ва Юсуф ҳикояти 95
Ҳазрати Юсуф ва Ибни Ямин ҳикояти ...96
Гуноҳкор йигит ҳикояти 101
Маъшар кунидан яна бир ҳикоят ...103
Бир дарвеш Мажнундан ёшини сўрагани 104
Бир девонанинг иситма касалига чалингани 106
Тўртинчи мақола ...106
Сартопак ҳинду ҳикояти 106

- Ошиқ бўлган сўфий ҳикояти 113
- Ўз шаҳридан қочган шох ҳикояти 116
- Шахзода ва лашкарбоши ҳикояти 116
- Султон Махмуд ва ўтинчи чол ҳикояти 124
- Бешинчи мақола 126
- Иккинчи ўғилнинг айтганлари 126
- Отасининг жавоб бергани ...127
- Шайх Шиблий ва нонвой ҳикояти 128
- Намозхон ила ит ҳикояти 130
- Ҳазрати Исонинг дунё билан мунозараси 132
- Бир роҳиб ила шайх Абулқосим Ҳамадоний ҳикояти 135
- Бир насронийнинг мусулмон бўлгани ҳикояти 137
- Ҳазрати Умар ва Таврот ҳикояти ...138
- Кўприк қурган мажусий ҳикояти ...138
- Бир дарвешнинг Жаъфари Содикдан савол сўргани 141
- Бир бурда нонга арзимаган намоз ҳикояти 142
- Бир девонанинг жума намозига боргани ...143
- Олтинчи мақола 144
- Ўғилнинг айтганлари 144
- Отасининг жавоб бергани ...144
- Азроил ила ҳазрати Сулаймон ҳикояти 145
- Манжаниқ тошидан яраланган йигит ҳикояти 147
- Девонани мисрий ҳикояти 148
- Фахриддин Гургоний ва подшонинг қули ҳикояти ...149
- Мансур Халлож ҳикояти 154
- Мажнун муҳаббати 154
- Гўзал бир ўспирин ва дарвеш ҳикояти 155
- Шайх Нурий ва кўзи ожиз киши ҳикояти 158
- Шайх Абулқосим Ҳамадоний ҳикояти 159
- Еттинчи мақола 160
- Ўғилнинг айтганлари 160
- Отасининг жавоб бергани ...161
- Ҳазрати Исодан исми аъзам ўрганмоқчи бўлган кимса ҳикояти 161
- Ҳазрати Иброҳим ва Намруд ҳикояти 162
- Шайх Боязид ва тарсо ҳикояти 163
- Қаъбатуллоҳ эшигига бош урган девона ҳикояти 164
- Ҳазрати Аюб ҳикояти ...165
- Шайх Юсуф Ҳамадоний ҳикояти 166
- Тамсил ...167
- Абубакр Сафола ҳикояти 168
- Султон Махмуд ва девона ҳикояти 168
- Кесилган дарахт ҳикояти 169
- Ҳасан Басрий ва Робиа ҳикояти 170
- Ҳазрати Мусо ҳикояти 171

Индамас бир жинни хикояти	172
Мажнундан Лайлини сўрашгани ...	173
Муаззин ва девона хикояти	174
Шайх Абусаид Михна хикояти	175
Султон Махмуд ва Аёз хикояти	177
Саккизинчи мақола	178
Ўғилнинг айтганлари	178
Отасининг жавоб бергани ...	179
Одам Ато, Момо Ҳавво ва Иблиснинг боласи ҳақида ривоят	179
Иблис нега йиғлайди? ...	182
Кўли кесилган ўғри хикояти	182
Ойнинг куёшга ҳасад этгани	183
Иблисдан савол сўрашгани	183
Султон Махмуд, мendan бир нима сўранглaр, дегани	184
Ҳазрати Шиблий хикояти ...	185
Ҳазрати Мусo ва иблис хикояти ...	186
Тўққизинчи мақола	188
Учинчи ўғилнинг айтганлари ...	188
Отасининг жавоб бергани ...	188
Султон Махмуд ила кампир хикояти	189
Бахлул хикояти	191
Мунажжим подшо хикояти	193
Мудом йиғлагувчи бир девона хикояти ...	193
Абубакр Воситий хикояти	194
Кўнгли куюк кампир хикояти	196
Олов ва пилик хикояти	197
Бир осий банданинг махшар кунндаги ахволи хикояти	198
Ўнинчи мақола	200
Ўғилнинг айтганлари	202
Отасининг жавоб бергани ...	200
Султон Санжар ва Аббосайи Тусий хикояти	201
Ҳазрати Мусонинг Тангри таолога илтижо этгани	202
Рухларнинг баданлар яратилишидан илгариги ахволи ...	205
Ҳазрати Пайғамбарнинг завжайи мухтарамалари хикояти ...	207
Робиа хикояти	208
Бахлул қиссаси ...	210
Ҳазрати Мусo ва кўп ибодат қилгувчи кимса хикояти	214
Ўн биринчи мақола	216
Ўғилнинг айтганлари	216
Отасининг жавоб бергани ...	216
Муваҳҳид хикояти ...	216
Янги туғилган бола ҳақида Ҳазрати пайғамбар (с.а.в.)нинг айтганлари	218
Имом Ҳасан ва имом Ҳусайн хикояти	219

Ҳазрати Шиблий ҳикояти ...	220
Шайх Боязид ва қаллош ҳикояти ...	221
Бир ҳабаш ҳикояти	222
Бир келин билан жавонмард қуёв ҳикояти	223
Ўн иккинчи мақола	225
Учинчи ўғилнинг айтганлари ...	225
Отасининг жавоб бергани ...	226
Кайхусрав ва жоми Жам ҳикояти ...	226
Султон Маликшоҳ ва посбон ҳикояти ...	228
Шайх Абусаиднинг севгилисига совға юборгани	230
Ой ила қуёш ҳикояти	231
Шайх Боязид ва уни тушида кўрган киши ҳикояти ...	232
Шайх Шиблийдан дарвешнинг савол сўргани	233
Иброҳим Адҳам ҳикояти ...	234
Ўн учинчи мақола	236
Тўртинчи ўғилнинг айтганлари	236
Отасининг жавоб берган	236
Искандари Румий ва ҳаким ҳикояти ...	237
Қиёмат куни халқнинг шармандаю шармсор бўлишлари	240
Товус ҳикояти ...	240
Пайғамбарнинг меърож кечаси бир денгиз кўргани	241
Бир очкўз кимса ва Азроил ҳикояти ...	242
Марзубон ҳаким ўғлини ўлдиришгани ҳикояти ...	244
Бузуржмеҳр ва Нўширавон ҳикояти ...	245
Тоғ ёнбағрида яшовчи қуш ҳикояти ...	247
Ҳазрати Пайғамбар ила ҳабаш канизак ҳикояти	249
Фазли Рабиҳ ҳикояти ...	250
Ўн тўртинчи мақола ...	251
Ўғилнинг айтганлари ...	251
Отасининг жавоб бергани ...	251
Искандар ва унинг ўлими ҳақида ҳикоят ...	252
Намруд ҳикояти ...	256
Тузокка тушган тулки ҳикояти	258
Султон Санжар ва Маҳистий ҳикояти ...	260
Ўн бешинчи мақола ...	262
Бешинчи ўғилнинг айтганлари ...	262
Отасининг жавоб бергани ...	263
Султон Маҳмуд ва кекса чол ҳикояти ...	264
Йўловчи шайх ва Ҳумоқуши ҳикояти ...	266
Султон Санжар ва Муҳаммад Ғаззолий ҳикояти ...	266
Султон Маҳмуд ва унинг адаши ҳикояти ...	267
Подшо ва узук киссаси	269
Иброҳим Адҳам ва Хизр алайҳиссалом ҳикояти	270
Ўн олтинчи мақола	271

Ўғилнинг айтганлари	271
Отасининг жавоб бергани	...272
Хоруннарашиднинг ўғли ҳикояти	272
Хорун ва Бахлул ҳикояти	280
Ҳазрати Сулаймон ва кўза ҳикояти	282
Подшо ва дарвеш ҳикояти	284
Ўн еттинчи мақола	285
Ўғилнинг айтганлари	285
Отасининг жавоб бергани	...285
Кўйлар ва қассоб ҳикояти	...285
Арвоҳларни кўргувчи кимса ҳикояти	...286
Фотиманинг бисоти ҳақида ҳикоят	...287
Бир яҳудийнинг мусулмон бўлгани ҳикояти	...291
Ўн саккизинчи мақола	294
Ўғилнинг айтганлари	294
Отасининг жавоб бергани	...294
Булқия ва Аффон ҳикояти	294
Ҳазрати Сулаймон ва унинг тахти ҳикояти	296
Халифа Маъмун ва унинг қули ҳикояти	...297
Асмаъий ила занжий ҳикояти	...300
Ҳазрати Юсуф ва Жабраил ҳикояти	302
Шайх Яхё ва Боязид ҳикояти	...304
Шайх Абусайд ва киморбоз ҳикояти	305
Мажнун ва Лайли ҳикояти	...306
Ўн тўққизинчи мақола	308
Олтинчи ўғилнинг айтганлари	308
Отасининг жавоб бергани	308
Очофат хайвон ҳикояти	308
Ҳазрати Исо ҳикояти	309
Аббосайн Тусийнинг дунё ҳақида айтганлари	311
Шахзода ва келин ҳикояти	312
Иброҳим алайҳиссалом ҳикояти	315
Халложнинг ўғлига насихати	...319
Йигирманчи мақола	320
Ўғилнинг айтганлари	320
Отасининг жавоб бергани	...320
Шайх ва насоро ҳикояти	320
Бир бузургнинг Ҳакни таниш ҳақида айтганлари	322
Зубайда ва сўфий ҳикояти	322
Ардашер, Мубид ва Шохпур ҳикояти	323
Аёзнинг кўзи оғриб қолгани ҳикояти	327
Юсуф ва Зулайхо ҳикояти	329
Шуайб алайҳиссалом ҳикояти	331
Дўзах аҳли ҳикояти	332

Йигирма биринчи мақола	333
Ўғилнинг айтганлари	333
Отасининг жавоб бергани	...334
Робиа ва Бектош мухаббати	334
Йигирма иккинчи мақола	359
Ўғилнинг айтганлари	359
Отасининг жавоб бергани	359
Афлотун хикояти	359
Бир девонадан дард нима деб сўрашгани	...362
Бозорга бориб, онасини йўқотиб қўйган бола хикояти	...363
Юсуф алайҳиссаломнинг кўзгуга боққани хикояти	...364
Аҳмад Ғаззолий хикояти	366
Бир дўсти Мажнундан Лайлини сўрагани	367
Боязид ва мусофир хикояти	...367
Султон Маҳмуд ва шайх Харқоний хикояти	..369
Мушки оху хикояти	371
Китоб хотимаси	373
Бир мактаб ёнидан ўтган одам хикояти	375
Увайс Қараний хикояти	376
Пайғамбар ҳузурига келган аъробий хикояти	379
Ёмон хотиннинг яхши амали ҳақида хикоят	...379
Шиблий ва шайтон хикояти	380
Боязид белига зуннор бойлагани	...382
Иброҳим Адхам муножоти	384
Дўкондан бир нарса сўраган ринд хикояти	385
Абдулла бин Маъсуд хикояти	387
Бушри Ҳофий хикояти	389

من آن مولای رومی ام که از نظم شکر ریزد

ولیکن درسخن گفتن غلام شیخ عطارم

آثار ارزشمند آن مرد الهی نه تنها در ایران بلکه در سایر نقاط جهان مورد توجه قرار گرفته و خاورشناسان اروپایی نیز آثار وی را به زبان های زنده ی دنیا ترجمه و چاپ کرده اند. کتاب های زیادی برای عطار ذکر شده است لیکن آثار مسلم وی عبارتند از: مصیبت نامه، الهی نامه، اسرارنامه، مختارنامه، مقامات طیور (منطق الطیر)، خسرونامه، جواهرنامه، شرح القلب و دیوان قصاید و غزلیات.

الهی نامه ی عطار از جمله ی منظومه هایی است که شاعر در آن موضوعات گوناگون و نکات عرفانی را با بهره گیری از آیات قرآن و احادیث اسلامی کردار بزرگان ،داستان ها، پند و اندرزها بیان کرده و در آغاز و پایان و گاهی در خلال آن زبان به راز و نیاز و مناجات با خدا می گشاید. مایه ی بسی خرسندی است، ترجمه منظوم الهی نامه ی عطار به زبان ازبکی براساس نسخه ی تصحیح شده توسط دانشمند محترم جناب آقای فواد روحانی وبه دست باکفایت مترجم پرتلاش و متعهد جناب آقای استاد جمال کمال انجام گرفت. از همین مترجم در سال گذشته نیز کتاب منطق الطیر ترجمه گردیده و انشاءالله در سال آینده شاهد ترجمه ی اثر دیگری از عطار توسط ایشان خواهیم بود.

محمد حسین عابدینی

سرپرست رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران

ازبکستان - تاشکند

شهریور ۱۳۸۶ / سپتامبر ۲۰۰۷

مقدمه

فریدالدین عطار نیشابوری از مشایخ بزرگ و از سرآمدان شعر و ادب فارسی است. وی در اشعارش بیشتر به «عطار» تخلص نموده و گاهی هم «فرید» که بی گمان مخفف لقب اوست برای تخلص شعری خود برگزیده است. عطار در کدکن نیشابور تولد یافته و در قتل عام نیشابور به دست مغولان به شهادت رسیده است عمرش را آن طور که در شعرش می خوانیم بیش از هفتاد سال بوده است:

مرگ در آورد پیش، وادی صد ساله را

عمر تو افکند شست بر سر هفتادواند

این شاعر پرآوازه نسبت به خاندان اهل بیت (ع) خصوصا مولی الموحدین علی ابن ابیطالب (ع) اخلاص و ارادتی توأم با صدق نیت و حسن اعتقاد داشته است. از این رو بر هر مذهبی که بوده باشد، باید او را مردی با اخلاص و مومن، خداشناس و خداترس، زاهد و عاشق و سالک واصل دانست. درمثنویات و غزلیات وی اسرار توحید آن چنان موج می زند که مولانای بزرگ وقتی سخن خود را درمقابل سخن وی می نهد چنین می گوید:

Шайх Фаридуддин Аттор

ИЛОҲИЙНОМА

Адабий-бадний нашр
Ўзбек тилида

«Musiq» нашриёти, Тошкент, Б. Зокиров кўчаси, 1.

АБ №67

Босишга рухсат этилди 10.09.2007. Бичими 60x90^{1/16}. Нашр б.т. 25,0.
Шартли б.т. 25,0. Офсет усулда босилди. Офсет қоғоз. Адади 1000 нус-
ха. Баҳоси шартнома асосида.

ترجمه بر اساس نسخه تهیه شده که توسط فواد روحانی در سال
۲۰۰۶ در تهران چاپ شده است انجام گردید:

الهی نامه: شیخ فرید الدین عطار نیشابوری

مترجم: استاد جمال کمال

ویراستار: خانم واحده حمیداوا

مقدمه از یکی و ویراستار: دکتر ابراهیم حق قل

مقدمه فارسی: محمد حسین عابدینی

بازخوان: واحده حمیداوا

حروفچین: خانم دل آرام رحمت الله یوا

صفحه آرا: شاکر جان عالم اف

طراح: حسن ثابت جو

ناشر: انتشارات موسیقی تاشکند و انتشارات بین المللی الهدی تهران

شابک: ۵ - ۲۷۹ - ۴۳۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸

“KONI-NUR” bosmaхonasida chop etiladi. Toshkent, Mashinasozlar
mavzesi, 4. Buyurtma № 168.

ترجمہ منظوم ازبکی

الہی نامہ

شیخ فرید الدین عطار نیشابوریؒ

مترجم: جمال کمال

www.ziyouz.com